

❁ שֵׁעַר הַהֵלְכָה ❁

1

❁ חֹדֶשׁ תְּשׁוּרֵי עַם ❁

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, בְּחֹמֶשֶׁת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה, זֶה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'. בְּחֹמֶשֶׁת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאֵת הָאָרֶץ תִּזְוְגוּ אֶת זֶה ה' שִׁבְעַת יָמִים, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שִׁבְתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שִׁבְתוֹן. בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים, כָּל הָאֲרוֹז בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת. לְמַעַן יֵדְעוּ דַרְתֵּיכֶם, כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא כג מב). "זֶה חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לָךְ שִׁבְעַת יָמִים, בְּאַסְפְּךָ מִגְרָנְךָ וּמִיְקָבְךָ. וְשִׂמּוֹנֶת בְּזוֹנָה אֶתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְעַמְתְּךָ וְהִלְוִי וְהַגֵּר וְהַיְתוֹם וְהָאֶלְמָנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ. שִׁבְעַת יָמִים תִּזְוְגוּ לַה' אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה', כִּי יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ כָּכָל תְּבוּאֶתְךָ וּבְכָל מַעֲשֵׂה יְדִיךָ, וְהָיִיתָ אֶף שִׂמּוֹן" (דברים טז יג).

לְמוֹד הַלְכוֹת הַחַג

על פל אדם להשתדל ללמוד את הלכות חג הסוכות היטב קדם החג, לבל יפשל בקיום המצוות שלא פהלכה חס ושלום. ויש לשים לב לזה, כי על פי רב מצוי שלומדים בחדש אלול את הלכות ראש השנה ויום הכפורים, ומזניחים את הלכות חג הסוכות, ונמצא שמקיימים את מצוות החג כפי ההרגל מימי הקטנות מבלי ידיעה הלכתית ברורה. והאמת, שרבו פרטי המצוות בחג הסוכות, אם במצות הישיבה בספה, ואם במצות נטילת ארבעת המינים ועוד. על כן טוב ונכון לשלב את הלכות חג הסוכות עם שאר למודי משלשים יום קדם החג ויד באלול]. (רש"י סוכה ט ע"א, הריטב"א, המאירי, המהרש"א, פרי חדש, הב"ח, חק יעקב, מטה יהודה עייאש, פרי עץ הדר ח"א לג, ועוד. סב)

מנהג טוב נהגו בבתי כנסת רבים לאחר תפלת ערבית של ליל כפור, ללמוד בצבור את הלכות חג הסוכות. ובפרט ביום הקדוש הזה, שחשוב להוסיף כמה שיותר זכיות ומליצי ישר על עם ישראל, ואין לד רבוי זכיות כלמוד התורה. וכל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו.

יְמֵי שְׂמֵחָה לְיִשְׂרָאֵל

אין אומרים ודוי מיום שלמחרת יום הכפורים עד סוף חדש תשרי, לפי שכל אותם הימים הם ימי שמחה וששון לעם ישראל.

כתב בשבלי הלקט (תמילה סימן ל): הימים שבין כפור לסוכות, ימי שמחה הם, זכר לחנכת בית המקדש הראשון שבנה שלמה המלך שהיתה בימים אלו. ועוד, כי עסויקים אנו בהם בהרבה מצוות, כבנית הסכה, ארבעת המינים, ושמחה גדולה היא לנו. (קצוש"ע קלג סעיף לא) ולאחר מכן שמונת ימי החג עד אסרו חג, שהוא כ"ג בתשרי. ומיום כ"ד בתשרי עד סוף החדש, כתב הגאון החיד"א (שו"ת חיים שאל חלק ב סימן לה אות ב) על פי מדרש ילקוט שמעוני (פרשת פנחס): "אמר רבי לוי, בכל חדש וחדש בקש הקדוש ברוך הוא לתן מועד לישראל, בניסן נתן להם פסח, באייר נתן להם פסח קטן, בסיון נתן להם שבעות. בתמוז היה בדעתו לתן להם מועד גדול, אך מאחר ועשו את העגל, בטל המועד של תמוז וגם המועדים של אב ואילול, ובא תשרי ופרע להם שלש מועדים כנגדם: ראש השנה, כפור וסוכות. אמר הקדוש ברוך הוא: חדש תשרי לאחרים הוא פורע, ואת שלו אינו נוטל! תן לו יומיו לכך נאמר 'ביום השמיני עצרת תהיה לכם'". ויתכן שכדי להראות שאנו שמחים גילה ורגן על המועדים שהחזירם לנו הקדוש ברוך הוא, לכך תקנו גאוני הדורות שלא לומר ודוי עד סוף החדש, כי בשמחת החג אינו נפר פרט זה, כי הגם שמרבים בשמחה, אך נראה שהוא על החג ולא על חזרת המועדים. עכ"ד. (תפוז)

נשמה טהורה

דרשו תז"ל (מדרש תנחומא) על הפסוק "ולקחתם לכם ביום הראשון" [שהוא יום ט"ו בתשרי] - יום הראשון לחשבון עוונות. והינו, כי מאחר וביום הכפורים נמחלו כל עוונותינו, ובימים שבין יום הכפורים לסוכות אין שהות כל כך לעשות עברות, שחרי אנו עסויקים בהרבה מצוות, כבנית הסכה, קנית ארבעת המינים וכל צרכי החג - נמצא שהיום הראשון שאנו פנויים בו, הוא היום הראשון של החג, וכבר יכולים חס ושלום להפשל באיזו עברה, לכך הוא היום הראשון לחשבון העוונות. אשר על כן, על כל אדם להזהר, בפרט בימים אלו, שלא ילכלך את נשמתו החדשה והטהורה שקבלה במוצאי כפור, ובפרט יתגבר מאד שלא יכעס, שאמרו תז"ל: כל הפועס כאלו עובד עבודה זרה, וכל מיני גיהנםם שולטים בו. (מסכת נדרים כב ע"א. רמב"ם פרק ב מהלכות דעות)

תקון חצות

אומרים 'תקון חצות' בחדש תשרי ובחל המועד סוכות, אלא שמדלגים 'תקון רחל' ואומרים רק 'תקון לאה'. (בו איש חי, כף החיים (עוד)

❧ בנית הסכה ❧

"כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים"

כתב רבנו יעקב בעל הטורים (סימן תרכח): למה תלתה התורה מצות סכה ביציאת מצרים, שנאמר: "בסכת תשב שבעת ימים... כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", ולא אמרה: "כי בסכות הושבתי את בני ישראל במדבר"? לפי שיציאת מצרים הוא יסוד גדול באמונתנו, כי הוא דבר אשר ראינו בעינינו, ובאזנינו שמענו, ואין אדם יכול להכחישנו, והיא המורה על אמתת מציאות

הבורא יתעלה שהוא ברא הכל לרצונו, ואשר לו הכח והממשלה והיכלת בעליונים ובתחתונים לעשות בהם פרוצונו, ואין מי שיאמר לו מה תעשה, כאשר עשה עמנו בהוציאו אותנו מארץ מצרים באותות ובמופתים.

והסכות שאמר הפסוק שהושיבנו בהם - "כי בסכות הושבתיו" - אלו הם "ענני כבוד" שהקיפם בהם, לבל יכם שרב ושמש, וצונו לעשות סכות עץ דגמא לזה, כדי שנגזכר נפלאותיו ונוראותיו. ואף על פי שיצאנו ממצרים בחדש ניסן, לא צונו לעשות סכה באותו הזמן, לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סכה לצל ולא היתה נכרת עשיתנו, שהיא במצות הבורא יתברך, לכו צונו שנעשה בחדש השביעי [תשרי] שהוא זמן הגשמים, ודרך כל אדם לצאת מסכתו ולישב בביתו, ואנחנו יוצאים מן הבית לישב בסכה, ובזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה. ע"כ.

אין פטור

ראשית, יש לידע את הצבור הרחב, כי חובה בכל בית לבנות סכה לאכילה ושנה למשך שבעת ימי החג, ולא יתעצלו במצוה יקרה זו, אלא יאזרו עז ויבנו את הסכה ברב פאר והדר. וזכות מצוה זו תגן עליהם אלהי המגן, ויזכו לכל מלי דמייטב. על כן, על כל אדם, טרם שקונה או שוכר דירה, להזכח שיש מקום לבניית סכה, כדי שיוכל לקיים את מצות התורה כהלכתה.

המרפסת לסכה הגדולה בבנין

בכל פעם שרצה רבנו הבבא סאלי לעבר דירה, היה מקפיד לשים לב למספר תנאים, שבלעדיהם אי אפשר להכנס לדירה. אחד התנאים היסודיים היה שיהיה מקום מרוח לעשיית סכה, כדי שיוכל לקיים את מצות הסכה כנאה וכיאה, בשמחה ובטוב לבב.

ומעשה ביהודי ירושלמי שבנה ליד ביתו שבסנהדריה המרחבת מרפסת גדולה לסכה. כל השכנים התנגדו לכך התנגדות נמרצת, ופנו לעירייה בבקשת צו הריסה. בצר לו פנה לרבנו כדי לקבל את ברכתו. כששמע רבנו את ספורו, אמר לו: אם פונתך לשם שמים, איש לא יוכל להפריע לך, והסכה תשאר תמיד... לאחר דבריו אלה, חזר לביתו שמח וטוב לב, מלנה בהבטחתו המפורשת של רבנו, שסכה זו תשאר תמיד... ואכן כל מאמציהם של שכניו להפריע לו במהלך הבניה ולהרס את המבנה עלו בתהו, והמרפסת עומדת על תלה עד היום. וזוהי המרפסת לסכה היחידה בגדלה בבנין. (ישראל סבא 290)

ומעשה בנכדו של הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל שקנה דירה ובא לבשר לסבו, שאלו סבו: האם יש מקום לסכה? אמר לו: לא. אמר לו: לך תבטל את העסקה. אמר לו: אם אבטל אצטרף לשלם קנס. אמר לו הרב: מוטב שתשלם קנס ולא תקנה דירה בלי מקום לסכה.

להלן מדברי מרן מלפא הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, בבואו לכהן כאב בית דין במצרים: והנה בבואי לשרת בקדש בעיר קהיר, ראיתי שערויה בפרס החג תשרי תש"ט, כי רק אחד מאלף עושה סכה כדת, ואלו כל שאר המון העם אינם עושים סכה כלל. ותמהתי מאד עד היכן מגיעה בורותם, כי לא ידעו ולא יבינו שיש מצות עשה באכילת פת בלילה הראשון, ובהתנהגותם מראים זלזול במצוה יקרה זו. ועוד, שבכל ימות החג אוכלים ושותים חוץ לשכה, ולא ישיתו אל לבם שזהו נגד התורה. ודרשתי ברבים בישיבת 'אהבה ואחווה', וברחוב היהודים ב'מדרש רשב"י', להודיעם גדל מצות סכה, ושכל אחד חייב לעשות סכה לו ולבניו בראש גגו, כי גבה הבתים אינו אלא ארבע או חמש קומות לכל היותר, והגרים בקומות העליונות עולים ויורדים בכל ימות השנה ולא מרגישים טרחה ועיפות, ומדוע לא יטריחו עצמם לעלות לראש הגג לקיים מצות ה' יתברך!! ואנשים יראי שמים עשו כדברי זוכנו במצוה, אף שאר המון העם נשארו במנהגם הקלוקל. ומפה ישנה היא, שמצינו לריב"ש בתשובה (סימן שצד) שכתב: חי נפשי שראיתי בעירנו זאת רבים מעמי הארץ שאינם עושים סכה לחג, וכל ימות החג אוכלים ושותים בביתם חוץ לשכה... ראה עתה אידם הם טועים במצוה מפרסמת פזאת, ואין אני חפץ לספר בנתיים של ישראל. ע"ש. ואני בעניי בהייתי במצרים עשיתי סכה בגג הבית, והייתי עולה לגג לקיים מצות הסכה כהלכתה, ולא הרגשתי לא טרח ולא עמל, כי אין דבר עומד בפני הרצון. ע"כ. ישמע חכם ויוסף לקח. (וקיט)

מחיל אל חיל

מצוה רבה להתחיל במוצאי יום הכפורים בבניית הסכה, כדי לצאת ממצוה למצוה, כמו שנהמר (תהלים פד ח): "ולכו מחיל אל חיל", וזרזים מקדימים למצוות. (הרמ"א סימן תרכד וסימן תרכה. צט)

בניה על ידי תלמיד חכם

אף על פי שתלמידי חכמים אין להם להתעסק במלאכה בפני אנשים זרים, מפל מקום, מאחר ובניית הסכה היא בניה של מצוה - יתעסקו בה, כי זהו כבודם - להתעסק במצוות ה' יתברך אף בגלוי, ומהם יראו אחרים וכך יעשו. (שערי תשובה סימן תרכה. חז"ע שבת א יז)

"מצוה בו יותר מבשלוcho"

מי שזקן ותשש כחו וקשה עליו לבנות את הסכה, ימנה אדם אחר להיות שלוחו לבנות לו את הסכה, ויאמר לו: 'שלוחי אתה לבנות לי את הסכה'. ומפל מקום ישתדל גם הוא להשתתף בבניית הסכה כפי יכולתו, כהנחת הסכך וכיוצא, כי "מצוה בו יותר מבשלוcho", ו"לפום צערא אגרא". דהינו, כפי הצער והמאמץ של האדם לקיים המצוות, כך שָׁכְרוּ בְּשָׂמִים גדול יותר. (צט. חז"ע שבת א יז)

סכה ישנה

אם בנה את הסכה עד שלשים יום שלפני החג [עד י"ג באילול], ולא אמר שבניתי לשם מצוה, ישתדל מאד קדם החג להניח לפחות מעט סכך לשם מצוה. (סב)

כתב מִרְוֹן הַשְּׁלַחַן עֲרוּךְ וְסִימָן תִּרְלוֹ סַעִיף א': סִפָּה יִשְׁנָה, דְּהִינּוּ שְׁעֵשְׂאָה קִדָּם שְׁיִכְנָסוּ שְׁלוֹשִׁים יוֹם שְׁלִפְנֵי הַחֵג, וְיִבְלָדוּ שְׁיַחֲדָשׁ בָּהּ דְּבַר לְשֵׁם הַחֵג, וְדִי אֶפְלוּ בְּהַגְבֵּהַת סִכּוֹד טַפַּח עַל טַפַּח בְּמִקּוּם אֶחָד. וְאִם מִחֲדָשׁ בָּהּ עַל פְּנֵי כְּלָה, דִּי אֶפְלוּ בְּכָל שְׁהוּא. וְהִינּוּ שְׂאֵם מִגְּבִיָּה אֶת הַסִּכּוֹד שְׁהוֹלֵךְ עַל פְּנֵי כָּל אֲרֻזְ הַסִּכָּה אוֹ עַל פְּנֵי כָּל רְחֻבָּהּ, דִּי אֶפְלוּ אִם אֵין בְּאֲרָכּוֹ אוֹ בְּרֻחְבוֹ אֶלָּא מִשְׁהוּ. וְאִם עֲשֵׂאָה לְשֵׁם הַחֵג, אֶפְלוּ מִתְחַלַּת הַשְּׁנָה, כְּשֶׁרָה בְּלֵי שׁוּם חֲדוּשׁ.

2

בְּנִיָּה עַל יְדֵי אִשָּׁה

מִתֵּר לְכַתְּחִלָּה לְאִשָּׁה לְבָנוֹת אֶת הַסִּכָּה, וְאֵין צְרִיךְ שְׁדוּקָא אִישׁ יְנִיחַ אֶת הַסִּכּוֹד. וְלִבְנֵי אִשְׁפָּנָז עֲדִיף שְׁלִכְתְּחִלָּה יִתֵּן הָאִישׁ אֶת הַסִּכּוֹד. (טו)

בְּנִיָּה עַל יְדֵי קָטָן

מִתֵּר לְכַתְּחִלָּה לְקָטָן לְבָנוֹת סִפָּה, וְאֵין צְרִיךְ שְׁדוּקָא הַגְּדוֹל יְנִיחַ אֶת הַסִּכּוֹד. (טז)

בְּנִיָּה עַל יְדֵי גוֹי

מִי שְׁקָשָׁה לוֹ לְבָנוֹת אֶת הַסִּכָּה, מִן הַדִּין רִשְׁאֵי לוֹמֵר לְגוֹי שְׁיִבְנֶה לוֹ אֶת הַסִּכָּה, וְהַסִּכָּה כְּשֶׁרָה לְלֹא סִפָּה. [וְיִשְׁתַּדֵּל הוּא לְהַנִּיחַ לְפָחוֹת מֵעֵט סִכּוֹד, טַפַּח עַל טַפַּח 8 ס"מ]. אִךְ טוֹב יוֹתֵר שְׁיִמְנֶה אָדָם יְהוּדִי שְׁיִהְיֶה שְׁלוּחוֹ לְבָנוֹת לוֹ אֶת הַסִּכָּה, כִּי מֵאַחַר וְקִדְשָׁתָהּ שֶׁל הַסִּכָּה גְּדוּלָּה מְאֹד, לֹא נֶאֱמַר וְלֹא יֵאָה שְׁתַּבְּנָה עַל יְדֵי גוֹי. (נ, טב)

בְּנִיָּה בְּעֶרֶב שַׁבָּת

אֵין לְבָנוֹת אֶת הַסִּכָּה בְּיוֹם שְׁשִׁי לְאַחַר זְמַן 'מִנְחָה קְטָנָה' [בְּעֲרֻךְ בְּשַׁעַה 16:00, שַׁעוֹן קִי"ז], כְּדִין כָּל עֶרֶב שַׁבָּת שְׁאִסוּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה מִזְמַן זֶה. אוּלַם אִם הָיָה טְרוּד וְלֹא הִסְפִּיק לְבָנוֹתָהּ עַד עֶרֶב הַחֵג, רִשְׁאֵי לְבָנוֹתָהּ עַד זְמַן כְּנִיסַת הַחֵג, מֵאַחַר וְעוֹסֵק בְּמִלְאכָה שֶׁהִיא לְצַרְךָ הַחֵג. (וְסִימָן רנ"א, בְּכוּרֵי יַעֲקֹב וְעוּד. ק)

בְּנִיָּת סִפָּה בְּחַל הַמוֹעֵד

אִם לֹא בָּנָה סִפָּה קִדָּם הַחֵג, מִתֵּר לוֹ לְבָנוֹתָהּ בְּחַל הַמוֹעֵד. וְרִשְׁאֵי גַם לְהַבִּיאַ בְּעַל מְקַצְוֶה יְהוּדִי שְׁיִבְנֶה אֶת הַסִּכָּה, וְיִתֵּן לוֹ שְׁכָרוֹ, מֵאַחַר וְהוּא דְּבַר מִצְוָה. (מט)

כְּתַב מִרְוֹן הַשְּׁלַחַן עֲרוּךְ וְסִימָן תִּרְלוֹ ס"א: מִי שֶׁלֹּא עָשָׂה סִפָּה, בֵּין בְּשׁוּגְג בֵּין בְּמִזִּיד, עוֹשֶׂה סִפָּה בְּחַלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אֶפְלוּ בְּסוּף יוֹם הַשְּׁבִיעִי. וְכַתֵּב הַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה בְּבֵאוּר הַלְכָה: אֶפְלוּ אִם הָיָה אִסוּר מְלָאכָה בְּחַל הַמוֹעֵד מִן הַתּוֹרָה, גַּם כֵּן מִתֵּר לַעֲשׂוֹת אֶת הַסִּכָּה מִחֲדָשׁ לְגִמְרֵי עִם בְּנִיַת הַדְּפָנוֹת, שְׁהָרִי מִצְוָתָהּ בְּכָל שְׁבַעַת הַיָּמִים. וְהָרִי זֶה דוֹמָה לָמָּה שְׁאִמְרוּ (ס' תַּקְמָה ס"ג) כּוֹתֵב אָדָם תִּפְלִין וּמִזוּזוֹת לַעֲצֻמוֹ בְּחַל הַמוֹעֵד, וְטוֹוָה תִּכְלַת לְצִיצִית לְבָגְדוֹ. וְכֵן מְדִיק מִלְשׁוֹן הַגְּמָרָא שְׁאִמְרוּ, "חֵג הַסִּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לָךְ שְׁבַעַת יָמִים", עֲשֶׂה סִפָּה בְּחָג, וּמִשְׁמַעוּתוֹ כְּפִשְׁטוֹ שְׁעֲשִׂיָה גְּמוּרָה מִתֵּרַת. וְלֹא כְּמוֹ שֶׁכַּתֵּב הַמְּאָמֵר מְרַדְכֵי שְׁבַחַל הַמוֹעֵד אֵינּוּ עוֹשֶׂה אֶלָּא הַסִּכּוֹד בְּלִבְד לְתַת קִנִּים וְעֲרָבָה עַל קִנְדָּסִים הַקְּבוּעִים כְּבָר מֵעֶרֶב הַחֵג, אִךְ לֹא יִבְנֶה אֶת הַדְּפָנוֹת, מִשׁוּם אִסוּר בְּנִין וְסִתְיָרָה.

בפעם הראשונה שיושב בסכתו הנ"ל בחל המועד, יברך גם 'שהחנינו'. והטעם בזה, כי מאחר וגם על עצם בניית הסכה היה צריך לברך 'שהחנינו' קדם החג, אלא שאנו פוטרם זאת בברכת 'שהחנינו' שמברכים בקדוש בליל החג, אבל כאן, שהסכה עדין לא נבנתה בליל החג, יברך עתה על בנייתה, אף שצבר ברוך בלילה הראשון בסכה אחרת. (עייני שו"ע ורמ"א סימן תרמא. הב"ח, משאת משה, רועי ישראל קצין. נא)

מקום הסכה

אין בונים את הסכה אלא תחת כפת השמים, ואם בנה את הסכה תחת גג המרפסת וכיוצא בזה, הסכה פסולה. וכן יש להזהר שלא לבנות את הסכה תחת אילן המחבר לקרקע. ובפרט יש להזהיר בזה את בעלי המסעדות הבונים סכה ברחוב, ומחמת חסר מקום פעמים שנמצאת סכתם תחת אילן, וסכתם פסולה. (סימן תרכו ס"א. יא)

אין לבנות את הסכה במקום שיש שם ריח לא טוב, כמו בסמוך לפחי האשפה שברחוב וכיוצא בזה, כי שמא לא יוכל לישב שם, ויצא מן הסכה. (סימן תרמ ס"ד)

כתב מרן בשלחן ערוך (סימן תרמ סעיף ד): המצטער פטור מן הסוכה. איזהו מצטער, זה שאינו יכול לישן בסוכה מפני הרוח, או מפני הזבובים והפרעושים וכיוצא בהם, או מפני הריח. "ודוקא שבא לו הצער במקרה אחר שעשה שם הסוכה, אבל אין לו לעשות סוכתו לכתחילה במקום הריח או הרוח ולומר: מצטער אני". ע"כ.

הגר במקום שמצויים שם גוים, וחושש שאם יעשה סכתו קבע לאכילה ושנה, יפרצו גנבים לביתו, הריהו פטור מן הסכה. (קצו)

בניית סכה בבית הפנסת

על גבאי בתי הפנסת היקרים המשרתים את הצבור באמונה, להשתדל בבניית סכה בבית הפנסת, מפאת הבאים ללמד שם, שפעמים אוכלים איזו עוגה וכיוצא, וצריכים סכה, ובפרט בליל 'הושענא רבה' שלומדים זמן ממושך, וצריכים לאכל מעט כדי להתחזק בלמוד. ומכל מקום, את התפלות לא יתפללו בסכה, אלא בבית הפנסת, שאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הפנסת. (קמז)

בניית סכה ברחוב

מי שאין לו מרפסת או חצר לבנות בה את סכתו, מתר לו לבנותה על יד ביתו ברחוב, רק שיהיה ככל היותר שלא יפריע לעוברים ושבים. (נב)

סיוע לזה אנו מוצאים בנביא נחמיה, שכאשר עלו מגלות בבל לבנות את בית המקדש השני, בנו את סכותיהם ברחובות ירושלים, שנאמר (נחמיה ח טו-יז): "ואשר ישמיעו ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלים לאמר, צאו החר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשות סכת פכתוב. ויצאו העם ויביאו, ויעשו להם סכות איש על גגו ובחצרותיהם, ובחצרות בית האלהים, וברחוב שער המים, וברחוב שער אפרים. ויעשו כל הקהל השבים מן

השבי סכות, וישבו בסכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא, ויתהי שמחה גדולה מאד". וכן פסקו האליה רבה, מאמר מרדכי, כפות תמרים, היעב"ו, בית השואבה, בכורי יעקב, מהר"ח אבולעפיא, שואל ומשיב, בית מאיר, תועפות ראם, מאורי אור, מקור חיים לנאון מליסא, חות יאיר, בגדי ישע, ועוד רבים מהפוסקים. וכתב בהליכות שלמה אוירבך: שבירושלים, עוד בימי הטרקנים, קבלו רשות מאת המושלים על בניית סכות ברשות הרבים, ואחר כך קבלו רשות בימי שלטון המנדט הבריטי, ואף היום יש רשות מראשי העיר, רק שיזהר ביותר שלא להפריע להלוחד הרבים. (וב)

לא תגנב

אדם שעבר וגזל עצים לצורך בניית הסכה - אם התחרט על מעשהו הרע והחליט בדעתו לשלם את הכסף לבעל העצים, אף אם עדן לא השיג כסף לשלם - ספתו כשרה, ומברך עליה. אך אם עדן עומד ברשעו ואין בדעתו לשלם - אין לו לברך על סכה כזו. (בית יוסף ושו"ע סימן תרלז ס"ג, משנ"ב ס"ק טז. נז)

"תקנת השבים"

יש להבהיר, כי מן הדיון הוזל עצים ובנה בהם בית או סכה, אינו חייב להחזיר את העצים עצמם, שכן תקנו חכמים כדי להקל על הגנבים הרוצים לשוב בתשובה, כי אם יהיו חייבים להחזיר את העצים עצמם שנגנבו, קים חשש שיהיו גנבים שיתחרטו מלשוב בתשובה ולא יחזירו כלל, מאחר שאריכים הם לפרק את מה שבנו מאותם עצים כדי להשיבם לבעלים, ולכן די בכך שישלמו לבעל העצים את תמורתם. ומכל מקום, אם בא לשלם לאחר החג, צריך להחזיר את העצים עצמם, ולא את הכסף, הואיל ולא שנה כלום בעצים ולא בנאם ממש בבנין. (שו"ע חושן משפט סימן שס"א)

אסור לקחת עצים מייערות קרו קימת לישראל או מעצים הנטועים ברחובות העיר כשמקפידים על כך, אלא אם כן קבל רשות מפרשת מהממנים, שהרי זו מצוה הבאה בעברה, ואסור לברך על ישיבה בסכה כזאת. (נז. ה"ע ז קטט)

כתב מרו מלקא זצוק"ל: הקוצצים ענפים מאילנות השיכים לרשות ממשלתית המקפידה על כך, כגון אלו שפורתים ללא הבחנה עצי יער ודקלים ושדרות נטועות, ולפעמים גורמים גם למותם של העצים, ועל אף שרשות שמורות הטבע מוחה על כך, רבים מורים התר לעצמם בטענה שהוא לצורך מצות סכה. ולו חכמו ישכילו זאת, שהרי זו מצוה הבאה בעברה, שהרי יש בזה אסור גזל, ועל זה נאמר "ובוצע ברך נאץ ה'", ואסור לברך "לישב בסכה" על סכה זו, כמו שכתב בספר האשכול. וכבר כתב העטור, גזל עצים וסכך בהם ולא רצה לפרע דמיהם, לא יצא ידי חובתו. ואמנם די לתן את הדמים, ולא צריך לפרק את הסכה ולהחזיר את העצים. וכו מבואר במאירי, בטור, שבלי הלקט, ספר התניא ומחרי"ו ועוד. וכתב המשנה ברורה, הרבה אנשים לוקחים קרשים שלא מדעת בעליהם, כדי להעמיד בהם דפנות לספתם, ומחזירים אותם מיד לאחר החג, ובאמת שאין יוצאים ידי חובת מצות סכה, שהרי על כל פנים משתמשים הם בסכה באסור גזל, שהרי להלכה השואל דבר מחברו שלא מדעתו, נחשב גזלן. וכן כתבו הגאון מהר"ם בן חביב, הפרי מגדים, בכורי יעקב, כף החיים ועוד, שדיו סכה גזולה שיש גם בדפנות, ואסור לברך על סכה זו. לפיכך יש להזהיר ולהודיע ברבים חמור האסור בזה. ולשומעים ינעם, ועליהם תבוא ברכת טוב.

הגוזל עצים מחברו, אף אם דעתו להחזירם לאחר החג, לא יברך על הסכה. (נז)

וגש להבין, הרי לעיל בארנו, שאם בדעתו לשלם את דמי העצים, אף שעדין לא שלם - סכתו כשרה ויכול לברך עליה. ואם כן, במקרה זה, שדעתו להחזיר את העצים לאחר החג, אף שעדין לא החזיר, למה לא יוכל לברך עליה? וצריך לומר, שבמקרה הנ"ל, כיון שבדעתו עכשו בחר להחזיר את הכסף - כבר עתה מתקן הוא את גזלתו, והתירו לו חכמים להשתמש בעצים מפני "תקנת השבים", ומפילא יברך על הסכה. לא כן במקרה זה שדעתו להחזיר את העצים רק לאחר החג, נמצא שעתה בחר הוא גזלן גמור, מאחר ואינו רוצה להחזיר עתה בחרג לא עצים ולא כסף, ודינו כגזלן שלא רוצה לשלם כלל, ולגזלו כזה לא עשו חכמים תקנה שיהיה רשאי להשתמש בעצים כבשלו, ונמצא שיושב בסכה גזלה, והיאף יברך על ישיבתו בה?! ומשנה ברורה סימן תרלו באור הלכה ד"ה יצא ושער הציון סקכ"ב)

🌀 דפנות הסכה 🌀

שֶׁלֶשׁ דְּפָנוֹת

הסכה צריכה להעשות משלש דפנות, דהינו שלש מחיצות, ועליהן מניחים את הסכך. ואם עשה רק שתי דפנות, הסכה פסולה. (א)

עמידה בפני הרוח

דפנות הסכה מתר לעשותן מכל דבר, כאבנים, ברזלים, עצים וכיוצא, ובלבד שהדפן תהיה ראויה לעמוד בפני רוח מצויה. אף אם הדפן נדה ברוח אפלו נדנוד כלשהו, אינה נחשבת כמחיצה, ופסולה היא לדפן לסכה. על כן, סדינים המנחים כדפן לסכה, הרי סכה זו פסולה, מכיון שהסדינים נעים ונדים ברוח. כן פסקו רש"י, הרמב"ם, הרא"ה, הריטב"א, המאירי, מהרי"ל, מחצית השקל, קהלות יעקב מקרליו, עמק ברכה, משנ"ב, שלמות חיים זוננפלד, הליכות שלמה, הגרי"ש אלקשיב, משנה הלכות ועוד. וכתב האגרות משה: ומה שרואים במדינתנו באמריקה שמוכרים סכות שנעשו דפנותיהם מיריעות, פשוט שלא היה זה על פי הוראה. (א)

גם אם יקשר היטב את הסדינים לעמודים, אין להתיר, לפי שפעמים מתנתקים הם ברוח ואינו שם על לבו, ונמצא שהאוכל בה מברך ברכות לבטלה, ונחשב גם כאוכל חוץ לסכה. על כן, מה שמצוי היום בכמה מסעדות שבונים סכה בפתח החנות והדפנות עשויות מסדינים, יש לידע אותם ששפתם פסולה, ומכשילים הם את הצבור בברכה לבטלה ובאכילה חוץ לסכה. (סימן תרל סעיף י. א) [ועיו להלן את הפתרון לסכות אלוי.]

כתב מרן מלפא זצוק"ל (שו"ת יחווה דעת ח"ג סימן מו בהערה): דע שאפלו אם עשה את מחצות הסכה בסדינים בתוך חצר אשר לה חומה סביב, ועל ידי כך אין רוח מצויה מנידה אותם, יש לפסל אותה, שמכיון שאלו היתה הסכה ברשות הרבים, היתה הרוח מוליכה ומביאה את הסדינים של מחצות הסכה, הרי שאינה נחשבת למחצת. (מגן אברהם, אליה רבה, תוספת שבת, בית השואבה, בכורי יעקב, ושו"ת הלכות קטנות) ואולם נראה שאם הסדינים קשורים היטב בעמודי הסכה

שבתוך חצר זו, באפן שאין מקום לחשש שמא ינתקו מחמת הרוח שהרי אין שם רוח, לכל הדעות יש להכשיר הסכה. (בית השואבה ותוספת שבת) ע"כ. והינו שפאשר הסדינים קשורים היטב לעמודים, אף אם אינם נדים ברוח מצויה, עדן יש לחשש שמא תתנתק הקשירה מחמת הרוח, ומבלי משים נמצא שאוכל ושותה ללא סכה. אולם אם עושה סכה כזו בתוך חצר המקפת חומה שאין בה רוח, ומקפיד לקשר את הסדינים היטב באפן שלא ינודו אף אם תמצא שם רוח מצויה, אין לחשש שמא תתנתק הקשירה, שהרי בפעל אין רוח, והסכה כשורה.

אם הדפן השלישית היא דלת שפותחים וסוגרים אותה תמיד, כשרה הסכה, ובלבד שיקפיד שבשעה שאוכל וישן תהיה הדלת סגורה. ומתוך גם לפתח ולסגר דלת זו בשבת ויום טוב, שכיון שעשויה היא לפתח ולסגר תמיד, אינה נחשבת כמחיצה המתרת שאסור לעשותה בשבת, כמבואר בשלחן ערוך (סימן שטו ס"א). (יג)

מדות הסכה

גבה הסכה צריך להיות לא פחות מעשרה טפחים [הטפח = 8 ס"מ. עשרה טפחים = 80 ס"מ]. וארקה ורחבה לא פחות משבעה טפחים [56 ס"מ] על שבעה טפחים. אכל בפחות משעור זה, בין בגבה בין בארץ בין ברחב, הרי היא פסולה. כו פסקו מדות אלו, הרמ"ע מפאנו, מהרש"ם, דברי יששכר, רבי איסר זלמן מלצר, מסגרת השלחן, הגרא"ח נאה ועוד. (ט)

סכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה [האמה = 48 ס"מ. עשרים אמה = 9.60 מטר], הרי היא פסולה. ואם מעט את גבהה, הרי היא כשורה. (יא)

אם הדפנות גבוהות עשרה טפחים [80 ס"מ], אפלו שאינן ממשיכות עד גבה הסכה, ויש מרחק רב ביניהן - הסכה כשורה. מכיון שקבלה בדינו 'הלכה למשה מסיני': "גוד [תמיד] אסיק [ותעלה] מחיצתא [את המחיצה]". דהינו, מחיצה שעשויה כדיו, כשיש צד, אנו מתניחים אליה פאלו היא ממשיכה ועולה עד למעלה לסכה. ואמנם, יש לשים לב שהסכה למעלה יהיה מכון כנגד הדפנות למטה, ואם אינו מכון ממש כנגדן, אם הוא במרחק של פחות משלשה טפחים [24 ס"מ] כנגד הדפנות, הסכה כשורה. (יב)

דפנות שהניחו שלשה טפחים [24 ס"מ] מהארץ, פסולות. כיון שכל שיכול להפנס גדי דרך המחיצה מלמטה, אינה נחשבת כמחיצה. (יג)

דפנות מעמודים

עמודים רצופים, שבין עמוד לעמוד יש מרחק של פחות משלשה טפחים, הרי הם כשירים לדפנות. מכיון שקבלה בדינו 'הלכה למשה מסיני': "שלשה טפחים, כלבוד [כמחבר] דמי [דומה]", דהינו, כשהמרחק הוא פחות משלשה טפחים בין אחד לשני, אנו מחשיבים שהכל חבור אחד, וכאלו אין מרחק ביניהם כלל. (ה)

על כן, מרפסת שיש בה סורגים, ובין עמוד לעמוד יש פחות משלשה טפחים, הרי סורגים אלו נחשבים כדפן, ובלבד שיהיה גבהם עשרה טפחים [80 ס"מ]. ואז

רשאי יהיה להעמיד ארבעה עמודים גבוהים מן הצדדים ולסבב עליהם, אף על פי שיש מרחק בין הדפנות לסבב, וכמבאר לעיל. (ו)

וכיוצא בזה, הרוצה לבנות ספה בקלות, יעמיד ארבעה עמודים מארבעה צדדים, ובין עמוד לעמוד בשלשה צדדים ימתח ארבעה חוטים [ויקפיד שיהיו חזקים, כגון חבל או חטי ברזל], החוט התחתון בגובה 20 ס"מ מהקרקע, מעליו 3 חוטים נוספים במרחק 20 ס"מ זה מזה, כך שהחוט העליון יגיע לגובה של 80 ס"מ, ובכך פאלו עשה גדר של ממש בגובה עשרה טפחים. [ויקפיד על מרחק של 20/21 ס"מ בין החוט התחתון לקרקע, ובין החוטים עצמם, כי יש אומרים שהטפח הוא 7.6 ס"מ, ונמצא ש-3 טפחים הם 22.8, והרי המרחק צריך להיות פחות משלושה טפחים, ושמא יזוז מעט למעלה מזה].

ויש לציין, כי עצה זו ממלצת מאד לבעלי מסעדות, ויכולים כך לבנות ספה בקלות. ופשוט, שלאחר שנתנו את החוטים הנ"ל, רשאים לתת סדינים מסביב לעמודים, אף שהסדינים נעים ברוח, מאחר והדפנות כבר עשויות בהכשר גמור.

אם רואה במשך ימי החג שהחוטים התרופפו באפן שהם נדים ברוח, ישים לב להדק אותם שוב היטב, כדי שלא תפסל הסכה.

סדר בנית הסכה

לכתחלה יבנה קדם את הדפנות, ואחר כך יניח עליהן את הסבב. ואולם, אם לא עשה כן, אלא סבב על גבי עמודים ואחר כך עשה את הדפנות, הסכה כשרה. וכל שכן אם בנה את הסכה כהגון ולאחר מכן נפלו הדפנות, שבודאי די שיעמיד את הדפנות שוב, ואינו צריך לפרק את הסבב כדי שהדפנות יעשו קדם. (ז, ו)

דיני הסבב

תנאי הכשר הסבב

ישנם שלשה תנאים להכשר הסבב: א. שיהיה גדולו מן הארץ. ב. שיהיה תלוש מהקרקע. ג. שלא יהיה ראוי לקבל טמאה. [דהינן, שאם יגע בו טמא, הוא לא יטמא]. אי לכך, אין מספכים במיני מתכות, פלסטיק, נילון, זכוכית וכיוצא, מאחר ואין גדולם מן הארץ. וכן אין מספכים בענפי אילן המחבר לקרקע, מאחר ואינו תלוש. וכן אין מספכים במאכלים או בכלי עץ, כיון שראויים הם לקבל טמאה. (יד, טו, כא)

כלי עץ, פארגז ומגרה, הרי הם מקבלים טמאה מן התורה, מאחר ויש להם בית קבול. ואם נשברו, אף שעתה אינם מקבלים טמאה, אין לסבב בהם. שכיון שראויים היו לקבל טמאה מהתורה, גזרו חכמים שמא יטעה ויסבב בכלים שנשברו רק מעט, שעדין ראויים לקבל טמאה.

אולם, כלי עץ שטוחים, שאין להם בית קבול, כמו שלחן, מדף, דלת וכדומה, מאחר והם מקבלים טמאה רק מדרבנן - אם נשברו, מתר לסכף בהם. (וי, יט)

לחב הקורה

קורת עץ שרחבה ארבעה טפחים [32 ס"מ], אסרו חכמים לסכף בה, משום "גזרת תקרה". דהינו, בזמנם היו בונים את תקרות הבית מקורות כאלו רחבות, וקיים חשש שישטעה האדם ויאמר: 'מה ההבדל אם אסכף בקורות אלו או שאשב תחת תקרת ביתי?' והרי התורה אמרה לישוב בסכה, ולא בבית של כל השנה. (סימן תרכט סעיף יח. ל)

גם קורות שרחבות פחות מארבעה טפחים, נהגו שלא לסכף בהן כלל. אולם אם אין לו סכף אחר, רשאי לסכף בהן. (סימן תרכט סעיף יח. לא)

המנהג פשוט לסכף בקרשים דקים [פלפונים] שרחבם פחות מטפח 8 ס"מ], שהרי אף בזמנם לא היה דרך לעשות תקרה מקרשים אלו כלל. כן פסקו שלמת חיים זוננפלד, בית השואבה, הנרצ"פ פרנק, נשפיל עבדי, ציץ אלעזר, שארית ישראל מינצברג, אז נדברו ועוד. וכן נהג הגר"ש"ז אורבך בספתו. (ל)

דבר המעמיד

מתר להניח את הסכף אף על דבר הפסול לסכוף, כעמודי ברזל וכיוצא בהם, שכן העקר להלכה כדעת מרן השלחן ערוך ורב רבותינו הראשונים והאחרונים. אלא שיש מחמירים לתת עליהם עץ, ועליו מניחים את הסכף. ופשוט וברור שאם ראה את חברו שסכף על גבי ברזלים, אין צריך להעיר לו כלל, כי ספתו כשרה בודאי, ולא כאותם הטועים בהלכה זו ומטעים אף לאחרים.

ובדברי בזה עם הגאון רבי משה מרדכי קארפ שליט"א מחבר הספרים "הלכות חג ב'חג" ועוד, ספר לי שהוא עצמו בקר בספת רבנו הבבא סאלי בנתיבות, והיה הסכף מנח על גבי ברזלים. ועינו במעשה דלהלן.

בגמרא (מסכת סוכה כא ע"ב) מבאר, שלדעת חכמים אין שום אסור להעמיד את הסכף על גבי דבר הפסול לסכוף. ובדעת רבי יהודה נחלקו בגמרא אם יש אסור או לא. ורב הגאונים פסקו כחכמים, וכן דעת הרמב"ם, הר"ה, הרי"צ גאות, רבנו ישעיה מטראני, שבלי הלקט, הראב"ה ועוד. (עיני משנ"ב ושער הציון סימן תרל ס"ק ט) ואף הפוסקים כרבי יהודה כתבו, שלרבי יהודה מתר להעמיד בדבר הפסול לסכוף, (ומחלקתו עם חכמים היא בענין אחר), וכן דעת הרי"ף, הרא"ש, התוספות בשם הירושלמי, תרומת הדשן ועוד. וכן מבאר בבית יוסף ובשלחן ערוך (סימן תרל סעיף יג). ובגמרא אמרו, שאם מתר להעמיד בדבר הפסול לסכוף, ממילא אם נעץ שפודים של ברזל וסכף עליהם ממש, כשרה הסכה ללא כל חשש. וכתב המהרי"ל שכן נהגו כל רבותינו להקל, ואין בזה ספק. וכן דעת הט"ז, הגר"א, הגר"ח פלאגי, שערי רממים, זרע אמת, אבני נזר ועוד. וכתב הערוך השלחן, מאחר ורבנו הבית יוסף פסק כהרי"ף והרא"ש להקל, וזוהי דעת הירושלמי ורב רבותינו הפוסקים ובעלי השלחן ערוך, למה לנו להחמיר? עכ"ל. אלא שיש חוששים לדעת הרמב"ן והר"ן ועוד שאסרו להעמיד בדבר הפסול לסכוף, גזרה שמה יסכף בו, ולכן נותנים עץ

על הפרזל, ועליו את הסכך, אבל יותר מזה אין צריך להחמיר. על כן רשאי לכתחלה לתקע במסמרים את העץ שעליו הוא מעמיד את הסכך, וכן מפרש במאירי, הר"ן והריטב"א. וכן כתבו הפרי מגדים, מגן אברהם, הנאון רבנו זלמן, חיי אדם, הגר"א, רב פעלים, בגדי ישע, וכל האחרונים. וכתב המשנה ברורה (סימן תרכ"ס כו) שהתיר זה הוא לכל הפוסקים. ואמנם הנאון החזון איש זצ"ל החמיר גם בזה. אך בשו"ת חלקת יעקב כתב, וזו לשונו: "ויש להתיר בזה לכתחלה, ודלא כהחזון איש שהחמיר נגד השלחו ערוף ורב ככל הראשונים, וכלו בדבר שאין חשש אלא מדרבנן, וכל ראיות החזון איש אינן מכרחות כלל". עכ"ל. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי: "ובאמת קשה ביותר לחלק על המגן אברהם וכל הפוסקים, שכלם התיירו". עכ"ל. וכן כתב בהליכות שלמה אוירבך: "חמרת החזון איש תמוהה, מכיון שאסור מעמיד הוא משום גזרה, אם כן, במעמיד דמעמיד, הוא גזרה לגזרה שלא גוזרים, וכשר אף לכתחלה". (מד. שו"ת יביע אומר חלק י סימן מו. ועייני ילקוט יוסף סוכה עמ' רכא, רצא, ובשו"ת שמע שלמה ח"ד סימן כ, ובעלון "ותתענג בדשן" גיליון מס' 46 ותרווה נחת)

סכתו של גאון עזנו רבנו מאיר אביחצירא זיע"א

באחת השנים היה לבבא מאיר אביחצירא זיע"א צער גדול בעליה וירידה אל הספה שעל הגג, והוא החליט לעשות את הספה בתוך הבית. בבתים שלהם היתה ארבה הנשענת על ארבעה עמודים, והיא היתה מכסה בסבכה של ברזל במשך כל השנה. בבא מאיר בדק את כל צדי ההלכה וכתב פסק גדול להתיר לעשות שם את הספה, ולשים בתוך הארבה את הסכך פדיו. בין השאר דן בבא מאיר בתשובתו על גבה הספה, על סבכת הפרזל העליונה בנג הארבה, על דפן עקמה ועוד. ופסק כי יעשו שלש מחצות שיגיעו קרוב לסכך ואין לחשש לסבכת הפרזל. בסכום דבריו העלה בבא מאיר שסכה זו כשרה למהדרין, ואף עשה מעשה בעצמו, וישב בסכה שבתוך ביתו. גם אביו הבבא סאלי השתמש בסכה כזו על סמך פסקו של בבא מאיר. והכרח היה לכתב פסק להתיר, היות שהיה חדוש בתאפילת. ("ישראל סבא" עמוד 292)

אף למחמירים שלא להעמיד בדבר שפסול לסכך, מתיר להעמיד את הסכך על חומת אבנים.

כן כתב הר"ן וסוכה י סע"א: עכשו נהגו לסמוך הסכך על גבי בתלים, משום שלא מצוי לסכך בכיוצא בהם [ולכן אין חשש שאם יעמיד בהם, יבוא לסכך בהם]. ועוד, שכלם יודעים שכל סכך באבנים נקרא בית דירה ולא סכה, לכך אין לגזר שמא יסכך בהם. ויש נוהגים להוסיף בבתלים דפנות של קנים משום הכר, שלא יהיה נראה כסומך על התלים לגמרי, ומדת חסידות בעלמא היא. וכתב בהלכות חג בחג (עמוד קצג) שהמגן אברהם, הגר"א, הגר"ז, חיי אדם ומשנה ברורה לא הביאו למדת חסידות זו כלל, שפיון שההלכה כרב הפוסקים שמתיר להעמיד במקבל טמאה, ורק לחמרא חוששים לחולקים, אין להחמיר עד כדי כך גם למדת חסידות זו.

אף למחמירים כנ"ל, מתיר להעמיד על עמודי ברזל הקבועים ומחברים בבנין. וכך שכן על פרגולה של עץ המחברת לקיר בברגים.

כתב בספר העטור (עשרת הדיברות הלכות סוכה דף פב טור ד) אם סכך על דפני הבית, הסכה כשרה, כי אין הדבר מקבל טמאה. ע"כ. ומבאר מדבריו שכל האסור להעמיד בדבר שפסול לסכך,

הינו דוקא בדבר המקבל טמאה ולא בשאר פסולים, שהרי דפני הבית עשויים מאבנים, ולמה לא פסל להעמיד בהם בגלל שאין גדולם מן הארץ. וכן מבאר במאירי (סוכה כב ע"ב) לענין סכה על גבי אילו, שכתב: והסכך נשען על האילנות בקצת, וכשרה היא, ואף על פי שהעמדת הסכך על דבר שאין מסככים בו פוסלת, שמה לא נאמרה אלא בדבר המקבל טמאה. ע"ש. ובספר הלכות חג בחג (סוכה עמוד קצד) כתב, ומצאנו גם לגדולי האחרונים הגנת ורדים ובית יהודה עייאש שהחזיקו בפשטות בסברא זו, שמה שאין מעמידים בדבר הפסול לסכוד, הינו דוקא בדבר המקבל טמאה ולא על דבר שאין גדולו מן הארץ, ולכן התירו לסכך על גבי סככת ברזל המחברת לקרקע. ע"ש. וכיון שכל ענין זה של העמדת הסכך בפסול, מתחלתו ועד סופו חמרה בלבד, לכן אף למחמירים יש להתיר להעמיד בעמודי ברזל מחברים.

פְּרָגוּלָה

אותם שיש להם בנג החצר מעשה רשת, דהינו עצים דקים דבוקים יחד בדבק חזק בצורת שתי וערב, מאחר ועשויה הרשת כל השנה לצל, אף למחמירים כנ"ל הרי זה סכך כשר, אך טוב שינענע את הרשת אפלו מעט לשם מצוה. (מה, נו, סב)

אף למחמירים כנ"ל במעמיד, אך כאן שהמעמיד הוא דבק שאינו נכר לעין כולל, לא החמירו בזה, ובפרט שלא שיך לסכך בדבק לבד. (שבט הלוי, שמע שלמה ח"ה סימן ה) וגם אין לפסל מדין נסר הרחב ארבעה שגזרו בו "גזרת תקרה" כנ"ל, שהרי רשת זו אינה עשויה לכסות בה בתים דרך בנין ותקרה, אלא לצל בלבד. וגם נכר שהם מחברים מכמה נסרים. ואף הרשב"א שפקפק להחמיר בזה בשם אחד מרבותיו, לא פסק להחמיר בהחלט, שהרי ס"מ: "ויש שחלקו עליו להתיר, וכיון שנהגו התר, הנח להם". וגם אפטר שהרשב"א יודה ברשת, שאינו דומה לנסר, שהנסר מגן תחתיו מפני הגשמים, אבל הרשת אף תחתיו אינו מגן. (אבן יקרה ח"ג ס"ס קמו. אז נדברו י"ב עמ' פא. אבני נזר תעג אות ה. הליכות שלמה קכח. כד) ואין לפסל מחמת שדר שם כל השנה, ואם כן לא נכר עתה שלשם סכה דר שם, מאחר וגם במשך השנה אין עקר דירתו שם בשנה ואכילה, ורק עתה בסכות אוכל וישן שם, אם כן נכר שדר שם לשם סכה. (ומסכת סוכה ח ע"ב. רש"י, הר"ן, המאירי, שבלי הלקט ועוד. בית יוסף ושו"ע סימן תרלו ס"ב. אבני נזר תעד אות ב. וכן פסק הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג בספר אלה הם מועדי עמוד תפ. ועיין אמרי יוסף יב. ברכת יצחק סוכה פא. שערי יושר ח"א סימן כח וח"ג סימן פט. ילקוט יוסף סוכה עמ' תעב)

קנים המחברים בחוטי ברזל

מותר לסכך במחצלת קנים המחברים בחוטי ברזל השזורים בתוכם.

כן פסק הגאון רבי מאיר אריק בעל שו"ת אמרי יושר (חלק ב ס"ס יז, והובא בספר נטעי גבריאל וסוכות עמוד קיח), והסתמך עליו גם בשו"ת קנין תורה בהלכה (חלק ד סימן עא). וכן פסק בשו"ת אבני ברזל (חלק ב ס"ס קיד), ובשו"ת אמת להשיב (חלק א ס"ס כט). ועיין בתשובה לגאון רבי אליהו עזריאל שליט"א

לְשֵׁם מְצוּה

הגר במקום שתקרתו עשויה מעצים, אינו יוצא ידי מצות סכה, כי לא נכר שגר שם בחג לשם מצוה, על כן יגביה את הסכך ויניחהו שוב לשם מצות סכה.

כתב מֶרוּ הַשְּׁלַחַן עָרוּף וְסִימָן תְּרַלוּ ס"ב: יוֹצֵר כְּלֵי הַרְס שֵׁישׁ לוֹ שְׁתֵּי סֻכּוֹת, זֶה לְפָנִים מִזֶּה, וְעוֹשֶׂה קְדֻרוֹתָיו בְּסֻכָּה הַפְּנִימִית וּמוֹכְרָם בְּחִיצוֹנָה, הַפְּנִימִית אֵינוֹ יוֹצֵא בָּהּ יָדִי סֻכָּה, שְׂכִינּוֹ שְׁהִיא דִּירְתוֹ בְּכָל הַשָּׁנָה, אֵינוֹ נִכְרַ שְׂדֵר בָּהּ לְשֵׁם מִצְוָה. וְהַחִיצוֹנָה יוֹצֵא בָּהּ, שְׁהִיא אֵינוֹ דֵּר בָּהּ כָּל הַשָּׁנָה. וְכֵתֵב הַמְּשֻׁנָּה בְּרוּרָה, וּמִכָּל מְקוֹם אִם מִגְּבִיָּה אֶת הַסֻּכָּד וְחוֹזֵר וּמְנִיחוֹ לְשֵׁם סֻכָּה, כְּשֶׁרָה, שְׁהִיא אֶפְלוֹ תִקְרַת הַבַּיִת נְכֻשְׁרֵת לְסֻכּוֹף עַל יְדֵי מַעֲשֶׂה זֶה וְעִיּוֹ סִימָן תְּרַלָּא סַעִיף טו, אֲדָף לֹא דִי בְּחֻדוֹשׁ קָטָן כְּמוֹ בְּהִלְכָה הַקּוּדְמָת, בֵּינּוֹן שְׂכָאן הִיא דִּירְתוֹ מִמֶּשׁ שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה שְׂאוּכַל וְשׁוֹתָהּ וְיִשְׁן שָׁם.

מרפסת מקורה

מרפסת המקורה בנסרים דקים הקבועים במסמרים, וביניהם יש איור כל שהוא שהגשמים יכולים לרדת דרכם, ועליהם יש גג מאזבסט, וישנים ואוכלים שם במשך השנה, רשאים להסיר את הגג העליון, והסוכה תהיה כשרה.

בזה שעושה מעשה להסיר את הגג העליון של האזבסט, הסוכה נעשית כשרה. ואף שלכאורה היה מקום לדון לפוסלה על פי מה שבאר רש"י (סוכה ח ע"ב ד"ה פנימית), שאם כל ימות השנה הוא דר שם, ורוב תשמישו וסעודתו ושניתו שם, הרי היא פסולה, כיון שלא ניכר שדר בה לשם סוכה. וכן כתב עוד (ושם יד ע"א), סוכה אמרה תורה, ולא ביתו של כל ימות השנה. והרי כיון שבמרפסת זו הוא אוכל וישן שם כל השנה, לכאורה לא ניכר שהוא דר שם לשם סוכה? וצריך לומר שיש הבדל בין הנידונים, כי שם בגמרא מדובר שהנסרים צמודים ודבוקים יחד ממש באופן שהם משמשים למחסה ולמסתור מזרם וממטר, ולכן יוכל לטעות ולומר מה לי לדור כאן, מה לי לדור בביתי של כל ימות השנה. אבל כאן במרפסת שבלעדי הגג העליון, יכולים גשמים לירד לתוכה, נמצא שעיקר ישיבתו שם במשך השנה על סמך הגג העליון, והרי עכשיו הוא מסירו ומסלקו להכשיר את הסוכה. (ועיין שו"ת יחיה דעת חלק ז סימן ק)

סֻכָּד לְנִצַּח

סֻכָּד לְנִצַּח, הָעֲשׂוּי מְדִיקֵטִים דְּקִים וְאָרוּג בְּחוּטֵי צֶמֶר גָּפוֹ, כְּשֶׁר לְסֻכָּד בּוֹ לְכַתְחֻלָּה.

וְהַטַּעַם בְּזֶה, שְׁהִיא אֵינוֹ כָּאֵן סֻכָּד רַחֵב אֲרֻבָּעָה טַפָּחִים שְׂפָסוּל מְשׁוּם "גִּזְרַת תִּקְרָה", שְׁהִיא נִכְרַ שְׁהִיא מְחַבֵּר מִכְּמָה דִּיקֵטִים, וְגַם אֵינוֹ מִגֵּן מִהַגְּשָׁמִים כְּלָל, וְגַם הוּא מִתְקַפֵּל. (וערוך השלחן, אבני נזר, חלקת יעקב, אבן יקרה, שבט הלוי, הליכות שלמה, אז נדברו, נטעי גבריאל, חכו ממתקים, מציון אורה ועוד) וְאֵף לְמַחְמִירִים לְהַעֲמִיד בְּדָבָר הַפְּסוּל לְסֻכּוֹף כַּ"ל, הִנֵּה לְשִׁטַּת הַתּוֹסֵפוֹת וְרַבְּנוֹ יִשְׁעִיָּה מִתָּר אֶפְלוֹ לְסֻכָּד בְּצֶמֶר גָּפוֹ. וְאֵף הַרְמַב"ם וְהַרְאָב"ד שְׂפָסְלוּהוּ מְדַרְבְּנוֹ, כִּבְר כְּתֵב הַרִיטְב"א שְׂמִתָּר לְהַעֲמִיד בְּסֻכָּד פְּסוּל מְדַרְבְּנוֹ, דְּגִזְרָה לְגִזְרָה לֹא גוֹזְרִים. וְכוּ פִּסְקוֹ הַרְ"א, הַרְ"ח פְּלָאגִי, בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה, יְמֵי שְׁלֵמָה, שְׂדֵי חֲמֵד וְעוֹד. (וכג, כה)

קְשִׁירַת הַסֻּכָּד

מִכָּל הַנִּזְכָּר לְעִיל, מְבֹאָר שְׂמִתָּר לְקֶשֶׁר אֶת הַסֻּכָּד עֲצָמוֹ אוֹ אֶת הַמְּחַצְלָאוֹת בְּחוּטֵי נִילוֹן אוֹ בְּרֻזָּל אוֹ אֲזִיקוֹנִים הָעֲשׂוּיִים מִפְּלִסְטִיק, לְבַל יַעֲוֹפוּ בְּרוּחַ. אֲדָף יֵשׁ מְחַמְרִים לְקֶשֶׁרם בְּחוּטֵי פִשְׁתָּן אוֹ דְּקָל וְכוּצָא בְּהֵם. (וכג, כו, מד) וְהַעֲיֵד לִי הַגְּאוּן רַבִּי אֲלִיהוֹ עֲזַרְיָאֵל שְׁלִיט"א שְׂשַׁמַּע מַעֲדִים נֶאֱמָנִים הִ"ו שְׂשֹׂאֵלוֹ אֶת מֶרֶן מִלְכָּא רַבְּנוֹ עוֹבְדֵיהּ יוֹסֵף

זצוק"ל בחודש תשרי ה'תשס"ח, לגבי קשירת הסכך בחוטי ניילון הנקראים "אזיקונים", והשיב בפשיטות שמותר לקשור הסכך בהם, ולא הוסיף שיש מקום להחמיר.

ואולם, אף למחמירים, פשוט שרשאי לכתחלה לקשרם בכמה מקומות בחוטי פשתן לבל יעופו ברוח מצויה, ולאחר מכן לחזקם באזיקונים, כדי שלא יעופו ברוח שאינה מצויה. (ולקוט יוסף סוכה עמ' רכב, רצב)

סכך פסול בין הסכך הכשר

סכך פסול [כגון מוט ברזל] שהנח בין הסכך הכשר, אם יש ברחבו ארבעה טפחים [32 ס"מ] - נפסלה הסכה, אך בפחות מארבעה טפחים - כשרה הסכה, ומתיר גם לאכל ולישן תחתיו. על כן, מה שמצוי באלו מרפסות, שישנם ברזלים תקועים למעלה במקום הסכך - אינם פוסלים, מאחר ורחבם מועט, ומתיר לאכל ולישן תחתיהם. ואפלו אם בכמה מקומות יש סכך פסול בין הסכך הכשר - כשרה, ובלבד שיהיה הרב מהסכך הכשר. וכל זה דוקא כשהסכך הפסול שרחבו ארבעה טפחים, הולך על פני כל ארץ או רחב הסכה, אבל אם הוא במקום מסוים, אינו פוסל אלא תחתיו בלבד. (תראל ס"ח, ותרלב ס"א, ורמ"א ס"ב ומשנ"ב ב וט"ז)

פרגולה מאלומיניום

לאור הנ"ל מה שמצוי היום פרגולות העשויות ממוטות אלומיניום, וכל מוט ברוחב כ-20 ס"מ, ובין מוט למוט יש ריווח של 30 ס"מ, ושם הוא נותן את הסכך, פשוט שהסוכה כשרה.

חבלי כביסה

סכה שנעשית תחת חבלי כביסה - הסכה כשרה, ואפלו אם ישנם בגדים תלויים על החבלים, אין חשש בזה. ואף אם בין חבל לחבל אין מרחק של שלשה טפחים [24 ס"מ] - כשרה הסכה, כי הגם שבארנו לעיל שעד שלשה טפחים נחשב הכל כחבור אחד [שלשה טפחים כליבו דמי], מכל מקום אין אומרים זאת כדי להחמיר ולפסל. ואף לשיטת החולקים, מכל מקום, כל שאם נצרף את כל החבלים לא יגיעו לשעור סכך פסול [ארבעה טפחים] - תרי זה כשר. (ותוספות, ט"ז, מאורי אור, מאמר מרדכי, בית יהודה עייאש, זרע אמת, פנים מאירות בקונטרס אחרון, בגדי ישע, חמד משה, ערוך השלחן, בית השואבה, משנ"ב סימן תרלב ס"ק כ, מקראי קודש, מנחת שלמה, הגר"י פלקסר, אבן ישראל פישר ועוד. פסקי תשובות שיג. סט)

רוח בסכך

אם יש רוח אור של שלשה טפחים [24 ס"מ] בין עץ לעץ בסכך, ורוח האויר הולך על פני כל ארץ או רחב הסכה, הסכה פסולה. אך בפחות משלשה טפחים, הסכה כשרה, אך לא יאכל ולא יישן תחתיו (וס). ואם הרוח אינו על פני כל ארץ או רחב הסכה אלא במקום אחד, אם הוא יותר מטפח, וראשו או רבו תחת האויר, לא יאכל ולא יישן שם. אבל אם הוא פחות מטפח, אין חשש בזה, וכמו כל הנקבים הקטנים שיש בסכה. (סימן תרלב ס"ב ורמ"א)

"דפן עקמה"

סֶכֶד פְּסוּל שְׁמֹנֶחַ בְּצִדֵי הַסֶּכֶה, אֵינוֹ פּוֹסְלָהּ, אֲלָא אִם יֵשׁ מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת [1.92 מְטָר], אֲבָל בְּפָחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, הַסֶּכֶה כְּשֶׁרָה, רַק שְׁלֹא יֵאָכֵל וְלֹא יֵישָׁן תַּחְתָּיו. (ס)

לְמַשָּׁל: מִרְפֶּסֶת הַמְקַרָּה בְּגוֹן נִפְתָּח, וּמִנִּיחִים אֶת הַסֶּכֶד בְּמָקוֹם, אִדּוּ בְּצִדֵי הַמְרִפֶּסֶת הַגָּוֶן אֵינוֹ נִפְתָּח, מֵאַחַר וְאִין בְּגוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת [1.92 מְטָר] מֵהַקִּיר [הַדִּפְּן] לְסֶכֶד הַכְּשֶׁר, הַסֶּכֶה כְּשֶׁרָה, וּבִלְבָד שְׁלֹא יֵישָׁן תַּחַת הַגָּוֶן הַנֶּשְׁאָר סָגוּר. וְאִם הַגָּוֶן פָּחוֹת מֵאַרְבַּע טַפְחִים [32 ס"מ], מֵתָר אֵף לְאֹכֵל וְלֵישָׁן תַּחְתָּיו. (תּרל"ב ס"א)

וְהַטַּעַם בָּזֶה, כִּי קִבְּלָה בְּיָדֵינוּ 'הַלָּכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי': **"דפן עקמה"**. דְּהֵינּוּ, בְּמִקְרָה שְׁבִצְדֵי הַסֶּכֶה יֵשׁ פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת בְּסֶכֶד הַפְּסוּל, אֵף עַל פִּי שְׁבַפְעַל אִין הַדִּפְּן מִגִּיעָה לְסֶכֶד הַכְּשֶׁר, מִכָּל מָקוֹם רֹאִים אָנוּ כְּאִלוֹ הַדִּפְּן מִתְעַקְמָת וּמִגִּיעָה עַד הַסֶּכֶד הַכְּשֶׁר, וְנִחְשַׁב הַסֶּכֶד הַפְּסוּל כְּחֶלֶק מֵהַדִּפְּן, וְהַסֶּכֶה כְּשֶׁרָה, אִדּוּ אִין לֵישָׁן תַּחַת הַסֶּכֶד הַפְּסוּל.

יֵשׁ לְצַנֵּן שְׂדֵינוּ זֶה שֶׁל "דפן עקמה" הוּא בְּאִפּוֹ שְׁנֵשְׁאָר בְּסֶכֶה שְׁעוּר שֶׁל סֶכֶד כְּשֶׁר, דְּהֵינּוּ שְׁבַע טַפְחִים [56 ס"מ] עַל שְׁבַע טַפְחִים, אִדּוּ אִם הַסֶּכֶה קִטְנָה מֵאִדּוּ, וְלֹא נִשְׁאָר כְּשְׁעוּר זֶה, אִין לְהַכְּשִׁיר מִדִּין דִּפְּן עֲקָמָה, וְכָל שֵׁשׁ בָּהּ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים [24 ס"מ] שֶׁל סֶכֶד פְּסוּל, בֵּין בְּצַד וּבֵין בְּאַמְצַע, הִרְיָהּ פְּסוּלָהּ. אֲבָל בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טַפְחִים, הִרְיָהּ כְּשֶׁרָה, וְאֵף יִשְׁנִים וְאוֹכְלִים תַּחְתָּיו.

סֶכֶה כַּנִּ"ל שְׁמֻשְׁתִּמְשִׁים בָּהּ בְּהִתָּר שֶׁל דִּפְּן עֲקָמָה, אֵף אִם דְּפָנוֹת הַסֶּכֶה אֵינֶן מִגִּיעוֹת עַד גְּבֵה דִּפְּן הַעֲקָמָה מִמֶּשׁ, אֲלָא הֵן בְּמִרְחָק שֶׁל פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טַפְחִים לְדִפְּן, הַסֶּכֶה כְּשֶׁרָה. (ס)

כְּתֵב הַטּוֹר, אֵף אִם אֵין הַדְּפָנוֹת גְּבוּהוֹת אֲלָא עֲשָׂרָה טַפְחִים, וְהִתְקַרָּה [דִּפְּן עֲקָמָה] גְּבוּהָה מִן הַדְּפָנוֹת הַרְבֵּה, רֹאִים כְּאִלוֹ הַדִּפְּן עוֹלָה עַד לְמַעְלָה [כַּמְבָּאָר לְעִיל "גוּד" [תּמֻשָּׁד] אִסיק [וְתַעֲלָה] מַחִיצָתָא [אֵת הַמַּחִיצָתָא]], וְאִזּוּ אוֹמְרִים דִּפְּן עֲקָמָה. אֲבָל הַר"ן כְּתֵב, שְׁלֹא אוֹמְרִים דִּפְּן עֲקָמָה אֲלָא דוֹקָא כְּשֶׁהַדְּפָנוֹת מִגִּיעוֹת לְסֶכֶד. וּמִכָּל מָקוֹם כְּתֵבוּ הַאֲחֵרוּגִים שְׁמוּדָה הַר"ן שְׂאִם יֵשׁ מִן הַדְּפָנוֹת לְסֶכֶד פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טַפְחִים, הַסֶּכֶה כְּשֶׁרָה, מִשּׁוּם לְבוֹד וְדִפְּן עֲקָמָה. וְאֵף שֵׁשׁ שְׁפָקְפוֹ בָּזֶה, יֵשׁ לְהַתִּיר מִשּׁוּם סַפֵּק סַפִּיקָא, שְׁמָא הַלָּכָה כְּדַעַת הַטּוֹר שְׂאֵפְלוּ רְחוּק הַרְבֵּה הַסֶּכֶד מִן הַדִּפְּן, הַסֶּכֶה כְּשֶׁרָה, וְשְׁמָא אֵף הַר"ן מוּדָה לְהַכְּשִׁיר אִם רְחוּק הַסֶּכֶד מִן הַדִּפְּן פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה טַפְחִים.

כַּמּוֹת הַסֶּכֶד

נִוְתָן סֶכֶד עַל הַסֶּכֶה בְּכַמּוֹת כְּזוֹ שְׁצַל הַסֶּכֶה יִהְיֶה יוֹתֵר מִחֻמְתָּהּ, דְּהֵינּוּ שְׁהַסֶּכֶד יִהְיֶה מְרַבָּה יוֹתֵר מֵהַרְוָחִים, אֲבָל אִם הַרְוָחִים מְרַבִּים מֵהַסֶּכֶד, הַסֶּכֶה פְּסוּלָהּ. (עב)

רְאִית הַפּוֹכְבִּים

לְכַתְחֵלָה יִסְכַּד בְּאִפּוֹ שְׁיִרְאוּ הַפּוֹכְבִּים דְּרַדְּ הַסֶּכֶד. וּבְדִיעַבַּד שְׁנַתָּן סֶכֶד הַרְבֵּה עַד שְׂאֵפְלוּ הַגִּשְׁמִים אֵינָם יְכוֹלִים לָרֶדֶת לְתוֹכָהּ, כְּשֶׁרָה הַסֶּכֶה וּמְבָרַד עָלֶיהָ. (נד)

שְׁלַג

אם נפל שלג רב על הסכך עד שנעשה כמין תקרה, כמו שמצוי בחוץ לארץ במקומות מסימים, כשרה הסכה. שכיון שהשלג עתיד להיות נמס מאליו, הרי הוא עתה כמי שאינו. (לז)

למה יושבים בסכה בחדש תשרי ולא בחדש ניסן?

בספר קול אליהו כתב בשם הגאון מוילנא: רבים שואלים למה עושים את חג הסוכות בתשרי ולא בחדש ניסן, בו הזמן שיצאנו ישראל והקיפנו השם יתברך בענני כבוד? ויש לישב לפי שכאשר חטאו ישראל בעגל נסתלקו מהם ענני כבוד ולא חזרו אליהם אלא עד שהתחילו במלאכת המשכן. כי כידוע ביום הפפורים ירד משה רבנו מן ההר לומר לישראל שצוה הקב"ה על מלאכת המשכן כדי לכפר על מעשה העגל, וכבר למחרת צוה משה להביא נדבות המשכן הרי י"א בתשרי, וביום י"ב וי"ג הביאו נדבות, שנאמר: "והם הביאו אליו נדבות בבקר בבקר", ואמרו במדרש שני ימים הביאו שנאמר "בבקר בבקר", וביום י"ד באו אל משה כל חכם לב ולקחו מידו את הזהב והכסף למלאכת המשכן, וביום ט"ו התחילו לבנות את המשכן ואז חזרו ענני כבוד עליהם, לפיכך אנו יושבים בסכות דוקא בחדש תשרי זכר לענני כבוד שחזרו.

אולם פרוש זה תמוה מפסוקים מפורשים בנחמיה ששם הפתוב מונה את ניסי השם לעם ישראל במדבר, ומפרש שאף לאחר שעשו את העגל עדיו לא הסיר הקב"ה את העננים מעם ישראל, שנאמר (נחמיה ט יב): "ובעמוד ענו הנחיתם יומם ובעמוד אש לילה להאיר להם את הדרך אשר ילכו בה, ולחס משמים נתתה להם לרעבם, ומים מסלע הוצאת להם לצמאם. אף כי עשו להם עגל מסכה ויאמרו זה אלהיך אשר העלך ממצרים ויעשו נאצות גדלות. ואתה ברחמיך הרבים לא עזבתם במדבר את עמוד הענו לא סר מעליהם ביוםם להנחתם בהדרך ואת עמוד האש בלילה להאיר להם ואת הדרך אשר ילכו בה. ומנף לא מנעת מפייהם ומים נתתה להם לצמאם".

אולם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק טז סימן כ): ישוב זאת על פי ספר עבודת הגרשוני על שיר השירים מבין אחיו של הגאון מוילנא שהביא מה ששמע בזה מפי הגאון בעצמו, ואלו דבריו: שמעתי מדודי הגאון החסיד הטעם מה שמצות סכה הוא בט"ו לחדש תשרי, ואמר דודי ששרש הטעם של מצות סכה הוא על מה שחזר הקב"ה ונתרצה לשכן בתוך בני ישראל ולא למסר אותם למלאך, כי בתחלה אמר הקב"ה (שמות כג כ): "הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכנתי", אף משה רבנו בקש מהקב"ה שרק הוא יוליך אותנו ולא על ידי מלאך ונתרצה לו הקב"ה, כמו שנאמר (שמות לג יד): "ויאמר פני ילכו והנחתי לך. ויאמר אליו אם אין פניך הלכים אל תעלנו מזה. ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלוא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה. ויאמר ה' אל משה גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה כי מצאת חן בעיני". ופרש שם רש"י: ויאמר פני ילכו - לא אשלח עוד מלאך, אלא אני בעצמי אלך. ויאמר אליו - בזו אני חפץ,

כי על ידי מלאך אל תעלנו מזה. ובזה יודע מציאות החן, הלא בלכתך עמנו. ע"כ. והתחלת חזרת השכינה לישראל היתה בט"ו בתשרי, כי ביום זה התחילו בבניית המשכן וחזרה השכינה לישראל, ועל פן צוה לנו השם לעשות את חג הסוכות בט"ו לחדש תשרי, על שם שזכינו לישב תחת פנפי השכינה. ע"כ. ולפי זה מבאר שלא דבר הגאון כלל בנוגע לענני הכבוד, כי אם על חזרת השכינה לישראל ולא למסור אותם על ידי מלאך, ואין כל תמיהה מהפסיקים בנחמיה. עד כאן. ודברי פי חכם חן. (וצט)

נפל חלק מהסכך

אם נפל הסכך ביום טוב או בשבת, ונשאר טפח [8"מ] ממנו, מתר להחזיר את הסכך, כדין תוספת על אהל עראי שמתר, כדי שיוכל לקים מצות ישיבה בסכה מן התורה באכילה ושינה. (חזו"ע שבת ה רצט, ש, שא. ימים נוראים קנו. רמח. ועיין קצוש"ע חזו"ע שבת חלק ב עמוד קצו הערה 49)

בהלכות שבת מבאר, שאם נקרתה לפנינו יונה הרובצת על הגוזלים או על הביצים, באפן שאינו צריך לצודה, וכגון שהיא תקועה בין חלון ביתו לתריס, רשאי לתפס את היונה בידו ולשלקה, כי מצות שלוח הקן שהיא מן התורה, דוחה לאסור מקצה הקל מדרבנן. וכן מוכח מהתוספות, רבנו תם, שבלי הלסט, הרא"ש, המרדכי, מרן השלחן ערוך, שער המלך, הגר"א, רבי עקיבא איגר, ורבים מהאחרונים. חזו"ע שבת ג ככה) ולפי זה גם כאן יש להתיר להחזיר את הסכך אף שהוא מקצה, בשביל לקים מצוה מן התורה של ישיבה בסכה. ואדרבה, הלוא מצות שלוח הקן לדעת כמה ראשונים אינה מצוה חיובית אלא קיומית, ובכל זאת מקלים במקצה בשבילה, כל שכן במצות סכה שהיא חובה גמורה. (ועיין בזה בשו"ת יביע אומר חלק י יורה דעה סימן לב אות ג, ד)

והנה מרן בשלחן ערוך (סימן תקפו סעיף כב) כתב, שאם גוי עשה שופר ביום טוב, מותר לתקוע בו. וכתב המגן אברהם שמדובר שעשה הגוי את השופר מקרן שלו, שאז אין בזה איסור מוקצה, אבל אם עשה מקרן של ישראל, אסור לטלטלו ואפילו לתקוע בו, כיון שהוא מוקצה. אבל בשו"ת ספר יהושע חלק על המגן אברהם והתיר אפילו אם עשה הגוי את השופר בקרן של ישראל, כיון שאין איסור טלטול מוקצה דוחה מצות עשה של תורה לשמוע קול שופר. וכמו ששאלה הגמרא (סוכה מב ע"ב), למה לולב לא דוחה שבת, והרי אין זה אלא טלטול מוקצה בעלמא, ופירש רש"י, טלטול בעלמא, אין בו צד איסור, אלא כמטלטל עצים, וכיון שמן התורה נוטלים במקדש כל שבעה, למה אסרוהו חכמים בשבת, ומה סייג לתורה מצאו בו? אלא גזרה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד. וכן כתב הריטב"א (סוכה מד ע"א), שמצוה שהיא מן התורה אינה נדחית משום איסור טלטול מוקצה. והגאון בעל שער המלך הביא סמך להתיר טלטול מוקצה לצורך מצות עשה, ממה שפסק מרן בשלחן ערוך וסימן תצח סט"ו, שאם שחט עוף ביום טוב, מותר לכסות את הדם באפר שהוסק ביום טוב, ואף על פי שהאפר מוקצה, אך כדי שלא לבטל מצות עשה של כיסוי הדם, נדחה איסור מוקצה. וכן דעת רוב הפוסקים.

וכיוצא בזה מצאנו לגבי אתרוג של טבל שבדיעבד יכול ליטלו ביום טוב בברכה. (רנא. ועיין קצוש"ע חזון עובדיה סוכות עמוד תקלב הערה 20) ואף על פי שהטבל הוא מוקצה? מכל מקום כדי לקיים מצוה מן התורה של נטילת לולב נדחה איסור מוקצה. וכן פסקו רבים מהאחרונים. על כן, גם כאן יש להתיר להחזיר את הסכך שנפל בשבת או ביום טוב, אף על פי שהוא מוקצה.

5

נפל כל הסכך

אם נפל כל הסכך ביום טוב או בשבת, יאמר לגוי להחזירו. ואמנם רשאי היהודי למתח שני חוטים בפחות משלשה טפחים ביניהם, ועליהם יתן סכך פנ"ל לתוספת אהל. כי בעצם נתינת החוטים אין אסור, שאף שלפי כללי ההלכה זה נחשב אהל מדיון לבדו, ולכן פריסת הסכך שאחר כך, היא רק תוספת אהל, מכל מקום אין אומרים לבדו להחמיר ולהחשיב לו כבונה אהל ממש האסור ביום טוב, ולכן כל שלא בנה אהל בפעל, הרי זה מתיר. (מח. חזו"ע שבת ה שא. שו"ת יביע אומר חלק ח סימן ו)

מבאר בדברי מרן השלחן ערוך (סימן שטו ס"ב), שאם היו קנים סמוכים זה לזה בפחות משלושה טפחים, הרי זה נחשב אהל, שכל שהוא פחות משלשה טפחים הרי זה כלבוד, ומתיר לפרס עליהם מחצלת בשבת, כדיון תוספת אהל עראי. ובאר המשנה ברורה, שכל שהיה פחות משלשה טפחים בין זה לזה, הרי כאלו הקנים מחברים זה לזה, וכאלו נעשה אהל מכבר, ומתיר בתוספת אהל. ולכן מתיר להוסיף מחצלת לאהל גם מן תלבוד והלאה. וכן עקר. וכתבו התוספות, ומה שנחשב אהל על ידי לבדו, הינו לענין שמתיר להוסיף עליו בשבת, כדיון תוספת אהל עראי, אכל לא מסתבר לומר שיהיה אסור לעשות כן בשבת, שהרי לא יתכן שיהיה אסור למתח בשבת שני חוטים בתוך שלשה טפחים משום אסור עשיית אהל. והקשה המהרש"א, שלפי זה יהיה מתיר לכתחלה למתח חוטים בפחות משלשה טפחים, שלענין אסור עשיית אהל, לא אומרים לבדו להחמיר, ואחר כך יהיה מתיר לפרס מחצלת עליהם ככל תוספת אהל. ובאמת שכן כתב בשו"ת מהרש"א אלפנודי בשם הרש"ל להתיר, וכתב בשו"ת בנין ציון שכן הסבא נוסה, ושכן מוכח בשו"ת הרא"ש. וכן הוכיח הגאון רעק"א משו"ת יד אליהו מלוברלין. וכן כתב הגאון המהרש"ם שכן מוכח מהרמב"ם וכמו שכתב הלחם משנה. וכן יעץ הגאון רבנו אברהם הכהן מסאלוניקי לעשות כן לכתחלה בענין המחצלת שהיתה נהוגה במצרים.

נפלו הדפנות

דפנות העשויות על ידי חוטים שמותחים וקושרים אותם חזק [כמבאר לעיל שיש בין חוט לחוט 20 ס"מ מדיון 'לבוד'], ועתה ביום טוב או בשבת נפתחו החוטים מקשירתם, מתיר לקשרם בקשר עניבה [כפשירת "פרח" בשרוך הנעלים], ואפלו בשני קשרים זה על גבי זה, כל שבדעתו לפתחם בתוך שבוע ימים.

בהלכות שבת מבאר שקשר על קשר, אינו נחשב קשר אמן. על כן, מתיר לקשר שני קשרים כשפותחם תוך שבוע, שאז אין זה קשר של קימא. וזו לשון מרן החיד"א: "פשוט המנהג להקל בזה, ואין מי שחושש לזה אלא מעוט שבמעוט שבטלים במעוטם". ואף למחמירים בדבר מודים שבמקום צער וכל שכן לצרף מצוה, הרי זה מתיר. (עיינו שדמ. חזו"ע שבת ה נו, סח, טג)

ומעשה ביהודי ירא שמים בעל תשובה שהתארח בחג הסוכות אצל אביו, ובגליל החג שם לב שאביו נתן רק סדינים מסביב לסכה, וברור שאין הסכה כשרה, כיון שהסדינים נעים ונדים ברוח וכמבאר לעיל, ושאל האם ישנה אפשרות להכשיר את הסכה עתה בגליל החג ויתלות לאל, הנה לאביו תכל ארץ מאד מאד, ולפניו את החבל סביב שלשת עמודי הסכה ומתחו אותם היטב היטב לבל ינודו ברוח וקשרים פנ"ל, והכל על מקומו בא בשלום. ולעצם מתיחת החוטים שנמצא שהוכשרה הסוכה בכך, אין בזה חשש משום עשיית מחיצה המתרת בשבת, כמבואר בשו"ע (סימן שטו ס"א), כיון שאין זה אלא מתיחת חוטים בלבד, וכנ"ל בהלכה הקודמת.

משיב הרוח

אם נשבו רוחות חזקות והתרוימו הסכך לגבה ונפל שוב על הסכה, כשרה הסכה. כי אף אם התרוימו הסכך למעלה משלשה טפחים, שבזה נפסלת הסכה כי הנח הסכך עתה שלא לשם צל, מכל מקום, כיון שמתחלה נעשתה הסכה בהקשר, שוב אינה נפסלת. (עב)

קשויטי הסכה

"זה אלי ואנוהו"

מצוה לעטר ולקשט את הסכה בקשויטים נאים וחשובים, כפי שדרשו חז"ל (מסכת שבת קלג ע"ב) על הפסוק "זה אלי ואנוהו": התנאה לפניו במצוות; עשה לפניו סכה נאה, לולב נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה. כי כאשר עושה האדם את המצוות בצורה נאה ומכבדת, מראה את אהבתו וחבתו להקדוש ברוך הוא, שאין הוא כאדם העושה מחמת שאין לו בררה, אלא עושה מחמת שצהוה ה' יתברך ושמח הוא לעשות את צויו על הצד הטוב ביותר.

וכיוצא בזה כתב הרמב"ם (סוף הלכות איסורי המזבח): הקדיש דבר לה', יקדיש מן היפה שבנכסיו. האכיל עני, יאכילהו מן הטוב והמשבח שבשלתו. כסה ערום, יכסהו מן הטוב והיפה שבכסותו. וכו' הנותן צדקה לעני, יתן לו מטבעות טובים וקלים להוצאה, [כסף מזמן ולא צ'ק דחוי]. (עד)

עוד טעם יש לנתינת הקשויטים בסכה - מכיון שצוותה התורה שאדם ישב בסכותו כדרך שיושב בביתו, וכמו שבבית מפה אדם את ביתו להנעים לו את ישיבתו, כך ייפה את סכותו, שתהיה ערבה עליו, ותשרה חדוה וקרת רוח לכל היושב בה. (השל"ה הקדוש) וכל המרבה לנאות ולגיפות את סכותו, הרי זה משבח. (רשב"א. עד)

פרכת הקדש

יש נוהגים לקשט את הסכה בפרכת של ארון הקדש, וכמו שמצוי בספות של בתי הכנסת. ואין כאן חשש שמורידים מקדשת הפרכת, כי מאחר שנהגו בו, נחשב שנתרמו מתחלה על דעתו. ובלאו הכי, לב בית דין מתנה עליהם, כדי שלא יפסלו. (תרוה"ד ועוד. עד)

סכך נאה

מתר לעטוף את עצי הסכך בגיבן צבעוני יפה כדי ליפותם. וכן מתר לצבע את הקרשים שמסכך בהם כדי ליפותם. וכמו שהעיד הגרי"מ חרל"פ על הנאון בעל אמרי בינה, שהיה נוהג לסכך את סכותו בעצים העטופים בגיבן יפה, לנוי והדור מצוה. (טז, לב)

סדין נאה

מתר לבתחלה לפרס סדין או נילון נאה ומציר תחת הסכך כדי ליפותו, ובלבד

שִׁיפְרָסְהוּ בַתּוֹךְ אַרְבַּעַה טַפָּחִים [32 ס"מ] לַסֶּכֶד. וְהוּא הִדִּין שְׁמִתָּר לַפְּרָס סָדִין נָאָה, כְּשִׁמְטָרְתוֹ גַּם לְנוֹי וְגַם לְהִגּוֹ עָלָיו מִפְּנֵי הַשְּׁמֵשׁ. אוּלַם אִם תִּלְהָ אֶת הַסָּדִין לְמִטָּה מֵאַרְבַּעַה טַפָּחִים - פְּסוּלָה. כִּי דוֹקָא כְּשֶׁהִסְדִּין בַתּוֹךְ אַרְבַּעַה טַפָּחִים לַסֶּכֶד, הוּא נֶחֱשֵׁב נוֹי לַסֶּכֶד, וּמִתְבַטֵּל לַסֶּכֶד. לֹא כֵן כְּשֶׁהוּא רְחוּק מֵאַרְבַּעַה טַפָּחִים מִהַסֶּכֶד, אִינוֹ נֶחֱשֵׁב נוֹי לַסֶּכֶד, אֲלָא נוֹי לַסֶּכֶה, וְאִם כֵּן אִינוֹ מִתְבַטֵּל לַסֶּכֶד, וְנִמְצָא שִׁיּוֹשֵׁב תַּחַת סָדִין וְלֹא תַּחַת סֶכֶד כְּשֶׁר. (הריטב"א. פד)

גְּבֵה הַקְּשׁוּטִים

הַקְּשׁוּטִים שֶׁתּוֹלִים בַּסֶּכֶד, כְּשֶׁרִשְׁרָאוֹת נִיר וְכְדוּמָה, יִשְׁתַּדֵּל שֶׁיִּהְיוּ בַתּוֹךְ אַרְבַּעַה טַפָּחִים [32 ס"מ] לַסֶּכֶד. וּמִכָּל מְקוֹם, לְהִלְכָה אִף אִם הֵם יוֹרְדִים לְמִטָּה מִזָּה - כְּשֶׁרָה הַסֶּכֶה, וְאִפְלוּ בְּקִשׁוּטִים הֶרְחָבִים אַרְבַּעַה טַפָּחִים, וּבִלְבָד שֶׁיִּתְחִיל קִצָּה הַקְּשׁוּט בַתּוֹךְ אַרְבַּעַה טַפָּחִים לַסֶּכֶד. (אמת ליעקב קמיניצקי, ועיין לגאון עוזנו רבנו יוסף חיים בספרו בן איש חי פרשת האזינו הלכה ב. עו)

בְּגִמְרָא אָמְרוּ (סוכה י ע"ב) נוֹיֵי סֶכֶה הַמְּפִלְגִים מִמְּנָה אַרְבַּעַה, רַב נֶחֱמָן אָמַר כְּשֶׁרָה, רַב חֲסִדָּא וְרַבָּה רַב הוֹנָא אָמְרוּ פְּסוּלָה, וְכֵן הִלְכָה. וְכַתֵּב הֲר"ו, נוֹיֵי סֶכֶה הַמְּפִלְגִים מִמְּנָה אַרְבַּעַה, הֵינּוּ שְׁרָחוּקִים מִן הַסֶּכֶד אַרְבַּעַה טַפָּחִים, וּכְיִין שְׁכֹן, הֲרִי הֵם חֲשׁוּבִים בְּפְנֵי עֲצָמָם וְאֵינָם בְּטָלִים לְגַבֵּי הַסֶּכֶד, וְלִכְךָ הִיא פְּסוּלָה. ע"כ. וּמִבְּאֵר שְׁדוּקָא נוֹי הַסְּמוּד לַסֶּכֶד, הֲרִיחוּ בְּטַל לַסֶּכֶד כִּי בָּא לְנֵאוֹת אֶת הַסֶּכֶד, לֹא כֵן נוֹי הֶרְחוּק מִן הַסֶּכֶד, אִינוֹ נֶחֱשֵׁב נוֹי לַסֶּכֶד אֲלָא נוֹי לַסֶּכֶה, וְלָכֵן אִינוֹ בְּטַל לַסֶּכֶד. וְזוֹ לְשׁוֹן הֵבֵן אִישׁ חֵי (שנה ראשונה פרשת האזינו אות ב): לֹא יִתְּלָה רְמוֹנִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶם בַּסֶּכֶד אֲלָא רַק בְּפִחוֹת מֵאַרְבַּעַה טַפָּחִים **בִּינֵיהֶם לְבִין הַסֶּכֶד**. וּלְשׁוֹן "בִּינֵיהֶם", מִשְׁמַע שְׁמִתְחִיל קִצָּה הַקְּשׁוּט בְּרָחוּק אַרְבַּעַה טַפָּחִים, וְלֹא שְׁמִסְתֵּימִם הַקְּשׁוּט בְּאַרְבַּעַה טַפָּחִים. וְדו"ק.

מְנוּרָה

מְנוּרַת חֲשֵׁמֶל, יִתְּלָה בַּסֶּכֶד בַתּוֹךְ אַרְבַּעַה טַפָּחִים, וּמִתָּר לְאֶכָל וְלִישׁוֹן תַּחֲתֶיהָ, מֵאַחַר וְאֵין בְּרַחֲבָה אַרְבַּעַה טַפָּחִים. (עו) וּמִכָּל מְקוֹם, אִם תִּלְהָ מְנוּרָה מִיַּחַד צְבָעוּנִית כְּדֵי לִפּוֹת אֶת הַסֶּכֶה, דִּינָה כְּדִין הַקְּשׁוּטִים, כַּמְבָּאֵר לַעֲלִיל.

הִנָּא מֵהַקְּשׁוּטִים

קְשׁוּטִים, רְמוֹנִים וְאַתְרוֹגִים שֶׁתִּלְהָ אוֹתָם בַּסֶּכֶה לְנוֹי, הֲרִי הֵם מְקַצֵּה מִחֲמַת מִצְוָה, וּבִשְׁבַת יוֹם טוֹב אֲסוּרִים הֵם בְּטַלְטוּל כְּכֹל מְקַצֵּה, אֲבָל בְּחַל הַמּוֹעֵד מִתָּר לְטַלְטֵלֶם וְלִהְעִבְרֵם מִסֶּכֶה זֶה לְסֶכֶה אַחֲרָת. וּבְכֹל אֶפְן אֲסוּר לִיהָנוֹת מֵהֶם וּכְגוֹן לְאֶכְלֶם עַד לְאַחַר הַחֵג. (סימן תרלח סעיף ב. פט. חזו"ע שבת ג קמו)

כְּתַב בְּשׁו"ת חַתָּם סוֹפֵר, מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ אֶתְרוֹג מִיָּתֵר וְיִתְּלָאוּ בַּסֶּכֶה לְנוֹי, וּבַיּוֹם טוֹב בָּא אֶחָד מִן הַכֹּפֵר שֶׁלֹּא מִצָּא אֶתְרוֹג וְרָצָה לְטַל אֶתְרוֹג זֶה. וְהוֹרָה שְׁמִתָּר לְטַל הָאֶתְרוֹג הַתְּלוּי בַּסֶּכֶה לְנוֹי וְלִצָּאת בּוֹ. וְאִמְנָם בַּיּוֹם טוֹב לֹא יִטְלְנוּ מִשׁוּם מְקַצֵּה, אֲדָּ בְּחַל הַמּוֹעֵד נוֹטְלוּ וְיוֹצֵא בּוֹ. וְאִף שְׁאֲסוּר לְהָנוֹת מֵהַקְּשׁוּטִים בְּכֹל יְמֵי הַחֵג כִּי הַקְּצוּ לְמִצְוַתָּם, כִּיּוֹן שֶׁנוֹטְלוּ לְמִצְוָה, אֵין זֶה נֶחֱשֵׁב הִנָּא, כִּי מִצְוֹת לֹאוּ לְהָנוֹת נִתְּנוּ. וְעוֹד, שְׁכָל מָה שְׁאֲסוּר לְהָנוֹת הוּא מִשׁוּם בְּאֵי מִצְוָה,

וכאן אין בואי מצוה, כי מתחלה האתרוג היה רק נוי מצוה, ואלו עכשו נעשית בו מצוה ממש של נטילת ארבעת המינים, והרי זה בכלל מעלים בקדש. ואף שעכשו האתרוג הוא נוי למצוה מן התורה [ספח], ואלו נטילתו בחל המועד אינו אלא למצוה מדרבנן [ארבעת המינים רק ביים הראשון מהתורה ואלו בחל המועד מדרבנן], מכל מקום מצוה דרבנן עדיפה מנויי ספח שהיא מצוה דרבנן בעלמא של "זה אלי ואנוהו". ואף שענתה האתרוג הוא נוי מצוה, ואלו אחר כך הוא יהיה רק חלק ממצות ארבעת המינים, מכל מקום כיון שארבעתם מעקבים זה את זה, ובלי האתרוג לא נעשית המצוה כלל, יש בו עדיפות יותר מנוי מצוה. ובפרט שמון הסתם יש עוד הרבה נויי ספח שם, והוא אחד מהם. ומתר אף לבעל האתרוג לקבל מעות מחיר האתרוג. ע"כ. ישנה אפסרות, שאם ירצה להנות ולאכל מהפרות שהניח בספח לנוי יוכל לאכל מהם, על ידי שיעשה תנאי לפני חג הסוכות, ויאמר: "אני מתנה על נויי הספח, שאיני מסלק את דעתי מהם כל זמן בין השמשות". ואז יהיה רשאי לאכלם בכל עת שירצה, כיון שלא נעשו מקצה גבין השמשות בערב החג, שהרי גם גבין השמשות, אם היה רוצה, היה רשאי להוציאם ולאכלם. אולם אם התנה בלשון אחרת ויאמר: "אני מתנה לאכל את הפרות כשיפלו", אין זה מועיל, ואסור לו לאכלם כשיפלו, כיון שבגבין השמשות הפרות היו מקצה, שהרי עדן לא נפלו, והוא אמר שרק בשעה שיפלו יהיה רשאי לאכלם. (סימו תרלח סע"ב)

התולה הדסים ושושנים שיש בהם ריח טוב, או בקבוק בשם וכדומה, בסכך לנוי, מתר להריח בהם בימי החג. (פ"ז)

בגמרא ספח (לו ע"ב) אמרו, הדס שבפולב אסור להריח בו בחג, שכיון שעקרו עומד לריח, מקצה [מסיתח] דעתו מלהריח בו. וכתב הר"ן, ומסתבר שהוא הדין להדס שנותנים בספח, אבל יש חולקים שלא אמרו כן אלא בהדס שבפולב, שכיון שהוא צריך אותו למצות ארבעת המינים, ואי אפשר אלא בו, לכך הקצהו מדעתו מלהריחו, אבל הדס שנתנו בספח, כיון שאפשר לו בעצם אחרים, מעשה עץ בלבד הוא משמש, ולא הקצהו מדעתו אלא מלהבעירו, אבל מריח לא הקצהו. ע"כ. וכן כתבו הרא"ה והריטב"א. וכתב הרמ"א (ס"ס תרלח) אם סכך בהדס או תלהו לנוי, מתר להריח בו, שלא הקצה מריח, ויש אוסרים. ויבר כתב הפרי מגדים שאף ברמ"א אנו אומרים את הכלל שהעקר להלכה פדעת הסתם. וכן כתבו עין יצחק, תורת חסד מלוזביל, עצי ארזים, ויאמר משה, הרמ"א ועוד. ולכן אף לבני אשכנז מתר להריח בהם, שאין אסור אלא לטל מן הסכך שבזה מבטל את קדשותו, וכן דעת הט"ז, הגאון ר' זלמן, בפני יעקב, והגאון מליסא בדרך החיים.

הנאה מהסכך והדפנות

הסכך והדפנות של הספח מקצה, ואסור להשתמש בהם בימי החג לשמושים אחרים. ולא מועיל להתנות מערב החג, שאינו מסלק את דעתו מהם כל בין השמשות, כמו שמועיל להתנות בנויי ספח פנ"ל, כיון שעל עצי הספח חל שם שמים שבעה ימים, ואסורים הם בהנאה, שנאמר: "חג הסוכות שבעת ימים לה". חג מלשון חגיגה, כשם שחל שם שמים על קרבן חגיגה שאסור לאוכלו עד הקטרת האימורים, כך חל שם שמים על עצי הספח. (מסכת סוכה ט ע"א. סימו תרלח סעיפים א. ב. עז, פג. חז"ע שבת ג קמה)

יום השמיני

לא רק בשבעת ימי חג הסוכות הסכך, הדפנות והקשויטים הם מקצה, אלא גם ביום השמיני שהוא יום טוב "שמחת תורה", הרי הם מקצה. ולכן, אם נפלו למשל הרמונים מהספח בחג שמחת תורה, אסור לאכל מהם עד מוצאי החג. והטעם לדבר, כי אף על פי שאין מצות ספח

ביום השמיני, מפל מקום גדון נחשבים הם "מקצה מחמת מצוה", לפי הפלל: "מגו [מתוד] דאתקצאי [שהקצה] בבין השמשות, אתקצאי [הקצה] לכלי יומא [לכל היום]". וכיון שהם היו מקצה בבין השמשות של ערב יום טוב שמחת תורה, שהרי אם היתה לו סעודה בבין השמשות, היה חיב לאכל בספה, נמצא שעדו היא בקדשתה, לכך נשארו מקצה לכל היום. (חזו"ע שבת ג קמה)

6

יָרְדוּ גִשְׁמִים

אם יש חשש שיִרְדוּ גִשְׁמִים ויקלקלו את הקשויטים, מתר להוציאם מהספה. וגם אם לא עשה תנאי קדם החג שאינו מקצה דעתו מהם, מפל מקום, מאחר שכן מנהג העולם להוציא את הקשויטים מפני הגשמים, נחשב פאלו התנה עליהם מראש. (הרמ"א, הט"ז, רבנו זלמן, הגרש"ז א. צב)

כתב הט"ז (סימן תרלח סק"ח) נראה לי להקל בסדינים המצויים כשיש חשש מפני הגנבים, כיון שאנו סהדי [אנחנו עדים] שלא תלאם שם מתחילה להיותם שם תמיד, על כן לא הוקצו כלל, ואפילו לא התנו. והרבה פעמים מצאנו כיוצא בזה, ואפילו לענין איסור ריבית, כתב הרמ"א (וי"ד סימן קסט ס"ח) שאפילו מסתמא הוי כאילו התנו בכך, כיון שהמנהג כן. וכן כתב הגאון רבנו זלמן (סימן תרלח סעיף יא): נהגו העולם שכל דבר חשוב תולים בסוכה לנוי, כגון סדינים המצויים וכיוצא בהם, ומסירים אותם מן הסוכה בכל עת שירצו, כגון מפני הגשמים או מפני הגנבים, אפילו אם לא התנה עליהם מערב יום טוב. ויש שנתנו טעם למנהג, שכיון שמנהג העולם להסירם מהסוכה מחמת חשש הגנבים או הגשמים, אם כן כל אדם שתולה דברים חשובים בסוכה לנוי, ודאי אין דעתו אלא על דרך המנהג שנהגו להסירם משם בעת הצורך, והרי זה כאילו התנה עליהם בפירוש תנאי המועיל להסירם משם כשיצטרך, דהיינו שאינו בודל מהם כל שהות בין השמשות של כל ימי החג. ולפיכך מותר להסירם משם אימתי שירצה, ואפילו שלא בשעת הגשם, ואפילו אין שם חשש מהגנבים, שהרי לא חלה עליהם קדושת הסוכה מעולם. ע"כ.

אֶתְרוֹג שֶׁל שְׁבִיעִית

אתרוג שיש בו קדשת שביעית, מתר לתלותו לנוי בספה, אך לא יתחב בו איזו מחט או חפץ אחר, שפכד מפסיד את פרות שביעית. וטוב שינתנה קדם החג, ויאמר: "איני מסלק את דעתי מהאתרוג כל בין השמשות של שמונת ימי החג". ובזה לא יהיה האתרוג מקצה במקדש ימי החג, ויהיה ראוי לאכלו גם בחג. כמבאר בחוברת "מצוות הארץ". (שו"ת להורות נתן. ילקוט יוסף שביעית תנד)

כְּתִיבַת פְּסוּקִים לְקָשׁוּט

הכותבים פסוקים על גבי ניר צבעוני כדי לקשט בהם את הספה, יש להעיר למשמע אָנָם, שאינם נוהגים נכון על פי ההלכה הפסוקה בשלחן ערוך (וירה דעה סימן רפג ס"ג), שאסור לכתב מלים מהתורה יותר משלש מלים בשורה אחת. ולכן אין לכתב פסוק "ברוך אתה בברוך וברוך אתה בצאתך" או פסוק "בספות תשבנו שבעת ימים", כל שכותבם בשורה אחת. פו פסקו הרמב"ם, התשב"ץ, הט"ז, מגו אברהם, מהרי"ט, גנת ורדים, השל"ה, באר היטב, מאורי אור, מטה אפרים, משנה ברוך (תרלח ס"ק כד) ועוד. ומפל מקום, פסוקים שפבר נכתבו לקשוט, מתר לקנותם ולקשט בהם את הספה, שמוטב שינתו אותם בספה לנוי, לכבוד ולתפארת, ממה שיגזזו אותם. (גינת ורדים. צב)

מי המקשט?

אף על פי שמצוות סכה היא על האנשים ולא על הנשים, מכל מקום, מכיון שהאיש מצוה גם על מצות למוד תורה, הנכון הוא שיתן לבנותיו שהן תקשטנה את הסכה והוא יעסק בתורה, שאין לך מעלה טובה ממנה. אולם, אם לא זכה לעסק בתורה כל כך, עדיף שהוא יקשט ויכין את צרכי הסכה, מכיון שגדול המצוה ועושה יותר ממני שאינו מצוה ועושה. (בית השואבה. קכח)

ספתו של הבבא סאלי זיע"א

את ספתו קשט רבנו הבבא סאלי במרבד מיחד של מלכים, שהיה עשוי מקטיפה צבעונית הנקראת בשם "חטי". את המרבד הזה היה מניח על דפנות הסכה לכבוד ולתפארת. רבנו לא הסתפק בזאת, והיה מוסיף ופורס שטיח מפאר לארץ כל הסכה לכבוד מצות הסכה ולכבוד שבעה אושפזיו עילאין קדישין. כשרצה רבנו להתארח בחג סכות אצל חתנו, הביא עמו את המרבד החשוב הזה, כדי לתלות בסכה שהוא יושב בה. השטיח מלמטה, ומרבד הקטיפה מן הדפנות, שוו לספתו של רבנו אפי מלכותי כנראה וכיאה לו. (ישראל סבא 293)

ערב החג**שנה בסכה קדם החג**

מי שספתו ערבה עליו, וחשקה נפשו לישן בסכה בלילה שקדם החג, רשאי לישן שם, ואין בזה אסור 'בל תוסיף'. ואף שמבאר בשלחן ערוך (סימן תרסו) שהרוצה לאכל ולישן בסכה לאחר החג בשמחת תורה, צריך לעשות בה הכר שאינו מתכוון לשם מצוה? הינו דוקא לאחר החג שנראה כאלו ממשיך לקים עוד את המצוה, לא כן כן שאין לעדו לא התחיל במצוה, אין זה נראה כמוסיף. והגאון הראגז'ובי הוסיף על פי הירושלמי, שסכה קדם זמנה לא חל עליה עדיו שם סכה, ורק לאחר זמנה הואיל וכבר היה עליה שם סכה, יש לחשש שלא יהיה נראה כבל תוסיף, ולכן יעשה הכר. (שו"ת יביע אומר חלק ט סימן סב)

מצוה לשמח ולשמח

"ושמזוזת בוזף אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך, והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך: שבעת ימים תזוג לה' אלהיך במקום אשר יבזור ה', כי יברכה ה' אלהיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידך, והיית אף שמזוג". (דברים טז יד-טו)

כתב הרמב"ם (פרק ו מהלכות יום טוב הלכה יז): "חייב אדם להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובני ביתו וכל הנלווים אליו". על כן, חובה על כל אדם לעשות כמיטב יכולתו כדי להיות מרוצה ושמח במשך כל החג, וידמה לאדם שיש לו

קורת רוח והנאה שהרגשתו טובה עליו. וקל וחומר בן בנו של קל וחומר שעליו להרחיק מעצמו ענייני צער, דאגה ועצבות, או קריאת דברים מעציבים. ואפילו אם חלילה היה לו צער ודאגה ממצב מסוים, כתב הרמב"ם (הלכות יום טוב סוף פרק ו'): "יסיר הדאגה מלבו ויכוון דעתו לשמחה". ובזה שמתגבר על צערו להיות בשמחה, שכרו פי מאה, כמו שאמרו חז"ל (אבות דרבי נתן פרק ג משנה ו'): טוב אחד שלא בריוח [במאמץ], ממאה בריוח. ולכן גם הסובל חלילה מדיכאון, יטול תרופות כדי שיוכל להיות בשמחה בחג. וידוע משם הגאון מוילנא, שמצות "ושמחת בחגך", היא המצוה הקשה ביותר בתורה. וכתב הרמב"ם (הל' סוכה פרק ח הלכה טו): "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן, עבודה גדולה היא".

ראויה מצוה יקרה זו שנספוג עבורה שיבוש זמנים ונזקים

למרות כל אשר יקרה לאדם, מוטלת עליו חובה בחג שלא להתעצב ולא להתרגז, לא להתעצבן ולא לדאוג, אלא לשמוח. ולא זו בלבד, אלא אף לשמח את הסובבים אותו. ולכן, אחר שטרחנו כל כך הרבה, והוצאנו ממיטב כספנו עבור הוצאות החג, הבה נטרח ונקריב גם עבור מצות עשה של "ושמחת בחגך", לא להתרגז עבור איחור, לא לגעור בשביל כלי שנשבר או בשביל משקה שנשפך. ראויה מצוה יקרה זו שנספוג עבורה שיבוש זמנים ונזקים, ולא להעכיר את מצב רוחנו אף לא לדקה של עצב, כי נדרשת מאיתנו שליטה עצמית מוחלטת על הרגשות. נקריב - בסלחנות, בוותירים, באדיבות ומאור פנים, בפרט כשקשה לנו, כי מה לא עושים למען המצוה. והרי אין הבורא תובע מאיתנו יותר מיכולתנו, ולא בא בטרוניא [-בעלילה] עלינו. ומכיון שכך, אף מצוה זו ביכולתנו לקיים ובהידור! ששום מאורע לא יעציב אותנו, שהחיוך לא ימוש מהשפתיים, והאור לא יעומעם בעיניים, והלב לא יפסיק מְרַנן, ומן השמים ישפיעו עלינו שמחה עד בלי די. (הגאון רבי עידן בן אפרים שליט"א - בשם מעיין המועד)

מצוה לשמח את בני ביתו

כתב הרמב"ם (פרק ו מהלכות יום טוב הלכה יז, יח): מצוה שישמח לכל אחד כפי הראוי לו. כיצד? הקטנים נותן להם קליות ואגוזים וממתקים. והנשים קונה להן בגדים ותכשיטים נאים כפי ממונו. והאנשים אוכלים בשר ושותים יין. ע"כ. וכמו כן, הקונה לילדיו משחקים יפים ששמחים ונהנים מהם מאוד, מקיים בזה מצוה שמשמחם בחג, יותר מממתקים שפעמים רבות הם שמחים במשחקים יותר, ובפרט שרבו הממתקים שאינם בריאים כלל ועיקר.

כתב הרמב"ם בספר המצוות (מצות עשה נד): באומרו "וְשִׂמְחֶתָּ בְּחַגְךָ" כולל מה שאמרו גם כן שמו בכל מיני שמחה. ומזה לאכול בשר בימים טובים, ולשתות יין, וללבוש בגדים חדשים, ולחלק פירות ומיני מתיקה לקטנים ולנשים. ולשחוק בכלי ניגון ולרקוד במקדש, והיא שמחת בית השואבה. זה כולו נכנס תחת אומרו "וְשִׂמְחֶתָּ בְּחַגְךָ". ומה שיתחייב מהם יותר שתיית היין לבד, כי הוא יותר מיוחד בשמחה. עי"ש. וכתב בשו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן קכד), ונראה שכל

תוספת שמחה שבאה מחמת חדות היום, היא בגדר שמחת יום טוב וחלק מהמצוה. ולכן גם נתינת פרחים לאשה לכבוד יום טוב, יתכן שהיא בגדר זה, [וברור שמדובר באופן שהיא מרוצה מהפרחים, כי יש נשים שלא אוהבות פרחים כלל]. וכן בגדים וכיוצא בהם או ריקודים שעושים במועד בקדושה ובטהרה, או טיול לכבוד השמחה של היום שגורם הרחבת הדעת. ע"ש.

הוצאות החג

כתב הרמב"ם (שם הט"ז): "כשם שמצוה לכבד את השבת ולענגה, כך כל ימים טובים, וכבר בארנו הכיבוד והעינוג בהלכות שבת". ובהלכות שבת (פרק ל הלכה ז) כתב: "איזהו עונג? זה שאמרו חכמים שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר ומשקה מבושם, הכל לפי ממונו של אדם, וכל המרבה בהוצאות ובתיקון מאכלים רבים וטובים, הרי זה משובח". גם מרן השלחן ערוך (סימן תקכט ס"א) כתב: "ואל יצמצם בהוצאות יום טוב, וצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת". על כן, ישתדל להרבות בהוצאות החג ובהכנת מאכלים רבים וחשובים, ולא ידאג על הכספים שמוציא, כי הכל יוחזר לו, כמו שאמרו חז"ל (ביצה טז ע"א): "כל מזונותיו של אדם קצובים לו מתשרי ועד תשרי, חוץ מתשרי". דהיינו שהקב"ה קוצב לאדם ב-א' בתשרי שהוא "ראש השנה", כמה פרנסה יקבל במשך השנה עד "ראש השנה" הבא, חוץ מהוצאות תשרי, שהם: תורה, שבתות, ראשי חודשים, ימים טובים, שבאלו אם יבזבז יותר, יקבל יותר, ואם יבזבז פחות, יקבל פחות.

גדר ההוצאה

ההוצאה שמוטל על כל אדם להוציא לכבוד החג, היא כמו שמוציא בשפע בשעת שמחה שיש לו בבני ביתו. (הגרש"ז אוירבך, הגר"ח"פ שיינברג, משנ"ב דרשו הערה 6)

ביגוד נאה

כתב מרן השלחן ערוך (סימן תקכט ס"א): "בגדי יום טוב יהיו יותר טובים [נאים] משל שבת". כיון שחייבים לשמוח בו, והבגדים הנאים מביאים לידי שמחה. על כן, ישים לב לעצמו ולאשתו ולבני ביתו שיהיו בבגדים נאים יותר לכבוד היום.

העיד רבי חיים ויטאל על רבנו האר"י (שער המצוות לז ע"ב), וזו לשונו: בענין מדת הנדיבות והותרנות ראיתי למורי ז"ל, שלא היה חושש בעצמו להתכבד במלבושים נאים יותר מדי, גם במאכלו היה אוכל דבר מועט מאד, אבל במלבושי אשתו היה זהיר מאד לכבדה ולהלבישה, והיה מפיק פל רצונה, אף אם לא היתה ידו משגת פל פך. עכ"ל. ופשוט וברור, שכל מה שצריך להשתדל להפיק את רצון האשה, הוא במלבושים צנועים ההולמים את ההלכה, ולא חס ושלום בבגדים צמודים וקצרים וכיוצא בהם, שהלובשת אותם עוברת על אסורי תורה חמורים, ומכשילה את הרבים באסור התורה "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם".

וְדִי בְּזֶה לְמִבִּיּוֹ. וְעַיִן בְּחֻבְרַת הַנֶּפֶלְאָה "לְהִיּוֹת אֶת" מְסַדֶּרֶת הַחֻבְרוֹת "בְּהִלְכָה וּבְאֵגְדָה", שְׁשֵׁם מְבֹאָר מֵהַם פְּלִי הַהֲלָכָה בְּבִגְדֵי הַנָּשִׁים. וּבְחֻסְדֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, נָשִׁים רְבוֹת אַחַר שְׁלֵמוֹת בְּחֻבְרַת, זָרְקוּ אֶת בְּגִדֵיהֶן שְׂאֵינָם כְּהִלְכָה, וְהַחֲלוּ לְלַבֵּשׁ כְּדָת וְכִהְלָכָה, וְכָלֵן מְעִידוֹת שֶׁשְׂמַחַה רְבָה אוֹפֶפֶת אוֹתָן בְּכָל יוֹם, וּמְרַגֵּשׁוֹת סְפוּק וְהַרְגָּשָׁה נְעִלָה וְרוּחַנִיּוֹת, כְּבַת מְלֶדֶת אֲמִתִּית].

"וְהַנָּשִׁים בְּרֹאֵי לְהֵם"

בְּפָרוֹס הַחַג, בְּקִשָּׁה הַרְבֵּנִית מְרַגְלִית ע"ה אֶשֶׁת מֶרֶן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן רַבְּנוּ עוֹבְדֵיהָ יוֹסֵף זְצוּק"ל, לְרַכֵּשׁ לְעֲצָמָה תְּכַשִּׁיט יָפָה לַחַג, מַחְנוֹת תְּכַשִּׁיטִים גְּדוֹלָה שֶׁנִּפְתְּחָה בִּירוּשָׁלַיִם בְּסוֹף שְׁנֹת הַשְּׁבַעִים. כְּשֶׁבִקְשָׁה מִמֶּרֶן כֶּסֶף, שָׁאַלָה: "כִּמָּה זֶה יַעֲלֶה?" הַשִּׁיבָה "300 דוֹלָר, אוֹלֵי קֶצֶת יוֹתֵר, 500 דוֹלָר", הֶעֱרִיכָה. מִיֵּד שֶׁלֶף מֶרֶן 500 דוֹלָר וְנָתַן לָהּ, וְהִיא יָצְאָה עִם יְלָדֶיהָ לַחְנוֹת הַתְּכַשִּׁיטִים. לְאַחַר שֶׁשָּׁקְרָה אֶת הַמַּצָּע, בְּחֶרֶה בְּזוּג עֲגִילִים מְשֻׁבָּצִים בִּיהֲלוֹמִים, אֵד הַתְּבָרָר לָהּ לְאַכְזָבְתָּה שְׂמַחֲרִם 1,000 דוֹלָר. "חֲבַל" אָמְרָה "זֶה יָקָר מְדִי, וְאַבָּא יִרְאֶה בְּזֶה בְּזָבוֹז מִיֵּתֵר".

הַבֵּן הַגָּאוֹן הַגְּדוֹל רַבִּי דָוִד שְׂמַע זֵאת וּמִיֵּד חֲמַק מִהַחְנוֹת, וְסִפֵּר זֵאת לְאַבִּיּוֹ. מֶרֶן שֶׁלֶף מִיֵּד עֲשָׂרָה שְׁטָרוֹת שֶׁל מָאָה דוֹלָר וּמִסֶּרֶם לִידֵי בֶנּוּ רַבִּי דָוִד וְאָמַר לוֹ "לֵד תִּקְנֶה זֵאת לְאַמָּא וּבִתְנָאֵי שְׂאָה יִהְיֶה הַפְּתָעָה, וְשְׂאָה יִהְיֶה בְּסוּד". וְאָכַן בְּעֶרְבַּ חַג מִסֵּר לָהּ מֶרֶן אֶת הַהַפְּתָעָה, זוּג הַעֲגִילִים שֶׁבְּחֶרֶה, וְשָׂמַח שֶׁקִּים אֶת הַהֲלָכָה בְּהַדוּר, שֶׁהַבַּעַל חִיָּב לְשָׂמַח אֶת רַעֲיָתוֹ בְּתְכַשִּׁיטִים וּבְגָדִים חֲשׁוּבִים.

7

מצוה לשמח לאחרים

כְּתַב הַרְמַב"ם (פָּרָק וּ מֵהַלְכוֹת יוֹם טוֹב הַלְכָה יח): "וּכְשֶׁאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּחַג, חִיָּב לְהֵאָכִיל לְגַר, לִיתוֹם וְלְאַלְמָנָה עִם שְׂאָר הָעֲנִיִּים הָאֲמֻלָּלִים, אֲבָל מִי שֶׁנוֹעֵל דְּלָתוֹת בֵּיתוֹ וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה עִם בְּנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְאִינוּ מְאָכִיל וּמְשָׁקָה לְעֲנִיִּים וְלְמֵרִי נֶפֶשׁ, אֵין זֶה שְׂמַחַת מִצְוָה, אֶלָּא שְׂמַחַת כְּרִסוֹ".

"אֵין שְׂמַחַה גְּדוֹלָה וּמִפְאָרָה אֲצֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶלָּא לְשָׂמַח לֵב עֲנִיִּים וְיִתוּמִים וְאַלְמָנוֹת וְגֵרִים, שֶׁהַמְשָׂמַח לֵב הָאֲמֻלָּלִים הָאֵלוּ, דוֹמָה לְשִׂכְנִיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׂפָלִים וְלְהַחֲיוֹת לֵב נְדָבָאִים". (רמב"ם הַלְכוֹת מַגִּילָה פָּרָק ב הַלְכָה יז) וְכְתַב בְּסִפְרֵי הַחֲנוּךְ (מִצְוָה תפח): "הַעוֹבֵר עַל זֶה וְאִינוּ מְשָׂמַח אֶת עַצְמוֹ וּבְנֵי בֵּיתוֹ וְהַעֲנִיִּים כְּפִי יְכַלְתוּ לְשֵׁם מִצְוַת הַרְגֵל, בְּטַל מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה".

אֲשָׁרֵי מְשָׁכִיל אֶל דָּל

סִפֵּר רַבִּי מֵאִיר רָפָאֵל זצ"ל מִמְּזוֹד: כְּשֶׁעֲלִיתִי לִירוּשָׁלַיִם בְּשָׁנַת תרפ"ג, דָּרַתִּי בְּאוֹתָהּ חָצַר יַחַד עִם הַרְבֵּ אֲבָרְהָם עֲדָס זצ"ל, הַרְבֵּ הָיָה גֵר לְמַעֲלָה וְאֵנִי לְמַטָּה. פְּעַמִּים הָיָה קוֹרֵא לִי לַעֲשׂוֹת לוֹ אֵיזוֹ עֲבוּדָה בְּבֵיתוֹ, וְהָיָה מְשַׁלֵּם לִי שְׂכָר כְּפָלִים. וְהִיִּיתִי אוֹמֵר לוֹ: אֲדוֹנֵי הַרְבֵּ, זֶה יוֹתֵר מְדִי, הַשְּׂכָר שֶׁנָּתַתְּ לִי. וְהָיָה מְשִׁיב לִי: כְּתוּב בְּתוֹרָה, "וְאִהְבַתֶּם

את הנר", ומה הנר שבא במקלו ובתרמילו כל כך צריך לאוהבו, אֲנַחְנוּ, בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְאַתָּה, שְׁשֵׁמֶת נִפְשָׁךְ בְּכַפֶּךָ וּבְאַת מַחוּץ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְלִירוּשָׁלַיִם, לֹא כָּל שָׁפוֹ! וְתַמִּיד הָיָה מִמְצִיא לִי אִיזוֹ עֲבוּדָה שְׁלֵא שׁוּה אֶפְלוּ שְׁנֵי גְרוּשׁ, וְהָיָה מִשְׁלֵם חֲמִשָּׁה גְרוּשׁ.

פעם, בערב ספות, לא היתה לי פרוטה בכיס אפלו כדי לקנות ירק, והייתי עומד ברחובות נע ונד, זה קונה וזה מוכר, וזלגו עיני דמעות בסתר. הרב עבר בדרך וקרא אותי: "מאיר, מאיר, בא". נגשתי אליו, ואמר לי: "בא לביתי ונעשה חשבון כמה כסף אני חייב לך". השבתי לו: "אדוני הרב, אין לי שום חשבון, יעו מה שעבדתי לך שלמתי לי כפלים!" אמר לי: "לא, יש לנו חשבון, בא אלי לבית". הלכתי איתו ונתנו לי עשרים וחמשה גרוש, ואמר לי: "לך תעשה הוצאות יום טוב הקדוש". אמרתי לו: "אדוני, מדוע נתנו לי? הלא אינך חייב לי כלום!" השיב לי: "לך תקנה מצרכים לכבוד יום טוב!". אז הרגשתי בודאי שהרב יש לו רוח הקדש, והיו בעיני עשרים וחמשה גרוש אלו כעשרים וחמש לירות [פי מאה], ושמחתי כמוצא שלל רב. (מעייני המועד עמוד שכא)

בזמן בית המקדש היתה מצוה לשמח את הכהנים הלויים [שנאמר: "ושמחת בחגך אתה... והלוי!"], מפני שהיו עובדים בבית המקדש ומורים הוראות בישראל, שנאמר: "יורו משפטִיךָ ליעקב ותורתך לישראל". ובזמננו, שאין בית המקדש, מצוה לשמח את האברכים שלומדים תורה יומם ולילה, ומורים הוראות בישראל, שהם במקום הכהנים הלויים, כמו שאמרו חז"ל (מנחות קי ע"א): תלמידי חכמים שעוסקים בתורה, מעלה עליהם כאלו עוסקים בעבודת בית המקדש. (בנין שלמה מוילנא. חזו"ע יו"ט צט)

חלק האשפיזין

אף שתמיד יש להשתדל לשמח ולסיע את הזקוקים, בחג הסוכות יש להזהר שבעתים, כמבאר באהר הקדוש (פרשת אמור דף קג ע"ב), וזה תכּוּן דְּבָרָיו (בתרוגס): וישמח את העניים, משום שחלק האשפיזין [האורחים הקדושים, שהם: אבות העולם, משה, אהרן, יוסף ודוד, כמבאר להלן], שהאדם מזמין לסבתו, הוא החלק של העניים, ואם מזמין את האשפיזין ואינו נותן את חלקם לעניים, הם קמים מסבתו ואומרים עליו (משלי כג ו): "אל תלחם את לחם רע עין, ואל תתאיו למטעמתי". כי שלחן זה אינו שלחן של הקדוש ברוך הוא, אלא של רע עין, ואוי לו לאותו אדם בשעה שהאורחים האלו, קדושי עליו, עוזבים את שלחנו ואומרים עליו דברים חמורים מאד, כמבאר שם באהר, השם יצילנו.

אבל הדואג לעניים, ונותן להם, ואחר כך לבני ביתו, ומשמח את לבם של העניים, הקדוש ברוך הוא שמח עמו, וכל האשפיזין מברכים אותו כדלהלן: אברהם אבינו מברך אותו (ישעיה נח יד): "אז תתענג על ה', והרפבתיך על בִּמְתִי ארץ, והאכלתיך נחלת יעקב אביד". יצחק אבינו מברך אותו (תהלים קיב ב): "גבור

בְּאֶרֶץ יִהְיֶה זֵרְעוֹ, דוֹר יִשְׂרָאֵל יִבְרָךְ. הוּן וְעֶשֶׂר בְּבֵיתוֹ, וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לְעַד." **יַעֲקֹב אָבִינוּ** מְבַרֵךְ אוֹתוֹ וְיַשְׁעִיחַ נַח חַי: "אִזּוּ יִבְקַע כְּשֹׁחַר אוֹרֶךְ, וְאַרְכָּתוֹ מֵהֵרָה תִּצְמַח, וְהִלְךְ לְפָנָיו צִדְקָה, כְּבוֹד ה' יִאֲסֹפֶה. אִזּוּ תִקְרָא וְה' יַעֲנֶה, תִּשְׁוַע וְיֹאמַר הַנְּנִי, אִם תִּסִּיר מִתּוֹכָהּ מוֹטָה, שְׁלַח אֲצַבַע וְדַבֵּר אֵנוּן. וְתִפְקַע לְרַעֲב נִפְשָׁה, וְנִפְשָׁה נַעֲנָה תִשְׁבִּיעַ, וְזָרַח בַּחֲשֵׁךְ אוֹרֶךְ, וְאַפְלָתוֹ כַּצְּהָרִים." **מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵהָרֵן הַכְּהֵן וְיוֹסֵף הַצַּדִּיק** מְבַרְכִים אוֹתוֹ וְיַשְׁעִיחַ נַח יֵאָמַר: "וְנִחַד ה' תְּמִיד, וְהַשְׁבִּיעַ בְּצַחְצְחוֹת נִפְשָׁה, וְעֲצַמְתִּיד יַחֲלִיץ, וְהִיִּיתַ כְּגוֹן רֹחַ וְכִמּוֹצָא מִיָּם אֲשֶׁר לֹא יִכְזָבוּ מִיָּמָיו. וּבְנוּ מִמֶּךָ חֲרָבוֹת עוֹלָם, מוֹסְדֵי דוֹר וְדוֹר תִּקּוּמָם, וְקִרְא לָךְ גֹּדֵר פְּרָץ, מִשְׁבָּב נְתִיבוֹת לְשֶׁבֶת." **וְדוֹד הַמֶּלֶךְ** מְבַרֵךְ אוֹתוֹ וְיַשְׁעִיחַ נַח יֵאָמַר: "כָּל כְּלֵי יוֹצֵר עֲלֶיךָ לֹא יִצְלַח, וְכָל לְשׁוֹן תִּקּוּם אֲתָךְ לְמִשְׁפָּט, תִּרְשִׁיעֵנִי." אֲשֶׁרֵי חֲלָקָם וּמָה נַעִים גּוֹרְלָם, שֶׁל אוֹתָם בְּנֵי אָדָם שְׂאוֹכִים לְכָל הַבְּרָכוֹת הָאֵלוּ מִפִּי צַדִּיקֵי עוֹלָם, שְׁבַעֲהָ אֲשַׁפְּיזוּ עֲלָיו קְדִישֵׁינוּ. עַד כָּאוּ מִדְּבַרֵי הַזֶּהר הַקְּדוּשׁ.

מי שיש באפשרותו להזמין את העניים לביתו, תבא עליו ברכה. אך אם אין באפשרותו, וכגון שאין לו מקום בסוכתו, או שיש חשש שהתבשילו, ישלח את המאכלים לביתם, או שיתן מכספו בעין יפה. (פסקי תשובות שפ"ז)

טוב שיחלק את כסף הצדקה לשבעה חלקים, ויאמר בפיו: 'זה לצדקה בשביל חלק אברהם אשפזא קדישא, וזה בשביל חלק יצחק אשפזא קדישא, וכן הלאה. וכל חלק יהיה סכום יפה ונכבד, כיד ה' הטובה עליו. (הגר"ח פלאגי, פלא יועץ. פסקי תשובות שפ"ז)

האשפזון של הבבא סאלי זיע"א

בימי חג הסוכות היה רבנו הבבא סאלי מזמין עשרה עד חמשה עשר עניים על שלחנו בכל סעדה, והיה משתדל שלפחות אחד מן העניים יהיה שמו כשם האשפזון של אותו הלילה, והיה מגיש לו את המנה בידו ואומר, זהו חלק האשפזון אברהם...

שנה אחת שהה רבנו בחג הסוכות מחוץ לעיר וחזר רק בהושענא רבה, שאלתו הראשונה היתה האם הזמינו עניים לשפחה כמנהגו בכל שנה ושנה, וכשענו בני המשפחה שלא הזמנו העניים, קרא רבנו לבבא מאיר זצוק"ל, גזף בו, וישר אותו בשבט פיו במשך חצי שעה תמימה... כיצד ואיך יכולים אתם לשבת להתענג ולשמח בחג ולשפח את העניים?! בבא מאיר עמד כל אותה העת כעבד לפני רבו, הוריד את ראשו למטה ולא ענה דבר... מיד צוה רבנו להזמין את כל העניים לשני הימים האחרונים של החג - שמיני עצרת ושמחת תורה, וישב עמם, האכילם, השקם, ופיט עמם בסעדות החג ושמחם בשמחה גדולה עד מאד.

רבנו נהג להדליק בכל לילה נר לכבוד האשפזי של אותו הלילה. ובכל ימי החג נהג לעשות סעדה אחת ביום וסעדה אחת בלילה לכבוד מצות השפחה. ומי שזכה להשתתף בסעדותיו אלו, הרגיש התעלות רוחנית מיחדת. ברב קדשתו וחסידותו, היה סוחף יחד

עמו את כל המסבים ומעלה אותם למעלה מכל טרדותיהם ודאגותיהם, לשם כך היה משתמש גם במשקאות והיה משקה אותם מאכילם ומפיט אתם, כדי לקיים את מצות "ושמחת בחגך" הלכה למעשה. (ישראל סבא 296)

מקוה טהרה

מנהג חשוב לטבל במקוה טהרה בערב החג. ומי שיכול גם במשך השנה לטבל בכל ערב שבת, תבא עליו ברכה, וזוהי בזה לטהר נפשו ומחשבותיו. (חזו"ע יו"ט קב)

חג הסוכות ושמחת תורה בחוץ לארץ

מאחר ובחוץ לארץ עושים "יום טוב שני של גליות", לכך אפשר שיחול אצלם היום טוב השני של חג הסוכות, והיום טוב השני של שמחת תורה ביום ששי, וצריכים להניח בערב החג [יום רביעי] קדם השקיעה 'ערויב תבשיליו', כדי שיהיה מתר לבשל מיום טוב [יום שש] לשבת. כמו כן, אפשר שבחוץ לארץ יחול יום טוב שני במוצאי שבת, ויש כמה פרטי דינים בכל אלו, כמבאר בסיעתא דשמיא בחוברת חג השבועות בהלכה ובאגדה, עיינו שם.

אכילה בערב החג

לא יאכל לחם או עוגה בערב החג משעה עשירית של היום [בערך: 15:30, שעון קיץ], מאחר וצריך לאכל את פזית הלחם בספה בלילה לתאבון. ובמקום צריך יש להקל לאכל עד 50 גרם ולא יותר. ואמנם פרות וירקות, בשר, דגים וכדומה, רשאי לאכל, ובלבד שלא ימלא כרסו מהם, כדי שיאכל בלילה לתאבון. (קכא)

הכנת נר דלוק

אסרו חכמים להדליק אש חדשה ביום טוב, כמו מקפסת גפרורים או ממצית וכדומה, והתירו להדליק מאש הדלוקה מערב יום טוב. אי לכך, יש לשים לב בערב יום טוב קדם כניסת החג להכין 'נר נשמה' הדולק 24 שעות, כדי שאם יצטרך לבשל ולהדליק את הגז ביום טוב, יהיה לו מהיכן לקחת את האש. וזהו הנקרא 'הדלקה מאש לאש', דהינו שאני מדליק מאש שהיתה דלוקה מלפני יום טוב, לאש שעכשו מתחדשת. ואמנם, יש להזהר שלא לכבות את הגפרור שבאמצעותו מעביר את האש ביום טוב, אלא יניח אותו שיכבה לבד.

הדלקת נרות החג

טוב שהנשים תדלקנה את נרות החג לפני השקיעה כבכל ערב שבת. ויש הנוהגות להדליק בלילה קדם הקדוש. ופשוט שתדלקנה מאש שהיתה דלוקה. (רי)

פתיל צף

כאשר מדליקים נרות ביום טוב עצמו בפתיל צף, מתר להכניס את הפתיל לתוף

הנִקב שְׁבַשְׁעַם, וְאִין זֶה נֶחֱשֵׁב מִתְקַן כְּלִי. (תשובה בכתב יד למרון זצוק"ל. הובא בקיצור שלחן ערוך חזון עובדיה שבת ב עמוד קצט. ובירחון יתד המאיר גיליון 152 עמוד 6) וכן פסק בשו"ת שבט הלוי (חלק ט סימן קכח) להתיר, מכיוון שבנתינת הפתילה בצף, אינו עושה כלי, אלא הצף הוא בית קיבול המחזיק את הפתילה שכבר היא לבדה עומדת להדלקה.

טוב להדליק בסֶפֶה שְׁבַעַה נְרוֹת, לְכַבוֹד שְׁבַעַה אֲשֵׁפִיזִין עַל־אִין קִדְיִשִׁין. (החיד"א. רי)

מקום ההדלקה

אם הסֶפֶה גְדוֹלָה, טוֹב לְהַדְלִיק אֶת הַנְּרוֹת בְּתוֹךְ הַסֶּפֶה, שֶׁשָּׁם הוּא מְקוֹם הָאֲכִילָה, אוּלַם אִם יֵשׁ חֲשֵׁשׁ כְּלִשְׁהוֹ לְשַׂרְפָּה, יְדַלְקִים בְּבֵית. (עי. רז) וְהִנְכוּן לְהַנִּיחָם בְּתוֹךְ אֲקוּרִיּוֹם סָגוּר, וּבִזְהָ יִקָּים אֶת הַמִּצְוָה בְּהַדוּר, וְגַם אִין חֲשֵׁשׁ שַׂרְפָּה.

הברכה

קִדְם הַהַדְלָקָה תִּבְרַךְ הָאֱשֵׁה: **"בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצוּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל** [בשבת: שבת 1] **יּוֹם טוֹב,** וְאַחַר כֵּךְ תִּדְלִיק.

וְאִף עַל פִּי שְׁבַעַרְב שֶׁבֶת נוֹהֲגוֹת רַב בְּנוֹת אֲשַׁכְּנִי לְבָרֵךְ לְאַחַר שְׂמִדְלִיקוֹת אֶת הַנְּרוֹת, מִכָּל מְקוֹם, בְּעָרְב יוֹם טוֹב אִף הוּ יִבְרָכוּ עַל הַנְּרוֹת וְאַחַר כֵּךְ יְדַלְקוּ. מִכִּיּוֹן שֶׁכָּל מַה שְׁנוֹהֲגוֹת הוּ לְהַדְלִיק וְאַחַר כֵּךְ לְבָרֵךְ, הוּא רַק מִחֲשֵׁשׁ שְׂמִקְבֻלוֹת שֶׁבֶת בַּהַדְלָקָה, וְהִיאֵךְ יְדַלְקוּ לְאַחַר מִכּוֹן אֵךְ בְּיוֹם טוֹב שְׂמִתֵּר לְהַדְלִיק מֵאֵשׁ לְאֵשׁ, נִמְצָא שְׂאֵף לְשִׂיטָה שְׂמִקְבֻלוֹת אֶת הַחַג בְּבִרְכָה, רְשָׁאוֹת לְהַדְלִיק, אֵךְ יִזְהָרוּ שְׁלֹא לְכַבּוֹת אֶת הַנֵּר שְׁבוּ הוּ מִדְלִיקוֹת. (משנ"ב רסג ס"ק כז. רט)

"שֶׁהַחֲיָנוּ"

לֹא תִבְרַכְנָה הַנְּשִׁים בְּרֶפֶת 'שֶׁהַחֲיָנוּ' בַּהַדְלָקָה, כִּיּוֹן שְׂמִמְבָּרְכִים בְּרַכָּה זֹו לְאַחַר מִכּוֹן בְּקִדּוּשׁ שֶׁל לַיִל יוֹם טוֹב. (אור זרוע בשם הירושלמי, תרומת הדשן ועוד) נִמְצָא שְׂהַמְבָּרְכוֹת נִכְנָסוֹת לְחֲשֵׁשׁ הַפֶּסֶק בֵּין הַבְּרַכָּה לְהַדְלָקָה, וְלִכּוֹן טוֹב לְהַעֲבִיר לָהֶן בְּנַחַת שִׂיפְסִיקוּ מִמִּנְהַגָּן. וְכִתְבוּ הַגָּאוֹן יַעֲבִ"א, וְפָה לֵלֵב, חֲסֵד לְאֶלְפִים וְעוֹד, שְׂמַנְהַג נְשִׁים זֶה אִין לוֹ יְסוֹד בַּהֲלָכָה וּשְׂגָנָה הוּא.

נְשִׁים הַמְבָּרְכוֹת שֶׁהַחֲיָנוּ בַּהַדְלָקָה, אִין לָהֶן לְעֲנוּת אֲמֹן עַל בְּרֶפֶת שֶׁהַחֲיָנוּ שְׂשׂוֹמְעוֹת בְּקִדּוּשׁ, מִחֲשֵׁשׁ הַפֶּסֶק בֵּין בְּרַכָּת 'הַנְּכָן' לְטַעֲמִית הַיִּין. וְאוּלַם, בְּנוֹת אֲשַׁכְּנִי רְשָׁאוֹת לְעֲנוּת אֲמֹן בְּקִדּוּשׁ שֶׁל הַחַג, אֵךְ לֹא בַּחַג הַשְּׁבוּעוֹת וְלֹא בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה. (שבט הלוי. קנא, ריג. חזו"ע ימים נוראים סג)

הִנֵּה בַּחַג הַפֶּסֶח, גַּם אִשָּׁה סִפְרָדִיָּה שְׂבִרְכָה שֶׁהַחֲיָנוּ בַּהַדְלָקָה, תַּעֲנֶה אֲמֹן עַל בְּרֶפֶת שֶׁהַחֲיָנוּ שְׂבִקְדוּשׁ, מֵאַחַר וּבְרֶפֶת 'שֶׁהַחֲיָנוּ' שְׂבִקְדוּשׁ שִׁיכַת גַּם עַל שְׂאָר מִצְוֹת הַסֵּדֵר כְּאֲכִילַת הַמִּצֵּה וְהַמְרוּר, וְהָאִשָּׁה שְׂבִרְכָה שֶׁהַחֲיָנוּ בַּהַדְלָקָה לֹא כּוֹנֶנָה עַל מִצְוֹת אֵלֶּה, אֲלֹא עַל עֲצַם הַחַג. אֲבָל בְּסִכּוֹת שְׂפִטוּרָה הִיא מִמִּצְוֹת סֶפֶה, אִין לָהּ לְעֲנוּת אֲמֹן אַחַר 'שֶׁהַחֲיָנוּ' שְׂבִקְדוּשׁ מִחֲשֵׁשׁ הַפֶּסֶק.

ואולם, בנות אשכנז, רשאיות לענות 'אמן', מאחר שיש נוהגות לברך אפלו על הישיבה בספה, כל שכן שתענינה אמן על ברפת שהחנינו. ומכל מקום בחג השבועות ובראש השנה אף בנות אשכנז לא תענינה. (שבט הלוי ח"ג סימן סט. קנא, ריג. פסח כה)

שבעה אשפזין

8

ענני כבוד

נאמר בתורה (ויקרא כג מב): "בסכת תשבּו שבעת ימים, כל האזרח בישראל ישבו בסכת. למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתני את בני ישראל בהוציאני אותם מארץ מצרים". סכות אלו שהושיב הקדוש ברוך הוא את אבותינו, הם ענני כבוד שהקיפם בהיותם ארבעים שנה במדבר, לבל יכּם שרב ושמש. ואמרו במדרש בספרי: שבעה עננים היו; ארבעה מארבע רוחות העולם, ענן למעלה וענן למטה, וענן אחד מלפניהם, מנמיך את ההרים, ומגביה את השפלות, כדי שלא יצטרכו בני ישראל לטרח לעלות ולרדת. וכמו כן היה הורג את הנחשים והעקרבים שבמדבר, ומכבד ומסדר לפניהם. (צח)

כל רגע – מצוה

בכל רגע ששוהה בספה, מקימ מצות עשה מן התורה, שנאמר: "בסכת תשבּו שבעת ימים". וטוב שיכוון שצונו הקדוש ברוך הוא לישב בספה זכר ליציאת מצרים, וזכר לענני כבוד שהקיף הקדוש ברוך הוא את אבותינו, ובפרט יכוון כן כשאוכל את כזית הפת בלילה הראשון בספה (צח). ועיינו פסקי תשובות ו שז). ומנהג מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל היה לומר נסח "לשם חוד" קדם אכילת כזית פת בספה, ומדגיש שהוא זכר ליציאת מצרים וזכר לענני כבוד כנ"ל. ואף על פי שקדם תפלה ושאר מצוות, אין דרכו לומר "לשם חוד". (ילקוט יוסף הלכות ברכת החמה והלבנה עמוד קט)

חביבות המצוה

ספר הגאון החיד"א בשם מהר"ם צבאן: מעשה בהרב הגאון רבי משה הררי, מגדולי הרבנים בארם צובה, שאחר שאכל את סעודתו בספה בלילה הראשון של החג, והלך לישון, נזכר שלא כּון כשאכל בספה "זכר לענני הכבוד". ומיד קם ממטתו ולבש את בגדי החג, נטל את ידיו, ואכל שוב לחם - "זכר לענני הכבוד". (צח. אוצרות הסוכה)

ישתדל לשהות בספה ככל היותר, שיש אומרים שאם שוהה חוץ לספה בלי הכרה, מבטל מצות עשה של ישיבה בספה, מאחר וצויה התורה "בסכת תשבּו שבעת ימים", כדרך שאדם דר בתוך ביתו כל השנה, אם לא שיש לו איזה ענין לצאת. (הריב"ש, אבודרהם, מהר"ל, יעב"ץ, חתם סופר, חסד לאברהם, יסוד ושורש העבודה, מחזה אברהם ועוד.

פסקי תשובות שדך)

שבועה אשפזיון. סגלה להצלחה.

בזהר הקדוש (פרשת אמור דף קג ע"ב) מובא, שהוד קדשת שבועה אשפזיון עלאין קדישין [אורחים עליונים וקדושים], שהם: אבות העולם, אברהם, יצחק, יעקב, משה רבנו, אהרן הכהן, יוסף הצדיק ודוד המלך - נמצא בסכה. ובשעה שהוא יושב בסכה, שהיא צל האמונה, השכינה פורסת כנפיה עליו מלמעלה, ושבועה האשפזיון שוכנים עמו. וישמח בכל יום בפנים מאירות, באורחים האלו שנמצאים עמו. ע"כ.

על כן, עלינו לשבת בסכה בכבוד והדר פנאות לפני אורחים מכבדים כאלו. ובמיחד יש להזהר שלא לכעס ולא להקפיד כלל בסכה. וכן לא ירים את קולו על בני ביתו, מפאת כבוד האורחים רמי המעלה.

וכתב השל"ה: "לא ישחק בסכה, שמחלל בזה את גדל קדשתה". וכן כתב היערות דבש: "חס ושלום לשחק בסכה". וכתב הראשית חכמה: "מנהג מורי ז"ל שלא לדבר בסכה אלא בדברי תורה, כי מצות סכה קדשתה גדולה מאד, והיושב בסכה הוא מקוץ מאויר קדשה". וכתב מרו זצוק"ל: והמשתדל שלא לדבר בסכה כי אם בדברי תורה, ה' יתברך ישפיע עליו שפע קדשה וטהרה משבועה אשפזיון עלאין קדישין, ויצליח בכל דרכיו. (קמז)

שבועת האשפזיון בסכתו של המלוב"ן מורנו רבי יצחק אביחצירא זיע"א

אחד מתלמידיו של רבי יצחק, בנו של "אביר יעקב" רבנו יעקב אביחצירא זיע"א, העיד וספר את אשר ראו עיניו, כאשר היה נוכח בסכתו של רבי יצחק זצוק"ל.

מנהגו של הרב היה לערף מדי ערב בימי חג הסוכות סעדה רבתה לכבוד בעלי האשפזיון, ובפרט ביום השני, שבו חל האשפזיא של יצחק אבינו עליו השלום, היו מאריכים בסעדה ומרבים בשמחה. באחת מאותן סעדות, לאחר שהזמין את האשפזיון ונטל ידיו, אחז רבי יצחק בפת בשתי ידיו, אף לא בצע אותה. וכך המשיך לאחז בה זמן ממושך כשבת שחוק מרחפת על שפתיו. המחזה נמשך זמן לא קטן, לתמהונם של כל הנוכחים, שלא הבינו את פשר השחוק תוך כדי הפסקה ארכה בין הנטילה לבציעה. רק לאחר דקות ארוכות, בצע רבי יצחק את הפת והחל לאכל.

מקרביו שהסבו עמו, לא כלאו את השתוממותם ופרטו באזניו את תמיהתם, על מה ראה להאריך בהפסק עד שברך על הפת. נענה רבי יצחק לעמתם בזו הלשון: "ומה אעשה, שראיתי את שבועת האשפזיון מגיעים לבקר אותנו בסכה, כשעל פניהם ארשת שמחה וחיוד בהביעם שביעות רצון מסעודתנו... לא יכלתי שלא לחיך יחד עמם... רק כשהפסיקו לחיך, הצלחתי לגשת אל הברכה..." ("אביר יעקב" עמוד 230)

בקור שבעת האשפיוזין בספתו של רפול הספר מארם צובה

מעשה בבואו רבי מרדכי לבטון זצ"ל מהעיר חלב, אשר מדי שנה בשנה, בעת הקדוש של ליל החג, היה זוכה לבקורו של אברהם אבינו ע"ה, שנכנס לספתו בדמות של אדם זקן. והנה בעירו גר יהודי בשם "רפול החלק", אשר היה ספר מעלה ששמו הלך לפניו, וכל נכבדי העיר היו באים להסתפר אצלו, ומשלמים לו סכומים הגונים, בתוספת טיפים ומתנות.

היה זה ערב חג הסוכות. ידיו של רפול היו מלאות עבודה, כמו תמיד. לא היה בדעתו כלל להפסיק ממלאכתו כדי לבנות סכה, כי כך כבר הרגל שנים רבות, שלא לעשות סכה, בטענה שזה עסק שמתאים יותר לרבנים הגדולים... כל הפצרותיה של אשתו שינעשה סכה לא הועילו. והנה בא לחנותו עני אחד ובקש צדקה. מתוך רוח נדיבות, הוציא רפול מארנקו מטבע של מג'די, סכום מכבד למדי, ונתן לו. שמח העני שמחה גדולה, שהרי במטבע זה יוכל לקנות בשר ודגים וכל צרכי החג. בשמחתו הרעיף על רפול שפע של דברי תודה וברכות. התרחב לבבו של רפול, והחליט להעניק לו עוד 5 מג'די. אלא שלהפתעתו סרב העני לקחתם, באמרו: די לי במטבע שנתת לי, שייספיק לי לכל צרכי החג, ולשם מה אני צריך סכום נוסף כה גדול, וכי אקח עמי את הפסוק לקבר...?! ברוך ה' יום יום, אין לי צורך בכספים מיתרים... כך אמר והלך לו. דבריו עשו רושם רב על רפול החלק, אשר התחיל לעשות חושביו: הן צברתי לי הון רב, המספיק לי לכלכלת ארץ שנים... ומה לי ממשיך לעבד ולעבד ללא הרף? האם חמור עבודה אנכי?! וכי אינני צריך לדאג למצבי הרוחני?! על כן גמלה בלבו החלטה לסגור את המספרה מיד וללכת לביתו לבנות סכה! הוא פנה אל הקלינטים והודיע להם שאיננו חש בטוב, עליו לסגור את החנות, ועמם הסליחה, שיחפשו ספר אחר.

בבואו לביתו, ספר לאשתו על החלטתו לבנות סכה, ותשמח שמחה גדולה. כיון שלא היו לו עצים לבנות סכה, הלכו לחטב עצים. עלה רפול על אחד העצים, התחיל לנסר מפה ומשם בהתייגעות מרבה, והנה לפתע מעד - ונפל על פניו. פניו נחבלו ונשרטו, אפו קבל נפחות, ודם זב ממקומות רבים בגופו. הוא פנה לאשתו ואמר לה: ראי, באתי לקים מצוה, וכך קרה לי!! השפילה האשה לפיסו ואמרה לו: "אתה כה התאמצת בקיים המצוה, ולבטח אתה עושה במעשיך נחת רוח גדולה לקב"ה, על כן תכון שהדם הזה שזב ממך, יהיה כמו דם הקרבנות שעולה לריח ניחוח לה". הנה הדם מהארץ יהיה כמו קרבן חטאת, והדם מהיד - לקרבן שלמים, וימו הרגל - לקרבן תודה...". התעודד האיש מדברי אשתו, והלך בשמחה לבנות את הסכה. כאשר הגיע החג, התבייש רפול לצאת מביתו לבית הכנסת כשהוא "מעטר" בפצעים ובחבורות, ועל כן התפלל בביתו.

והנה באותו לילה, רבי מרדכי לבטון, בבואו לעשות קדוש, נוכח לראות כי אורך מנימים ימימה בושש מלהגיע. רק לאחר המתנה ארצה סוף סוף נכנס. שאלו הרב: מדוע כבודו אחר? אמר לו האורח הנכבד אברהם אבינו: התעפתי אצל רפול החלק. התפלא הרב, מה לך ולו? אמר לו: מיום שנברא העולם, לא היה אדם שהקריב

קִרְבָּנוֹת לְהַקְבֵּ"ה כְּמוֹ הָאִישׁ הַזֶּה - חֲטָאת, עוֹלָה וּשְׁלָמִים, אֲשֶׁר עָלוּ לָרִיחַ נִיחּוּחַ לִפְנֵי ה'! (השווה חולין ז סע"ב)

הַתְּפַעֵל הָרַב מִן הַדְּבָרִים, וּמִיָּד בְּסִיוֵם הַסַּעֲדָה הַחִישׁ פְּעָמָיו עִם פְּמִלְתּוֹ לְבֵיתוֹ שֶׁל רְפוּל. כְּשֶׁרָאָה אוֹתָם רְפוּל מִרְחוּק, הִתְבַּיֵּשׁ וְחָשַׁב שְׂאוּלֵי בֶּא הָרַב לְהוֹכִיחוֹ עַל כֶּד שֶׁלֹּא בָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְעַל כֵּן הִתְחַבֵּא בְּבֵית פְּנִימָה. כְּשֶׁבָּאוּ הָאוֹרְחִים הַחֲשׂוּבִים, אָמְרָה הָאִשָּׁה שְׁבַעֲלָה אֵינְנוּ חֵשׁ בְּטוֹב. אָמַר לָהּ הָרַב: בְּבִקְשָׁה תִקְרָאֵי לוֹ בְּכָל זֹאת. בֶּא רְפוּל לִפְנֵי הָרַב בְּפָנָיִם נְפוּלוֹת וְהִתְחִיל לְהִתְנַצֵּל עַל הַעֲדָרוֹתָיו מִבֵּית הַכְּנֶסֶת. אָמַר לוֹ הָרַב: לֹא לָשִׁים כֶּד בְּאֵתִי, אֶלָּא אָמַר לִי בְּבִקְשָׁתְךָ, הֲאִם הִיָּה לָךְ אוֹרֵחַ הַלֵּילָה הַזֶּה? אָמַר לוֹ רְפוּל: אֶכֶן בֶּא לְכָאן אָדָם אַחַד, בַּעַל הַדֶּרֶת פָּנִים מִיַּחַדָּת, וּבִקְשׁ לְסַעֵד עִמָּנוּ, וְכִמְוֹבן שֶׁהַכְּנֶסֶנוּ אוֹתוֹ לְסַעֵד בְּסַפְתָּנוּ. אָמַר לוֹ הָרַב: דַּע לָךְ שֶׁהִיָּה זֶה אֲבָרְהָם אֲבִינוּ, אֲשֶׁר שָׂמַח מְאֹד בְּמַעֲשֶׂיךָ! כִּי נַחַת רוּחַ גְּדוּלָּה זָכִיתָ לַעֲשׂוֹת לָהּ, בְּבִנְיַת הַסֶּכֶה!

אֲנֹכִי אֲבָרְהָם אֲבִיךָ, כִּי בְּאֵתִי הַיּוֹם בְּסַפְתָּךְ בְּדַמּוֹת הָעֵנִי הֵהוּא

מַעֲשֵׂה בְּחִסִּיד שֶׁהִיָּה יוֹשֵׁב עַל שִׁלְחָנוֹ בְּסֶכֶה בְּלֵיל רֵאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסִּפּוֹת, וְעִמּוֹ הַסְּבוּ אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידוּעִים, וַיְבֹא עֵנִי הַמְּחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים, וְתַכֵּךְ וּמִיָּד עִמְד הַחִסִּיד מִמּוֹשָׁבוֹ וְאַחַז בְּיַד הָעֵנִי וְהוֹשִׁיבוֹ בְּמִקְוֹמוֹ, וְשֵׁשׁ כַּעַל כָּל הוֹן עִמּוֹ וַיִּשְׁרַתְהוּ, וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הַיּוֹם שֵׁשׁ וְשִׂמַח עִמָּךְ אֲשֶׁר זָכַנִי ה' לְהֶאֱכִילְךָ חֶלֶק אֲבָרְהָם אֲבִינוּ בְּסַפְתָּ.

וְהִנֵּה בְּלֵילָה הֵהוּא חֵלֶם הַחִסִּיד שֶׁהִיָּה טוֹבֵעַ בְּלֵב יַמִּים, וַיְבֹא הָעֵנִי הֵהוּא וְנָתַן לוֹ יָד וְהוֹצִיאֻו מִמַּעַמְמֵקֵי מַיִם לְרוּיָהּ, וּמִיָּד עִמְד הַחִסִּיד וְחִבְקוֹ וְנִשְׁקוֹ וַיֹּאמֶר אֵלָיו: בְּרוּךְ אַתָּה לָהּ, מִי אַתָּה אֲשֶׁר הִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת, כִּי כִפְסַע בֵּינִי וּבֵין הַמָּוֶת אֲשֶׁר טְבַעְתִּי בֵּינוֹן מְצוּלָה וְאִינוּ מַעֲמֹד, בְּאֵתִי בְּמַעַמְמֵקֵי מַיִם וְשִׁבַּלְתָּ שְׁטַפְתָּנִי וַיַּעַן וַיֹּאמֶר: אֲנֹכִי אֲבָרְהָם אֲבִיךָ, כִּי בְּאֵתִי הַיּוֹם בְּסַפְתָּךְ בְּדַמּוֹת הָאִישׁ הָעֵנִי הֵהוּא. אֲשֶׁרִיךְ מָה טוֹב חִלְקְךָ וַיְמָה נָעִים גּוֹרְלְךָ עִם כָּל הַצְּדִיקִים, וּמִבְּטַח אַתָּה כִּי לֹא תַחֲוֹל גְּזָרָה רָעָה בְּבִיתְךָ, וְתִמְיֵד תִּהְיֶה שְׂאֵנָן מִפַּחַד רָעָה. וַיִּקַּץ הַחִסִּיד מִשְׁנָתוֹ וְשָׂמַח לְבוֹ וַיִּגַּל כְּבוֹדוֹ, אֲשֶׁר זָכָה ה' בְּאַלְהָהּ, וַיִּקְבַּל עָלָיו לְהִיּוֹת עוֹשֵׂה תִמְיֵד כָּל יַמֵּי חַג סְעוּדָה מִיַּחַדָּת לְעֵנִים כְּמַסַּת יָדוֹ. וַיִּפְרָץ הָאִישׁ לְרַב בַּתּוֹרָה וּבְחִסִּידוֹת וְלֹא חָסְרוּ מְזוֹנוֹתָיו בְּרוּחַ גַּם עַד זְקֵנָה וְשִׁיבָה.

(חמדת ימים סוכות פרק ג אות טז, עמוד שצג)

כֶּסֶא מְפָאָר

יֵשׁ לְהַבְיָא לְסֶכֶה כֶּסֶא מְפָאָר לְכְבוֹד הָאֲשִׁפְזִינוּ, כְּמוֹ שְׂמִבְיָאִים כֶּסֶא לְאַלְהִיּוֹ הַנְּבִיא זְכוֹר לְטוֹב בְּשַׁעַת הַמֵּילָה, וְנִהְיֶה לְעֵטְפוֹ בְּמִפְּהָ יָפָה וְלָתֵן עָלָיו סִפְרֵי קִדְשׁ. (החיד"א. ריד)

”זֶה הַכֶּסֶא שֶׁל שֶׁבַע אוֹשְׁפִיזִין עִילָאִין קְדִישִׁין”

בְּכָל לַיְלָה בְּכַנִּיסָתוֹ לְסוּכָה לְאַחַר אִמִּירַת ”עוֹלוֹ אוֹשְׁפִיזִין...” [כַּמְבוּאָר לְהַלָּן], יִתֵּן אֶת יָדָיו עַל הַכֶּסֶא, וַיֹּאמֶר בְּפִיו: ”זֶה הַכֶּסֶא שֶׁל שֶׁבַע אוֹשְׁפִיזִין עִילָאִין קְדִישִׁין”.

ואף על פי שאין להם גוף שצריכים לשבת, מכל מקום באמירה זו, אנחנו עושים מושב רוחני על המושב הגשמי, שהוא הכסא, כמבואר בזוהר הקדוש (הקדמה יג ע"א, לד לד צג ע"א) שאין הרוחני שורה על הגשמי אלא על ידי הכנה בפה.

כתב גאון עוזנו ותפארתנו רבנו יוסף חיים זיע"א בספרו "בניהו" על תיקוני הזוהר ותיקון כב ח"א דף קטו): צריך להבין, מה ענין תיקון המקומות המבואר בזוהר הקדוש שאלוהו זכור לטוב מתקן לנשמות הצדיקים ולמלאכים כשיורדים לעולם הזה, וכי למיטות ולכסאות הם צריכים? והלא גם הלבושים שהם התלבשו בהם בעולם הזה הם רוחניים? והנראה בזה הוא, הלא שמעת מה שתקנו חז"ל להכין כסא לאלוהו הנביא זכור לטוב בעת המילה, ככתוב בזוהר הקדוש. ונודע הוא שצריך לומר בפה קודם המילה: "זה הכסא של אלוהו הנביא מלאך הברית זכור לטוב". וצריך לדעת למה מזמין בפה בפירושו? אך הענין הוא, כי אלוהו זכור לטוב הבא בעת המילה הוא רוחני, ובא בלבוש רוחני, והיאך ישב על כסא גשמי, לכן צריך לעשות מצע על הכסא שהוא אמצעי [-ממוצע] כלול מגשמי ורוחני כדי שישב על המצע הזה, והיינו שיאמר האדם הגשמי הזמנה זו: "זה הכסא של אלוהו הנביא" בפיו, שהבל פיו הוא רוחני, אך כיון שיוצא מפיו האדם הגשמי יהיה אמצעי [-ממוצע] מעורב מגשמי ורוחני, ומן ההבל הזה של הזמנה זו, יתהווה מצע על הכסא, וישב עליו אלוהו זכור לטוב. ולכן צריך הזמנה בפה, כדי שיתהווה מן הבל דברים אלו של הזמנה מצע רוחני, אך הוא גם ועב וישב עליו.

ובזה בן תבין מה שכתוב באדרא זוטא שאמר רבי שמעון בר יוחאי לחבורתו הקדושה, שרבי פנחס בן יאיר הגיע לכאן ותכינו לו את מקומו. והדבר פלא, כי מה בידם לעשות בתיקון המקום, וכי מצעות יציעו לו? ואם כוונתו לומר שישומו לו כסא, היה לו לומר שישומו לו כסא. אך בזה שכתבנו, נראה כוונתו שיכינו לו מקומו בדיבור, שיאמרו בפיהם על איזה כסא המונח שם, או על בימה אחת, "זה המקום של רבי פנחס בן יאיר", ובהבל פיהם של דברי הזמנה זו, יתהווה מצע על אותו מקום, שיהיה ראוי לשבת עליו רבי פנחס בן יאיר.

וכן הענין כאן, אי אפשר שישבו כל אותם נשמות הצדיקים והמלאכים על הארץ הגשמית, אם לא יקדים אלוהו הנביא זכור לטוב, לעשות להם מצע רוחני לכל אחד ואחד בפני עצמו, על ידי הזמנה בפיו לכל אחד ואחד על המקום ההוא, כי גם מן הבל פיו של אלוהו זכור לטוב יתהווה מצע אמצעי [-ממוצע], מפני כי הוא מתלבש בדמות גוף ממש כבני אדם, ורק אינו צריך לאכילה ושתייה ושאר צרכי הגוף. ולכן מנהגנו, כאשר נכנס לסוכה בכל לילה, ששם מוכן כסא לכל שבעה אושפיזין ועליו ספרי קודש, שבכניסתנו בכל לילה לאחר אמירת "עולו אושפיזין...", נאמר "זה הכסא של שבעה אושפיזין עילאין קדישין", בנתינת ידינו על הכסא. ע"כ. גם בספרו בן איש חי (שנה שניה פרשת וירא אות יז) כתב בענין ההכנות לשבת: כאשר תסדר האשה הפת על השלחן וכו', אחר שתניח המפה העליונה, תניח שתי ידיה על השלחן, ותאמר פסוק (ויחזקאל מא כב): "וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים הַשְּׁלַחַן וְאָשֶׁר לִפְנֵי ה'", ועל ידי דיבור זה, תשרה הקדושה על השלחן, וכמו שצריך לומר בפה בשעת המילה, "זה הכסא של אלוהו הנביא זכור לטוב".

דְּבַר בְּעֵתוֹ מֵה טוֹב

נוֹהֲגִים לומר בְּכָל יוֹם מִיָּמֵי הַחַג דְּבַרֵי תוֹרָה מְעַנִּין הָאֲשִׁפִּיזָא שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם: בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן מִמֵּדַת הַחֶסֶד שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁהָיָה מְכַנֵּס אוֹרְחִים בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ; בְּיוֹם הַשְּׁנִי מִמֵּדַת הִירָאָה שֶׁל יִצְחָק אָבִינוּ שֶׁעָקַד עַצְמוֹ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ, וְכֵן הִלָּאָה בְּכָל יוֹם, וְכַמְבָּאָר בְּהַרְחֻבָה בְּשַׁעַר הָאֲגָדָה, קָחְהוּ מִשֶּׁם וְתַרְוָה נַחַת. (פס"ו ר שפז)

ליל החג

9

הפניסה לסכה

כְּאֲשֶׁר נִכְנַס לַסֵּכָה, יַעֲמֵד בְּפֶתַח הַסֵּכָה מִבְּפָנָיִם, וַיִּזְמֵן אֶת הָאֲשְׁפִיזוֹן, כְּמוֹבָא הַנֶּסֶח בְּסֻדוּרֵימ. וְכַתּוּב בַּזֶּהר הַקְּדוּשׁ, שֶׁכְּאֲשֶׁר רַב הַמְנוּנָא סָבֵא הִיָּה נִכְנַס לַסֵּכָה, הָיָה שְׂמַח, וְעוֹמֵד בְּפֶתַח הַסֵּכָה מִבְּפָנָיִם, וּמִזְמֵן אֶת הָאֲשְׁפִיזוֹן וְאוֹמֵר: "בִּסְכַת תִּשְׁבּוּ שִׁבְעַת יָמִים. תִּיבּוּ אֲשְׁפִיזוֹן עַלְאִין תִּיבּוּ, תִּיבּוּ אֲשְׁפִיזֵי מִהֵימְנוּתָא תִּיבּוּ", אָרִים יְדוּי וְחָדֵי וְאָמַר: "זַפְּאָה חוּלְקָנָא, זַפְּאָה חוּלְקָהוֹן דִּישְׂרָאֵל, דְּכַתִּיב: 'כִּי חִלַּק ה' עִמּוֹ, יַעֲקֹב חֶבְל נַחֲלָתוֹ'", וְהוּא יְתִיב. **תְּרֻגוּם:** "שְׁבוּ אוֹרְחִים עֲלֵינוּ שְׁבוּ, שְׁבוּ אוֹרְחֵי הָאֲמוּנָה שְׁבוּ". הַרִים גְּדוּי וְשִׂמַח וְאָמַר: "אֲשְׁרֵי חִלְקֵנוּ, וְאֲשְׁרֵי חִלְקֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: 'כִּי חִלַּק ה' עִמּוֹ, יַעֲקֹב חֶבְל נַחֲלָתוֹ'", וְהָיָה יוֹשֵׁב. (זוהר פרשת אמור קג ע"ב)

לא רק בלילה הראשון יזמין את האשפיזין בנסח הפתוח, אלא בכל ערב שנכנס לסכה יזמין את האשפיזין, כי בלא הזמנה אינם באים. (השל"ה. פסקי תשובות שפ"ז והובא הנוסח בכריכת החוברת.)

סדר הקדוש

מְקַדְּשִׁים עַל הַיּוֹן בַּסֵּכָה, וּמְבָרְכִים אַרְבַּע בְּרֻכּוֹת: 'בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן', 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים', 'לִישֵׁב בַּסֵּכָה' וְשִׁהְחִינוּ'. וְאִם שָׁכַח לְבָרֵךְ 'שִׁהְחִינוּ', רִשְׁאֵי לְבָרֵךְ בְּמִשְׁדָּה כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַחַג. (צה, קעד)

אומר את הקדוש כשהוא עומד, ובסיים ברפת 'לישב בסכה', ישב ויברך 'שִׁהְחִינוּ' מִיֵּשֵׁב, וְאַחַר כֵּן יִשְׁתֶּה אֶת הַיּוֹן.

כְּתַב הַרְמַב"ם (הלכות סוכה ולולב פרק ו' ה"ב): בְּלֵיל יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן, מְבָרֵךְ עַל הַסֵּכָה [לִישֵׁב בַּסֵּכָה] וְאַחַר כֵּן מְבָרֵךְ עַל הַזְּמַן [שִׁהְחִינוּ], וּמְסַדֵּר כָּל הַבְּרֻכּוֹת עַל הַכּוֹס. נִמְצָא מְקַדֵּשׁ מְעַמֵּד וּמְבָרֵךְ לִישֵׁב בַּסֵּכָה וְיוֹשֵׁב, וְאַחַר כֵּן מְבָרֵךְ עַל הַזְּמַן. וְכֵּן הָיָה מְנַהֵג רַבּוֹתֵי וְרַבְנֵי סַפְרֵי לְקַדֵּשׁ מְעַמֵּד בְּלֵיל רִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. ע"כ. וְכֵן הוּא בְּשִׁלְחוֹ עָרוּף (תרמג ס"ב). וְכֵן הוֹרָה מֵרֵן מַלְכָא הַרִאשׁוֹן לְצִיּוֹן רַבּוּ עוֹבְדֵיהָ יוֹסֵף זְצוּק"ל בְּשִׁיעוּרוֹ הַקְּבוּעַ בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת.

אף בכל ימי החג, כְּשֶׁמְקַדְּשִׁים עַל הַיּוֹן [בְּיוֹם טוֹב אוּ בַּשַּׁבָּת חַל הַמוֹעֵד בֵּין בְּלֵילָה וּבֵין בַּבֶּקֶר], יַעֲמֵד בְּשַׁעַת הַקְּדוּשָׁה, וּבְסוּפּוֹ יְבָרֵךְ 'לִישֵׁב בַּסֵּכָה', וְיוֹשֵׁב וְיוֹשֵׁתָהּ. (שיורי כנה"ג, הלבוש, ברכי יוסף, כ"ח חיים. קעב) וְכֵן מְנַהֵג בְּנֵי אֲשְׁכַנְזָא לְבָרֵךְ 'לִישֵׁב בַּסֵּכָה' בְּקַדְּוִשׁ, אֲדָה נְהִיגוּ לְקַדֵּשׁ מִיֵּשֵׁב. (הרמ"א תרמג ס"ב, וכן דעת הט"ז, ולא כמו שכתב הגר"ז בשמו והביאו גם בשער הציון)

'לישב בסכה'

כְּתַב הַמְשֻׁנָּה בְּרוּרָה (סימן תרמג סק"ח): רְאוּי לֹאמַר בְּרַפְתָּ 'לִישֵׁב בַּסֵּכָה' בְּקוֹל רֵם,

במשׁיכה, ובנגון כּשׁאר ברכות הקדוש. והוא הדין בכל שאר הברכות, ירגיל עצמו לומר בקול רם, כי הקול מעורר הפונה. (השל"ה)

הנוסח המדויק בברכה: **'לישב בספה'** חיריק תחת ה' ולא צירה. כמו: וזאת ליהודה, ליסוד ארץ, לירות כמו אפל, לישני, לישועתך ועוד. (שלמי ציבור, פתח הדברי, הרד"ק. קעב)

יש להזכיר לבנות ספרד, שלא תענינה 'אמן' אחר ברכת 'לישב בספה' שמברך המקדש, כי מאחר והנשים פטורות ממצות ספה, אם כן, ענית 'אמן' נחשבת הפסק בין הקדוש לטעימה. אבל בנות אשכנז רשאיות לענות אמן, כדלהלן. (קמט)

סעודת החג – דיני אכילת הפת בליל החג, ותיבארו להלן בדיני האכילה בספה.

כוס של ברכה

בכל השנה כּאשר יש זמון, מצוה לברך על כוס יין. וכבר האריכו רבותינו בתועלת הרוחנית העצומה למברך על הכוס, וזוכה לתקן את פגם הברית, וגם להעלות את השכינה לרום המעלות ומתברכת על ידו, וזוכה שנסמתו תאיר באור התורה. ועיין בחוברת "הסעודה בהלכה ובאגדה" פרטי דיני הכוס.

בנסח הזמון אומר: "ברשות מלכא עלאה קדישא, [וברשות שבת מלכתא] וברשות יומא טבא אשפיזא קדישא, וברשות שבעה אשפיזין עלאין קדישין". (שיבת ציון א רצו)

ברכת המזון

יברך ברכת המזון בשמחה גדולה ובכונת הלב. וכתוב בזהר הקדוש, שפכל שיכון יותר בברכת המזון, ויברך יותר בשמחה, כך יזכה לקבל משמים שפע טובה וברכה יותר, ויזכה גם כן לדרגות גבוהות מאד ברוחניות. (כף החיים סימן קנז ס"ק כג)

ישים לב לומר 'יעלה ויבא' בברכת המזון. ואם טעה ולא אמרו, אם נזכר כּשאמר 'ברוך אתה ה', קדם ששים 'בונה ירושלים', יאמר 'למודני חקיד', שיראה כּאומר פסוק, ויחזר לומר 'יעלה ויבא'. ואם נזכר אחר שחתם 'בונה ירושלים', יאמר בשם ומלכות: **"ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, אשר נתן** [בשבת: שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ו] **מנים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה, את יום חג הסוכות הזה, את יום טוב מקרא קדש הזה, ברוך אתה ה' מקדש** [בשבת: השבת ו] **ישראל והזמנים**". והוא הדין אם התחיל ברכה רביעית ואמר: 'ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, ונזכר קדם שאמר 'לעד האל אבינו...', שיאמר שם את הנסח הקודם 'אשר נתן...'. אך אם נזכר אחר שאמר 'לעד...', חוזר לתחלת ברכת המזון.

והוא הדין לאשה ששכחה לומר 'יעלה ויבא'. אלא שאם נזכרה אחר שאמרה תבת 'לעד', אינה חוזרת לתחלת ברכת המזון, אלא ממשיכה על הסדר. שאין זה דומה לליל ראשון של פסח שחייבת לחזור כדין האישה, כי שם היא חייבת לאכול מצה מהתורה לכל הדעות, אבל כאן כיון שהיא פטורה מסכה, לא ברור שחייבת לאכול פת בגלל יום טוב, ולכן מספק אינה חוזרת.

אם שכח לומר 'יעלה ויבא' למחרת בסעודת הבקר, דינו כדין האשה ששכחה.

אם לאחר שברך ברכת המזון הסתפק אם אמר 'יעלה ויבא' או לא, אינו חוזר, מאחר וקדשת היום גורמת לו לזכור שהיום חג ומן הסתם אמר 'יעלה ויבא'. והוא הדין במספק אם אמר 'רצה והחליצנו' בשבת, שאינו חוזר. (קוז)

משניות

נהגו ללמוד משניות מסכת ספח לאחר הסעודה, פי 'דבר בעתו מה טוב'. (משלי טו כג) ועדיף ללמוד מספר משניות בהבנה מאשר לקרא את כל המסכת ללא הבנה, פי בקריאת דברי תורה בלי הבנה, אינו מקים מצות תלמוד תורה. (מנ"א סימן נ סק"ב)

האכילה בסכה

אכילת פת בלילה הראשון

מצות עשה מן התורה לאכול כזית [גרס] פת בליל יום טוב בסכה, אלא שלכתחלה יאכל פת בשעור מעט יותר מכביצה [כ-60 גרס]. (וכביצה היא: 54 גרס), כבכל סעודת שבת ויום טוב, פי אין נחשבת סעודת קבע אלא באכילת מעט יותר מכביצה פת. [וגם לצאת ידי חובת האומרים שמו התורה צריך לאכול בשעור זה בליל החג בסכה]. (ק, קיד)

הרגיש לאכילת קמח חטה, יאכל פת מקמח שבלת שועל. (חזו"ע פסח עו)

טוב לאכול כזית פת בלי שום לפתן ממש, כדג או סלט וכיוצא, אולם רשאי לכתחלה לטבולו ברטב או במרק חם וכיוצא. (קטו)

זמן האכילה

לכתחלה יאכל כל כזית [גרס] פת בתוך זמן של 4 דקות [שיש לחשוש במצוה מן התורה לאומרים שזהו שיעור 'כדי אכילת פרס']. אך אם קשה לו לאכול בתוך זמן זה, יקפיד שלא ישנה יותר משבע וחצי דקות לאכילת כל כזית. (קייב)

ישים לב שלא לשהות בין אכילת כזית לכזית 'כדי אכילת פרס' [דהיינו 4 דקות,

ולא יותר מ-7.5 דקות]. כי אם שהה כשיעור זה, הרי שכל אכילת כזית בפני עצמה נחשבת אכילת עראי, ואין האכילות מצטרפות לשיעור "כביצה". ונמצא שלא היה צריך לברך על הנטילה, כי לא מברכים על אכילת פת פחות מכביצה, וגם לא נחשב לו שאכל סעודת קבע, וגם לא יצא ידי חובת האומרים שמן התורה צריך לאכול שיעור כביצה בליל החג. ועל פי המבואר בקצור שלחן ערוך חזון עובדיה מועדים חלק א עמוד תצט הערה 2. ועיין להלן עמוד 162.

אם אינו יכול לאכול כביצה פת בליל החג, יאכל לפחות כזית פת, ויברך 'לישב בסכה'. אך ישים לב, שכשנוטל את ידיו קודם הסעודה, לא יברך 'על נטילת ידים', שהרי אין מברכים על הנטילה אלא מאכילת כביצה פת, כמבאר בחוברת הלכות סעודה.

צריך לאכול את כזית הפת קודם חצות לילה [בערך: 00:30 שעון קיץ]. ואם נאנס ולא אכל קודם חצות, וכגון שירדו גשמים ולא פסקו עד לאחר חצות - יאכל לאחר חצות, אך לא יברך 'לישב בסכה', אלא אם כן אוכל כביצה פת. (קח)

מתי חיב לאכול בסכה?

בכל חג הסוכות אסור לאכול סעודת קבע חוץ לסכה, וסעודת קבע היא כשאוכל פת בשעור כביצה [54 גרם. וטוב שיאכל כ-60 גרם], אך אם אוכל פת פחות משעור כביצה, אף שאוכל מאכלים אחרים כארז, בשר וכדומה, רשאי לאכול סעודתו חוץ לסכה. ואם מחמיר ואוכל בסכה, לא יברך 'לישב בסכה'. (קלב, קלג, קלד)

היה אוכל בסכה ולא היה בדעתו לאכול אלא פחות מכביצה פת, ולאחר מכן חזר בו ורוצה לאכול כביצה פת ומעלה - יברך עתה 'לישב בסכה', אף שמכאן והלאה אינו אוכל עוד כביצה. (קלג)

זמן הברכה

לאחר שנטל ידיו לסעודה, בעודו עומד, יברך 'לישב בסכה', וישב, ויברך 'המוציא'. [לבד מימים שיש בהם קדוש, שאז כבר ברוך בקדוש, וכמבאר לעיל]. וזוהי הרמב"ם, מהר"ם מרוטנבורג, בית יוסף, ראש יוסף, היעב"ץ, הגר"ח פלאג'י, הגר"י פלאג'י, בן איש חי ועוד. (קעב) ויש מבני אשכנז המברכים 'המוציא' ואחר כך 'לישב בסכה'. (הרמ"א סימן תרמג ס"ג)

שכח לברך

אכל ושכח לברך 'לישב בסכה', כל שעדין הוא בסעודה ואוכל או שותה משהו, רשאי לברך, מאחר וכל מאכלו ומשקהו בסעודה נחשבים כאכילת קבע, ואסור לו לאכול חוץ לסכה, כמבאר להלן. אך אם אינו אוכל עוד כלום, אינו רשאי לברך. (קעח)

המספק אם ברוך 'לישב בסכה' או לא, אינו מברך. (קעח)

אוכל מעמד

האוכל בסכה מעמד, וכגון שאינו לו כסא, מברך 'לישב בסכה', מכיון שלשון ישיבה אינה דוקא לשבת, אלא להתעכב במקום, כמו שנאמר: "ותשבּו בקדש ימים רבים". (קעה)

מיני דגן

האוכל עיגה או תבשיל ממיני דגן, [כאטריות, סיגרים, קויבה, וכיוצא] משעור כביצה ומעלה, חיב לאכל בסכה, אך לא יברך 'לישב בסכה', אלא אם כן אוכל כשעור ג' ביצים [162 גרס]. (קלד)

והטעם בזה, כיון שיש מחלקת הפוסקים אם לברך על כביצה עיגה, ולהלכה אין אנו מברכים, כי ספק ברכות להקל, אך כשאוכל שעור ג' ביצים, כיון שלדעת הרמב"ם ומרו הרי זה שעור קביעות סעודה וילדבריהם, בשעור כזה בעיגה, דינו כלהם ומברך 'המוציא וברכת המזון', אף על פי שלדעת רש"י קביעות סעודה הוא ד' ביצים, מכל מקום יש לנו ספק ספיקא לברך, שמא הלכה שעל שעור כביצה צריך לברך, ושמא הלכה שקביעות סעודה הוא כשעור ג' ביצים. ואף שאין לברך לכתחלה על פי ספק ספיקא, מכל מקום כשהמצוה מהתורה, מברכים על פי ספק ספיקא. (קלד)

ולאור האמור, מה שמצוי כיום, ברוך ה', בהרבה בתי כנסת בשבתות וימים טובים שמתפללים בנץ החמה, ומקימים לאחר מכן שעור בהלכה ובאגדה, וקדם השעור מקדשים על היין ואוכלים מיני מזונות - בימי החג יקיימו את השעור בסכה, מאחר וברך כלל אוכלים מזונות בשעור כביצה. (קמא)

אם מביאים לקדוש קוגל ובורקס, שנמצא אז שבקלות מגיעים לכמות של ג' ביצים [162 גרס], יעמדו כלם, ויברך המקדש על היין מעמד שתי ברכות: 'בורא פרי הגפן' ו'לישב בסכה', וישבו.

אם חשב שאיכל מעט מזונות, ולאחר מכן נמלך בדעתו ורוצה לאכל כשעור ג' ביצים [162 גרס], יברך עתה 'לישב בסכה'.

10

שאר מאכלים ומשקים

האוכל פרות, ירקות, ארז, בשר וכל מיני מאכלים שאינם ממיני דגן, וכן השותה כל משקה שהוא, תה, קפה ואפלו יין, אף אם קבע עצמו עליהם, אינו חיב בסכה. על כן, המבדיל על היין במוצאי החג או במוצאי שבת של חל המועד, אינו חיב להבדיל בסכה. (סימן תרלט ס"ב. קלז)

המחמיר על עצמו שלא לאכל ולא לשתות כלום חוץ לסכה ואפלו מים, הרי זה משבח, אך יזהר שלא יברך 'לישב בסכה'. ומכל מקום, אפלו תלמיד חכם רשאי שלא להחמיר חמרה זו, ואינו נחשב כמי שאינו מדקדק במצוות.

בגמרא הובא מעשה שהביאו לרבן יוחנן בן זכאי לטעם מהתבשיל, וירבן גמליאל הביאו תמרים ומים, ואמרו העלום לשכה. ופרשו בתלמוד ירושלמי, שכונתם לומר שאם רצה להחמיר על עצמו ולאכל בסכה, רשאי, ואינו נחשב כמי שאינו מצוה בדבר ועושהו, שנקרא הדיוט. ועוד ספרו בגמרא על התנאים רבי אלעזר בן שמוע ורבי צדוק שאכלו אכילת עראי חוץ לשכה. וכתב הר"ן: ללמדנו שאם רצה תלמיד חכם שלא להחמיר על עצמו בקד, רשאי, ואינו נחשב כמי שלא מדקדק במצוות. (מסכת יומא ע"ב, וסוכה כו"ב. בית יוסף תרלט. קלט)

ספת חבירו

יש מבני אשכנז ומבני תימן שנהגו לברך בכל פעם שנכנסים לספת חבריהם אף שאינם טועמים שם כלום. אולם מנהג בני ספרד אינו כן, ואין לשנות. ומפל מקום ספרדי השומע ברכה זו מחברו אשכנזי או תימני, יענה אחריו אמן. (כדעת העיטור, מחזור ויטרי, צרור החיים תלמיד הרשב"א, המגיד משנה, ארחות חיים, אבודרהם, המרדכי, טור, ערוך השלחן ושכן דעת הרמ"א, לחם יהודה עייאש, מזבח אדמה, פתח הדביר, מאמר מרדכי, כף החיים ועוד. קעז)

יש לשאל, הלא מבאר בחוברת "ראש חדש בהלכה ובאגדה" שספרדי השומע ברכת הלל בראש חדש מחברו האשכנזי, אינו עונה אחריו אמן, ומדוע כאן יענה? אולם יש לחלק בין הנדונים, כי שם המחלקת היא בעצם הדיו האם מברכים על קריאת ההלל שאינה אלא מנהג, וכיון ש'לדעת הרמב"ם אין מברכים, וכתב מרן השלחן ערוך (סימן תכ"ב ס"ב) שכן מנהג ארץ ישראל וסביבותיה, היאך יענה אמן על ברכה שלדעתם היא לבטלה. לא כן בברכה על הסכה, שמו הדיו אף לבני ספרד היה ראוי לברך, שכן דעת הר"ן, הרמב"ם ורבים מהראשונים, אלא שכתב מרן הבית יוסף (סימן תרלט) שפשוט המנהג כדעת רבנו תם שאין מברכים אלא על סעודת קבע, וכן מדיק בלשונו בשלחן ערוך (סעיף ח) שכתב, "נהגו שאין מברכים על הסכה אלא בשעת אכילה", על כן לענין עניית אמן, יש לסמוך על רב הראשונים ולענות אמן. וכן ספר מורנו הראשון לציון והרב הראשי לישראל רבנו יצחק יוסף שליט"א שכן עשה מעשה רב מרן מלפא יצוק"ל פאשר באו משלחת רבני תימן לבקרו בסכה, ויענה אחריהם אמן, על פי הנמוק הנ"ל. ועיין עוד לידידנו הגאון רבי אברהם דורי שליט"א בשו"ת "אדרת תפארת" (חלק ה סימנים ט-יא), שהאריך בכל זה בטוב טעם ודעת כיד השם הטובה עליו, ותרוה נחת גדולה עד מאוד.

אכילה חוץ לשכה באמצע הסעודה

כשאוכלים סעודת קבע בסכה, אסור לאכל או לשותות כלום חוץ לשכה, מאחר וכל טעימה שהיא בסעודה, נחשבת כאכילת קבע. על כן, היוצא באמצע הסעודה למטבח, יזחר שלא יטעם שם שום מאכל, ואפלו מים לא ישתה שם. והוא הדיו שאסור לצאת מהסכה כשמאכל בפיו, אלא יגמר המאכל ואחר כך יצא. (קמח)

גם כשקובע עצמו על אכילת עוגות בסכה, יקפיד שלא ישתה ולא יאכל כלום חוץ לשכה, מאחר ועתה הוא פאוכל סעודת קבע.

אוהב מצוות

בכל שבעת ימי החג, כשאוכל סעודה עם פת בסכה, מקיים מצוה באכילתו. ורבנו חננאל, הגר"א, סוכת דוד ועוד. (קא) וטוב לאכל סעודת פת בבקר ובערב בחול המועד. (מגן אברהם. חזו"ע יו"ט קסה)

ההבדל בין מצה לספה

ויש להבין, מדוע בחג הפסח אנו מברכים 'אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצה' בלי להראשון בלבד, ואלו על האכילה בספה אנו מברכים 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לישוב בספה' בכל שבעת ימי החג, והלא כשם שבחג הפסח אין חובה מהתורה לאכל מצה חוץ מהלילה הראשון, כך גם בחג הסוכות אין חובה לאכל פת חוץ מהלילה הראשון? ויש לישוב, לפי שבפסח יכול אדם להתקיים בשאר הימים בלא אכילת מצה ויהיה נזון בפרות וירקות, מה שאין כן בספה, שאין אדם יכול להתקיים בלא שנה שלשה ימים, ואם כן, חיב הוא לישן בספה, נמצא שהוא מוכרח לקיים את המצוה לדור בספה. (הרז"ה פסחים כו ע"ב, מהר"ם חלאווה) אלא שעל השנה לא תקנו חכמים לברך 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לישן בספה', מחשש שמא לא יישן, לכך תקנו לברך על האכילה, ובזה פוטר גם את השנה. (תוספות ברכות יא ע"ב. קצא)

קטנים

קטן בגיל חמש או שש שנים, חיבים לחנכו למצות ספה, כדי שיתרגל במצוה לכשיגדל, ועל כן יש להסביר לו וללמדו שלא יאכל חוץ לספה. (קנב)

אסור לתת לילד קטן לחם יותר משעור כביצה [54 גרם] שיאכל חוץ לספה, מאחר וכלל גדול בדינינו שאסור לתת לקטן אסור בידים, וכל שכן כאן, שהוא אסור מן התורה של אכילת פת כביצה חוץ לספה, שבודאי אין לתת לו. וגם הנשים, שאינן חייבות בספה, אסור להן לתת לילד קטן לאכל חוץ לספה. (קנב)

פתרון למי שאין סוכה

רב קהילה שיווע שיטתם מהציבור שלו שאינם בונים סוכה מכל סיבה שהיא, אם מחמת שחוששים מאנשים שאינם הגונים שיפריעו להם, או שהם בתחילת דרכם בתשובה ולא רבים יחכמו להתאמץ בבניית הסוכה, או שנשותיהם מתנגדות וכל כיוצא בזה, וכמו כן, אותם הגרים במקומות מסוימים בחוץ לארץ בין הגויים שחוששים לבנות סוכה, הנכון שיבנו סוכה בחצר בית הכנסת כדי לזכות את הציבור, וידברו על ליבם שלפחות בלילה הראשונה שחובה מן התורה לאכול כזית בסוכה, יאכלו שם. וכה יעשו: לאחר תפילת ערבית של ליל החג, יכנסו לסוכה ויקדשו על היין עם ברכות הקידוש של החג, "לישב בסוכה" ו"שהחיינו". לאחר מכן יטלו ידיהם לסעודה ויאכלו מעט יותר משיעור כביצה פת [כ-60 גרם], ויברכו ברכת המזון וילכו לבתיהם, ויעשו קידוש לנשותיהם ובנותיהם שלא שמעו קידוש, [כמובן בלי ברכת "לישב בסוכה"]. ויאכלו עתה את סעודת החג עם המטעמים והתבשילים. וברור שהנשים יכולות לאכול פת בלי הגבלה, כי פטורות הן מסוכה, אך הוא שכבר אכל בסוכה שבבית הכנסת, רשאי ליטול ידיו ולאכול עד כ-50 גרם פת או מיני דגן ולא יותר, או שלא יאכל פת ומיני דגן כלל.

בשאר ימי החג, אם אינו אוכל שיעור כביצה פת או מיני דגן, פטור מסוכה

ורשאי לאכול בביתו. וכמו כן, רשאי לאכול כזית פת או מעט יותר, ולשהות כדי זמן אכילת פרס [7.5 דקות], ושוב יאכל כזית פת או מעט יותר וישהה כנ"ל, ופטור מסוכה, שכיון שמפסיק בין אכילה לאכילה כדי זמן אכילת פרס, הרי כל אכילה היא בפני עצמה ונחשבת אכילת עראי. וישים לב ליטול ידיו בלי ברכה. (כמבואר בקצור שלחן ערוך חזון עובדיה מועדים ח"א עמוד תצט הערה 2)

🕒 הישיבה בסכה 🕒

דירת קבע לשבוע

בְּכֹל שִׁבְעַת יְמֵי הַחֵג עוֹשֶׂה אָדָם אֶת סִכְתּוֹ קִבֵּעַ וְאֶת בֵּיתוֹ עֲרָאִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּסְכַּת תִּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים", וְדָרְשׁוּ חֲז"ל: "תִּשְׁבוּ כַּעֲשֵׂי תְּדוּרוֹ". דְּהֵינּוּ, כְּדָרָךְ שֶׁאָדָם רָגִיל לְדוּר כָּל הַשָּׁנָה בְּבֵיתוֹ, כִּדְּיֹדֵר שֶׁבַעַה יָמִים בִּסְכָה. עַל כֵּן יֵשׁ לְהַשְׁתַּדֵּל לְהַכְנִיֵס לִסְכָה אֶת הַשְּׁלֶחַן וְהַכֶּסֶּאֹת הַיָּפִים וְהַמְּכַבְּדִים בְּיוֹתֵר שֵׁישׁ לוֹ, וְכֹן אֶת הַמַּצָּעִים הַנְּאִיִּם שֵׁישׁ לוֹ, כִּי זֶהוּ כְּבוֹד הַמַּצָּחָה - לְיִפּוֹתָהּ וּלְנִאוֹתָהּ כְּכֹל הַיּוֹתֵר. (קכז)

כלי אכילה ושתיה

כְּלֵי שִׁתְיָה כְּכּוֹסוֹת וְקַנְקְנִיִּים, מֵתֵר לְהַכְנִיֵס לִסְכָה. אוֹלָם כְּלֵי אֲכִילָה כְּסִירִים וּמַחְבֵּתוֹת שֶׁמְבַשְׁלִים בָּהֶם אֶת הַמַּאֲכָל, לֹא יִכְנִיֵס לִסְכָה, שְׂאִין זֶה מְכַבּוֹד הַסְכָה, אֲלֹא יֵנִיחַ אֶת הַמַּאֲכָל בַּקַּעֲרָה מְרֻכְזִית, וְכֹל אֶחָד מֵהַמַּסְבִּים יִקַּח וְיִתֵּן לְצִלְחַת שָׁלוֹ. (ובה"ג, רש"י, רבנו תם, מרכבת המשנה, מהראנ"ח, מהר"ש הלוי, ברכי יוסף, לב שלמה, חכמה ומוסר, משנה ברורה ועוד) וְיֵשׁ לְהִזָּהֵר בָּזֶה, כִּי לְדַעַת כַּמָּה מֵהַרְאִשׁוֹנִים, בְּשַׁעַה שְׁכֵלֵי הָאֲכִילָה נִמְצָאִים בִּסְכָה, הַסְכָה פְּסוּלָה. (וראב"ד ושכן דעת הר"ף, רבנו מנוח ושכן דעת הרמב"ם. קכז)

בְּסִיּוּם הָאֲכִילָה נִכּוֹן לְהוֹצִיא אֶת הַצִּלְחוֹת וְהַסְכּוֹ"ם חוּץ לִסְכָה, כְּדָרָךְ שֶׁרָגִיל כָּל הַשָּׁנָה בְּבֵיתוֹ, שְׂאִינוֹ מִשְׂאִיר אֶת כְּלֵי הָאֲכִילָה עַל הַשְּׁלֶחַן. (קכח)

אִין לְהַדִּיחַ קַעְרוֹת וְצִלְחוֹת בִּסְכָה, מִשּׁוּם בְּזִיז הַמַּצָּחָה. אֲבָל מֵתֵר לְהַדִּיחַ כְּלֵי שִׁתְיָה כְּמוֹ כּוֹסוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם. וְכֹן מֵתֵר לְטַל יָדִים בִּסְכָה. (בית יוסף ס' תרלט. קכט, קל)

יְדַעְנוֹתוֹ שֶׁל בּוֹר

מַעֲשֶׂה בְּשָׁנֵי אַחִים, הָאֶחָד - שָׁקַד עַל תְּלַמּוּדוֹ, עָלָה וְהִתְעַלָּה בְּתוֹרָה וּבִירָאת שָׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לְרַב נוֹדַע, מְכַבֵּד וְנַעֲרָץ, יְדוּע בְּדַקְדּוּק הַמַּצּוּוֹת. הַשֵּׁנִי פָּנָה לְמַסְחָר וְהָיָה בּוֹר וְעַם הָאָרֶץ. יוֹם אֶחָד שָׂאל אֶת אִשְׁתּוֹ: "אֲמַרִי לִי, מִדּוּעַ כֹּלֵם חוֹלְקִים כְּבוֹד לְאַחִי, וְאִינָם חוֹלְקִים לִי אוֹתוֹ כְּבוֹד?" אָמְרָה לוֹ: "כִּי הוּא רַב וְדָיו, גָּאוֹן וּמְדַקְדֵק בְּמַצּוּוֹת". אָמַר לְעַצְמוֹ: אֲדַקְדֵק אִף אֲנִי כְּמוֹהוּ, וְיִכְבְּדוּנִי.

הִלֵּךְ אֶל אַחִיו, לְהִתְחַקֵּת אַחַר מַעֲשָׂיו. רָאָה שֶׁאִשְׁתּוֹ אַחִיו מְבִיאָה לְפָנָיו שְׂאֵלָה בְּעֵנָיו

כְּשֵׁרֵי הָעוֹף. הִסְתַּכַּל הָרַב וְאָמַר: "כִּשְׁר, וּבְכַל זֹאת אֵינְנִי אוֹכֵל מִמֶּנּוּ, כִּי אֵינְנִי אוֹכֵל מִבֶּשֶׂר שֶׁנִּשְׁאַלָה עָלָיו שְׂאֵלָה".

אותו יום ערב סכות ה'יה, והרבנית הודיעה לרב שהבנים בנו את הסכה כהלכתה. שמח הרב, ובדרך אגב הזכיר לאשתו את ההלכה, שאין מכניסים סירים לסכה מפני מעלתה. החליט האח הבור שדי לו בכך לבינתים. שב לביתו והודיע לאשתו שאין להכניס סירים לסכה, ועלה לבית הכנסת להתפלל תפלת החג. כששב לביתו סחה לו אשתו: "היודע אתה? ספתנו כמעט נפסלה! הבת הכניסה איזו קדרה. גערתי בה, ושלחתי לשאל את הרב האם נפסלה הסכה בכך, והשיב שלא נפסלה".

חורו פני האיש ואמר בחמרה: "אמת שהסכה כשרה, אבל מדקדק במצוות אני, ואיני אוכל מדבר שנשאלה עליו שאלה - על כן לא נאכל הלילה בסכה!" - ועל פי ידענותו וחרמותיו, אכלו בלילה הראשון של סכות בביתם... (מעין המועד שדמו)

כבוד הסכה

אין להכניס פח אשפה לסוכה, וכן לא יחליף חתול לתינוק בסכה, שתשמיש בזוי הוא. ויש להמנע גם שלא להכניס גוי לסכה. (קבט) ואמנם אם יש צורך בדבר, וכגון שהוא עובד זר המסייע לזקן סיעודי, הרי זה מותר.

זקן או חולה שיגשו בסכה והצריך לצרכיו הקטנים, וקשה עליו לצאת חוץ לסכה, מתר לו להטילם בתוך כלי בהצנע, ויקפיד לאחר מכן לכסות את הכלי פראוי ולהניחו תחת המטה. [ואף שתלויים בסכה פסוקים ודברי תורה - מתר, מאחר ולא נכתבו ללמוד תורה, אלא לקשוט בלבד.] (קלא)

הלמוד בסכה

ישתדל שלמודו יהיה בסכה, ובפרט כשלומד למוד קל שאינו צריך רכוז רב. אולם כאשר לומד בעיון וקשה לו להתרכז בסכה, ילמד חוץ לסכה בביתו, כדי שתהיה דעתו מישבת עליו פראוי. וכמו כן כאשר מחבר ספר, ויצריך למודו צריך לעין בהרבה ספרים כדי לברר את דעות הפוסקים, ויש לו טרח להביא את כל הספרים לסכה - ילמוד בביתו כהרגלו בכל השנה. (קמו)

בית הכנסת

אף אם יש מגין בסכה לתפלה, לכתחלה לא יתפללו אלא בבית הכנסת, שאמרו חז"ל (מסכת ברכות ו ע"א): אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת. (קמו)

הפטורים מן הסכה

כלל אמרו חכמים: "המצטער - פטור מן הסכה". דהיננו, כל ישיבה בסכה שאדם

מִצְטַעַר בָּהּ, וְאֵלוּ הָיָה יוֹשֵׁב בְּאוֹתוֹ מִצֵּב בְּבֵיתוֹ הָיָה מְשַׁנֵּה אֶת מְקוֹמוֹ, הֲרִיחוֹ פְטוּר מִן הַסֵּכָה. מֵאַחַר שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה "בַּסֵּכָת תִּשְׁבּוּ", וְדָרְשׁוּ חַז"ל: "תִּשְׁבּוּ כְּעֵין תְּדוּרוֹ" [דְּהַיְיָנָה, תִּשְׁבּ בַּסֵּכָה כְּמוֹ שְׂאֵתָה דֵּר בְּדִירָתָה]. וּבְמִצֵּב כְּזֶה אֵין אָדָם דֵּר בַּסֵּכָה כְּדָרְדֵּר שְׂדֵר בְּבֵיתוֹ. (קנב, ר) נִמְצָא אִפְּוֹא, שֶׁאִם יֵשׁ בַּסֵּכָה זְבוּבִים אוֹ יְתוֹשִׁים הַמְטָרִידִים אוֹתוֹ, אוֹ שְׁנוֹשְׁרִים קִיסְמִים מֵהַסֵּכָד עָלָיו וְעַל שְׁלַחְנוֹ וּמִצְטַעַר מִזָּה, אוֹ שֵׁשׁ שֵׁם רִיחַ לֹא טוֹב וְכִיּוֹצֵא, פְטוּר הוּא מֵהַסֵּכָה, וְיִצֵּא וְיֵאֱכַל בְּבֵיתוֹ. (קנב, קפה)

כתב מרן בשלחן ערוך (סימן תרמ סעיף ד): מצטער פטור מן הסוכה. איזהו מצטער, זה שאינו יכול לישן בסוכה מפני הרוח, או מפני הזבובים והפרעושים וכיוצא בהם, או מפני הריח. ודוקא שבא לו הצער במקרה אחר שעשה שם הסוכה, אבל אין לו לעשות סוכתו לכתחילה במקום הריח או הרוח ולומר: מצטער אני. ע"ש.

אם קר לו מעט, ישתדל ללבש בגדים חמים, ויאכל בסכה. וישים לב ללבש טוב, כדי שלא יחשב כמצטער, ויהיה חשש שברכתו לבטלה. אולם, אם בכל זאת קר לו ומצטער, פטור הוא מן הסכה וילך לאכל בביתו. (באור הלכה. קנג)

פשוט וברור, שלא על כל צער קטן יכול לומר אדם 'מצטער אני' ופטור את עצמו מן הסכה, כי רק בדבר שדרדך העולם להצטער ממנו הרי זה פטור. ומכל מקום, מי שיודע בעצמו שהוא מאניני הדעת, וכל מי שהוא מאניני הדעת כמוהו מצטער מדבר זה, הריהו פטור מן הסכה. (קצט)

11

המצטער בלילה הראשון

המצטער פטור מן הסכה אפלו בלילה הראשון של החג. לכן, אם ירדו גשמים בליל החג, או שישנם בספתו יתושיים המטרידים אותו - פטור הוא מלאכל בסכה. (הרמב"ם, רבנו יהודה מבעלי התוספות, הרשב"א, הראב"ד, סמ"ג, אור זרוע, המאורות, המגיד משנה, הריטב"א, וכו' דעת השלחן ערוך, המב"ט, היעב"ץ ועוד. ולדעת הגר"א לא יאכל בסכה בעת שהגשמים יורדים, שאין שם סכה עליה כלל, והריהו פאכל חוץ לסכה. קכב, קנד)

אולם אם יכול ללכת לאכל בספת חברו ושם לא יהיה לו צער, יתאזר בכל פחו בשמחה ובטוב לבב לאכל בספת חברו כדי לקיים את מצות הבורא יתברך. אך אם יש לו טרחה גדולה ללכת לספת חברו, יאכל בביתו. (קנד)

אם יורדים גשמים בלילה הראשון, אין לו להמנע משמחת יום טוב ולהמתין מלקדש וללאכל עד שיפסקו הגשמים, אלא יפנס לביתו ויקדש ויאכל סעודתו, אך כשיפסקו הגשמים, חייב ללכת לסכה ולאכל כזית פת כמצות התורה. (וכן כתב מהרי"ל ושכן נהגו רבותיו. מגן אברהם, היעב"ץ ועוד. קכה)

ירדו גשמים ונכנס לביתו וקדש וברך 'שהחיינו', ולאחר מכן פסקו הגשמים ונכנס לאכל בסכה, לא יברך שוב ברכת 'שהחיינו', שספק ברכות להקל. (קכה)

המצטער בשאר ימי החג

היה אוכל סעודתו בסכה וירדו גשמים [בכמות כזו שאם היו יורדים בביתו, היה יוצא לאכל בחדר אחר], יצא מהסכה ויכנס לאכל בביתו. ואם לאחר מכן פסקו הגשמים, אינו חייב לחזור לסכה לסיום סעודתו.

וברכתו שברך 'לישב בסכה', אינה ברכה לבטלה, מאחר ובשעה שברך, דעתו היתה לאכל בסכה כדיו, אלא שלאחר מכן נאנס ולא יכל לאכל שם. ומכל מקום, אם רוצה להחמיר ולסיים סעודתו בסכה לאחר שפסקו הגשמים, תבא עליו ברכה. (קפג) ואם אוכל עוד כביצה [כ-60 גרם] פת בסכה, יש להסתפק אם יברך שוב 'לישב בסכה', מאחר וכבר שנה את מקומו והסיח את דעתו מהסכה, שהרי אין בידו שיפסקו הגשמים, או נאמר שלא תקנו חז"ל לברך פעמים בסעדה אחת.

אם ירדו גשמים ונכנס לביתו לאכל, ולאחר זמן פסקו הגשמים, אף אם עדין לא ישב לאכל, אלא רק נכנס לביתו, אין מטריחים אותו לחזור ולאכל בסכה. (הרמב"ם, המכתם, שלחן ערוך, מאמר מרדכי, שפת אמת. רו)

גם אם התחיל לאכל בביתו מפאת הגשמים, ולאחר זמן פסקו הגשמים, אינו חייב לסיים סעודתו בסכה. ואם רוצה להחמיר ולהכניס לסכה, תבא עליו ברכה. (קעט, קפה) ונראה שלא יברך 'לישב בסכה', אלא רק אם יאכל מעכשיו פת כביצה [54 גרם] בסכה, אף בפחות מזה לא יברך.

מי שיש לו גגון על הסכה להגן עליו מפני הגשמים, וכשהיה יושב בסעודתו סגר את הגגון מחמת הגשמים, וכשפסקו הגשמים חזר ופתח את הגגון, ועתה ממשיך הוא לאכל בסעודתו - אינו צריך לחזור ולברך 'לישב בסכה', מכיון שאינו מסיח את דעתו מהברכה שברך תחלה, ומצפה כל רגע שיפסקו הגשמים ויפתח את גגו. (קפז)

אם במקום מושבו בסכה יש מעליו סכך הרבה ואין הגשמים מטפטפים שם, יאכל בסכה, ויברך 'לישב בסכה'. (קפה) יש מתחשדים לאכל בסכה כשמטריה בידם [בית המועד], אף פשוט שאין לברך 'לישב בסכה' על ישיבה כזו. וכן נהג הגר"א מבריסק זצ"ל. (פו)

הפטור מן הסכה, כגון שמצטער בה, ורוצה דוקא לישב בסכה, אינו אלא הדיוט ואינו מקבל שָׁכָר על כך. ואם ברך על הסכה, ברכתו לבטלה. (הרמ"א תרלט ס"ז. קפה)

כשיוצא מהסכה מחמת גשמים וכדומה, יצא בהכנעה כעבד היוצא בבושה כֹּאֶשֶׁר בא לשרת את פני המלך, וגרשו המלך, שאינו חפץ בשרותו. (הרמ"א תרלט ס"ז. קפז)

פלאי פלאות

מורנו ורבונו רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל, שהה שנה אחת בחג הסוכות בלונדון, ובשהגשם יורד שם, הוא יורד בצורה חזקה מאד ולזמן ממשך, כבהרבה מקומות בחוץ לארץ, והיה קשה לצבור היאך יקום הרב את מצות הסכה כאשר הוא רגיל

בארץ ישראל, שהאקלים בה נוח לקיום המצוה. וראה זה פלא - בכל פעם שרצה הרב זצ"ל להפגס לאכל בסכה, פסקו הגשמים והרב נכנס ואכל בסכה בנחת, ולאחר שיצא הרב מהסכה, חזרו שוב הגשמים. זכותו תגן עלינו אמן.

ועל זה נאות להליץ מה שרגיל היה לומר הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל אודות הקשי בקיום מצות סכה בחוץ לארץ מפני הגשמים הרבים: "ויהי בשלם סוכו - ומעונתו בציון", שלמות קיום מצות סכה היא רק לדריס בציון. (הליכות שלמה קכט)

חולה

חולה שאין בו סכנה, כגון שחש בראשו או בעיניו וכיוצא, וקשה עליו לישב בסכה, הריהו פטור. ואף משמשו פטורים בשעה שהוא צריך להם. אולם משמשו של חולה שיש בו סכנה פטורים לגמרי, כיון שצריכים להשיג עליו תמיד. (סימן תרמ ס"ג. קנח)

המצטער פטור מן הסכה, אבל לא מכבוד הבריות

מעשה באדם נכבד שבא לבקר בביתו של הגאון רבי חיים עוזר בעל שו"ת אהיעזר, בחג הסוכות. כבדו הרב בסעודה נאה, והתנצל לפניו באמרו: ירד נא מר לאכל בסכתי אשר למטה בחצר, ויסלח לי על אשר אני נאלץ להשאיר בבית, היות וחולה אני ובחוץ קר מאד, והרי דין הוא שהמצטער פטור מן הסכה. עשה האורח כדברי הרב, והרבנית הגישה לפניו את הסעודה בסכה. בעוד האורח יושב וסועד לבדו בסכה, הבחין פתאום בגאון שטרח וירד לכבודו מביתו אשר בקומה השנייה לסכה. לפליאת האורח, נמק הרב את פשר הנהגתו ואמר: עלה עתה בלבי לחדש הלכה, כי הן אמת שהמצטער פטור מן הסכה, אולם אין זה אומר שפטור הוא מכבוד הבריות ומלהנעים לאורחיו. ואברהם אבינו יוכיח, שהרי טרח באורחיו גם בהיותו חולה ביום השלישי למלתו. ובדאי שאין זה מן הראוי, שאורחי ישב לבד בסכתי, ואני אשאיר בפנים הבית, חובה עלי להנעים את שהותך בצל קורת... (הזהרו בכבוד חבויכם" עמוד שלט)

אבל

האבל חייב בסכה עם ברכה, ועליו לישב את דעתו לקיים מצות סכה, אבל האונן שעדין לא נקבר מתו, פטור מאכילה ושנה בסכה, כשם שפטור משאר המצוות. וטוב שיאכל פת פחות משעור כביצה [54 גרס], שאז בלאו הכי, הוא פטור מסכה. ומכל מקום, אם מסר את מתו לחברה קדישא, יאכל בסכה בברכה, וכן יטל ארבעת המינים עם ברכה. (קנו. חזו"ע אבלות א קעו)

ברית מילה

נכון מאד לעשות את ברית המילה בסכה, ובלבד שתהיה הסכה חזקה, שאין חשש לנפילת קיסמים מן הסכך, או שהתינוק יתקרב וכיוצא. (קסב)

סְעוּדַת בְּרִית מִיֵּלָה חִיְבִים לֶאֱכֹלָהּ בַּסֶּכֶה, עַל כֵּן יֵשׁ לְהִתְאַמֵּץ לְהַשִּׁיג סֶכֶה גְדוֹלָה כְּדֵי שְׁתַּסְפִּיק לְכָל הַמְצֻמִּים. וּמִכָּל מְקוֹם, אִם יֵשְׁנִים אֲנָשִׁים שְׂאִין לָהֶם מְקוֹם בַּסֶּכֶה וּמִכָּרְחִים לֶאֱכֹל חוּץ לַסֶּכֶה, יִזְהָרוּ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל לַחֵם וְשָׂאֵר מֵאֲכָלִים, שְׁחִיבִים לֶאֱכֹלֵם דּוֹקָא בַּסֶּכֶה, וְכַמְבָּאָר לְהֵלֶן. (קסב)

שְׁלִיחַ מִצּוּהַ

שְׁלִיחַ לְדַבֵּר מִצּוּהַ, כְּגוֹן שְׁנוּסַע לְקַבֵּל אֶת פְּנֵי רַבּוֹ אוֹ שְׁנוּסַע מִמְּקוֹם לְמְקוֹם כְּדֵי לְגַבּוֹת צְדָקָה לִיתוּמִים וְאַלְמָנוֹת - מֵאַחַר וְהוּא עוֹסֵק בְּדַבֵּר מִצּוּהַ, הֲרִיחוּ פְטוּר מִן הַסֶּכֶה, וְלָכוֹן רִשְׁאֵי לֶאֱכֹל אוֹ לִישׁוֹן בְּדֶרֶךְ לֹא סֶכֶה. וְאִפְלוּ אִם הִזְדַּמְנָה לוֹ סֶכֶה בְּדֶרֶךְ, הֲרִיחוּ פְטוּר מִלֶּאֱכֹל אוֹ לִישׁוֹן בָּהּ. וְהַטַּעַם בָּזֶה, שְׂכַלְל בְּיַדְדֵינוּ: "הַעוֹסֵק בַּמִּצְוָה, פְטוּר מִן הַמִּצְוָה". וְאִפְלוּ בְּאִפְנוֹ שְׂיִכּוֹל לְקַיֵּם אֶת שְׁתֵּי הַמִּצְוּוֹת, מֵאַחַר וְהוּא עוֹסֵק בַּמִּצְוָה אַחַת, הֲרִי שֶׁהַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה נִחְשָׁבֶת כְּרִשׁוּת לְגַבֵּי הַמִּצְוָה שֶׁעוֹסֵק בָּהּ. (וְהַגְּאוֹנִים, הַר"ף, הַרַמְבַּ"ם, אוֹר זְרוּעֵי, הַרַאב"ד, הַר"ן, הַמַּאֲיָרִי, רַבֵּנוּ אַבְרָהָם מִן הַחֵר, רַאבִּי"ה, שַׁלְחַן עֲרוּךְ, מַשְׁנֵ"ב וְעוּד. קַסג)

עַל כֵּן, הַמַּאֲרָגְנִים נִסְיָעָה בְּאוֹטוֹבוּס לְקַבֵּל אֶת פְּנֵי רַבָּם אוֹ פְנֵי גְדוֹלֵי הַדוֹר, וּבְדֶרֶכָם רוֹצִים לֶאֱכֹל אוֹ לִישׁוֹן, רִשְׁאִים לֶאֱכֹל וְלִישׁוֹן בְּאוֹטוֹבוּס. וְאַף אִם הִזְדַּמְנָה לָהֶם סֶכֶה בְּדֶרֶךְ, כְּגוֹן בַּחֲנִיתָם, אֵינָם חִיְבִים לֶאֱכֹל שָׂם, וְאִם רוֹצִים לְהַחֲמִיר וּלֶאֱכֹל שָׂם, תִּבְאֵ עֲלֵיהֶם בְּרִכָּה. וְרִשְׁאִים לְבָרֵךְ 'לִישׁוֹן בַּסֶּכֶה', כִּי יֵשׁ סֶפֶק סְפִיקָא שְׂמֵא הֵלָכָה כְּהַרְאֵשׁוֹנִים, שְׂאִם יְכוֹל לְקַיֵּם אֶת שְׁתֵּי הַמִּצְוּוֹת חִיְבֵי, וְאִם תִּאֲמַר שְׂפִטוּר, שְׂמֵא הֵלָכָה שְׂאִשָּׁה מְבָרַכַת אֶף שְׂפִטוּרָה, וְהֲרִי אִישׁ זֶה עֲדִיף מֵאִשָּׁה, שֶׁהִיא פְטוּרָה בְּעֵצֶם וְהוּא אֵינוֹ פְטוּר בְּעֵצֶם. וְכִיוֹן שֶׁבַּמִּצְוָה מֵהַתּוֹרָה עוֹשִׂים סֶפֶק סְפִיקָא, יְכוֹלִים לְבָרֵךְ. (עֵינֵי יִבִּי"א ח"ג ס"ו אוֹת ח)

הוֹלְכֵי דְרָכִים

הַנּוֹסַע מִמְּקוֹם לְמְקוֹם לְצַרְךָ פְּרַנְסָתוֹ אוֹ עֶסְקוֹ, פְטוּר מִן הַסֶּכֶה בְּשַׁעַת הַלִּיכָתוֹ, וְרִשְׁאֵי לֶאֱכֹל אוֹ לִישׁוֹן לֹא סֶכֶה. אוֹלָם בְּשַׁעַת שְׂאִינוֹ בְּדֶרֶךְ, וְכְגוֹן שֶׁעֲצַר בְּלִילָה לְנוּחַ בְּמְקוֹם מְסִים - אִם יֵשׁ סֶכֶה בְּמְקוֹם הַהוּא, חִיְבֵי לֶאֱכֹל וְלִישׁוֹן בָּהּ, אֲדָּ אִם אֵין שָׂם סֶכֶה, הֲרִיחוּ פְטוּר וְלֹא מִטָּל עֲלָיו לְבָנוֹת סֶכֶה לְעֵצְמוֹ. וְהַטַּעַם שֶׁהַקְּלוּ בַּהוֹלֵךְ לְעֶסְקוֹ, כִּי הֵגֵם שְׂאִינוֹ עוֹסֵק בְּדַבֵּר מִצּוּהַ מִמֶּשׁ, מִכָּל מְקוֹם עוֹסֵק הוּא בְּדַבֵּר שֶׁנִּחְשָׁב צָרְךְ, וּמֵאַחַר וְגַם בְּשָׂאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה לֹא הִיָּה נִמְנָע מִלְּצַאת מִבֵּיתוֹ לְצַרְךָ עֶסְקוֹ, גַּם כְּחַג אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַמְנִיעַ מִלְּצַאת מִסִּפְתּוֹ לְצַרְךָ זֶה, וְכִמּוֹ שְׂנֵאָמַר 'בַּסֶּכֶת תִּשְׁבּוּ' - כְּעֵין תְּדוּרָה, וְכַנ"ל. (קסו)

עַל כֵּן, נִהְיֵי אוֹטוֹבוּסִים הַנּוֹסְעִים מֵעִיר לְעִיר, מִתֵּר לָהֶם לֶאֱכֹל חוּץ לַסֶּכֶה. אוֹלָם כְּשֶׁעוֹצְרִים בְּדֶרֶךְ לְהַפְסְקָה, אִם יֵשְׁנָה שָׂם סֶכֶה, יֵאָכְלוּ בָּהּ וְיִבְרְכוּ 'לִישׁוֹן בַּסֶּכֶה'. (מַשְׁנֵ"ב תְּרַמ"ס"מ. קַסט)

טוֹלִים

הַמְטִיל מֵעִיר לְעִיר, חִיְבֵי בַּסֶּכֶה, מֵאַחַר וְאֵינוֹ רִשְׁאֵי לְהַפְקִיעַ אֶת עֵצְמוֹ מֵהַמִּצְוָה בְּדַבֵּר שֶׁהוּא לְתַעֲנוּג, וְאֵין בּוֹ צָרְךְ מִמֶּשׁ, וְיְכוֹל גַּם לְעֲשׂוֹתוֹ בְּזִמְנוֹ אַחַר. (וְאִגְרוֹת מִשָּׁה, הַלִּיכּוֹת שְׁלֵמָה. קַסו)

אנשי בטחון

אנשי בטחון העסוקים בשמירה ביום, פטורים מן הספה ביום. והעסוקים בשמירה בלילה, פטורים בלילה. וכן היוצאים למאכלים, או הנמצאים בעמדות - כל זמן שהם עסוקים בעבודתם, הרי הם פטורים מן הסכה. (סימן תרמ"ט. קצו)

נשים

הנשים פטורות ממצות ספה, שפך נאמרה 'הלכה למשה מסיני' לפטר את הנשים. ומכל מקום, אם יושבות בספה יש להן שחר, כדון אדם שאינו מצוה על מצוה ממסית ומקימה, שיש לו שחר על זה.

ויש להבין, הרי כלל גדול בדינו, שכל מצוות עשה שהזמן גרמא [יש לה זמן קבוע], הנשים פטורות, כגון מצות ציצית, שזמנה ביום ולא בלילה, וכן תפלין מצותן בחל ולא בשבת, וכן שופר ולולב, וכל כיוצא בהן, שהנשים פטורות מחמת שזמנן קבוע ואינן נוהגות בכל זמן, ושלא כמצות ברפת המזון, שתמיד פשהאדם אוכל קזית לחם, חיב לברך ברכת המזון, בין ביום בין בלילה, בין בחל בין בשבת]. ואם כן, מדוע צריכים אנו ל'הלכה למשה מסיני' ללמדנו שהנשים פטורות ממצות סכה? הלא בלא הכי, כיון שסכה היא מצוה שזמנה קבוע, צריכות הנשים להיות פטורות?

שאלה זו היא שאלת הגמרא במסכת ספה וכח ע"ב, ועל כך ישב האמורא אביי, שהייתי חושב לחיב את הנשים בסכה מכיון שצותה התורה "בסכת תשב", ודרשו חז"ל "תשבנו כעין תדורו", דהינו, כדרך שאדם דר כל השנה בביתו. מה בביתו אדם דר עם אשתו, כך בסכה יהיה חיוב גם על אשתו. לכך באה 'הלכה למשה מסיני' לפטרו. ורבה ישב, שהייתי חושב לחיב את הנשים מנזרה שהן מחג המצות, ששם הנשים חיבות באכילת מצה, אף כאן יהיו חיבות בישיבה בסכה. ויש מהאחרונים שישבו, שמאחר ומצות סכה היא זכר לענני כבוד, ואף הנשים היו בנס זה של ענני כבוד, אם כן נחייבו במצות סכה זכר לענני כבוד, לכך באה 'הלכה למשה מסיני' לפטרו. (קמח)

נשים בברכה על הספה

נשים הרוצות להדר ולאכל בספה, תבא עליהן ברכה. אך אם הן מבנות ספרד, אסור להן לברך 'לישב בספה', והמברכות הרי הן נושאות שם שמים לבטלה. כן דעת רש"י, הרמב"ם, הראב"ד, הסמ"ג, אור זרוע, רבנו אפרים, רבנו ישעיה ונכדו הרי"א, רבנו מנוח, המגיד משנה, מחזור ויטרי, מהר"י קולון, התשב"א, ומקור השלחן ערוך, ועוד רבים מרבתינו האחרונים. (קמח)

יש מבנות אשכנז הנוהגות לברך על ישיבתן בספה, אך הרבה פוסקים מגאונים אשכנזי כתבו, שהנכון יותר שלא תברכנה. (קמט)

הגאון חכם צבי היה מורה לנשים האשכנזיות שלא תברכנה, ואף היה מורה בנשים המברכות. וכן כתב הגאון ישועות יעקב, שהנכון הוא שהנשים לא תברכנה. וכן הנהיג למעשה הגאון רבי חיים מצאנז, וכן כתב הגאון יעב"ץ, והגאון מהרש"ג, ואף הרמ"א בדרכי משה כתב (סימן תקפ"ט), שמוטב שהנשים לא תברכנה על מצוות עשה שהזמן גרמא, וכן כתב הטור (סימן יז) שטוב יותר שלא יברכו. והרדב"ז כתב שאין להן לברך, וכן כתבו הפרי חדש, הראש"ל, רבנו יעקב אלגאזי, מהרי"ט

אלגזאזי, רבנו יונה נבון רבו של החיד"א, הרב שמ"ח גאגין, כפי אהרו עזריאל, הגר"י פלאגי בספרו יפה ללב, ברפת יוסף, מעשה נסים, שלחו גבוה ועוד. וכתב הרב משה שטרנבוך בתשובות ונהגות, שרק בלילה הראשון יצאו ידי חובתן כששומעות את הברכה מהמקדש, ודי בזה, ובשאר ימי החג לא יברכו. וכן דעת הגאון שואל ומשיב נטיון. וכתב הישועות יעקב שמנהגם באשכנז שהנשים לא מברכות, וכן כתב בספר חתן סופר ששמע מאמו (בתו של החתם סופר), שמעולם לא ברכו הנשים בבית אביה על הישיבה בספה. ובשו"ת דברי יציב כתב, שהגאון רבי חיים מצאנז היה אומר, "שאשה שלא תברך על הספה, אני מבטיח לה שתזכה לבנים הגונים". וכן הנהיג הגר"ש"ז אורבך זצ"ל בביתו, שהנשים לא יברכו על הישיבה בספה. ומאחר ואף הפוסקים שכתבו שהנשים מברכות, אין דעתם שהנשים חייבות לברך, אלא רק שרשאיות לברך, אם כן, למה לה להכניס את עצמה למחלקת כה גדולה, שלדעת רבים מהפוסקים ברצתה ברצה לבטלה, ועוברת על 'לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא', וגם הלא כלל גדול בנידונו 'ספק ברכות להקל', ובפרט שהמצויאות היא שהנשים אינן מודקדקות לאכל בספה כפרטי ההלכה המחייבת בספה. והליכות שלמה אורבך קעט) לכך יותר נכון שתנקט ב'שב ואל תעשה עדיף', ולא תברך. ומכל מקום, בנות ספרד שקבלו עליהן הוראות מרו השלחו ערוף, אסור להן מן הדין לברך, ולשומעות ינעם, ועליהן תבא ברכת טוב. (קמט)

🌸 השנה בספה 🌸

12

חייב השנה בספה

חובה גמורה מן התורה לישן בספה בכל שבעת ימי החג, כמבאר במשנה, ברמב"ם ובשלחן ערוף ובכל הפוסקים. ואמנם, בארצות הקרות, שאדם מצטער לישן שם, הריהו פטור מלישן בספה, אבל באקלים של ארץ ישראל, שלא קר כל כך ויבקות אפטר לישן בספה, אין להתחמק מלישן בספה, ולעבר על צווי התורה חס ושלום. (קצא)

אם קר לו מעט, ישתדל ללבש בגדים חמים, ויישן בספה. וישים לב ללבש טוב, כדי שלא יחשב כמצטער, שאז אינו מקים מצוה כלל בשנתו בספה. אוילם, אם אף כשלושב טוב עדין קר לו ומצטער, יישן בביתו. (קנג, קצו)

במקומות הקרים מאד, מה טוב שיבנה את הספה סגורה היטב מארבע דפנות, ויספך היטב למעלה, וילבש ויתכסה טוב, ויכניס לספה תנור חמום חשמלי או הסקה, [כמובן באפו שאיו חשש סכנה] ויישן בספה. (קצו) וכן נהג הגאון החפץ חיים להכניס תנור חמום לספה, מאחר והיה גר בראדיו, שקר שם מאד, וכן נהג הגאון רבי חיים מברסק זצ"ל. (פסקי תשובות שז)

השנה בספה מצילה ממיתה

רבנו הבבא סאלי השתדל שלא לצאת מן הספה במשך כל שבעת ימי החג. ואפלו ספריו היו בתוך סכתו, ולא נזקק לצאת מן הסכה להביאם. רבנו ישן בסכה במשך כל שבעת ימי החג, ואפלו בימי זקנותו ומחלתו, ישן בסכה. בשנתים האחרונות לחייו נזקק לאינפוזיה, ועם האינפוזיה היה ישן בסכה.

ומעשה בהגאון ר' חזקיהו מדיני בעל השדי חמד זיע"א, שהיה חולה מאד, ולמרות הפצרותיהם של בני המשפחה, עמד על דעתו לישן בסכה. במשך הלילה הורע מצבו של הרב, ובנות המשפחה התלחשו כי שנת הסכה היא שגרמה להחמרה במצבו האנוש... קרא להו ר' חזקיהו ואמר: "דענה לכו, כי נגזר עלי למות באותו לילה, ורק בזכות השנה בסכה זכיתי ונשארת בחיים. (ישראל סבא 297)

שנת עראי

חיוב השנה בסכה חמור יותר מחיוב האכילה בסכה, שאכילת עראי [פחות מ-54 גרם פת] מתרת חוץ לסכה, וכמבאר לעיל, אבל שנת עראי כלשהי אסורה חוץ לסכה. על כן, היושב בביתו וחש בעיפות, אסור לו אפילו להתנמנם חוץ לסכה, אלא יכנס לסכה וישן שם. והטעם שהחמירו חכמים בשנה יותר, כי פעמים נמנם מעט מספיק לו לאדם לצרף שנתו, ומתרגנו כאלו ישן הרבה. (קצא)

נרדם חוץ לסכה

הרואה את חברו שנרדם חוץ לסכה, טוב להעירו בנחת שילך לישן בסכה, אולם אם העיפות גוברת עליו מאד וקשה לו לקום, יניח אותו ולא יעירהו. וכל שכן אם אין סכה בקרבת מקום, שאין צריך להעירו כלל. נמצינו למדים, שהרואה את חברו בחג הסוכות נרדם בנסיעה באוטובוס, אין צריך להעירו, שמאחר ואין לו שם סכה, הרי הוא בגדר מצטער שפטור מהסכה. (רא. פסקי תשובות שסז)

בו הרואה את אביו שנרדם חוץ לסכה, אין לו להעירו, מאחר ומון הדין אין חיבה להעיר את הישן חוץ לסכה, אם כן, אינו יכול לגזל את שנת אביו ולצערו בשביל חמרה שאינה מן הדין. אולם אם האב מבקש מבנו, שאם יראה אותו נרדם יעירהו, או שידע הבן שהאב חפץ שיעיריחו אם ירדם חוץ לסכה - מצוה על הבן להעירו, כי רצונו של אדם, זהו כבודו. (ילקוט יוסף כיבוד אב ואם א עמוד תקא. רד)

על הגאון מוילנא זצ"ל מספר, שהיה כלוא איזה זמן בבית האסורים בחג הסוכות, ולא הייתה לו שם סכה, ועשה כל מיני פעולות לעורר עצמו, שלא תפול שנה על עיניו. (פסקי תשובות שסז)

סכה קטנה

מי ששכתו קטנה ואינו יכול לישן שם בפשוט ידיו ורגליו, אינו בגדר מצטער שפטור מן הסכה, וחיב לישן בסכה בכפיפת גופו ורגליו. (הרמ"א סימן תרמ"ד. קצא)

מתהפך בשנה

מי ששכתו קטנה, ורוב רחב מטתו נשארת חוץ לסכה - רשאי לישן בחלק הקטן שבתוך הסכה. ואף אם הוא רגיל להתהפך בשנתו מצד לצד, ויש חשש שיתהפך וישן חוץ לסכה, מפל מקום לא גזרו חכמים בזה, מאחר ובתחלת השנה ישן בדין. (קצא, קצט)

מצטער מחמת הגשמים

הישן בסכה והחלו גשמים לרדת, הריהו פטור מן הסכה מידי, מאחר ויש צער אפלו בגשמים מועטים, ויכנס לישן בביתו. (רד)

יָרְדוּ גְשָׁמִים וְנִכְנַס לְבֵיתוֹ לִישֵׁן, וְלֵאחֲרַיִם זְמַן פְּסָקוֹ הַגְּשָׁמִים, אֵינוֹ חַיֵּב לְחַזֵּר וְלִישֵׁן בְּסִכָּה. וְאִפְלוּ אִם לֹא שָׁכַב עֲדֵין בְּמִטָּתוֹ - כָּל שְׁלָקַח עִמּוֹ אֶת כְּלֵי הַשְּׁנָה וְנִכְנַס לְבֵיתוֹ, אֵין מְטַרְיָחִים אוֹתוֹ לְחַזֵּר וְלִישֵׁן בְּסִכָּה. (הריטב"א, הרמב"ם, שלחן ערוך, מאמר מרדכי, בגדי ישע, לחם יהודה עייאש ועוד. רה)

הנכנס לביתו לישן מחמת הגשמים, ולאחר זמן התעורר ורואה שפסקו הגשמים, אינו חייב לחזור לישן בסכה. אולם אם הגיע זמן עמוד השחר [בערך: 5:30 בבקר לפי שעון קיץ] והתעורר מעצמו, מן הדין היה צריך לחזור לישן בסכה, מאחר והגיע היום, והיום אינו זמן שנה. אולם בזמננו, שרוב העולם ממשיכים לישן גם לאחר עמוד השחר, אפלו אם התעורר מעצמו לאחר עמוד השחר ורוצה להמשיך לישן, אין מטריחים אותו ללכת לישן בסכה, מאחר וזקוק הוא עדן לשנה. (רי)

הישן ביום בסכה, ונכנס לביתו לישן מחמת הגשמים, ולאחר זמן התעורר וראה שפסקו הגשמים, צריך לחזור לסכה. ומכל מקום אינו חייב למנות מישהו שייעיר אותו בשעה שיפסקו הגשמים. (רי)

מצטער מחמת רעש

הרוצה לישן בסכה, אף אורחים רבים נמצאים שם, או שיש רעש מהשכנים וכדומה, הריהו בגדר מצטער שפטור מן הסכה, ורשאי לישן בביתו. (הליכות שלמה אורבך קע. פסקי תשובות שפ)

"ואהבת לרעך כמוך"

מי שיש לו ילדים קטנים הרגילים להתעורר בלילה ולבכות, וצריך לטפל בהם, ורעיתו חלשה ואין ביכלתה לטפל בהם, ואם ישן בסכה לא ישמע את בכינתם ולא ידע מתי לקום אליהם, רשאי לישן בבית לצורך הטפול בילדים. (רי)

אשה שחוששת לישון לבדה

אם האשה מפחדת לישן לבדה בבית, רשאי הבעל לישן בבית. (קצא)

טוב שגם האשה תישן בסכה, ובלבד שתהיה הסכה מיחדת להם בלבד, ואז מצוה גם לקום עונה בסכה, ואין בזה חשש בזיון הסכה חס ושלום, כי מקיים את מצות השם יתברך. ואדרבה, הוא בכלל צווי התורה "בספת תשבו שבעת ימים", שדרשו חז"ל: "תשבו כעין תדורו" - כדרך שאדם דר בביתו כל השנה עם אשתו, כך ידור בספתו. ואם ישנם

פסוקים התלויים לקשוט בסכה, אין צריך לכסותם. ומכל מקום יקפיד שתהיה להם סכה פרטית שישנים בה הם בלבד, והכל נעשה בשקט ובצנעה מבלי שיחושו בהם, ובפרט יש להזהר בזה בסכה הנמצאת בסמוך לסכת השכנים]. אך אם אין אפשרות כזאת, יקיים מצות עונה בביתו, ולאחר מכן אינו צריך לחזור ולישן בסכה כלל. וכתב הרב משנה ברורה (סימן תרט"ס יח) בבאור הלכה: ותשמיש המטה לא נחשב תשמיש בזוי, כי הוא בכלל "תשבו כעין תדורו". וגם בעצם לא מקרי תשמיש בזוי במה שהוא מקום מצות עשה של פריה ורביה ועונה. וכתוב במנהגי מהרי"ל: אמר מהרי"ל, עיקר המצוה "תשבו כעין תדורו", שיישן עם אשתו בסוכה המיוחדת לו, ושכן נהג בימי בחורותיו. וכן כתב בספר מטה משה. גם הגאון המהריק"ש כתב בשם התוספות: "מצוה להזדקק לאשתו בסוכה".

וכן פסקו רבים מהפוסקים, ומהם: הט"ז, אליה רבה, השל"ה, ושכן נראה מפרש מהגמרא בערכין (ג ע"א). וכן כתב הגאון החיד"א בברכי יוסף. בני חיי, ביכורי יעקב, ושכן כתב האר"י. חיי אדם, קיצור שלחן ערוך, הרב שמ"ח גאנין, היעב"ץ, בו איש חי, משנה ברורה, כף החיים ועוד. (קל, קצד, קלא)

אֲרֵבֶת הַמִּינִים

צווי התורה

נאמר בתורה ויקרא כג מ: "ולקחתם לכם ביום הראשון, פרי עץ הדר, כפת תמרים, וענף עץ עבת, וערבי נחל, ושמתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים".

הלכה למשה מסיני

חז"ל קבלו איש מפי איש עד משה רבנו עליו השלום, כי 'פרי עץ הדר', הוא האתרוג. 'כפת תמרים' הוא הלולב. 'וענף עץ עבת', הוא ההדס. 'וערבי נחל', היא הערבה. ולהלן נבאר את פרטי דיניהם, בעזרת ה' (שכח)

מצות ארבעת המינים היא: אתרוג אחד, לולב אחד, שלשה הדסים ושתי ערבות. וכלם מעכבים זה את זה, שאם חסר לו אפלו מין אחד, לא קיים את המצוה. (של)

זריז ונשכר

יזדרזו כל אדם לקנות אתרוג ולולב לאחר יום הכפורים מיד, ולא ימתין לערב החג, ובפרט יזדרזו בקניית האתרוג, שלא קל כל כך למצוא אתרוג מהדר. ואולם לא ימהר בקניית הדסים והערבות, כדי שלא יתנבשו עד החג. (תוצאות חיים, החיד"א ועוד. ולקחתם לכם ז)

לא בחנם

ישתדל כל אדם לקנות את ארבעת המינים מכספו הפרטי, [וכן בכל המצוות בלוי], וכמובא בזהר הקדוש (תחילת פרשת תרומה): "וישלם אדם שכר המצוות משלם בכל מה שייבקשו ממנו, בין רב בין מעט, ולא יעשה המצוה בשום פנים ואפן בחנם.

כי העושה בחנם, הסטרא אחרא יונקת ממצותו ושורה עליו ומטמאת אותו. אף לעמת זאת, הקונה מכספו ומשלם שכר המצוה משלם ומתאמץ בחפץ לב למצוה - אם הולך בדרך הישר, זוכה שהשכינה שורה בו ומקדשת אותו, ומכניע את הסטרא אחרא, ומעביר ממנו מדות רעות, כמו כעס, גאווה, תאוות אסורות, קנאה, שנאה ועוד". עת"ד. (זוהר הקדוש, חרדים ועוד. פרי עץ הדר א. ל. ג. ד. ד. יט, כא)

אדם שקנה ארבעת המינים מכספו, וקבל גם ארבעת המינים במתנה מחברו, אף על פי שהמינים שקנה אינם מהדרים כמו אותם שקבלם במתנה, עדיף שיטל את המינים שקנה, ולא את המהדרים שקבלם במתנה. (חוות יאיר, תורה לשמה. ד. כא)

הוצאות המצוה

ישתדל לקנות ארבעת המינים מהדרים, ובעקר שהאתרוג יהיה מהדר, ואפלו אם המחיר רב, לא יחוס על כספו, כי ככל שיוסיף יותר, ישפיעו לו מן השמים שפע כפלים יותר, וגם יוסיפו לו ימים על ימיו. (שטמ"ק, החיד"א. א. לד. ב. א. ד. כה)

לא יתנכח עם המוכר על מחירי המצוות, אלא יקנה בשכר משלם כל מה שייבקשו ממנו, כמבאר באהר הקדוש הנ"ל. וכן העיד רבנו חיים ויטאל על רבנו הא"ר ז"ל, וזו לשונו: "בשהיה קונה מורי ז"ל איזו מצוה, כגון תפלין או אתרוג, לא היה מקפיד לדעת כמה יתנו במצוה ההיא, אלא היה פורע כל מה שהיו מבקשים ממנו בפעם הראשונה. והיה אומר למוכר: הרי המעות לפניך, קח כל מה שתצוה!". (שער המצוות דף לו ע"ב. א. לד.) וברור שכל זה במוכר ישר ונאמן. (ענף עץ אבות עמוד 70)

13

מה שכבש את יצרו ולא הקפיד, עשה רשם כביר בשמים

מעשה בהרב הקדוש רבי יחיאל מיכל מזלוצ'וב, תלמידו של המגיד ממזריטש, שקבל תפלין יקרות בירשה מאביו הגדול רבי יצחק מדרוהוביץ. חסידים עשירים רצו לקנותם בכסף מלא, והוא למרות מצבו הכלכלי הקשה והדחוק, לא אבה לשמע מעסקה זו. אשתו הרבנית הפצירה בו שימכר את התפלין לצדף פרנסתם, כי היו לו תפלין אחרות להתפלל בהן, אף הוא עמד על דעתו וסרב למכור.

שנה אחת בהגיע פרוס חג הסוכות, לא היו אתרוגים בנמצא, והנה איש בא ובידו אתרוג יפה ומהדר מאד, ודרש בעדו סכום גדול, אז נאלץ רבי יחיאל למכר את התפלין של אביו בסכום נכבד, וקנה את האתרוג בשמחה רבה. כשנודע הדבר לאשתו, קצפה עליו מאד, לאמר: "בני ביתך רעבים ללחם ואת התפלין לא מכרת, עתה בשביל אתרוג מכרת את התפלין היקרותי!" ברב כעסה, לקחה את האתרוג ובחמת זעם נשכה אותו במקום הפסם, ונפסל. רבי יחיאל מיכל לא הוציא קנה מפיו, ואפלו סימן של כעס וקפידה לא הראה, רק אמר: "רבנו של עולם, תפלין

מהדרות כבר אין לי, ואתרוג פשר גם אין לי, הריני מקבל את גזרתך באהבה. לידי פעס לא אבוא, ואת שלום הבית לא אפר". בליל החג, נראה אליו אביו הצדיק בחלום, וגלה לו, שהמעשה האחרון שכבש את יצרו ולא הקפיד, עשה רשם כביר בשמים, ומכאן ולהבא ישפע עליו שפע רב, ולא יחסר לו כל טוב. (ענין עץ אבות עמ' סב)

טרחת מצוה

הטורח בקניית ארבעת המינים, זוכה לבנים צדיקים תלמידי חכמים שיגש להם לב לתורה. וזוכה לאריכות ימים, פרנסה טובה, ותועלת גדולה לנפשו וגופו, ונצול הוא וכל אנשי ביתו מפל צרה וגזרה רעה. (ואליה רבה, הפלאה, סדר היום. ג. ג. ד. יז. ולק' לכם ז)

עשיית המצוות בשמחה

כתב רבי חיים ויטאל בשם רבנו האר"י ז"ל, בספרו שער המצוות (דף א) וזו לשונו: דע כי העושה מצוה, אין מספיק לו במה שיעשה אותה. שהרי מצינו בדברי חז"ל (מסכת קידושין לט ע"ב) שאמרו, כל העושה מצוה אחת, מטיבים לו ומאריכים לו ימיו. וכיוצא בזה אמרו, כל המקיים מצוה פלונית, יש לו שכר כף וכו'. והנה אנחנו ראינו כמה וכמה מצוות שעושים בני אדם ואינם מתקיימים דברי רבותינו חס ושלום בענין גדל שכרם אפלו בעולם הזה. אבל השרש שהפיל נשען עליו הוא, שבעשיית המצוה אל יחשב שהיא עליו כמשא, וממהר להסירם מעליו, אבל יחשב בשכלו פאלו בעשותו אותה המצוה ירויח אלף אלפים דיגרי זהב, ויהיה שמח בעשותו אותה המצוה בשמחה שאין לה קץ, מלב ומנפש ובחשק גדול, פאלו ממש בפעל נותנים לו אלף אלפים דיגרי זהב אם יעשה אותה המצוה וכו'. וכפי גדל שמחתו באמת ובטוב לבב הפנימי, פו יזכה לקבל אור עליון. ואם יתמיד בזה, אין ספק שישרה עליו רוח הקדש. וענין זה נוהג בקיום כל המצוות פלו, ובינו בעת שעוסק בתורה - שיהיה בחשק גדול נמרץ בהתלהבות עצום פאלו עומד לפני המלך ומשרת לפניו בחשק גדול למצא חן בעיניו, לקבל ממנו מעלה יתרה וגדולה. עכ"ל. (ד טו)

וכתב עוד רבנו האר"י: ודע כי העצבות גורמת מניעת עבודת ה' וקיום המצוות, ובטול עסק התורה וכוונת התפלה, ומבטל מחשבה טובה לעבד את ה', והיא שער התחלת גרוי הסתת היצר הרע אפלו לצדיק, בהראותו פי אין לו תועלת בעבודה אם ישורים באו עליו... וכשעובד את ה' בעצבון, דומה לעבד העובד לרבו פבנים עצבות וזועפות. והעצבון נמשך מאהמת ס"מ וכו', ועל ידי כך הקדוש ברוך הוא ושכינתו מסתלקים מעליו. אבל להפך, בהיותו עובד את ה' בשמחה, מוסיפה לו השמחה חשק רב ואהבה להדבק בו יתברך. ע"כ. (שערי קדושה לרבי חיים ויטאל עמוד כד) ועיינו עוד בעלון "ותענג בדשו" גיליון מס' 48 ותרוה נחת.

עשית המצוות לכבוד ה' יתברך בלבד

גם אם זכה לקנות ארבעת המינים מהדרים ביותר ושלם במיטב כספו בשמחה, לא תזוּח דעתו עליו ויתגאה חס ושלום, אלא יודה להקדוש ברוך הוא שעזר לו וזכהו לקיים מצוותיו בהדר, ויכון שהכל לכבודו יתברך, ולא בשביל שיראהו בני אדם וישבחוהו, וכמבאר בשער המצוות (א ע"ב) בשם רבנו האר"י, וז"ל: "העושה מצוה, אין די לו בעצם העשייה, אלא צריך שיכון שעושה אותה לשם ה' יתברך. למשל: בעת שמסתפר, לא די לו במה שלא ישחית את הפאות, אלא צריך שיכון שהוא מונע עצמו מלהשחיתם כדי לקיים מצות בוראו שצוהו על כך. וכן בכל מצוה ומצוה יהיה זהיר וזריז לכוון פונה זו, וכן בעת שמתפלל לפני ה' יתברך על איזו בקשה כמו מזונות, עשר, בנים וכיוצא, לא יתפלל לסבת עצמו שצריך לבקשה זו, אלא לקיים מצותו יתברך שצוהו להתפלל אליו בעת צרותינו, להורות כי הוא אלקינו ואנחנו עמו ועבדיו, ואליו ענינו תלויות, כעניני עבדים אל יד אדוניהם, ואין לנו שום עזר אם לא ממנו יתברך, וישים כל בטחונו עליו". ע"כ.

אני מוכן לתת את כל שכר המצוה, ובלבד שאוכל לקיים המצוה פהלכה

מעשה שהיה אצל הגאון מוילנא, בשנת בצרת אחת לא נמצאו אתרוגים. סוחרים האתרוגים יצאו מוילנא לבקש אתרוגים עד שהגיעו לערי איטליא, ויבקשו ולא מצאו, והכל הצטערו שישארו בחג בלי מצות ארבעת המינים. שלח הגאון שליח מיוחד לחפש בכל כחו להביא אתרוג למצוה, אפלו בדמים מרבים. ואחר עמל וטרח, מצא השליח אצל איש אחד אתרוג כשר ומהדר להפליא. השליח הפציר בו למוכרו, והלה סרב. אז גלה לו השליח, שהאתרוג מיעד להגאון מוילנא. כששמע האיש כן, אמר: "בשביל כבוד הגאון אני נותן את האתרוג חנם אין כסף, אבל בתנאי שחלקו של הגאון בעולם הבא בעד מצות האתרוג של שנה זו, יהיה שיך לך". השליח התחיל ללחץ על האיש לותר על תנאי זה, והציע לו סכום עצום, אבל האיש עמד בסרובו, ודרש לקיים התנאי. בלית ברירה הסכים השליח לתנאי ולקח את האתרוג. הגאון שמח מאוד על האתרוג שהוא הדר להפליא, אבל השליח נפשו היתה מרה עליו בשביל התנאי.

ערב החג הגיע, נכנס השליח ברב צערו וספר להגאון על התנאי שעשה עם הנותן. שמע הגאון וענה בפנים קורנות, אני מוכן לתת לו את כל שכרי במצוה, ובלבד שאוכל לקיים את המצוה פהלכה לעשות נחת רוח ליוצרי. (ענין עץ אבות עמוד יד)

כבוד אב

אם האב זקן תשוש או חולה ואינו יכול ללכת לטרח בעצמו בקניית ארבעת המינים, מצוה על הבן לטרח עבור אביו ולקנותם לו, ולא ישלם הבן מכספו הפרטי שלו, אלא מכספו של האב, כמבאר לעיל שלא נכון כלל לקיים את המצוות בחנם.

ואולם, כל זה במי שאביו זקן תשוש או חולה. אך בן שאביו, ברוך ה', בריא, אף על פי שכבוד אב ואם מצוה גדולה מאד, ורוצה הבן לכבד ולקרא את אביו ולקנות לו במתנה, לא נכון לעשות כן, מאחר ומפסיד את אביו ממעלות כה גדולות שאוהה כל אדם בעצם ההכנה והטרחה למצוה, על כן טוב יותר שילך אביו ויטרח במצוה בעצמו ויקנה מכספו. ואם אין אביו יודע יבקי בפרכי חדינים, ילך יחד עם אביו ויבחרו את המינים המהדרים ביותר, ויזכו יחד לכל המעלות שנקאמו בזה לעיל.

אם יש למוכר שני אתרוגים טובים, אך האחד מהדר יותר מהשני, וגם האב וגם הבן חפצים לקנות את המהדר יותר, רשאי הבן להוסיף מעות למוכר על מחיר האתרוג המהדר כדי לקנותו לעצמו, ואין בזה זלזול בכבוד אביו חס ושלום, מאחר ועל כל אדם לקיים בעצמו את המצוה שצוהו ה' יתברך בהדור ככל היותר. (עיני שערי תשובה ס"ח תרנח. לב חיים פלאג'י. רסג)

כתב מרן החב"ב (רבי חיים בן רבי ישראל בנבנשתי, בשיורי כנסת הגדולה אורח חיים סימן תרס הגהות בית יוסף): ומעיד אני עלי שראיתי לאדוני אבי שהעלה בדמים לולב אחד אשר קנאו גביר אחד למעלת הרה"ג החסיד רבי דוד הכהן, ואדוני אבי הוסיף על הדמים, וקנאו לעצמו. ויש שאמרו לו, שלא היה ראוי להעלות בדמים אותו הלולב שקנאוהו עבור הרב החסיד הנזכר. והשיב להם אדוני אבי: אמנם הרב החסיד גדול כבודו, אמנם במצוות השם אין חולקים כבוד לרב, שיותר קרוב האדם אצל עצמו לעשות מצוות הקדוש ברוך הוא מכל שאר אדם, ושבוהו חכמים על התשובה הזאת. ועני עוד לומר החיד"א בספר פני דוד במה שאמרו (סוטה יג רע"ב) שמושה רבנו התעסק בעצמותיו של יוסף ולא התעסקו בו ישראל, כי אמרו הניחו כבודו בגדולים יותר מבקטנים. וחקרו המפרשים שלפי זה כיון שמושה היה ענו מכל האדם, למה לא כבד את אהרן במצוה זו, כדי שתהיה בגדולים? ותרץ החיד"א על פי דברי הפנסת הגדולה הנ"ל שבמצוות השם אין חולקים כבוד לרב, שיותר קרוב האדם אצל עצמו. ולכן אף שמושה היה ענו מאד, חלילה לו לבטל מצוה, ולא השגיח בעניוהו. (ענף עץ אבות עמוד רנא)

דגמא אישית

אין ספק, כי החנוך הגדול ביותר הוא הדגמא האישית של ההורים, על כן, בצאת האב לקנות את ארבעת המינים, יקח עמו את בנאו הקטנים, כדי להקנות להם את שמחתו, חביבותו והדורו כלפי המצוות. (ראשית חכמה. ג. ו. ד. ט)

מצות חנוך

קטן היודע לנענע לולב, חיב אביו לחנכו למצוה. ואם יש ביכולתו, יקנה לו ארבעת המינים, אך אין צריך שיהיו מהדרים כל כך, ודי שיהיו פשרים. (ג. ו. תח)

אולם, מי שבניו גדולים, שחיבים במצוות, מצוה עליו לקנות להם ארבעת המינים מהדרים וטובים כיד ה' הטובה עליו, ותבא עליו ברפת טוב. (שצ)

אין פטור

לפני פחמשים שנה היתה עניית גדולה בארץ, והיה מחסור גדול בארבעת המינים, על כן במקומות רבים לא קנו כל הצבור ארבעת המינים, אלא גבאי בית הכנסת היה קונה, ומזה היו נוטלים פלם. אך היום, ברוך ה', יש שפע טובה וברכה, ובכל מקום מצויים ארבעת המינים, על כן לא יסמך אדם שיקח מאחרים בבית הכנסת, אלא ילך ויקנה ארבעת המינים לעצמו מכספו הפרטי, כי זו תעודת עניות ובושה לו, שמוציא מכספו לכל עניניו הגשמיים, ואלו כמה שקלים למצוה כה יקרה, פעם בשנה, מתעצל ומקפץ מממונו.

פעם כשדיבר מרן זצוק"ל על חשיבות הדבר שלכל אחד יהיו ארבעת המינים משלו, אמר מרן: ארבעת המינים הם הנשק שלנו, וכמו חייל שיוצא למלחמה, שלא שייך שיצא בלי רובה ויאמר שיקח מחברו, כך בארבעת המינים, כל אחד יהיו לו משלו, ולא יסמוך על שלחנם של אחרים. ואמר: בזמנו כשהייתי בתל אביב, בכל בית הכנסת כמעט לאף אחד לא היו ארבעת המינים, מלבד לי ולחזן, ועל זה נאמר: "אני והוא הושיעא נא". (עיין בשו"ת אדרת תפארת חלק ז עמוד טו)

קנייה בהקפה

הקונה ארבעת המינים בהקפה, וכגון שאין לו כסף לשלם עתה - יוצא ידי חובה בהם, וישים לב לזכר לשלם לאחר החג. (תו)

קנייה מקטן

הנכון הוא שלא לקנות ארבעת המינים מילד קטן שלא הגיע לגיל בר מצוה. ומכל מקום, אם אי אפשר להשיג מאחר, וברור לנו שבאו לידו פדיון ולא בגנבה חס ושלום, מתר לקנות ממנו, ובלבד שאביו מסכים למעשיו. (ח"מ סימן רלה ס"ב. שיט)

קדם שיצא האדם לקנית ארבעת המינים, נכון שישנן את הלכותיהם, כדי שידע היטב מה הם המינים הפשרים והמהדרים, ויקים את המצוה פתקנה. (ג ז)

הבהרה: הו אמת כי רבו מאד פרטי ודיני ארבעת המינים, אך השתדלנו לכתב, בסיעתא דשמיא, את הדינים העקריים, לדעה מה יעשה ישראל. וכבר כתב מרן הבית יוסף וסימן תכט: "כי הלולבים והאתרוגים, רבם פשרים", וכל שכן ההדסים והערבות שרבם ככלם פשרים.

האתרוג

תבנית האתרוג

באתרוג ישנם: חטם, פטמה [דד], שושנה, עקץ. והנינו, כשנאחז את האתרוג ישר כלפי מעלה כדרך גדולו בעץ, החלק העליון של האתרוג שהולך בשפוע ונעשה צר

כָּלִפִּי מַעֲלָה, נִקְרָא 'חֹטֵם'. בְּרֹאשׁ הַחֹטֵם לְמַעֲלָה, יִשְׁנֶם אֶתְרוּגִים שְׂיֵשׁ בָּהֶם עֵץ קָטָן בּוֹלֵט, וְהוּא הַנִּקְרָא 'פֶּטְמָה' אוֹ 'דָּד'. עַל הַפֶּטְמָה יִשְׁנוּ פָּרַח עֵגֶל, וְהוּא הַנִּקְרָא 'שׁוֹשְׁנָה'. [יִשְׁנֶם אֶתְרוּגִים שְׂאִין לָהֶם פֶּטְמָה כָּלִל, כְּדָרָךְ הָאֶתְרוּגִים הַתִּימְנִים]. בְּתַחֲתֵית הָאֶתְרוֹג יִשְׁנוּ עֵץ קָטָן הַנִּקְרָא 'עֵקֶץ', שֶׁבוֹ הוּא מְחַבֵּר לְאֵילָן.

כְּמוֹ כֵּן יִשְׁנֶם בְּאֶתְרוֹג: קִלְפָּה דַקָּה, קִלְפָּה עֲבָה, בֶּשֶׂר הָאֶתְרוֹג. וְהֵינּוּ, שְׁבִימְרָאָה הַחֵיצוֹנִי שֶׁעַל הָאֶתְרוֹג יִשְׁנוּ קָרוֹם דָּק מְאֹד שְׁקוֹף כְּמוֹ נִילוֹן, וְהוּא הַנִּקְרָא 'קִלְפָּה דַקָּה', [וְכַשְׁפוֹלָפִים אוֹתוֹ, נִשְׁאֲרֵת הַקִּלְפָּה הַיְרֻקָּה אוֹ הַצְּהָבָה]. מִתַּחֲתֵינוּ יִשְׁנֶה קִלְפָּה פְּנִימִית יוֹתֵר, יְרֻקָּה אוֹ צְהָבָה, וְהִיא הַנִּקְרָאת 'קִלְפָּה עֲבָה'. מִתַּחֲתֵיהָ הוּא גּוֹף הַפְּרִי שֶׁל הָאֶתְרוֹג, עַד הַגְּרַעֲיִינִים, שֶׁהוּא בְּצַבֵּעַ לָבֹן, וְהוּא הַנִּקְרָא 'בֶּשֶׂר הָאֶתְרוֹג'.

גוֹן הָאֶתְרוֹג

אֶתְרוֹג בְּגוֹן צָהָב אוֹ יֶרֶק בְּהִיר, כֶּשֶׁר לְכַתְחֻלָּה, וְאֶפְלוּ יֶרֶק מְאֹד, אִם הַתְחִיל לְהַצְהִיב מְעַט, הִרְיָהוּ כֶּשֶׁר וּמְבָרְכִים עֲלָיו. (רנז)

יִשְׁנֶה עֲצָה לְהַצְהִיב אֶת הָאֶתְרוֹג הַיְרֻק, עַל יְדֵי שְׂיֵנִיחַ תַּפּוּחִים צְהָבִים עַל יָדוֹ, וְהָאֶתְרוֹג בְּטַבְּעוֹ שׁוֹאֵב מֵהֶם אֶת הַצֶּבַע וְנִעֲשֶׂה צָהָב. אִךְ יֵשׁ לְהִזָּהֵר לְכִסּוֹת אֶת עֵקֶץ הָאֶתְרוֹג, כִּי עֲלוּל הוּא לִפְלִי, מִפְּאֵת שְׁנַחֲלֵשׁ חִבּוּרוֹ מְרִיחַ תַּפּוּחִים. (רנח)

מִתֵּר לְהֵנִיחַ בַּשֶּׁבֶת אֶת הַתַּפּוּחִים הַצְּהָבִים עַל יַד הָאֶתְרוֹג, וְאִין בְּזָה חֲשֵׁשׁ צוֹבֵעַ, שְׁהֵרִי אִף בְּלֹא נְתִינַת הַתַּפּוּחִים הוּא עֵתִיד לְהַצְהִיב מְאֹלָיו, וְאִינוּ אֵלָּא כְּמַחִישׁ לְהַצְהִיבוֹ. וְגַם מִשּׁוֹם שְׁכָלִל בְּיַדְדוֹ - 'אִין צְבִיעָה בְּאֶכְלִים'. (רנח)

אִם רַב הָאֶתְרוֹג הוּא בְּצַבֵּעַ שְׁחָר [אֶפְלוּ שְׁחָר בְּהִיר], אוֹ לָבֹן, אוֹ אָדָם חִזְק, אוֹ חוּם חִזְק, הִרְיָהוּ פְּסוּל לַיּוֹם הַרְאֲשׁוֹן, מֵאַחַר וְאִין זֶה הַדָּר. (א נג. רנח)

אֶתְרוֹג הַמִּנְמָר

אֶתְרוֹג הַמִּנְמָר פְּסוּל לַיּוֹם הַרְאֲשׁוֹן שֶׁל הַחַג, מִכֵּיּוֹן שְׂאִינוֹ הַדָּר. וּמִנְמָר הֵינּוּ, שְׂיָהִיו בּוֹ מִמְרָאוֹת הַפּוֹסְלִים בְּכַמּוֹה מְקוֹמוֹת, כְּשָׁחַר, לָבֹן, אָדָם חִזְק, חוּם חִזְק, כְּנ"ל. וְאֶפְלוּ אִם יִהְיוּ בּוֹ רַק שְׁתֵּי נִקְדוֹת קִטְנוֹת מְאֹד מִמְרָאוֹת אֱלֹהֵי הַרְיָהוּ פְּסוּל, מֵאַחַר וְהֶם בְּשִׁנֵּי מְקוֹמוֹת. אִךְ אִם כָּל הַמְרָאָה בְּמָקוֹם אֶחָד, אִינוּ פּוֹסֵל עַד שְׂיָהִיהָ בְּרַבּוֹ. (רנח)

אִין הַמְרָאוֹת פּוֹסְלִים, אֵלָּא דְוָקָא כְּשֶׁנִּרְאִים לְעֵין תַּכְףּ וּמִיַּד, אֲבָל אִם צְרִיךְ לְהַתְבַּוֵּן בָּהֶם כְּדִי לְרְאוֹתָם, אוֹ שְׂאִינָם נִרְאִים אֵלָּא בְּזִכּוּכִית מְגֻדְלָת, אִינָם פּוֹסְלִים. (א נז. רס, ער)

כמו כן, אין המראות פוסלים אלא כשמרחקים הם באפן שנכר לעין שהם שני מראות, אבל אם הם קרובים מאד, ורק על ידי התבוננות נכר שהם שנים, אינם פוסלים. (א נ)

אם נמצא מראה פסול על החטם, אפלו נקדה אחת קטנה, הרי זה פסול ליום הראשון, לפי שמקום זה נכר לעין יותר משאר האתרוג. [ודוקא במראה שחר, לבן, חום חזק. אבל אדם חזק יש להקל בנקדה אחת בחטם, כי יש ספק ספיקא, שמא בפוסקים שאדם חזק אינו פוסל, ושמא אין זה מקום החטם, כי כמה שיטות בראשונים יש, היכן מקום החטם.] (א קנט. רסו)

אם נמצא מראה פסול על הפטמה, האתרוג כשר. שהרי אפלו אם נפלה הפטמה, כשר, כדלהלן. (מהרש"ם, מנחת פתים, חתם סופר ועוד. רסו)

ישנה אפשרות להסיר את הנקודות הפוסלות על ידי שעוה מיחדת, רק שיזהר להסירן בעדינות שלא יתקלף מהאתרוג עצמו, ואז יכשר האתרוג לכתחלה. (א ס)

אתרוג שהשתנה מראהו או שנעשה מנמר מחמת שמשמשו בו הרבה בשעת קיום המצוה, הרי זה כשר. אולם אם השתנה מראהו מחמת שמשמשו בו הרבה קדם החג, הרי זה פסול. (א נג, נז. רנט)

שעור האתרוג

גדל האתרוג צריך להיות לא פחות משעור 'כביצה' [54 גרם], אך בפחות משעור זה, הריהו פסול, משום שלא נגמר עדין בשול הפרי. ויש אומרים משום שאינו הדר. (א סא. ערה)

אתרוג שהיה פחות משעור 'כביצה', וימים מועטים קדם החג הזריקו באילן חמרים מסימים והשקוהו הרבה עד שגדל האתרוג מהר, ובזמן קצר נעשה כשעור 'ביצה', הריהו כשר ואין בו חשש. (א סח)

אתרוג שהיה בו שעור 'כביצה', אך במקשה החג הצטמק ועתה אין בו כביצה, כשר. שהרי לפי הטעם שלא נגמר בשולו, הרי כאן נגמר בשולו אלא שאחר כך הצטמק. ולטעם שאינו הדר, אינו פסול בשאר הימים. ובלאו הכי יש ספק ספיקא להקל, שמא בפוסקים (ירושלמי, רב יהודאי גאון, רש"י בספר הפרדס, מחזור ויטרי, ראב"ה, אור זרוע, הרוקח, ריא"ז ועוד) שאתרוג כשעור אגוז כשר, ושמא בפוסקים שאם היה כביצה והצטמק, כשר. (שואל ומשיב, בית השואבה, חזון איש. א עא. רעז)

האתרוג הבינוני הוא המבחר ביותר, שבו יוכל לקיים את המצוה והנענועים כדת עם הלולב [אתרוג בינים - יפה לעינים]. ומכל מקום, גם אם הוא גדול הרבה כגדל

אֲבֵטִיחַ, הָרִיחֻהוּ כֶּשֶׂר. וּמַעֲשֵׂה בְרָבִי עֲקִיבָא שְׂבָא לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּחַג הַסֻּכּוֹת, וּיִמְרַב כְּבָדוֹ שֶׁל אֶתְרוֹגוֹ, הַנִּיחֻהוּ עַל כֶּתְפוֹ וְנִכְנַס. (א עז)

אֶתְרוֹג בֵּינִים – יִפֶּה לְעֵינַיִם

מַעֲשֵׂה שֶׁהָיוּ לִבְבֵּא סְאֵלֵי שְׁנֵי אֶתְרוֹגִים מֵהַדְרִים, הַגְּדוֹל שֶׁבָּהֶם הָיָה יִרְקַק עִם כֶּתֶם קָטָן מְאֹד, וְאֵלּוֹ הִקְטָן שֶׁבָּהֶם הָיָה צָהָב וְנָקִי לְגַמְרֵי. רַבְּנֵי בְּחַר דְּוָקָא בְּאֶתְרוֹג הַגְּדוֹל, מְשֻׁם שֶׁהַדְּוִיר שֶׁל גְּדוֹל, חָשׁוּב יוֹתֵר מִן הַהַדְּוִירִים הָאֲחֵרִים.

שׁוּב מַעֲשֵׂה הָיָה בְּכַדּוֹ שֶׁל הַבְּבֵא סְאֵלֵי, שֶׁהָרָאָה לְסָבוֹ אֶת אֶתְרוֹגוֹ, שֶׁהָיָה בּוֹ אֶפְלוֹ שְׁעוֹר חֲזוֹן אִישׁ. כְּשֶׁרָאָה רַבְּנֵי אֶתְרוֹג זֶה, אָמַר בְּלַחֲשֵׁה לְחַתְּנֹו: "לֹא הֵייתִי לוֹקַח אֶתְרוֹג קָטָן כְּזֶה, אֶפְלוֹ אִם הָיוּ מוֹסִיפִים לִי עָלָיו עוֹד מֵאָה לִירוֹת". (ישראל סבא 300)

צוּרַת הָאֶתְרוֹג

אֶתְרוֹג הָעֵגֶל לְגַמְרֵי מִכָּל צַד, כְּמוֹ כְּדוֹר, אִף שֵׁישׁ לוֹ פְּטָמָה וְעֵקָץ, הָרִיחֻהוּ פְּסוּל לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, מְשֻׁם שֶׁאֵינוֹ "הַדֶּר", אֲדָּךְ אִם אֵינוֹ עֵגֶל לְגַמְרֵי אֵלֶּא הוּא רָחַב לְמַעֲלָה וְצָר לְמַטָּה, כֶּשֶׂר. (ויראים, מחזור ויטרי, המגיד, ריבב"ן, מטה יהודה, פמ"ג, ועוד. א פב. רעט)

אֶתְרוֹג שֶׁהוּא עָקָם וְכַפּוּף – כֶּשֶׂר, אִף שֶׁאֵינוֹ הָעֵקָץ מְכוּן כְּנֶגֶד הַפְּטָמָה, וּמִכָּל מְקוֹם טוֹב לְהַדֵּר שִׁיחֵהוּ הָעֵקָץ כְּנֶגֶד הַפְּטָמָה. (א פז. רעט)

חֶסְרוֹן וְנִקְבַּ בְּאֶתְרוֹג

אֶתְרוֹג שֶׁנַּחֲסַר מִמֶּנּוּ אֶפְלוֹ כְּלַשְׁהוּ, הָרִיחֻהוּ פְּסוּל לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, מְשֻׁם שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם", וְדָרְשׁוּ חַז"ל שֶׁתְּהֵא לְקִיחָה תְּמָה, שְׁלֵמָה, וְכִיּוֹן שֶׁהוּא חֶסֶר, אֵינוֹ שְׁלֵם. אֲבָל בְּשֶׂאֵר הַיָּמִים, אֶפְלוֹ נִקְבוּהוּ עַכְבְּרִים, הָרִיחֻהוּ כֶּשֶׂר. (א קי. רסח)

אִם נִקְלְפָה קִלְפָתוֹ הָעֲלִיּוֹנָה תְּדַקָּה, אֵינוֹ נֶחֱשֵׁב חֶסֶר וְכִדְלֵהָ, אֲבָל אִם נִקְלְפָה קִלְפָתוֹ הָעֵבֶה, אִף שֶׁלֹּא נַחֲסַר מִבְּשַׂר הָאֶתְרוֹג הַלְבָן כְּלוּם, הָרִי זֶה חֶסֶר וּפְסוּל לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן. (הרמב"ם, הר"ן, הרא"ה, הריטב"א, שלחן ערוך סימן תרמח ס"ו ומשנ"ב שם. א קנד)

הַתְּבוּנָנוֹת הַיֵּטֵב. זְכוּכִית מַגְדֵּלֶת.

נִקְבַּ שֶׁאֵינוֹ נֶכֶר בְּרֵאֵית הָעֵינַן לְבַד אֵלֶּא בְּהַתְּבוּנָנוֹת הַיֵּטֵב, וְכָל שֶׁכֵּן אִם אֵינוֹ נֶכֶר אֵלֶּא עַל יְדֵי זְכוּכִית מַגְדֵּלֶת, אֵינוֹ נֶחֱשֵׁב נִקְבַּ וְאֵינוֹ פּוֹסֵל. (א קיט. ער)

כֵּתֵב בְּשׁו"ת הַמְּבִ"ט (חֶלֶק ג' סִימָן מֵט): וְעוֹד אֲנִי אוֹמֵר, כִּי אֶפְלוֹ הֵיחָה חֲזוּזִית זֹו שֶׁהִיא מְצוּיָה בְּאֶתְרוֹגִים שְׁלֵנוּ, אֵינוֹ נִקְרָא 'כָּל שֶׁהוּא' אֵלֶּא כִּשְׁנֵרָאָה לְכָל אָדָם שֶׁאֵינוֹ 'הַדֶּר', אֲבָל בְּאֶתְרוֹגִים שְׁלֵנוּ שְׂרוּב אֵלוֹ שֶׁאֵנוֹ קוֹרְאִים חֲזוּזִית, אֵינִם נִרְאִים לְעֵינַי מַחֲמַת דְּקוּתָם, וְצָרִיךְ לְהִסְתַּכֵּל בָּהֶם הַרְבֵּה כְּדֵי שִׁיחֵה נִרְגַשׁ בְּרֵאֵיהֶם, וְאָדָם אֶחָד רּוֹאֵה אֶתְרוֹג כּוֹלוֹ הַדֶּר בְּלִי שׁוּם רוּשֵׁם, וְאָדָם אַחֵר שֵׁישׁ לוֹ רֵאֵיהֶם זָכָה יוֹתֵר רּוֹאֵהוּ, אֵינוֹ נִקְרָא זֶה 'כָּל שֶׁהוּא', וְהַדֶּר' נִקְרָא לְמִי שֶׁהוּא בִּידוֹ,

כי מראיית עיניו עד ידו אינו נראה אלא כשמסתכל בו הרבה, וכל שכן אחרים שרואים אותו אפילו הם אצלו שאינם מרגישים בו כי אם בהסתכלות טובה, ונקרא 'הדר'. עי"ש. וכיוצא בזה כתב גם בשו"ת הרדב"ז (חלק ד ס"ס קיא), עוד מסתבר לי, כי החזוית שאינה נראית אלא על ידי עיון גדול ובדיקה רבה אינה פוסלת, כיון שכל הפסול משום שנראה כמנומר, והרי זה אינו נראה כמנומר. וכן יש לדקדק מלשון רש"י שכתב, בחוטמו - בעובי גובהו שמשפע בו ויורד לצד ראשו אפילו כל שהוא פוסל, שנראה שם לעיניים יותר משאר מקומות, שבאותו עובי אדם נותן עיניו. ע"כ. משמע שתלוי הדבר משום שנראה לעיניים. עי"ש.

אֶתְרוֹג שֵׁשׁ עָלָיו סֶפֶק אִם הוּא חָסֵר אוֹ לֹא, הֲרִיחוּ כֶּשֶׁר וּמִבְרַךְ עָלָיו, מִטַּעַם סֶפֶק סְפִיקָא, שְׂמָא כְּתָרָב"ד שְׁחָסֵר אִינוּ פּוֹסֵל, וְשְׂמָא אִינוּ חָסֵר. (ט"ז, חיי אדם, שואל ונשאל, בית השואבה, בית הכוונה, אשל אברהם, כף החיים. א קיח. רסח)

חֲזוּיַת בְּאֶתְרוֹג

חֲזוּיַת הַיָּד הִיא כְּמִין אֲבַעְבּוּעוֹת שֶׁלִּקְחָה הָאֶתְרוֹג מִחֲמַת שֶׁהִתְעַפֵּשׂ, וְהוּא גְבוּהָ מִשְׁאָר הָאֶתְרוֹג וְנִכְרַ בְּמִשׁוּשׁ, וּמֵרָאֵהוּ שׁוֹנָה מִכָּל הָאֶתְרוֹג. אִם עָלְתָה חֲזוּיַת עַל רִבּוֹ, הֲרִי זֶה פְּסוּל לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, אֲבָל בְּמַעוּטוֹ כֶּשֶׁר, וַיִּכְדוּ מִנְּמַר לְעִיל. (א קכה. רס)

אִם עָלוּ שְׁתֵּי נִקְדוֹת קִטְנוֹת שֶׁל חֲזוּיַת, הֲרִי זֶה פְּסוּל לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וּבִתְנַאי שְׂאִין צְרִיד לְהִתְבַּוְּנוּ בָּהֶן כְּדֵי שְׂיֻכַּל לְרִאשׁוֹנוֹ, אֲלָא נִרְאוֹת הֵן לְעִין תִּכְף וּמִיד, וְכֵן מִרְחֻקוֹת הֵן מַעֲט אַחַת מֵהַשְּׂנִיָּה וְנִכְרַ שֶׁהֵן שְׁתֵּימָּה, וַיִּכְדוּ מִנְּמַר לְעִיל. (א קלב. רס)

אִם עָלְתָה חֲזוּיַת עַל הַחֲטָם, אֲפֹלוּ נִקְדָּה אַחַת קִטְנָה, הֲרִי זֶה פְּסוּל לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, לְפִי שְׂמִקּוֹם זֶה נִכְרַ לְעִין יוֹתֵר מִשְׁאָר הָאֶתְרוֹג, וַיִּכְדוּ מִנְּמַר לְעִיל. (א קנט. רס)

15

עֲלִים שֶׁעַל הָאֶתְרוֹג

פְּעֻמִּים שֶׁמִּחֲמַת שֶׁהֵיוּ הָעֲלִים שֶׁבַע מִנְּחִים עַל הָאֶתְרוֹג, עִבְבוּהוּ מִלְּהוֹצִיא אֶת מֵרָאֵהוּ הַטְּבָעִי, וּמִמִּילָא נִרְאָה עַל הָאֶתְרוֹג בְּמִקּוֹמוֹת מְסִימִים "עֲלִים", שֶׁהֵם כְּמִין קָרוֹם יָרֵק בְּהִיר מְאֹד - אֶתְרוֹג זֶה כֶּשֶׁר אֲפֹלוּ לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְאֲפֹלוּ אִם הָעֲלִים שָׁבוּ גְבוּהִים שְׂאֲפֵשֶׁר לְמִשְׁשָׁם, וְאֲפֹלוּ נִמְצָאִים הֵם עַל הַחֲטָם. (בית יוסף בשם תרומת הדשן שהמנהג להקל, הרמ"א, הגר"א, דגול מרובה, חתם סופר, שואל ונשאל, ועוד. א קלו. קסו. רס)

יִשְׁנָה אֲפִשְׁרוּת לְהַסִּיר אֶת הַ"עֲלִים" הַנ"ל עַל יְדֵי שְׁעוּה מִיְחַדְתָּ, וְאִזּוּ יִהְיֶה הָאֶתְרוֹג לְמַהֲדָר, רַק שְׂיִזְהַר לְהַסִּירָם בְּעֵדִינּוֹת שֶׁלֹּא יִתְקַלֵּף מֵהָאֶתְרוֹג עֲצָמוֹ. (א קלז)

נִשְׁבְּרָה הַפְּטָמָה

אִם נִחְתְּכָה הַשׁוֹשְׁנָה, אוֹ הַפְּטָמָה בְּאִפְנוֹ שֶׁנִּשְׁאָר מִמֶּנָּה אֲפֹלוּ כְּלָשְׁהוּ עַל פְּנֵי הָאֶתְרוֹג, הֲרִי זֶה כֶּשֶׁר. אֲבָל אִם נִחְתְּכָה הַפְּטָמָה עַד פְּנֵי הָאֶתְרוֹג בְּשׁוּה, נִפְסָל הָאֶתְרוֹג לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְכֶשֶׁר לְשָׂאֵר הַיָּמִים. מִשּׁוּם שְׂאִין זֶה הַדֶּר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִשּׁוּם שְׂזָה חָסֵר. (א קלח. רסב)

אם נשברה הפטמה עד פני האתרונג בשוה, אך עדיו אחוזה היא מעט באתרונג, כשר. שמה פפוסקים (רבנו יצחק הלוי הובא ברש"י, רבנו גרשום, והרי"ף גאות) שאפלו נשברה הפטמה לגמרי כשר, ושמה כמתירים באחוזה באתרונג, שאין זה נחשב חסר. (שבתי יעקב, קרבן נתנאל, עיקרי הד"ט. א קמז)

אם נשברה הפטמה עד פני האתרונג בשוה, וחזר והדביקה יפה בדבק וכיוצא, כשר. שמה פפוסקים הנ"ל שאפלו נשברה לגמרי כשר, ושמה כמתירים כשחזר והדביקה יפה. (מעשה רוקח, שאילת שלום, בית יעקב. א קמה)

ופשוט שכל דינים אלו דוקא באתרוגים הגדלים עם פטמה, אבל אתרוגים הגדלים ללא פטמה כלל, כדרך האתרוגים התימניים, אין בהם שום חשש וכשרים לכתחלה, אף שאין להם לא שושנה ולא פטמה. (א קמא. רסב)

נשבר העקץ

אם נשבר העקץ שבתחתית האתרונג ונעשה מקומו כמו גמה, הריהו פסול ליום הראשון, משום שנחסר ממנו. אולם אם נשאר מעט מהעקץ ומכסה את הגמה, כשר האתרונג אפלו ליום הראשון. (א קמו. רסז)

אם נשבר העקץ, אך עדיו אחוז הוא מעט באתרונג, יש להקל. שמה פפוסקים (רבנו יעקב בר יקר רבו של רש"י, רש"י, ריבב"ו) שאפלו נשבר העקץ לגמרי, כשר, ושמה כמתירים באחוזה עדיו באתרונג, שאין זה נחשב חסר. (שבתי יעקב, קרבן נתנאל, עיקרי הד"ט. א קמו)

אם נשבר העקץ לגמרי, וחזר והדביקו יפה בדבק וכיוצא, יש להקל. שמה פפוסקים הנ"ל, שאפלו נשבר העקץ לגמרי כשר, ושמה כמתירים כשהדביקו יפה. (שיטה במאירי בשם התוספתא, בית יעקב, יד אהרון, לקט הקמה, בנין ציון ועוד. א קמו)

נסדק

אתרוג שנסדק בקלפתו העבה, מראשו עד עקצו, הרי זה פסול ליום הראשון. אבל אם נשאר מעט למעלה ומעט למטה שלא נסדק, הרי זה כשר. (א קנ)

הוא הדין פשנסדק האתרונג לרחבו משני צדדיו, ונשאר משהו מהקלפה שלם מצד זה ומשהו מצד זה - הרי זה כשר. אבל אם לא נשאר משני צדדיו, הרי זה פסול ליום הראשון. (א קנא)

נקלף

אתרוג שנקלפה קלפתו העליונה הדקה, הרי זה כשר, שכל שלא נקלף מקלפתו העבה, אין זה נחשב חסר. אולם אם מחמת הקלוף השתנה מראהו למראה פסול, [שחר, לבו, חים חזק, אדם חזק], דינו באתרוג המנמר הנזכר לעיל, שאם ישנו

שְׁתֵּי נִקְדוֹת קִטְנוֹת, הֲרִיחוּ פְּסוּל לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, אָבֵל בְּמָקוֹם אֶחָד אֵינוֹ פּוֹסֵל, אֲלֵא אִם הִשְׁתַּנָּה מְרֵאָהוּ בְּרַבּוֹ. (והראב"ד, מגן אברהם, מטה יהודה, זרע אמת, הגר"א, חיי אדם, ערוך השלחן ועוד. א קנד, קנה)

אם נקלף האֶתְרוֹג וְהִשְׁתַּנָּה מְרֵאָהוּ מִשְׁמוֹשׁ הַיָּדִים בְּעִשִׂית הַמְצָוָה בְּחָג, הֲרִיחוּ כְּשֶׁר. (א קנז, רנט)

"הדר"

בְּכָל הָאֶפְנִים שֶׁהִתְבָּאָרוּ לְעִיל, שֶׁהֶאֱתָרוֹג פְּסוּל לַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִטַּעַם שְׂאִינוֹ 'הֶדֶר', הֲרִיחוּ כְּשֶׁר לְשָׂאֵר הַיָּמִים. וכן פסק מרן בסימן תרמט ס"ה, וכדעת הירושלמי, הרמב"ם, הרי"ף גיאות, תשובת הגאונים, המנהיג, רש"י, העיטור, רבנו יונה, הרב המגיד, הר"ה, הרמב"ן, הריטב"א, המכתם ועוד. וכ"פ חרדב"א, הט"ז, מאמר מרדכי, מטה יהודה. רפ) אולם בְּנִי אֲשַׁכְּנֶז מִחֲמִירִים בְּזָה לְפָסֵל גַּם בְּשָׂאֵר יָמֵי הַחָג. (הרמ"א שם)

אֶתְרוֹג מְרַכֵּב

אֶתְרוֹג הַמְרַכֵּב עִם עֵץ לַיָּמּוֹן, הֲרִיחוּ פְּסוּל בֵּין בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וּבֵין בְּשָׂאֵר יָמֵי הַחָג, וְהַמְבָרֵךְ עָלָיו הָרִי הוּא נוֹשֵׂא שֵׁם שָׁמַיִם לְבִטְלָה, וְלֹא יֵצֵא יָדֵי חוֹבֵת מְצוֹת נְטִילַת אַרְבַּעַת הַיָּמִינִים. עַל כֵּן יֵשׁ לְהַקְפִּיד שֶׁלֹּא לְקַנּוֹת אֶתְרוֹג, עַד שֶׁנִּדְעַ בְּבִרּוּר שְׂאִינוֹ מְרַכֵּב, וַיֵּשׁ לְהַתְיַעַץ בְּזָה עִם חֲכָם שֶׁבָקִי וְיודֵעַ הֵיטֵב בְּעֲנִינִים אֵלוֹ, כִּי קִשָּׁה לְסַמֵּךְ עַל כָּל הַהֶכְשָׁרִים הַכּוֹתְבִים עַל קַפְסָאוֹת הָאֶתְרוֹגִים: "בְּחִזְקַת בְּלָתֵי מְרַכְבִּים", מֵאַחַר וְחִלַּק מֵהֶם הַיּוֹרֵעָה חֲזָקָתָם, וְהִרְבָּה פְּעָמִים נִמְצָא בְּאֶתְרוֹגִים שֶׁלֹּהֶם מִיָּד, בְּדוּמָה לְלַיָּמוֹן. וּבִפְרָט הַיּוֹם, שֶׁהַחֻקְלָאִים הַמְּמַחִים לְהִרְכָּבָה הַתַּחֲכֵמוֹ לְהַצְמִיחַ אֶתְרוֹגִים מְרַכְבִּים שְׁנוּאִים בְּדִיּוֹק כְּמוֹ הָאֶתְרוֹגִים שְׂאִינָם מְרַכְבִּים. (רכ"ג, רמ"א)

אֲשֶׁר עַל כֵּן, יֵשׁ לְרַבְּנֵי הַיְּקָרִים, ה' עֲלֵיהֶם יְחִיו, לִנְדַע אֶת הַקְּהָל שֶׁלֹּא יִטְעוּ לְקַנּוֹת מִכָּל הַבָּא לַיָּד, וּכְמוֹ שֶׁמְצָוִי הַיּוֹם שְׁתוּלִים מוֹדְעוֹת בְּבִתֵּי הַכִּנְסֹת מֵאֲרוֹגִינִים שׁוֹנִים לְמַכִּירַת סֵט אַרְבַּעַת הַיָּמִינִים, וְהִרְבָּה אֶתְרוֹגִים מֵהֶם נִמְצָאוּ שֶׁהֵם מְרַכְבִּים, וּמְכַשִּׁילִים אֶת הַצְּבוּר בְּבִרְכָה לְבִטְלָה וְאִי קִיוִם מְצוֹת אַרְבַּעַת הַיָּמִינִים. (רכ"ג)

אֶתְרוֹגֵי מְרוֹקוֹ

אֶתְרוֹגִים הַבָּאִים מִמְרוֹקוֹ, כְּבָר הַעִידוּ עֲלֵיהֶם רַבְּנֵי וְגֵאוּנֵי מְרוֹקוֹ שְׂאִינָם מְרַכְבִּים, וְגַם הֵם כְּשָׂרִים וְיִמְהַדְרִים לְבִרְכָה, לְלֹא חֲשֵׁשׁ וּפְקָפוּק כְּלָל. [וכמוֹבן שֶׁהַכֵּל לְפִי הַעֲנִין, וַיִּקַּח אֶתְרוֹג בְּהַשְׁגָּחָה מוֹסַמְכַת שֶׁהַיָּעִי מִמְּקוֹם שְׂאִינָם מוֹרְכָבִים.]

כֵּן כְּתַבּוּ הַגָּאוֹן הָרֵאשֶׁל"צ רַבֵּי חַיִּים דָּוִד חַזָּן, עֲרוּךְ הַשְּׁלַחַן וְעוֹד. וּבְשׁו"ת מִנְחַת יִצְחָק וַיִּיט, דָּחָה בְּשִׁתֵּי יָדִים אֶת דְּבָרֵי הַמְּעַרְעָרִים עַל אֶתְרוֹגֵי מְרוֹקוֹ, וְכַתֵּב שֶׁנִּשְׂאֵי הַתְּאֲחָדוֹת הַרַבְּנִים בְּאַרְצוֹת הַבְּרִית בְּקָרוֹ שָׁם, וְחִקְרוּ אֶת הַדְּבָר הֵיטֵב, וְלֹא אַחַר מִכֵּן פְּרָסְמוֹ, שְׂאִינוֹ שׁוֹם חֲשֵׁשׁ וּפְקָפוּק בְּכַשְׁרוּתָם. וְכַתֵּב הַגָּאוֹן בְּכוּרֵי יַעֲקֹב: "וּבְשִׁנָּה הַזֹּאת קִבַּלְתִּי אֶתְרוֹג מִמְרוֹקוֹ יָפָה וְיִמְהַדֵּר בְּכָל מִינֵי

הדור, ובכל סימני הכשר, אשר עדין לא ראיתי כמוהו". ע"כ. ובאמת אתרוגי מרוקו נחמדים למראה מאד, והמהדרים לברך עליהם, תבא עליהם ברכה. (ורחל)

האתרוג המרוקאי של בבא סאלי

רבנו הבבא סאלי נהג לקחת אתרוג מרוקאי, ממקומות שהיתה לו חזקה שהם אינם מרפבים. בדרך כלל ממחוז תרודנאט ששם היערות קדמונים והערבים לא הרפבו אותם, אך לא מאזור מראכש ששם היה חשש שהאתרוגים מרפבים. ("ישראל סבא" 298)

רבנו הבבא סאלי הקפיד לקחת אתרוג עם פטם, מכיון שאתרוג הוא כנגד היסוד. ולכן לא רצה רבנו לקחת אתרוג תמני, כיון שאין בו פטם. שנה אחת לא הגיעו האתרוגים ממרוקו, ולכן הכין לו חתנו אתרוג תמני מהדר. אך לא נחה דעתו של רבנו מן האתרוג הזה, והיה עומד ומצפה שעוד יגיעו אליו אתרוגי מרוקו המיחלים, שבהם אין שום חשש של הרפבה או בעיות של שמטה, ואף יש בהם פטם. עד השעות המאחרות של ערב חג הסוכות המתין רבנו לאתרוגים, ואכן מן השמים סייעו בידו, וברגעים האחרונים, כשרבנו היה מתפלל מנחה של ערב החג הגיעו האתרוגים ממרוקו, ואותם נטל רבנו בחג, בשמחה ובטוב לבב. ("ישראל סבא" עמוד 300)

מהו האתרוג המהדר ביותר?

מצוה מן המבחר שיהיה האתרוג בגון צהב, עם בליטות ולא חלק כמו לימון. גדל בינוני, לא קטן מדי ולא גדול מדי. שיהיה העקץ כנגד הפטמה ולא עקם. שתחתית האתרוג תהיה יורדת מעט בשפוע, ותהיה בולטת סביב העקץ הבולט. שיהיה העקץ נכר קצת למעלה. וככל שהוא יותר נקי, ואין בו שום מראה שונה אפילו נקדה קטנה, ואין בו עלים כלל, הרי זה מהדר ביותר. (א לו)

במה עדיף להדר ב"פרי עץ הדר" או ב"והדרת פני זקן"?

מעשה שסיפר תלמיד חכם גדול: צעיר לימים הייתי, וישבתי בחנות הספרים של ר' אברהם רובינשטיין בשכונת מאה שערים, שבפרוס חג הסוכות נמכרו בה גם אתרוגים. והנה נפתחת הדלת ונכנס רבי אריה לוי. פנה רבי אריה למוכר ושאלו, האם בחרת לי אתרוג? כן, השיב המוכר ר' אברהם, והוציא מהמגרה אתרוג עטוף בפקעת של צמר ופשתן, ומסרו לרבי אריה. רבי אריה שילם למוכר, ויצא מהחנות כשהאתרוג עטוף בידו, בלי לפותחו כלל. מיהרתי לדלוק אחריו, וקראתי בשמו: רבי אריה! הוא נעצר, ואני שואלו: מדוע אין רבנו בודק את האתרוג כיואת כפי שנדרש? השיבני רבי אריה במאור פנים: "זו באמת שאלה טובה! ותשובתה בצידה: פעמיים נאמר בתורה "הדר", ולקחתם לכם פרי עץ הדר", וגם נאמר "והדרת פני זקן". יש המקפידים להדר ב'הדר' של ארבעת המינים, אבל אני מקפיד גם להדר ב'הדר' השני, וכיון שכרגע אני ממחר לבית אבות לבקר שם זקן עירי שאין מי שיבקר אותי, לכן לא הידרתי הפעם בהדר של האתרוג. פלא והפלא!!! אשרי המחשב דעתו בשיקול דעת אמיתי. (עלינו לשבח במדבר עמוד תנ)

רוח רעה

אתרוג שהנח תחת המטה וישנו עליה, כשר האתרוג למצוה ולברך עליו. והטעם בזה, מאחר ואכל שישנו עליו, בדיעבד מתר באכילה. וגם יש אומרים, שהרוח רעה רק בקרקע עולם, אבל לא במרצפת, ושמר מצוה לא ידע דבר רע. (ורעא)

אתרוג שאחזו בידיו קדם שנטל ידיו בקומו משנתו בבקר, כשר למצוה ולברך עליו. ונכון שישפך עליו מים שלש פעמים. (ערה)

ערלה. טבל.

אתרוג של ערלה או של טבל שלא הפרישו ממנו תרומות ומעשרות, הריחו פסול לכל ימי החג. לכן יקפיד לקנות אתרוג עם הכשר, שלא יכשל חס ושלום. (רמב"ר)

אתרוג טבל, להלכה הוא פסול כדעת רוב הראשונים. ומכל מקום אם קצוהו למצוה ולא לאכילה, יש אומרים שפטור מתרומות ומעשרות, ולכן יפריש בלי ברכה, כי ספק ברכות להקל. ובדיעבד שלא הפריש ונזכר ביום טוב, יכול ליטלו בברכה. (ורנא. ועיינו קצור שלחו ערוך חזון עובדיה סוכות עמוד תקלב הערה 20)

הלולב

16

תבנית הלולב

הלולב, בעת צמיחתו, יוצא עם העלים שעליו, ולאחר זמן נפתחים העלים מעט מעט ומתרחקים זה מזה, עד שנעשים כענפים שמסככים בהם.

בלולב ישנם: שדרה [אחוריו], עלים [פניו], ותימת. השדרה היא חלקה כמקל, ומצדיה יוצאים העלים, ועולים לכוון מעלה. העלים גדלים שנים שנים, ודבוקים הם מגבם, וגב זה נקרא תימת, מלשון תאומים. (ג' תי, קנ. רצה)

לולב כשרביט

מצוה מן המבחר לטל לולב שהעלים שלו עולים עם השדרה כשרביט אחד. ומכל מקום, גם אם היו העלים מפרדים ואינם עולים יחד עם השדרה, הרי זה כשר, אלא שטוב לקשרם ולאגדם יחד. אולם אם העלים נדלדלו כל כך עד שנתלים הם כלפי מטה, הרי זה פסול. (רצד)

ארך הלולב

מן הדיו די בלולב בארך 27 ס"מ. אולם טוב להדר שיהיה הלולב לפחות 32 ס"מ, ושיעור זה הוא מתחלת הלולב למטה עד סיום השדרה, ואינו כולל את גבה העלים היוצאים מהשדרה. (שסב)

כתב מֶרֶן השֵׁלַחֵן עֶרֶוֹף (סימו תרנ"א): שְׁעוֹר הַדָּס וְעֶרְבָה, שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, וְשָׁדְרוֹ שֶׁל לֹולֵב אֲרָבַעַה טַפָּחִים, כְּדֵי שִׁיְהִיָּה שָׁדְרוֹ שֶׁל לֹולֵב יוֹצֵא מִן הַהַדָּס טַפַּח, בְּאֵמָה בֵּת חֲמִשָּׁה טַפָּחִים [הַטַּפַּח הוּא 8 ס"מ X 5 = 40]. עֲשֵׂה אוֹתָהּ שֶׁשָּׂה [כְּלוֹמֵר תַּחֲלַק 40 ס"מ ל-6, וּתְקַבֵּל שֶׁכֵּל טַפַּח הוּא: 6.66 ס"מ]. יָא מֵהֶם שְׁלֹשָׁה לְהַדָּס וְלְעֶרְבָה [3 X 6.66 = 20 ס"מ], נִמְצָא שְׁעוֹר הַדָּס וְעֶרְבָה טַפָּחִים וּמְחֻצָּה [כֵּל טַפַּח רְגִיל הוּא 8 ס"מ X 2.5 = 20 ס"מ], שְׁהֶם עֲשֶׂרָה גוּדְלִים [גוּדֵל הוּא 2 ס"מ X 10 = 20 ס"מ]. וְשְׁעוֹר שָׁדְרוֹ שֶׁל לֹולֵב [לְבָד מֵהֶעָלִים הַיּוֹצֵאִים] שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר גוּדְלִים [13 X 2 = 26] וְשִׁלְשֵׁי גוּדֵל [0.66]. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁשְׁעוֹר הַדָּס וְעֶרְבָה י"ב גוּדְלִים [24 ס"מ], וְשָׁדְרוֹ שֶׁל לֹולֵב י"ו גוּדְלִים [32 ס"מ]. וְכֵתַב הַרְמָ"א וְכֵן נוֹהֲגִים לְכַתְחֵלָהּ.

נִפְתָּחוּ הָעָלִים

לֹולֵב שֶׁנִּחְלָקָה הַתִּימָת בְּרַב הָעָלִים שָׂבוּ, דְּהֵינּוּ שֶׁנִּפְתָּחוּ רַב הָעָלִים מִגִּבְסָם - הִרְיָחוּ פְסוּל, וּבִלְבָד שֶׁנִּפְתָּחוּ הָעָלִים לְרַב אֲרָכְסָם, אֲבָל אִם נִפְתָּחוּ מִקְצָתָם, כְּשֶׁר וּמִבְּרָכִים עָלָיו. (כֵּן דַּעַת הַרְי"ף, הַרְמַב"ם וְהַרְמַב"ן עוֹד, וּמֵרוּ הַשְּׁלַחֵן עֶרֶוֹף סִימוֹ תַרמ"א) וְלִמְנַהֵג בְּנֵי אֲשֶׁכְנֹז, אֲפֵלוּ אִם נִחְלַק רַק רַב הַתִּימָת שֶׁל הָעֵלָה הָאֲרָף הָאֲמָצְעִי לְבָדוֹ, יֵשׁ לְפַסְלוֹ. וְכֵן אִם יִשְׁנֶם שְׁנֵי עָלִים בְּרֵאשׁ הַלֹּולֵב וְנִחְלָקָה הַתִּימָת שֶׁל שְׁנֵיהֶם, פְּסוּל. אִף אִם נִחְלָקָה הַתִּימָת שֶׁל אֶחָד מֵהֶם, כְּשֶׁר. (הַרְמָ"א. ג. קד. רצה, רצו)

כתב מֶרֶן השֵׁלַחֵן עֶרֶוֹף (סימו תרמ"א) בְּרִית עָלָיו שֶׁל לֹולֵב כֶּף הַיָּא: כְּשֶׁהֶם גְּדִלִים, גְּדִלִים שְׁנַיִם שְׁנַיִם וְדְבוּקִים מִגִּבְסָם, וְגַב שֶׁל שְׁנֵי עָלָיו הוּא הַנִּקְרָא תִימָת; נִחְלָקָה הַתִּימָת בְּרַב הָעָלָיו, פְּסוּלָה. הֵנָּה: וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים לוֹמֵר שֶׁאִם נִחְלַק הָעֵלָה הָעָלָיו הָאֲמָצְעִי שְׁעַל הַשְּׁדָרָה עַד הַשְּׁדָרָה, הִרִי זֶה נִחְלָקָה הַתִּימָת וּפְסוּל, וְכֵן נוֹהֲגִים. מִיְהוּ לְכַתְחֵלָהּ, מִצוּה מִן הַמְּבַחֵר, נוֹהֲגִים לְטַל לֹולֵב שֶׁלֹא נִחְלַק הָעֵלָה הָעָלָיו כָּלָל, כִּי יֵשׁ מִחֲמִירִים אֲפֵלוּ בְּנִחְלַק קֶצֶת. ע"כ.

וְהֵנָּה פְּיוֹם מִצְוִיִּים לֹולֵבִים הַמוּבָאִים מֵעֶבֶר הַיָּרְדֵן אוּ מִיְרִיחוֹ, שֶׁעָלִיהֶם חוֹפֶפֶת קִלְפָה אֲדָמָה [קוֹרָא] הַמְּחַבֵּרֶת אֶת עָלֵי הַלֹּולֵב, וְאִין לְהַסִּיר קִלְפָה זֹו, כְּדֵי לְבַדֵּק אִם נִחְלָקוּ הָעָלִים שֶׁבְּרֵאשׁ הַלֹּולֵב, שְׁמוֹ הַסֵּתֶם הָעָלִים שֶׁבְּרֵאשׁ הַלֹּולֵב לֹא נִחְלָקוּ כָּלָל, וְאִין לְמַחְמִירִים כְּהַרְמָ"א אִין לְחַשֵּׁשׁ יוֹתֵר מִזֶּה. וְכִמוֹ שֶׁכְּתַב בְּסִפֵּר מֵאֵמֶר מִרְדְּכִי, זֹו לְשׁוֹנוֹ: מֵה שֶׁכְּתַב הַרְמָ"א שֶׁיֵּשׁ מִחֲמִירִים לוֹמֵר שֶׁאִם נִחְלַק הָעֵלָה הָעָלָיו הָאֲמָצְעִי שְׁעַל הַשְּׁדָרָה הִרִי זֶה נִחְלָקָה הַתִּימָת וּפְסוּל. הֵנָּה בְּאֵמָת לְדַעַת רַב הַפּוֹסְקִים אִין חֲשָׁשׁ אִסוּר בָּזֶה. וּבִפְרֵט לְדַעַת הַרְי"ף וְהַרְמַב"ם, שֶׁמֶרֶן הַשֵּׁלַחֵן עֶרֶוֹף פֶּסֶק כְּמוֹתָם, שֶׁפְּרוּשׁ נִחְלָקָה הַתִּימָת הֵינּוּ בְּרַב הָעָלִים, וּבְרַב כֵּל עֵלָה וְעֵלָה. וְהִרָאָה לְעֵנִיּוֹת דַּעַתִּי שֶׁמֵאַחַר שֶׁמֶרֶן פֶּסֶק כְּשֶׁנִּי עֲמוּדֵי הוֹרָאָה הִלּוּא הֵם הַרְי"ף וְהַרְמַב"ם, אִין חֲשָׁשׁ אִסוּר בְּדָבָר, וְאִין לְהַקְפִּיד כֵּל כֶּף אֲפֵלוּ עַל צַד חֲמֵרָה. וּכְמוֹהַ פְּעֻמִּים רֵאִיתִי שֶׁמִּפְּרִידִים אֶת הָעָלִים הָעָלָיוֹנִים זֶה מִזֶּה, כְּדֵי לְבַדֵּק אִם נִחְלַק הָעֵלָה הָאֲמָצְעִי, וְהִרִי לְפְרוּשׁ הַגְּאוּנִים אִם נִפְרְדוּ הָעָלִים הָעָלָיוֹנִים זֶה מִזֶּה נִקְרָא נִחְלָקָה הַתִּימָת וּפְסוּל, וְאֲצִלְנוּ יֵשׁ לֹולֵבִים שְׁהֶם כְּלִים בְּשְׁנֵי עָלִים לְמַעְלָה, וְדְבוּקִים זֶה בָּזֶה עַל יְדֵי דָבָר אֲדָם, כְּמוֹ שֶׁכְּתַב מֶרֶן בְּבֵית יוֹסֵף, וְעַל יְדֵי בְּדִיקָתָם אַחַר הָעֵלָה הָאֲמָצְעִי אִם נִחְלַק גִּבּוֹ, הֵם מִפְּרִידִים אֶת שְׁנֵי הָעָלִים הָעָלָיוֹנִים וּפְסוּלִים אוֹתוֹ. לָכֵן לֹא יְבַדְקוּ אֶלָּא בְּרֵאִיָּה בְּלְבָד. וְכֵל שְׂרוּאִים שְׁהֶם דְבוּקִים עַל יְדֵי דָבָר אֲדָם, לֹא יִנְעוּ בוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹא יִפְרִידוּ אֶת הָעָלִים הַדְּבוּקִים, שְׁמוֹ הַסֵּתֶם לֹא נִחְלַק הָעֵלָה הָאֲמָצְעִי. וְאֲפֵלוּ אִם נִחְלַק, לֹא נִחְלַק כִּי אִם מֵעַט. וּפְשִׁיט". ע"כ. וְכִיוֵן שֶׁלְדַעַת מֶרֶן הַשְּׁלַחֵן עֶרֶוֹף הַלֹּולֵב כֶּשֶׁר, וְהַמְחַלּוֹקֶת הִיא בַעֲצַם מִצוּה אִם הַלֹּולֵב כֶּשֶׁר אוּ לֹא, וְלֹא בְּבִרְכָה אִם לְבִרְךְ אוּ לֹא, לָכֵן אִין לוֹמֵר בְּזֶה סִפֵּק בְּרִכּוֹת לְחַקֵּל.

נקטם ראשו

לולב שרוב עליו העליונים [הגבוהים מהשדרה] נקטמו ברב כל עלה ועלה, פסול. (סימן תרמה ס"ו. רצו)

יש להשיג על העלה העליון שבראש הלולב שלא יתקל במשהו ויקטם, כי יש אומרים שאם נקטם ממנו אפלו כלשהו, הריהו פסול. אולם מעקר הדין הריהו כשר. (ש)

לולב עקם

לולב שהתעקמה שדרתו מאמצעית השדרה כלפי פניו [לצד העלים], עד שנעשה כגבו או כמגל, הריהו פסול. וכן אם נעקמה השדרה כל כף לאחד הצדדים, הריהו פסול, מטעם שאינו "הדר". ויש אומרים מטעם שזה מום בלולב. אך אם נעקם מעט, כשר. ואם נעקם לאחוריו [לצד השדרה] אפלו הרבה, הרי זה כשר, שכל מה שבריתו. ומכל מקום, לכתחלה יקח לולב שאינו עקם כלל. (ג קנא. שא)

לולב כפוף

לולב שראש שדרתו כפוף לגמרי, בין לפניו, בין לאחוריו, בין לצדדיו, הריהו פסול. אבל אם העלים שבראשו כפופים מעט, כמו שמצוי בהרבה לולבים, הריהו כשר.

ודע, כי אין הכפוף דומה לעקם, כי עקם זה מתעגל כמגל, אבל כפוף הוא כעין שבירה, שנגרעה כמו שנכפפה השדרה לשנים. (ג קלב, קנג. שא)

מהו הלולב המהדר ביותר?

מצוה מן המבחר לטל לולב שהעלים שלו עולים עם השדרה יחד ואינם מפרדים כלל. ושיהיה ישר כשרביט ללא שום עקמומית. ושהעלה העליון לא נחלק בתימת אפלו מקצתו, ולא נקטם ראשו של העלה העליון אפלו כלשהו. (רצד, רצו, שא)

יהי ממון חבדך חביב עליך כשלך

הן אמת שחשוב מאד לטל לולב מהדר כנ"ל, אולם יש לתן את הדעת על מה שישנם אנשים, שמחמת התלהבותם למצוה, פעמים ובחפזם אחר לולב מהדר, מקלקלים הם לולבים אחרים, על ידי שפותחים את העלים העליונים לראות שהעלה האמצעי לא נחלקה התימת שלו, וחזבים הם לשלם למוכר הלולבים, מאחר והפסידוהו. וכבר כתב להזהיר על זה בספר מאמר מרדכי, וזו לשונו: "כמה פעמים ראיתי שמפרידים את העלים העליונים זה מזה, כדי לבדק אם נחלק העלה האמצעי, ועל ידי בדיקתם אחר העלה האמצעי אם נחלק גבו, הם מפרידים את שני העלים העליונים ופוסלים אותו. לכן לא יבדקו אלא בראיה בלבד". (רצח)

עֲרֵלָה

עץ תָּמַר שֶׁנִּטְעוּהוּ כְּדֵי לטל הלולָבִים לְמִצְוָה, הַתְּמָרִים שָׁבוּ חֲיִבִּים בְּעֲרֵלָה, אֲבָל הלולָבִים אֵינוּ בָּהֶם דִּין עֲרֵלָה, שֶׁהָרִי אֵינָם פְּרִי. (ש.כ. וכמבואר בחוברת "מצוות הארץ")

לולבו של הבבא סאלי זיע"א

רַבְּנוּ הַבַּבְּא סָאֲלִי הַקְּפִיד לְקַנּוֹת לולב עֲבָה וְגָדוּל, קוֹשָׁה הִיא לְמִצְאָ לולב יִפָּה שֶׁיִּמְצָא חוּ בְּעֵינָיו. יְהוּדִי מְמוּשָׁב "יָד רַמְבַּ"ם" הֵבִיא בְּמִיחָד שְׁתִּיל שֶׁל דָּקֵל מִתְּאִפִּילַת שְׁבַמְרוּקוֹ, וְשָׁתַל אוֹתוֹ בְּגִנְתּוֹ שֶׁבְ"יָד רַמְבַּ"ם", וְהָיָה נוֹהֵג לְהֵבִיא לְרַבְּנוּ לולב מִן הָעֵץ שֶׁבְּגִנְתּוֹ.

כְּשֶׁרַבְּנוּ בְּדַק אֶת הַלולָב, הִיא בּוֹדֵק אֶת הָעֵלָה הָעֲלִיוֹן בְּעֵינָיו, וְלֹא הִיא מִפְּרִיד אֶת הָעֲלִים, בְּגִלְל אֲסוּר גָּזַל וּמִצְוָה הַבָּאָה בְּעֵבֶרָה [כמבואר לעיל].

בְּעָרֵב סְכוּת בְּבַקָּר הִיא עוֹטֵף אֶת הַלולָב בְּסֶרֶט יָפָה, וּמַעֲטֵר אוֹתוֹ כְּמִנְהַג מְרוּקוֹ, וְאַחַר כֵּן קוֹשֵׁר אוֹתוֹ עִם הַהֶדֶס וְהָעֶרְבָה. (ישראל סבא 302)

ההדס**"עֲנַף עֵץ עֵבֶת" – תְּבִנִית הַהֶדֶס**

מֵה שֶׁאִמְרָה תוֹרָה "עֲנַף עֵץ עֵבֶת", הוּא הַהֶדֶס שֶׁעֲלָיו חוֹפִים [מְכַסִּים] אֶת עֵצוֹ. וּבַהֶדֶס יִשְׁנֶם: עֵץ [בַּד], עֲלִים, שְׂרֵשׁ – עֵקֶץ. הָעֵץ, בּוֹ תְלוּיִים הָעֲלִים הִירְקִים. וּמִקוּם חֲבוּר הָעֲלִים בְּעֵץ, נִקְרָא עֵקֶץ אוֹ שְׂרֵשׁ.

והחוט המְשֻׁלָּשׁ

לְכָל אַרְבֵּי הַהֶדֶס צָרִיךְ שִׁיְהִיו שְׁלֹשָׁה עֲלִים עַל גְּבִי שְׁלֹשָׁה עֲלִים, אֲבָל אִם הֵיוּ בּוֹ שְׁנֵי עֲלִים עַל גְּבִי שְׁנֵי עֲלִים, הָרִי זֶה פְּסוּל. (שג)

בְּעִגּוּל אֶחָד

צָרִיךְ שֶׁשְׂרֵשֵׁי [עֵקֶצִין] שְׁלֹשֶׁת הָעֲלִים יִהְיוּ סְמוּכִים זֶה לְזֶה בְּשׁוּה בְּעִגּוּל אֶחָד, וְאוּלָם אֵינוּ צָרִיךְ שֶׁיִּצְאֻ הַשְּׂרֵשִׁים בְּשׁוּה מִמֶּנּוּ, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה גְבוּהָ מִזֶּה אֲפִלוּ כְּחוּט הַשְּׂעֵרָה, אֲלֹא דִי בְּזֶה שֶׁאֲפִלוּ מִקְצַת מִשְׂרְשֵׁיהֶם נִפְגָּשִׁים זֶה עִם זֶה בְּקוֹ שׁוּה. [חזו"ו אִישׁ קְהִלּוֹת יַעֲקֹב כְּנֵיבֶסְקִי הַפָּר"ח גְּרִינְמָנוּ הַפָּר"שׁ ז' אוֹרְבּוֹד, הַגְּר"שׁ אֶלְנֵשִׁיב [עוד] אֲבָל אִם הֵיוּ שְׁנֵי עֲלִים סְמוּכִים וְאֶחָד לְמַעַלָּה מֵהֶם אוֹ לְמַטָּה מֵהֶם, הָרִי זֶה הֶדֶס שׁוֹטָה, וּפְסוּל. (שג)

אַרְבֵּי הַהֶדֶס

מִן הַדִּין דִּי בַהֶדֶס בְּאַרְבֵּי 20 ס"מ, שֶׁכֵּן פָּסַק מְרוֹן הַשְּׁלַחַן עֲרוּף (סִימָן תֵּרַנ ס"א), אוּלָם טוֹב לְהַדָּר שִׁיְהִיָּה הַהֶדֶס לְפָחוֹת 24 ס"מ. (שסב)

רבו ככלו

אם ברב ההדס [11 ס"מ] היו שלשה עלים על גבי שלשה עלים, אבל במעוטו היו שני עלים, או עלה אחד, או שנפלו לגמרי, הריהו כשר. וכן אם ברב ההדס היו שרשי שלשת העלים סמוכים זה לזה, ובמעוטו לא היו סמוכים, הריהו כשר. ואין צריך שיהיה רב השלוש יחד בקטע רצוף, אלא גם אם הם מפזרים, הרי זה כשר. (ב כז. שי)

זה שאמרנו שדי ברבו משלש כדי להכשירו, הוא גם באם היה ההדס ארף ביותר למשל: 40 ס"מ, שאין צריך שיהיה רב ארכו 21 ס"מ משלש, אלא די ברב השעור הכשר בהדס, שזה 11 ס"מ. (שיא)

ומכל מקום ישתדל לקנות הדס שכלו משלש, כי לבד מן ההדור שיש בזה, ירויח שגם אם ישרו מעט מהעלים בחג, לא יפסל לו ההדס. (ב א)

17

עליו חופים [מכסים] את עצו

מצוה מן המבחר לטל הדס שראשי עליו מגיעים לעקץ של העלים שמעליהם, ובזה נמצא שעליו מכסים את כל עצו, אולם גם אם אינם מגיעים לעקץ של העלים שמעליהם, אינו פסול, כי די בזה שהעלים מכסים את רב העץ. (שה)

גדל העלים

ראוי להזהר שלא יהיו עלי ההדס רחבים וגדולים הרבה, כי יש פוסלים הדס כזה, שלדבריהם גם זה נקרא הדס שוטה שפסול. על כן גדיף שיהיו כס"מ וחצי. (שו)

נקטם ראשו

אם נקטם העץ שבראש ההדס, הריהו כשר, אלא שלכתחלה יש לטל הדס שלם. ואף על פי שאם נקטם ראש הלולב או הערבה הרי זה פסול, מכל מקום בהדס, כיון שעליו חופים [מכסים] את ראשו, אין קטימתו נכרת. נמצא אפוא, שאם נקטם העץ עם העלים שסביבו ונשאר מהעץ ונכרת קטימתו, חתף את הנשאר מהעץ עד העלים שלמטה, כדי שהעלים יכסו אותו ויהיה כשר. אף לא יעשה כן ביום טוב, מפני שנראה כמתקן. (משנ"ב סימן תרמו ס"ק כט. שעה"צ אות לב. שח)

פאות וענבי ההדס

פעמים ויוצאים עלים ופאות קטנים מעץ ההדס, בין שלשה עלים לשלשה עלים, וטוב לקטם אותם, כדי שלא יפסיקו בין שלושי העלים. (שיב)

הדס שעלו בו כמין ענבים, אם הם ירקויות, הריהו כשר. ואם הם אדמונת או שחרות, והם הרב יותר מהעלים, הריהו פסול. לכן יתלש את הענבים ויחזר להכשירו, אלא שלא יתלש ביום טוב, לפי שנראה כמתקן. (שיב)

מהו ההדס המהדר ביותר?

מצוה מן המבחר שיהיה ההדס שלם - שאין ראשו קטום, שיהיה כולו משלש ושרשי העלים סמוכים זה לזה, שיהיו ראשי העלים מגיעים לעקץ של העלים שמעליהם, שיהיו העלים קרובים לעץ ומכסים אותו, ושעלים לא יהיו גדולים ורחבים הרבה. (ב קמו. שה, שג, שח, שי)

ערלה - אין בהדס דין ערלה, כיון שאינו פרי. (שכ)

☞ הערבה**"ערבי נחל"**

מה שאמרה תורה "ערבי נחל", היא הערבה הידועה, ומאחר ורוב מין זה גדל על הנחלים, לכך נקרא שמו "ערבי נחל". (שטז)

תבנית הערבה

בערבה ישנם: עלים, פה, וקנה [עץ, בד]. העלים משוכים כנחל ולא עגלים. ופי העלים, דהיינו שפת העלים מסביב, הוא חלק, ואין בו שנים גדולות כמסור. והקנה שבו תלויים העלים, אדם ולא ירק. (ד לב, נא. שטז)

יש עוד מין ערבה מצוי שדומה מאד לערבה זו, אלא שפי העלים שלו אינו חלק לגמרי, אלא יש בו שנים קטנטנות, וגם ערבה זו כשרה למצוה. (ד נא. שטז)

ארץ הערבה

מן הדיון די בערבה בארץ 20 ס"מ, שכן פסק מרו השלחן ערוך (סימן תרנ"א). אולם טוב להדר שתהיה הערבה לפחות 24 ס"מ. (שסב)

נקטם ראשה

אם נקטם העץ שבראש הערבה, הריהי פסולה ליום הראשון, משום שאין זה 'הדר', אבל אם נקטם העלה שבראשה, הריהי כשרה. (ד ר. שיז)

נקטמו העלים

אם נשרו מקצת עלי הערבה, הריהי כשרה. אך אם נשרו רב עליה, הריהי פסולה ליום הראשון, משום שאין זה 'הדר'. אבל לשאר הימים, הריהי כשרה, ובלבד שישאר לפחות עלה אחד בערבה, בצרוף דעת העטור שדי בעלה אחד לכתחילה. (עיין שו"ע סימן תרמז"ב, וסימן תרמט"ה. ומשנ"ב סימן תרמז"י ושער הציון ס"ק יא. ד קסג. שיח)

התחוררו העלים

אם רב עלי הערבה נקבו בהם נקבים, או שנחתך מהם, אין הערבה נפסלת ליום הראשון, אלא רק אם נקב או נחתך רבו של כל עלה ועלה. (שכד)

לבִּלּוּב

יש מחפשים לקחת דוקא ערבה שיש לה לבִּלּוּב, שהוא עלה קטן בראש הערבה. אך אין זה מן הדיון כִּלְלִי, ואינו אלא חמרה בעלמא. ופשוט שערבה שאין לה לבִּלּוּב, הריהי פשרה ומהדרת לכתחלה. ובספר ארחות רבנו מובא שהגאון הסטייפלר זצ"ל לא הקפיד לקחת ערבות עם לבִּלּוּב כִּלְלִי. (ד ריא. שיז)

מהי הערבה המהדרת ביותר?

מצוה מן המבחר שתהיה הערבה שלמה עם כל עליה, ושכל העלים יהיו שלמים ולא מחררים כִּלְלִי. (שיז, שיח, שכד)

הדור מצוה

טוב להדר ולהחליף את הערבה בחל המועד כל יום או יומים, מאחר והיא נכמשת מהר מאד. (שכב)

כשמחליף את הערבה, לא יתחב את הערבה בתוך האגד של הלולב, שיש לחוש שפא ינשרו העלים, אלא יתיר את האגד, ויתנו את הערבה ויקשר שוב. (שכב) ועיין להלן (עמוד 197) אם מותר לתלוש מעלי הלולב בחול המועד.

ערלה – אין בערבה דין ערלה, מאחר ואינה פרי. (שכ)

ארבעת המינים בשנה השביעית

אתרוג

אתרוג שיש בו קדשת שביעית, פשר למצוה. ומתיר למשמש בו בימים, אף על פי שהקלפה קצת נפסדת. והטעם לזה, כיון שנטע מתחילה על דעת שיהיו האתרוגים לצורך מצות ארבעת המינים, וזה דרכם שימשמשו בהם במצוה, לכך אין בזה איסור. ועוד כי רק הקליפה נפסדת אבל הפרי ראוי לאכילה, ואין זה בכלל האיסור "לאכלה ולא להפסד". (הרידב"ז, הר צבי, צץ הקודש. וכמבואר בחוברת "מצוות הארץ בהלכה ובאגדה" בהלכות שביעית)

שמור ונעבד

אף אם עבדו בעץ באסור בשביעית, או שלא הפקירו הבעלים את פרות העץ כדיון, פשר האתרוג למצוה, שהרי אף לאכלו מתיר, וכל שכן בלולב, הדס וערבה. (ירושלמי, רש"י, הרמב"ם, רבנו שמשון, הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א, המאירי, החינוד, הכסף משנה ועוד. וכן פסקו בארנות משה, צץ אליעזר ועוד. ועיין בית יוסף יורה דעה סוף סימן צז. רפה)

חנט בשישית ונקטף בשביעית

אֶתְרוֹג שְׁחַנֵּט [שְׁגַדֵּל שְׁלִישׁ] בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית, וְנִקְטָף מֵהַעֵץ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, אֵין נוֹהֵג בּוֹ קִדְשֵׁת שְׁבִיעִית, כִּיּוֹן שְׁחַנֵּט בַּשְּׁשִׁית. אִדְּ רָאוּי לְהַחְמִיר לְנִהֵג בּוֹ קִדְשֵׁת שְׁבִיעִית, כְּדִי לְחַשֵּׁשׁ לְדַעַת הַרְמַב"ם שֶׁהוֹלְכִים בְּאֶתְרוֹג אַחַר לְקִיטָה. (שו"ע י"ד ס' שלא סעי' ככו. חוברת "מצוות הארץ")

חנט בשביעית ונקטף בשמינית

אֶתְרוֹג שְׁחַנֵּט בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, וְנִקְטָף מֵהַעֵץ בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית, יֵשׁ בּוֹ קִדְשֵׁת שְׁבִיעִית, וַיִּמְאַחַר וַיִּמְפְּקִירִים אֶת פְּרוֹת הָעֵץ, פְּטוּר הוּא מִתְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת. וַיִּמְכַּל מְקוֹם טוֹב לְהַחְמִיר לְהַפְרִישׁ עָלָיו תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת בְּלִי בְרָכָה, כְּדִי לְחַשׁוֹשׁ לְדַעַת הַרְמַב"ם שֶׁהוֹלְכִים אַחַר לְקִיטָה, וְכִיּוֹן שֶׁלְקִיטָתוֹ הִיטָה בַּשְּׁמִינִית, נִמְצָא שֶׁאֵין בּוֹ קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית וְחַיִּיב בַּתְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת, אִךְ לֹא יִבְרַד, שֶׁהֵרִי לְשֹׂאֵר הַפּוֹסְקִים כִּיּוֹן שֶׁהוּא קְדוּשׁ וְהוֹפְקָה, פְּטוּר מִמַּעֲשָׂרוֹת, וּסְפֵק בְּרֻכּוֹת לְהַקֵּל.

קניית אֶתְרוֹג מֵעַם הָאָרֶץ

אֵין לְקַנּוֹת אֶתְרוֹג שֶׁל שְׁבִיעִית מֵעַם הָאָרֶץ שֶׁחֲשׂוֹד שְׁלֹא יִנְהַג בְּקִדְשָׁה בְּדַמִּי הָאֶתְרוֹג, אֲלֹא אִם כִּן קוֹנֶה מִמֶּנּוּ גַם לְוֹלֵב [או חֲפָץ אַחַר שֶׁאֵין בּוֹ קִדְשֵׁת שְׁבִיעִית], שְׂאֵז, מִכִּיּוֹן שֶׁבְּלוּב אֵין קִדְשֵׁת שְׁבִיעִית, מִבְּלִיעַ לֹא אֶת דְּמֵי הָאֶתְרוֹג בְּלוּב, כְּלוֹמֵר שֶׁכִּבְיָכוֹל מְשַׁלֵּם יוֹתֵר עַל הַלּוּב בְּמְקוֹם עַל הָאֶתְרוֹג. לְמִשַּׁל: אִם הַלּוּב עוֹלָה 30 ש"י וְהָאֶתְרוֹג 60 ש"י, יֹאמֵר לוֹ: אֲנִי מְשַׁלֵּם לְךָ 90 ש"י עִבּוֹר הַלּוּב, וְנִמְצָא שֶׁקִּבַּל אֶת הָאֶתְרוֹג בְּמִתְנָה מֵהַמוֹכֵר. וְכִבֵּר הַתְּבָאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁבִיעִית, שֶׁיְכֻל גַּם לְקַנּוֹת מִמֶּנּוּ אֶת הָאֶתְרוֹג בְּהִקְפָּה אוֹ צ'ק אוֹ פְּרָטִיס אִשְׂרָאֵי, שֶׁבִּתְשֻׁלוּמִים אֵלוֹ אֵין בְּכֶסֶף קִדְשֵׁת שְׁבִיעִית.

שווק אֶתְרוֹגִים לְחוּץ לְאָרֶץ

אִסוּר לְהוֹצִיא פְּרוֹת שְׁבִיעִית לְחוּ"ל. וַיִּמְכַּל מְקוֹם, אִם עָבְרוּ וְהוֹצִיאוּ אֶתְרוֹגִים לְחוּ"ל, יוֹצֵאִים בָּהֶם יְדֵי חוּבָה, וַיִּזְהָרוּ לְנִהֵג בָּהֶם קִדְשֵׁת שְׁבִיעִית.

מצוה גוררת מצוה

טוֹב לְקַחַת אֶתְרוֹג שֶׁשְׁמְרוּ עָלָיו אֶת דִּינֵי הַשְּׂמִטָּה כִּהְגוּ וְנוֹהֲגֵת בּוֹ קִדְשֵׁת שְׁבִיעִית, שֶׁכִּיּוֹן שֶׁנִּעֲשֶׂתָה בּוֹ מִצְוֹת שְׁבִיעִית, תַּעֲשֶׂה בּוֹ עוֹד מִצְוָה אַחֲרֵת, רַק שֶׁיִּזְהָרוּ לְנִהֵג בּוֹ בְּקִדְשָׁה.

הַתֵּר הַמְּכִירָה

כְּתַב בְּשׁו"ת אַגְרוֹת מִשָּׁה פִּינְשֵׁטִיין: בְּדִין אֶתְרוֹגִים שֶׁנִּשְׁלְחוּ מֵאָרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּץ לְאָרֶץ בְּסוֹף שְׁנַת הַשְּׂמִטָּה, מֵאֵת פְּרֻדְסָנִים שֶׁעָשׂוּ עַל פִּי הַתֵּר הַמְּכִירָה שֶׁל הַרְבֵּנוֹת הָרְאשִׁית בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְרַב אֶחָד מִחוּץ לְאָרֶץ אִסַּר אוֹתָם מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְנַגֵּד

להתיר המכירה, ולדעתו יש בזה משום אסור סחורה בפרות שביעית. והשיב, שאין לחוש לדברי האוסר, ויכולים לכתחילה לצאת ידי חובת המצוה באתרוגים אלו, כי פשוט שמכיון שסוחרים אלו עושים על פי הוראת בית דין של הרבנות הראשית, אין בזה אסור כלל, כי בודאי העושה על פי הוראת בית דין, אין עליו שום חטא. שאפילו אם תמצא לומר שאין הלכה כמותם, כל זמן שלא עמדו כל חכמי הדור למנינו, ונפסק שלא כמותם, העושה כמותם יש לו על מה שיסמך. ואף על פי שידעתי שיש רבנים המתנגדים להתיר המכירה, שלדעתם אין המכירה מועילה כלל, מכל מקום הם בטלים במעוטים נגד גאוני הספרדים בדור שלפנינו שהתירו הדבר. ע"כ. (חזון עובדיה יום טוב עמוד מה)

ישנם עוד פרטים מסוימים לגבי גדיל האתרוג בשנת השמטה, כמבאר בהרחבה בחוברת "מצוות הארץ בהלכה ובאגדה" בהלכות שביעית, קחנו משם.

לולב. הדס. ערבה.

לולב, הדס וערבה - דינם כסתם עצים שאין בהם קדשת שביעית, ומתיר לסחור בהם. (הרמב"ם, הר"ן, רבנו עובדיה מברטנורא, הרדב"ן, כפות תמרים, שאלת יעב"ץ, טורי אבן, דברי יציב, אור שמה, מהרי"ל דיסקין, ציץ הקודש, חשב האפוד, ציץ אליעזר, הגרש"ז אוירבך. שב, שטו)

נטילת ארבעת המינים

18

שומר מצוה

אחר שזכה לקנות ארבעת המינים מהדירים, ישים לב לשמרם היטב שישארו לחים ורעננים. ועל כן יעטוף את הלולב, ההדס והערבה במנגבת לחה בנרתיק סגור הרמטית, ובזה תשתמר לחותם היטב. (ב ה. ד כו. שכב)

"זה אלי ואנוהו"

טוב ונכון לתת את האתרוג בתוך קפסה יפה ומהדרת, ומי שבאפשרותו, יתן את האתרוג בקפסת כסף מהדרת, וגם את הלולב יתן בנרתיק מיוחד, יפה ומהדר, כדי להראות את אהבתו וחסבתו להקדוש ברוך הוא ולמצוותיו. (תיט)

בית המקדש

בזמן בית המקדש היו נוטלים את הלולב במקדש כל שבעת ימי החג מן התורה, שנאמר: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם, שבעת ימים", אבל בשאר המקומות לא היו נוטלים אלא ביום הראשון בלבד, שנאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון".

משחרב בית המקדש, תקנו נשיא ישראל, רבן יוחנן בן זכאי ובית דינו, שיטלו

לולב בכל מקום שבעת ימים, זכר למקדש. נמצא אפוא, שבזמן שאין בית המקדש מצות נטילת לולב מן התורה היא רק ביום הראשון של החג, אך בשאר ימי חל המועד המצוה היא מדברי חכמים. (ש"ל)

ירושלים עיר הקדש

יש המהדרים לטל לולב בימי חל המועד על יד הכתל המערבי, כדי לחוש לדעה האומרת, שבירושלים העתיקה נוהגת מצות לולב מן התורה בכל שבעת הימים כמו בזמן בית המקדש. אולם, מאחר ורב ככל הפוסקים חולקים על דעה זו, אין צורך להחמיר בזה, ויפנה את זמנו לעסק בתורה, שאין לך מעלה טובה ממנה, וכבר אמרו חז"ל: **"כל מצוותיה של תורה, אינן שוות למלה אחת של תורה"**. (ירושלמי פאה פרק א הלכה א, שנות אליהו לגר"א. וכמבואר בהרחבה בחוברת "חג השבועות בהלכה ובאגדה"). (ש"ל)

זמן המצוה

מצות לולב ומינוי ביום, ולא בלילה, שנאמר: **"ולקחתם לכם ביום הראשון"**, וכן נאמר: **"ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים"**, ימים ולא לילות. (ש"ס)

בין השמשות

מי שהיה טרוד כל היום הראשון ולא נטל לולב עד שהגיעה שקיעת החמה, יטל מיד בבין השמשות בברכה. אולם בשאר הימים שהמצוה היא מדברי חכמים, טוב שיטל את הלולב, אך בלי ברכה.

יש שאלו ממה שפסק מרן מלפא זצוק"ל בשו"ת יביע אמר (חלק י סימן נב) על מי שהיה עסוק במצוות יום הפורים, משלוח מנות, מתנות לאביונים וסעודת פורים, וסמוך לשקיעת החמה נזכר שעדין לא קרא את המגלה, ומשער בדעתו שלא יוכל לסיים את כל הקריאה אלא בבין השמשות, האם בכל זאת יברך על המגלה? וכתב שיברך מטעם ספק ספיקא, שמא הלכה כשיטת רבנו תם ורבים מן הראשונים שאין זה יום גמור הוא, ושמא בין השמשות עצמו יום הוא. ושמא הלכה כרבי יוסי שכל זמן בין השמשות יום גמור הוא, ורק לאחר כחצי דקה מגיע בין השמשות שהוא רגע אחת כהרף עין. ובצרוף דעת הרדב"ז שכל שיש ספק במצוה ולא בברכה, לא אומרים ספק ברכות להקל. והלוא לדעת מרן השלחן ערוך, בין השמשות שלנו יום גמור הוא כרבנו תם, ונמצא שעדין זמן המצוה הוא. ע"ש. ואם כן אף בנדוננו, הגם שנטילת לולב בחל המועד היא מדרבנן, מדוע לא נאמר שיטל בברכה בבין השמשות? אולם לעניות דעתי, יש הבדל בין הנדונים, כי שם בקריאת המגלה מדבר שנזכר קדם השקיעה שלא קרא, וכיון שאין זה הוא יום ודאי, מטל עליו עתה חיוב גמור לקרא, אלא שיש צד לומר שלא יברך כיון שישם אותה בבין השמשות, ונמצא שאולי אינו קורא אותה בזמנה אלא בלילה, על זה צרף מרן את כל הספקות כדי להחשיב זמן זה ליום. לא כן בנדוננו שבבר הגיע בין השמשות, ומאחר שמצות ארבעת המינים בחל המועד מדרבנן, ספק דרבנן לקולא, וברור שאינו חייב לטלם, וכמו שכתבו הרמב"ם, הר"ן, הריטב"א, המאירי, ההשלמה ועוד, ולכן אף אם נצרף את כל הספקות להחשיבו יום, עדיין היאך יאמר **"אשר קדשנו במצוותיו וציונו"**, הלוא לא נצטווה ולא התחייב כלל, ורק טוב שיטל בבין השמשות להדור ומעלה.

ומעתה צריך לומר שמה שפסק מרן זצוק"ל (חזו"ע ימים נוראים עמוד קמד) שמי שלא שמע שופר בראש השנה ונזכר בבין השמשות, תוקע בברכה, ובלבד שיסיים את התקיעות קודם צאת הכוכבים. היינו דוקא ביום הראשון שמצות התקיעה היא מן התורה, וכיון ששפק דאורייתא לחומרא, לכן תוקע בברכה. אבל ביום השני שהתקיעה מדרבנן, לא יברך בבין השמשות, כיון שמן הדין הוא פטור מלתקוע, ששפק דרבנן לקולא. אולם אם נזכר קודם השקיעה, יתקע מיד בברכה, אף שיגמור את התקיעות בבין השמשות, וכדין קריאת מגילה לעיל. שוב ראיתי שכן ציינו בקיצור שלחן ערוך חזון עובדיה (מועדים ח"א עמוד שנג) שצריך לומר שכוונת מרן זצוק"ל דוקא ביום ראשון של ראש השנה, אבל ביום שני לא יברך בבין השמשות כלל. (ועיינו תמה, שו"ת יביע אומר חלק ט סימן נב, וחלק י סימן נב ובמילואים. שו"ת יחווה דעת חלק ז סימן צט הערה 4. ילקוט יוסף ארבעת המינים עמ' תקמח, תקנב, תקנה. ופורים עמ' רפד, רצא. ועיינו עוד בעלון "ותתענג בדשן" גליון מס' 47)

שַׁבַּת קִדְשׁ

אִין נוֹטְלִים לוֹלֵב בְּיוֹם שַׁבַּת, וְאֶפְלוּ אִם חַל יוֹם הָרֵאשׁוֹן שֶׁל הַחַג בְּשַׁבַּת, שְׁמֻצוֹתָיו מִן הַתּוֹרָה, אֲסֻרוֹ חֻקִּים לְטַל הַלוֹלֵב, מִחֻשׁ שְׁמָא יִטְעָה מִיִּשְׁהוּ וְיוֹצִיא אֶת הַלוֹלֵב אֲרָבַע אַמּוֹת [כ-2 מֵטֵר] בְּרִשׁוֹת הָרְבִים, וְיַעֲבֹר עַל אֲסוּר תּוֹרָה שֶׁל הוֹצֵאָה בְּשַׁבַּת. (שלד. ועיינו בעלון "ותתענג בדשן" גליון מס' 45 הארה 1 ותורה נחת עד מאוד)

אֲגֵדָה אַחַת

מִצְוָה מִן הַמִּבְחָר לְאָגֵד אֶת הַהֲדָסִים וְהַעֲרְבוֹת עִם הַלוֹלֵב בְּשְׁנֵי קְשָׁרִים זֶה עַל גִּבֵּי זֶה, וְיִתְלַשׁ מֵעַט מֵעֲלֵי הַלוֹלֵב לְמַטָּה וְיִקְשֹׁר בָּהֶם. (רש"י, היראים, מרדכי, אור זרוע. סימן תרנא ס"א ובמשנה ברורה סק"ח. שמב)

בגמרא מסכת סוכה (ד' ע"ב), שאל רבי אליעזר, למה לא אוגדים גם את האתרוג עם שלשת המינים? וענתה הגמרא, אילו היה נאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון, פרי עץ הדר, וכפת תמרים, וענף עץ עבת, וערבי נחל", היה משמע שאות ה' החיבור שבתבת "וכפת תמרים", באה להוסיף על ענין הראשון, שיש לצרף גם את האתרוג עם הלולב. אבל עכשיו שלא נאמר בתורה אלא "כפת" בלי ה', ללמדנו שאין צריך לאגוד את האתרוג עם הלולב באגודה אחת. לא כן בהדסים שכתוב: "וענף עץ עבת", וכן בערבה כתוב: "וערבי נחל", ה' החיבור באה ללמדנו שיש לאגוד את הלולב ההדסים והערבות באגודה אחת.

ומצאתי טעם נוסף ברבנו מנוח (לולב פ"ז ה"ו) בשם פסיקתא דרב כהנא: "פרי עץ הדר", זה כנגד דניאל, שהיה מהודר בחצר המלכים, כמו שנאמר (דניאל ו ג): "ועלם מנהון סרכין תלתא, די דניאל חד מנהון", והיינו שמינה המלך דרוש את דניאל לאחד משלשת השרים הראשיים שהיו מעל מאה ועשרים שרים. "כפת תמרים, וענף עץ עבת, וערבי נחל", כנגד חנניה, מישאל ועזריה. ולפיכך אוגדים את שלשת המינים לעצמם, כנגד הניסיון שהתנסו שלושתם יחד בכבשן האש, כמו שנאמר (שם ג כא): "באדין גבריא אלה, כפתו בסרבליהון פטשיהון וכרבלתהון ולבשיהון, ורמיו לגוא אתון נרדא וקדתא". והאתרוג לבדו, כנגד דניאל שהתנסה לבדו בגוב האריות. ע"כ.

כִּיצַד אוֹגְדִים?

כֶּתֵב הַגָּאוֹן רַבִּי אֲבָרְהָם אֲבֵלִי בְּחִבּוּרוֹ מִגֵּן אֲבָרְהָם: עַל פִּי הַקַּבְלָה יֵשׁ לְאָגֵד כָּד:

יניח את הלולב על השלחן כשהשדרה מול פניו והעלים למטה. יניח הדס אחד מצד ימין של הלולב, והדס אחד משמאלו, וההדס השלישי יניח בניניהם על הלולב, ויהיה נוטה יותר לצד ימין. לאחר מכן יקח ערבה אחת ויניחה על ההדס הימני, וערבה שניה על ההדס השמאלי, ויקשר. ע"כ. וכתב רש"י, שיהיה שההדס יהיה גבוה יותר מהערבה, ויראה יותר. ויקשר את ההדסים והערבות למעלה ולמטה, כדי שלא יתפזרו ענפי הערבה לכאן ולכאן. (מהרי"ו ורמ"א סימן תרנא. שמג)

כתב החתם סופר: "מכיון שהאגד בלולב הוא משום 'זה אלי ואנוהו' - התנאה לפניו במוצות, אין לנו אלא מה שהתורה מיפה עלינו ולא מה שאנו ממציאים פויים והדורים, ולכן עקר 'ואנוהו' - לאגד את הלולב בחוטי הלולב, ולעשות שני קשרים זה על זה, ולא כמו שיש נוהגים לעשות כמין טבעות של עלי לולב יפה ומהדר, ותוחבים לתוכו הלולב עם ההדס והערבה, שקוראים 'קושיקלאד', שאין זה 'ואנוהו' שאמרה תורה, אלא צריך להיות קשר על קשר, ואחר כך יכול ליפותו כמו שירצה לחבוב מצוה". עכ"ד. וכן כתבו בפורי יעקב, בית דוד ועוד. וכן נהג הגאון רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן זצ"ל. ומכל מקום, מה שיש מבני אשכנז שתוחבים את המינים ב'קושיקלאד', יש להם על מה לסמוך. (שמג, שמו. משנה ברורה תרנא סק"ח)

כשאגד את המינים יחד, ישים לב לאגדים באפן ששדרת הלולב תראה תמיד למעלה מההדסים והערבות לפחות בשעור טפח [8 ס"מ], מלבד גבה העלים שמון השדרה ולמעלה, ואפלו אם ההדסים והערבות גבוהים הרבה, יקפיד בזה. (שנט)

זמן האגוד

יאגד את הלולב עם ההדס והערבה בשני קשרים זה על גבי זה קדם החג. ואם לא קשר קדם החג, לכתחילה לא יקשר שני קשרים ביום טוב, אלא קשר עניבה, כיון שאסור לקשר קשר של קימא שעומד לשבעה ימים. אבל אם יתירו בתוך שבעה ימים [כפי שמצוי שמחליפים את הערבות שמתבשות], מתיר לקשר שני קשרים.

יש מתירים לקשר שני קשרים, אף אם לא יתירו בתוך שבעה ימים, מאחר וזה קשר של מצוה. ויש מחמירים שכיון שאינו חובה, לא נחשב כמצוה גמורה. (החיד"א, חמדת ימים, ערוך לנר, היעב"ץ, חתם סופר, ציץ אליעזר, פתחי שערים ועוד. סימן שיז ס"א. שדמ. חזו"ע שבת ה סג)

תלישת עלי הלולב ביום טוב

מתיר לתלש מעלי הלולב ביום טוב בשביל לאגד בהם, שהרי אין אסור לתלש מדבר תלוש. וכתב מהרש"ם, ומי שנהג שלא לתלש, הרי זה מנהג בטעות. (ותוספתא, רש"י, שבולי הלקט, מהר"ם מרוטנבורג, הרמ"א, בית דוד, פרי מגדים ועוד. שדמ)

תְּלִישַׁת עָלֵי הַלּוּלָב בחול המועד

המחליף ערבות בחול המועד, רשאי לתלוש עלים חדשים מהלולב, כדי לאגוד בהם שוב את ההדסים והערבות. וטוב שיעשה תנאי קודם כניסת החג, שאינו מקצה את כל הלולב למצוה, אלא רק כשיעור מצוותו [דהיינו ארבעה טפחים העליונים], ואז יוכל לתלוש מהעלים למטה לכל הדעות.

ראשית, ברור שאין זה דומה למה שמותר לתלוש עלים מהלולב בערב יום טוב, ואפילו ביום טוב עצמו, מותר לתלוש ולאגוד בהם את הלולב עם ההדסים והערבות, כי שמה עדיין הוא לא קיים בלולב את המצוה, נמצא שהלולב לא הוקצה למצוותו. ומה שהוא הכין והזמין את הלולב למצוה, הרי להלכה "הזמנה לאו מילתא היא" (מסכת סנהדרין מז ע"ב), דהיינו שעצם ההזמנה לבדה לדבר מצוה, אינה כלום, כל שבפועל הוא לא קיים בחפץ את המצוה. אבל כאן בחול המועד שכבר נטל את הלולב למצוה, נמצא שהוקצה למצוותו, ואיך נתיר לתלוש ממנו עלים ולהשתמש בהם? **תשובה:** האיסור להשתמש בדבר שהוקצה למצוותו, הוא דוקא בתשמיש של חול, אבל כאן שלוקח את העלים לצורך אגידת הלולב, אף על פי שהאגידה אינה חובה, אבל בכל זאת יש בה מצוה, משום "זה אלי ואנוהו", התנאה לפניו במצוות, כמבואר בגמרא (סוכה לג סע"א), לכן זה מותר. זאת ועוד, כיון שהשימוש בעלים הוא לצורך מצוה, והרי "מצוות לאו ליהנות ניתנו" (עירובין לא ע"א), נמצא שלא נחשב בכלל שהוא נהנה מהעלים, כי מצוה איננה בגדר "הנאה". ומה שיש שרצו לאסור לתלוש את העלים בחול המועד, בגלל שלא מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה, דהיינו ממצות נטילת לולב למצות "זה אלי ואנוהו"? זו אינה טענה, כיון שכלל זה לא שייך אלא בתשמישי קדושה, אבל לא בתשמישי מצוה, כמבואר בבית יוסף (יורה דעה סימן רנט) בשם המרדכי.

ולבד מזה, ישנה מחלוקת ראשונים, האם הלולב כולו וכן האתרוג כולו הוקצו למצוותם או חלק ממנו? לדעת התוספות (סוכה מז רע"ב) והרא"ש (שם פרק ג סימן כג), לא הוקצה אלא כשיעור המינימום של המצוה, ולכן בלולב, הוקצה רק כשיעור ארבעה טפחים העליונים בלבד, אבל שאר הלולב כלפי מטה, לא הוקצה למצוה, ורשאי להשתמש בו כרצונו. וכן האתרוג, הוקצה רק כשיעור כביצה, ולכן רשאי לאכול מהאתרוג, ועדיין יכול לצאת בו ידי חובה, כפי הדין שאתרוג חסר כשר בשאר הימים. אבל לדעת ההשלמה, הרא"ה, הריטב"א (סוכה לו ע"ב), והר"ן (שם יז ע"ב ד"ה תניא), הלולב כולו, וכן האתרוג כולו, הוקצו למצוותם. אמור מעתה, שלדעת התוספות והרא"ש שהוקצה הלולב רק כשיעור מצוותו, יהיה מותר לתלוש מעלי הלולב למטה, כיון שלמטה הוא לא הוקצה למצוה כלל. אבל לדעת החולקים, יהיה אסור לתלוש, כי כל הלולב הוקצה למצוה. ומכל מקום גם לשיטתם, אם יעשה תנאי שאינו מקצה את הלולב כולו אלא רק כשיעור מצוותו, רשאי יהיה לתלוש ממנו בחול המועד. ואמנם, כיון שיש רגילות בכך שרבים מחליפים את הערבות בחול המועד ותולשים שוב מעלי הלולב כדי לאגוד בהם, אפשר שזה נחשב כמו שהתנה מראש על דעת כן, וכמו שהבאנו לעיל (עמוד 141) בשם הט"ז ורבנו זלמן לגבי הקישוטים, ורשאי יהיה לתלוש את העלים במועד אפילו שלא התנה במפורש.

ההיתר הנ"ל מבוסס על פי המבואר בבית יוסף (סימן תרמט), הרמ"א (שם סעיף ה), מגן אברהם (שם ס"ק יט), משנה ברורה (שם ס"ק מא, ושער הציון ס"ק לט), אשל אברהם מבוטשאטש (ס"ס תרסד), דעת תורה למהרש"ם (סימן תרנא ס"א), עץ השדה (סימן תרנ אות ז), חזון עובדיה (סוכות עמוד תמב), אבני ישפה (חלק ה סימן צב, וחלק ו סימן ק), הליכות שלמה אוירבך (פרק עשירי הלכה י), קנין תורה בהלכה (חלק ה סימן ע), נטעי גבריאל (ארבעת המינים פרק מ אות כד), ולקחתם לכם (חלק א סימן א אות לו, וחלק

ג סימון י אות יג, דברי בניהו (חלק כב סימון מו), שלמי תודה (סוכות עמוד תתקכ), מעדני סופר (חלק א סימון עג), פסקי תשובות (סימון תרסד אות ד), חזון אליהו אביטן (חלק א סימון יג) ועוד.

19

תְּלִישַׁת עֲלֵי הַלּוּלָב שֶׁל קָטָן

מוותר לכתחילה לתלוש עלים מלולבו של ילד קטן שעדיין לא הגיע למצוות, ולקשור בו את הלולב וההדסים והערבות של אדם גדול. כיון שלולבו של קטן אינו בגדר "הוקצה למצוותו". כיון שהוא פטור מעצם קיום המצוה, ורק אביו מצווה לחנכו בנטילת לולב ובשאר מצוות.

כן מבואר במשנה מסכת סוכה (מה ע"א), "מייד התינוקות שומטים את לולביהם, ואוכלים אתרוגיהם". ומפורש שמוותר לאכול את אתרוגי הילדים אפילו בחג עצמו. ובגמרא (מו ע"ב) מבואר הטעם, כיון שרק אתרוגים של גדולים הוקצו למצוותם ולא של קטנים, שאינו מקיים בזה מצוה שחייב בה ממש אלא מדין חינוך. וכן כתבו האחרונים. (עיין שו"ת יביע אומר חלק ג סימון כח אות כד)

טִלְטוּל בְּיוֹם טוֹב

מִתֵּר לְטִלְטֹל אֶת הַלּוּלָב, הַהֲדָס וְהָעֵרְבָה בְּלַיִל יוֹם טוֹב כְּדֵי לְאָגֵדֵם יַחַד, וְאֵינֶם מְקַצְהוּ, אִף שֶׁעֲדִין לֹא הִגִּיעַ זְמַן מְצוּתָם. (אור זרוע, פרי מגדים, בית מאיר, בכורי יעקב, דבר משה אמריליו, הרש"ג, נחלת בנימין, מחצית השקל, הגר"פ, מהרש"ם, דעת קדושים, מנחת שלמה, שבט הקהתי. שעב)

טִלְטוּל בְּשַׁבַּת

אֲסוּר לְטִלְטֹל אֶת הַלּוּלָב, הַהֲדָס וְהָעֵרְבָה בְּשַׁבַּת, מִשּׁוּם מְקַצְהוּ [שֶׁהֵם כְּאֲבָנִים, שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם שֵׁם כְּלִי, וְאֵינֶם עוֹמְדִים לְשִׁמוּשׁ, וְאֲסוּר לְטִלְטֹלֵם אֶפְלוּ לְצַרְףּ גּוֹפֶם אוֹ מְקוּמָם]. אוֹלָם הָאֶתְרוֹג אֵינּוּ מְקַצְהוּ וּמִתֵּר לְטִלְטְלוֹ, כִּי רְאוּי לְהַרְיֵחַ בוֹ. וּבִרְףּ עָלָיו קוֹדֵם לְכֹן בְּרֶפֶת "הַנּוֹתוֹן רֵיחַ טוֹב בְּפִרוֹת". (סימון תרנג ס"א. חזו"ע שבת ג קנב, ברכות שכז. ועיין שעה שצג. ועיין להלן עמוד 236)

זְהִירוֹת

הַנּוֹתְנִים אֶת הַלּוּלָב בְּנִתְיָק יִפְהוּ, וְאֵת הָאֶתְרוֹג בְּקַפְסָה יִפְהוּ וּמְהַדְרָתוֹ, יִשְׁמְרוּ לֵב קוֹדֵם לְכַתֵּם לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּבִקְרוֹ, שֶׁהֵם מִתְכַּנְּנִים שְׁלֵא לְצֹאת יְדֵי חוּבָה בְּלִקְיָחָה זוֹ, מֵאַחַר וּמִבְּאֵר בְּשִׁלְחוֹן עֶרוּף (סימון תרנא ס"ז), שְׁאֵם לְקַח אֶת הַמֵּינִים עַל יְדֵי דָבָר אַחַר בְּדָרְךָ שֶׁל כְּבוֹד וְהֲדָר, יֵצֵא יְדֵי חוּבַת הַמְצוּוֹה. (תיט)

חֲצִיצָה

בְּסִיּוּם חֲזַרְתַּ הַשְּׁלִיחַ צְבוּר שֶׁל תְּפִלַּת שְׁחֲרִית, נוֹטְלִים אֶת אַרְבַּעַת הַמֵּינִים. וְקוֹדֵם שֶׁיִּקְחֵם, יִקְפִיד שְׁלֵא יִהְיֶה שׁוּם דָּבָר חוּצָץ בֵּין יָדוֹ לְלוּלָב, וְאֶפְלוּ טַבַּעַת יֵשׁ לְהַסִּירָהּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ פְּלִסְטֵר עַל יָדוֹ וְקִשָּׁה לוֹ מֵאֵד לְהַסִּירוֹ, רִשְׁאֵי שְׁלֵא לְהַסִּירוֹ. וְאִם יָכַל, יִטַּל הַלּוּלָב בְּרִאשֵׁי אֲצַבְעוֹתָיו, כְּשֶׁהַפְּלִסְטֵר לֹא מְגִיעַ לָשׁ. (שעה, תיז)

הַבְּרָכָה

יִקַּח אֶת הַלּוּלָב עִם הַהֲדָסִים וְהָעֵרְבוֹת הָאֲגוּדִים בּוֹ, וַיֵּאָחֵז אֶת הַלּוּלָב בְּיָדוֹ הַיְמָנִית, כְּשֶׁהִשְׁדָּרָה מוֹל פְּנָיו, וַיַּעֲמֵד בְּשִׂמְחָה רַבָּה, וַיְכַוֵּן בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַחַג לְקַיֵּם מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה שֶׁל נְטִילַת לוּלָב, וַיְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶד הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת לוּלָב". "בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶד הָעוֹלָם, שֶׁהֲחַיְנוּ וְקִיְמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ, לְזָמַן הַזֶּה". וְלֵאחֵר מִכֵּן יִקַּח אֶת הָאֲתָרוֹג בְּיָדוֹ הַשְּׂמָאלִית, וַיְצַמֵּידוֹ לַלּוּלָב וַיִּנְעֲנְעֵם יַחַד, כְּדִלְהֵלֶן. וְלֹא פְּאוֹתֵם הַלּוֹקָחִים אֶת הָאֲתָרוֹג קִדְּם בְּרִכַּת 'שֶׁהֲחַיְנוּ'. (סימן תרנא ס"ה. פסקי תשובות תכד. שנה, שנה, שעז, תטז)

לולב בימין ואתרוג בשמאל

הטעם שנוטלים את הלולב ביד ימין דוקא שהיא חשובה יותר, ואת האתרוג בשמאל, מבואר בגמרא (סוכה לו ע"ב), כיון שבלולב ישנם שלש מצוות עם ההדס והערבה, אבל האתרוג אינו אלא מצוה אחת. ובאר המאירי, ולא דוקא שיהיו ארבעתם מצוות חלוקות, שהרי ארבעת המינים מצוה אחת הם ומעכבים זה את זה, אלא פירושו שבלולב ישנם שלשה חלקי המצוה, וכל שיש בו רוב חלקי המצוה, ראוי ליטלו בימין. וכן כתב הריטב"א. ורבנו מנוח (הלכות לולב פרק ז הלכה ו) נתן טעם נוסף, שכיון שנוסח הברכה הוא על הלולב, לכן צריך לאוחזו בימין, כדין כוס של ברכה שאוחזו בימין. (ועיינו מגן אברהם סימן תרנא ס"ק ו. ודו"ק) ובאליה זוטא (סימן תרנא ס"ק ז) הוסיף טעם בשם האבודרהם, שכיון שהאתרוג דומה ללב, והלב הוא בצד שמאל, לכן אוחזים את האתרוג ביד שמאל, וממילא את הלולב ביד ימין.

נוסח הברכה "על נטילת לולב"

הטעם שמברכים "על נטילת לולב" דוקא, ולא "על נטילת אתרוג" או "על נטילת ארבעת המינים", אומרת הגמרא (ושם), כיון שהלולב הוא הגבוה מכולם. דהיינו שצריך להגביה את שדרת הלולב טפח יותר מההדסים והערבות. שואלת הגמרא, ואולי נגביה את האתרוג למעלה מכולם, ונברך "על נטילת אתרוג", כי עכשיו הוא הגבוה מכולם? מתרצת הגמרא, "הואיל ובמינו גבוה מכולם". ובאר הריטב"א, עץ הלולב שהוא עץ התמר, עולה ישר והוא גדול וגבוה מכולם, שאין בשאר [המינים, אתרוג, הדס וערבה] עץ כזה שיהיו ענפיו נאים וגבוהים בלא שיהיו יוצאים מצדיהם, לכן מברכים דוקא "על נטילת לולב". ועל דרך האמת פירשו כמה שאמרו במדרש הגדה: "כפות תמרים" זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (ותהלים צב יג): "צִדִּיק כְּתֹמֵר יִפְרָח", והקדוש ברוך הוא צדיקו של עולם, שנאמר (משלי י כה): "יִצְדִּיק יְסוֹד עוֹלָם", וסודו ידוע לידועי חן. ע"ש. ועיינו עוד במאירי.

וזו לשון הרמב"ם (הלכות לולב פרק ז הלכה ו): מצוה מן המובחר לאגוד לולב והדס וערבה ולעשות שלשתם אגודה אחת, וכשהוא נוטלם לצאת בהם, מברך תחילה על נטילת לולב, הואיל וכולם סמוכים לו. ובאר הגאון רבי עזרא מלכני (לפני כ-250 שנה, גיטו של הגאון בעל פרי חדש) בספרו מלכני בקדש על הרמב"ם: "הואיל וכולם סמוכים לו", כלומר נשענים לו, שהוא ארוך וגבוה וכולם קצרים נשענים בו. וזהו הפירוש בגמרא "הואיל ובמינו גבוה מכולם", שכולם נשענים עליו מפני שגופו ועצמותו ארוך יותר מהם. (ועיינו לחם משנה וזכור לאברהם אביגדר)

אִין מְבָרְכִים שֶׁהֲחַיְנוּ אֶלָּא בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַחַג. וְאִמָּנָם, אִם חָל הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן

בשבת, מאחר ואין נוטלים לילב בשבת, מברכים שהחנינו ביום השני. והוא הדיון אם היה אנוס ולא נטל לילב ביום הראשון, יברך שהחנינו ביום השני. (שעז, תלו)

סמוכים לעד לעולם

בכל הנענועים וקריאת ההלל, יקפיד להצמיד את האתרוג ללילב, ולא יפרידם.

יכתב הבית יוסף (סימו תרנא) בשם רבנו מנחם ריקנטי: יסוד זה נגלה אלי בחלום בליל יום טוב הראשון של חג הסוכות, בהתאכסן אצלי חסיד אחד אשכנזי, שמו הרב רבי יצחק, ראיתי בחלום שהיה כותב שם הוי"ה ברוך הוא בספר תורה, והיה מרחיק אות ה' אחרונה משלש האותיות הראשונות של שם ה', ואמרתי לו: 'מה זה עשית?' והשיב לי: 'כך נוהגים במקומנו'. ואני מחיתי בו, וכתבתי אותו שלם. ואשתומם על המראה, באין מבין פשר החלום. והנה בבקר, בעת נטילת הלולב ונענועו, ראיתי שהיה מרחיק יד שמאלו שבה האתרוג, מיד ימינו שבה הלולב ומיניו, ואז הבנתי פתרון חלומי, ואמרתי לו שברך ראיתי בחלומי, ופתרוננו כי שם הוי"ה ברוך הוא רמוז בארבעת המינים, ועל כן צריך לחבר את המינים יחד, וחזר בו. כי אמרו חז"ל במדרש: 'פרי עץ הדר' - זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר 'הוד והדר לפניו'. 'כפת תמרים' - זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר 'ענף עץ עבת' - זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר 'הוא עמד בין ההדסים'. 'וערבי נחל' - זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר 'סלו לרכב בערבות'. הנך רואה שכל ארבעת המינים רומזים לה' יתברך, ואין להפרידם. ע"כ. (שנב)

פדרך גדילתם

יקפיד לטל את המינים פדרך גדילתם בעץ, עקריהם למטה וראשיהם למעלה, [ולכן יקח את האתרוג כשהחטם למעלה]. ואם הפכים, לא יצא ידי חובתו.

ואף על פי שבמציאות, כשהאתרוג תלוי באילו, העקץ למעלה והחטם למטה, מפל מקום בתחלת גדולו החטם למעלה והעקץ למטה, פדרך כל פרות האילו, ורק לבסוף מפני כבודו נהפך חטמו למטה, וכן הדרך בכל הפרות הכבדים. (הרי"ץ גאות, המנהיג. שמו)

ארבעת המינים של אמריקה

כתב בספר בכורי יעקב: הסתפקתי בארבעת המינים שגדלו באמריקה, שישבים תחתינו, ואנשי הטבע אומרים שרגליהם נגד רגלינו, ומה שאינם נופלים לאויר השמים, מפני שנתן ה' יתברך כח משיכה בארץ. ואם כן, המינים שגדלו שם, כשנטלים אצלנו בדינו, הוא הפך גדילתם. או שמא יש לומר, שכיון שנוטלים את הגדל הסמוך לארץ למטה, נחשב דרך גדילתם. וכן מסתבר. (שמא)

אפן הנענוע

לאחר הברכה, שהלולב בימינו והאתרוג בשמאלו צמודים יחד, יסתובב לצד דרום וינענע שלש פעמים, דהינו שיליך ויביא את המינים שלש פעמים לכיון החזה. לאחר מכן יסתובב לצד צפון, וינענע כן ג' פעמים. אחר כך יסתובב לצד מזרח וינענע כן ג' פעמים. לאחר מכן יגביה את ידיו וינענע שוב ג' פעמים לכיון

מעלה, ויוליך ויביא לכוון החזה. אחר כך יוריד את ידיו וינענע ג' פעמים לכוון מטה, ויוליך ויביא לכוון החזה. לאחר מכן יסתובב לצד מערב, וינענע ג' פעמים לכוון החזה. כו פשט המנהג ברבנו האר"י ז"ל. (שנב, שנו)

כשמנענע לכוון מטה, יזהר שלא יהפך את המינים שראשיהם יהיו למטה, אלא ימשיך לאחזם דרך גדילתם, ורק יוריד את ידיו כלפי מטה ג' פעמים לכוון החזה. (שמ)

מאחר ולא כל הצבור בקיאים היכן הם הצדדים: מזרח, מערב, דרום, צפון - לכך טוב שהאחרים יידעו את הצבור בזה קדם הנענועים. ויש בתי כנסת שתולים שלט גדול בכל צד, וכותבים עליו בגדול: מזרח, מערב, דרום, צפון.

הנענועים של בבא סאלי זיע"א

בנענועים לא היה רבנו שם לב לאיות ולדיוקים בצדדים. וכששאל רבנו את חתנו היכן המזרח, נסה חתנו לדיק ולהראות לו את הפנה של החדר, רבנו גער בו ואמר אין צורך בדיוקים משנים כאלה, אלא ההיכל הוא המזרח, ועל פי זה מנענעים לכל הצדדים. (ישראל סבא 303)

מנהגים שונים יש בסדר הנענועים, וכל מנהג יש לו על מי לסמוך. ואף אם בבית כנסת אחד, חלקם נוהגים כך וחלקם כך - אין בזה משום "לא תתגדדו", שדרשו חז"ל (מסכת יבמות יג ע"ב): "לא תעשו אגדות אגדות". (הרמ"ה, רבנו ירוחם, מהרשד"ם, מהרש"ג, מהרש"ם ועוד. שנג)

מנהג ספרד שלא לכסס את העלים בעת הנענועים, כי עצם זה שמוליך ומביא הוא הנענוע, אולם יש מבני אשכנז שנהגו לכסס את העלים ולנענעם חזק. (רצט)

קריאת ההלל

לאחר הנענועים פסד הנ"ל, קוראים את ההלל פלו עם ברכה, בקול רם ובנעימה קדושה, ויבנו להודות להקדוש ברוך הוא על כל נסיו ונפלאותיו וטובותיו שעושה עמנו בכל עת, ויאחז את המינים בכל זמן קריאת ההלל. (שעז)

אסור להפסיק בדבור באמצע ההלל. ואולם, השומע ברכה מחברו, או חמשה אמינים הראשונים של הקדיש, או קדשה, או 'ברכו' באמצע ההלל, ואפלו סמוך ממש לברכת 'יהלוד' - יענה עמהם. (חזו"ע פסח רלט. חנוכה רכד. שעז)

הנענועים בהלל

בקריאת ההלל מנענעים עוד ארבע פעמים, כדלהלן: כשמגיעים לפסוק "הודו לה'

כי טוב, כי לעולם חסדו", מנענעים לארבעה צדדים בדרך המבארת לעיל [מוליד ומביא ג' פעמים לכוון החזה], כסדר הזה. כשאומר: 'הודו', ינענע לדרום. 'לה', לא ינענע כלל. 'פי', ינענע לצפון. 'טוב', ינענע למזרח לאמצע. 'פי', ינענע למזרח למעלה. 'לעולם', ינענע למזרח למטה. 'חסדו', ינענע למערב.

וכן כשמגיעים לפסוק "אנא ה' הושיעה נא", שוב מנענעים כנ"ל כסדר הזה. כשאומר: 'א' של 'אנא', ינענע לדרום. 'נא', ינענע לצפון. 'ה', לא ינענע כלל. 'הו', ינענע למזרח לאמצע. 'שי', ינענע למזרח למעלה. 'עה', ינענע למזרח למטה. 'נא', ינענע למערב. ויחזור על פסוק זה פעמים, וינענע בשתי הפעמים כסדר הזה. (שנה)

כשמנענע בתבה אחת כמה פעמים כנ"ל, ישים לב שלא להפסיק בנשימה באמצע התבה, שאז נמצא שמחלק את התבה לשנים ומאבד את משמעותה, אלא יאריך לומר את כל התבה בנשימה אחת, וינענע בה. ואם קשה לו להאריך, יאמר את התבה כלה, ואחר כך ינענע מה שצריך בתבה זו. (שנה)

לקראת סיום ההלל, כשמגיעים לפסוק "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו", מנענעים שוב כנ"ל. ואף שכופלים את הפסוק פעמים, לא מנענעים אלא פעם אחת. (שנה, שעז)

כתב מרון הבית יוסף (סימן תרנא ס"ח): מנענעים בהודו לה' ובאנא ה' הושיעה נא, על פי הפסוק (דברי הימים א טז לג): "אז ירננו עצי הער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ. הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו. ואמרו הושיענו אלהי ישענו". ואמרו במדרש, לפי שבראש השנה באים ישראל ואמות העולם לדיו, ואין יודעים מי יצא זכאי ומי יצא חייב? נתן הקב"ה מצוה זו לישראל שיהיו שמחים בלולביהם, כאדם היוצא מלפני השופט זכאי, שהוא שמח. וזהו שנאמר: "אז ירננו עצי הער", כלומר ינענעו בעצי הער [אלו ארבעת המינים], כאשר יצאו מלפני ה' זכאים כשבא לשפט את הארץ, ובמה ירננו? בהודו ובהושיעה נא. [ובאמרו מלפני ה', רמז שלא מנענעים בעת אמירת ה' ממש אלא לפני, כדי שייכל לכוון באמירתו].

20

סדר ההקפות

אחר קריאת ההלל בין ביום הראשון ובין בשאר הימים, פותחים את ההיכל ואומרים "ברוך שמייה", ומוציאים את ספר התורה מההיכל ומניחים אותו על התבה. ומפני כבודו של הספר, יעמד מישהו על יד הספר, וכל הקהל מקיפים את התבה עם הלולב ומיניו, זכר לבית המקדש שהיו ישראל מקיפים את המזבח עם לולביהם. כן ראינו מנהגו של מרון הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל בבית הכנסת "חזון עובדיה", שתהלות לאל יתברך זכינו להתפלל עמו כמה שנים שם. ולא כאותם שמוציאים את הספר בשביל ההקפות, ומחזירים אותו אחר ההקפות, ושוב פותחים את ההיכל ואומרים "ברוך שמייה" ומוציאים הספר. וברך זה אנו מרויחים את דעת רבנו סעדיה גאון, שאין להוציא את ספר התורה שלא לצורך, מאחר ואין קוראים בו. (שפא)

גם בזמן ההקפה ישתדל לתפס את הלולב בימינו והאתרוג בשמאלו צמודים, ויתפס את הסדור בשתי ידיו. אולם אם לא נוח לו בכך, יאחז את הלולב והאתרוג ביד ימין, והסדור ביד שמאל. וכן נהג מרו החיד"א, כמו שהעיד עליו בספר לקט הקציר, וזו לשונו: "בהיותי בעיר ליורנו בשנת התקס"ה, ראיתי את מורנו ורבנו הגאון החיד"א, שהיה אחז את ארבעת המינים כלם בידו הימנית לאחר קריאת ההלל". ע"כ. וכן ראינו מנהגו של מרו רבנו עובדיה יוסף וצוק"ל לאחז את המינים ביד ימין והסדור ביד שמאל בעת שמקיף את התבה. (גינת ורדים, יריס משה, אבן ישראל פישר. שפא)

לאחר ההקפות אומר השליח צבור קדיש 'תתקבל', ומגביהים את ספר התורה בתבה להראותו לעיני כל הקהל, וקוראים בתורה. (שפא)

שכח לברך

אם שכח לברך על הלולב בנטילתו, כל שלא סיים להקיף את התבה, רשאי לברך, כיון שעסוק עדין במצוה, אבל לאחר ההקפה לא יברך. (שבולי הלקט, ריבב"ה, ערוך לנר, ערוך השלחן ועוד. שג)

קריאת התורה

בעת קריאת התורה יניח את הלולב מידו, ולא יאחז בו, מאחר וצריך לאחוז בספר התורה.

בגמרא מסכת סוכה (מא ע"ב) אמרו, כך היה מנהגם של אנשי ירושלים, אדם יוצא מביתו ולולבו בידו. הולך לבית הכנסת ולולבו בידו. קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו. **קורא בתורה ונושא את כפיו, מניחו על גבי קרקע.** הולך לבקר חולים ולנחם אבלים ולולבו בידו. נכנס לבית המדרש, משגר לולבו ביד בנו וביד עבדו וביד שלוחו, להודיען כמה היו זריזים במצוות. וכתבו הטור ומרן הבית יוסף וס"ס קלט) בשם ספר המנהיג, ממה שאמרו בגמרא שכשקורא בתורה מניח את הלולב בארץ, למדנו שהקורא בתורה אחוז בעמודי התורה בשעת הברכה והקריאה, שאם לא כן שימשך לאחוז בלולב ולקרוא בתורה. וכן כתב הראב"ה, מקובלני שבשעת הברכה אחוז בעמודי התורה. וכן כתב בארחות חיים: צריך הקורא בתורה לאחוז כאילו קיבלה עכשיו מהר סיני. ואמרו בתלמוד ירושלמי אמר רבי יוסי בר בון, כשעולה לדוכן לברך, יאחוז המברך עמוד ספר התורה בידו, שנאמר (דברים לא כו): "לקח את ספר התורה הזה". ואמרו בבראשית רבה: "לא ימוש ספר התורה הזה מפיד" (יהושע ח ט), מלמד שהיה ספר תורה בידו של יהושע, שאין לומר "הזה" אלא למי שתופס החפץ. וכשסיים אומרים לו: "חזק ואמץ". מכאן יצא המנהג לומר למסיים לקרוא בתורה בכל פעם, "חזק". עי"ש.

ההבדל בין לולב לתפילין

זכורני כי בימי חרפי מקדמוני, היה מרו הראשון לציון רבנו יצחק יוסף שליט"א רגיל מידי פעם לחדד אותנו בשאלות מעניינות, ופעם שאלני, למה הנוטל לולב כמה פעמים ביום, אינו מברך אלא בפעם הראשונה בלבד, ואילו המניח תפילין כמה פעמים ביום, צריך לברך בכל פעם ופעם, כמבואר בגמרא סוכה (מו ע"א), וכך נפסק ברמב"ם (הלכות תפילין פרק ד הלכה ז) ובשלחן ערוך (סימן כה סעיף יב)? ונמותי לו, שבתפילין בכל רגע ורגע שהן מונחות על האדם,

הוא מקיים מצוה, וליתר דיוק, בכל רגע הוא מקיים שמונה מצוות עשה וכמבואר בגמרא מנחות מד ע"א, וברמב"ם שם הלכה כו.]. לכן גם כשחולצן ומניחן שוב, צריך לברך, כי הרי גם עתה שיניחן הוא יקיים מצוה, ושיידך לומר בזה "אשר קדשנו במצוותיו וציונו". ואמנם, זו מצוה קיומית ולא חיובית, כי אין חובה להישאר עם התפילין כל היום, אך אם ישאר, יקיים מצוה. וכמו שכותב הרמב"ם (שם הלכה כה): קדושת תפילין קדושתן גדולה היא, שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו, הוא עניו וירא שמים, ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה, ואינו מהרהר מחשבות רעות, אלא מפנה ליבו בדברי האמת והצדק, **לפיכך צריך אדם להשתדל להיותן עליו כל היום, שמצוותן כך היא**. אמרו עליו על רב, תלמידו של רבנו הקדוש, שכל ימיו לא ראוהו שהלך ארבע אמות בלא תורה או בלא ציצית או בלא תפילין. **ואף על פי שמצוותן ללבשן כל היום, בשעת תפילה יותר מן הכל**. עי"ש. לעומת זאת בלולב, ברגע שהגביה את הלולב, מיד קיים את המצוה והסתיימה המצוה, כמבואר בגמרא (סוכה מב ע"א), ומה שממשיך אחר כך לאחוז בו ולנענעו מעלה ומטה, אין זה חלק מהמצוה, אלא מעלה חשובה היא שתקנו חכמים כדי לעצור רוחות רעות וטללים רעים (שם לו ע"ב), נמצא שאינו מקיים מצוה ממש בכל רגע ורגע כשהלולב בידו. וכן מבואר מהמשנה (שם), ששאלה: "והיכן היו מנענעים?" ומיד הגמרא שואלת: "נענעו מאן דכר שמיה?" כלומר, מי הזכיר בכלל נענעו, שאתה שואל היכן מנענעים, והרי מיד כשמגביה את הלולב יוצא ידי חובה, ואיפה מצאנו דין נענעו שאתה דן בו? (עיי' מאירי). והן אמת שגם בנטילת לולב כל היום יש חיוב מצוה, כמו שהבאנו לעיל מהגמרא, שכך היה מנהגם של אנשי ירושלים, אדם יוצא מביתו ולולבו בידו, הולך לבית הכנסת לולבו בידו... להודיעך כמה היו זריזים במצוות. מכל מקום אינו מקיים בפועל מצוות נטילת לולב בכל רגע. ולכן גם אם הניחו מידו ונטלו שוב לאחר זמן, אינו מברך שנית, כי אינו מקיים בזה מצוה.

ההבדל בין לולב לסוכה

ועתה ראיתי שרבנו מנוח (הלכות סוכה ולולב פרק ז הלכה ו) שואל, למה הנוטל לולב כמה פעמים ביום, אינו מברך בכל פעם, ואילו הנכנס לסוכה, בכל פעם ופעם שנכנס [לסעודת קבע], מברך "לישב בסוכה", ואפילו כמה פעמים ביום? ובאר משום שבסוכה נאמר (ויקרא כג מב): "בִּסְפַת תִּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים", ודרשו חז"ל (סוכה כח ע"ב): "תשבו כעין תדורו", מכאן אמרו: כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי... אוכל ושותה וישן ומטייל בסוכה. לכן מברך בכל פעם ופעם שנכנס לישב בה, כי בכל פעם מקיים מצוה. לא כן בלולב, כיון שנטלו פעם ראשונה, יצא, ואין ראוי לברך עליו יותר. הא למה הדבר דומה? למי שקרא קריאת שמע בברכותיה בזמנה, שאם רצה לקרוא שוב, אינו מברך, וכן בהלל. ע"כ.

חולֵה

חולֵה שְׁאִינוּ יְכוּל לְבֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת, יִנִּיחַ פֶּסֶא בְּאִמְצַע הַחֹדֶר בְּבֵיתוֹ, וְיִתֵּן עָלָיו סֶפֶר תְּנ"ךְ, או חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה, וְיִקְרֵי עִם הַלּוּלָב וְיֵאמֵר אֶת נֶסַח הַהִקְפָּה, כְּדִי שְׁלֹא יִפְסִיד אֶת הַהִקְפּוֹת, שְׁמַעְלֶתָן גְּדוּלָה עַד מֵאֹד. (בו איש חי. שפח)

אָבֵל

אָבֵל שֶׁנִּפְטָר לוֹ אֶחָד מִשְׁבַּעַת קְרוֹבִים בְּחָג, לֹא יִמְנַע מִלְּהַקִּיף אֶת הַתְּבָה עִם הַלּוּלָב, כְּכֹל הַצְּבוּר. (בית יוסף, מהריק"ש, יעב"א, ערוך השלחן, כף החיים, הגר"מ טוקצינסקי, מנחת יצחק ועוד. שפח. חזו"ע אבלות ב רעג. ג קלד)

ישנו מנהג אצל חלק מבני אשכנז שהאבל אינו מקיף את התבה עם הלולב, וכן כל י"ב חדש על אביו ואמו. והטעם כתב הגר"א, משום שנקאמר בלולב: "ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים", וההקפות למזבח היו משום שמחה, והאבל אינו בשמחה. אך רבים מהאחרונים תמחו על מנהג זה. וגם בשו"ת דברי מלפניאל כתב, היכן מציינו שיהיה אבל אסור בשמחה של מצוה כזו. והיעב"ץ כתב, שאבל שאינו מקיף התבה, הפסיד מצוה בחנם. ומכל מקום אף למנהג זה, אם הרב מרא דאתרא אבל, כיון שבדרך כלל הוא צועד לפני כל הקהל המקיפים בלולב, לא ימנע מלהקיף כדרךכו, משום אבלות בפרהסיא. (ערוך השלח, חמדת שאול, מנחת יצחק, אגרות משה)

שבת קדש

אין מקיפים את התבה בשבת, ואין אומרים את נסח ההקפה כלל. (שצ) בתי כנסת מסוימים שעדיין ממשיכים להקיף את התיבה בשבת, יש להעיר למשמע אוזנם בנחת שלא יעשו כן, אבל חלילה לגרום מחלוקת מחמת כד, כי אדרבה תורתנו הקדושה כולה שלום ואחדות, כמו שנאמר (משלי ג יז): "דרךיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום".

"לכם" - משלכם

נאמר בתורה: "ולקחתם לכם ביום הראשון, ודרשו חז"ל, "לכם" - משלכם. שאין אדם יוצא ידי חובה ביום הראשון בארבעת המינים של חברו אלא בשלו דוקא. על כן, אדם שקנה אתרוג ונודע לו בחג שהאתרוג מרוב וממילא הוא פסול ואינו יכול לברך עליו, אינו יוצא ידי חובה באתרוג שישאל מחברו. (שצח)

ואולם רשאי לקחת מחברו את האתרוג באופן של 'מתנה על מנת להחזיר', דהינו שחברו נותן לו את האתרוג במתנה, בתנאי שיחזירהו לו כשיגמר לנענע. נמצא שבמתנה זו האתרוג נעשה שלו לגמרי, ויוצא בו ידי חובה, ובלבד שבגמר המצוה יחזירהו לחברו, ואם לא החזירו, לא יצא ידי חובה. (שצח)

כשמקבל מחברו את האתרוג, צריך להגביהו טפח [8 ס"מ] כדי שיזכה במתנה. (שצח)

בשאר ימי החג יוצא אדם ידי חובה בארבעת המינים ששאל מחברו. (שצח)

אין לטל ארבעת המינים גנבים או גזולים אפלו בשאר ימי החג, משום שזו מצוה הבאה בעבירה. (סימן תרמט סעיף א ובביאור הלכה)

אוי לו לזה שנעשה סגורו קטגורו

"ולקחתם לכם", לקיחה תמה - שלמה, שלא תהא גוזל לולב ומנענע בו, ונמצא סגורו קטגורו... משל למה הדבר דומה: לשליח של מלך שהלך לגבות את המסים בעיר. משסים לגבות, הלך לדרך, והנה פגע בו אחד התושבים, הכהו ונטל את כל החפצים והממון שבגידו. לאחר ימים היה לאותו תושב דין אצל השלטון, בא לשכר לו אדם שילמד עליו זכות. פגש אותו שליח המלך הגבאי, אמר לו: הגד לי מה אתה

עושה כִּאֲנִי? אָמַר לוֹ: יֵשׁ לִי דִין אֶצֶל הַשֵּׁלֶטוֹן, וְאֲנִי מִבְּקֵשׁ אֶדָם שֶׁיִּלְמַד עָלַי זְכוּת. אָמַר לוֹ: תָּנוּ לִי אֶת הַזְּהָב וְהַחֲפָצִים שֶׁנִּטְלָתָּ מִמֶּנִּי, וְאֲנִי מְלַמֵּד עֲלֶיךָ זְכוּת. לְמַחֵר כְּשֶׁאַתָּה עוֹמֵד בְּדִין לִפְנֵי הַשֵּׁלֶטוֹן וְיֹאמַר לְךָ הַשּׁוֹפֵט אִם יֵשׁ לְךָ מִי שֶׁיִּלְמַד עֲלֶיךָ זְכוּת – תֹּאמַר אִישׁ פְּלוֹנִי, וְאֲנִי בָּא וּמְלַמֵּד עֲלֶיךָ זְכוּת. נִטַּל מִמֶּנּוּ מִקְצַת מֵהַחֲפָצִים וְהַזְּהָב וְהַלֶּךְ לוֹ. לְמַחֵר, כְּשֶׁעֹמֵד לִפְנֵי הַשֵּׁלֶטוֹן, אָמַר לוֹ: יֵשׁ לְךָ מִי שֶׁיִּלְמַד עֲלֶיךָ זְכוּת? הַשֵּׁב וְאָמַר לוֹ: אִישׁ פְּלוֹנִי. פְּנֵה הַשּׁוֹפֵט אֶל הַגִּבְיָא וְאָמַר לוֹ: מַה זְכוּת אַתָּה מְלַמֵּד עַל זֶה? אָמַר לוֹ: אֲדוֹנָי, אֲנִי אֹמֵר לְךָ דְּבָרִים שֶׁעָשָׂה לִי חֲבָרִי זֶה. כְּשֶׁהֲלַכְתִּי בְּדֶרֶךְ לִגְבוֹת מְסִים בְּעִיר פְּלוֹנִית, עֹמֵד עָלַי בְּדֶרֶךְ וְהַכְנִי וְנִטַּל כָּל מַה שֶׁהָיָה בְיָדִי. וְהַחֲפָצִים הָאֵלּוּ שֶׁאַתָּה רוֹאֶה בְיָדִי, הֵם מִקְצַת מִמָּה שֶׁהֲחִזִּיר לִי כְּדֵי שֶׁאֲלַמֵּד עָלָיו זְכוּת. בּוֹשׁ וְנִכְלַם אוֹתוֹ הַתּוֹשֵׁב, וְהַכֵּל אָמְרוּ: "אִזִּי לוֹ לְזֶה שֶׁנַּעֲשָׂה סְנִגּוּרוֹ, קְטִגּוּרוֹ". כֵּן אֵין אֶדָם יָכוֹל לְנַעֲנֵעַ בְּלוּב גְּזוּל, אֲלָא יִקְנֶה בְּדָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלִקְחָתֶם לָכֶם". (מדרש תנחומא אמור יח)

נְשִׁים

הַנְּשִׁים פְּטוּרוֹת מִמִּצְוֹת נְטִילַת אֲרֻבַּעַת הַמַּיִנִּים, מֵאַחַר וּמִצֻּחַ זֶה הִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה שְׂמֹנֶה קְבוּעַ, וְכָל מִצְוָה שֶׁזְּמַנָּה קְבוּעַ, הַנְּשִׁים פְּטוּרוֹת, וְכַמְבּוּאָר לְעִיל.

נְשִׁים הָרוֹצוֹת לְהִדָּר וְלִטַּל אֲרֻבַּעַת הַמַּיִנִּים, תְּבֹא עֲלֵיהֶן בְּרָכָה, וְאֵינָן צְרִיכוֹת לְנַעֲנֵעַ לְאַרְבַּעַת צְדָדִים כְּמוֹ הָאֲנָשִׁים, אֲלָא דִּי שִׁיגְבִיהוּ אֶת הַמַּיִנִּים בְּלִבָּד. כּוֹ פֶּתַח הַגְּאוֹן רַבְנֵי יוֹסֵף חַיִּים זְצ"ל בְּשׁו"ת רַב פְּעָלִים (חֲלָק א סוּד יִשְׂרָאֵל סִימּוֹן יב), וְשֶׁפָּן הִנְהִיג בְּבֵיתוֹ לְבִנְיָמִין. (שֵׁנָה)

לְבָנוֹת סִפְרָד, אֲסוּר לְבָרֵךְ עַל הַלּוּבָב, וְהַמְבָרְכוֹת הָרִי הֵן נוֹשְׂאוֹת שֵׁם שְׁמַיִם לְבִטְלָה. כּוֹ דַּעַת רַש"י, הַרְמַב"ם, הַרְאֵב"ד, הַסֵּמ"ג, אוֹר זְרוּעַ, רַבְנֵי אֶפְרַיִם, רַבְנֵי יְשׁוּעָה וְנִכְדוֹ הַרִיא"ז, רַבְנֵי מִנְחָה, הַמְגִיד מְשֻׁנָּה, מַחְזוֹר וְיִטְרֵי, מַהֲר"י קוֹלוֹן, הַתְּשֻׁב"א, וְיִמְרוּ הַשֵּׁלְחוֹ עֲרוּדָה, וְעוֹד רַבִּים מְרַבּוֹתֵינוּ הַאֲחֵרוֹנִים. (קַמְתָּ, שֵׁלֶט)

יֵשׁ מְבָנוֹת אֲשֶׁכְּנָז הַנוֹהֲגוֹת לְבָרֵךְ עַל נְטִילַת אֲרֻבַּעַת הַמַּיִנִּים, אֲדָּ כְּמַה פּוֹסְקִים מִגְּאוֹנֵי אֲשֶׁכְּנָז כְּתָבוּ, שֶׁהֲנִכּוֹן יוֹתֵר שְׁלֵא תִבְרַכְנָה. (קַמְט)

הַגְּאוֹן חָכֵם צָבִי הָיָה מוֹרֵה לְנָשִׁים הַאֲשֶׁכְּנָזוֹת שְׁלֵא תִבְרַכְנָה, וְאִף הָיָה מוֹחֵה בְנָשִׁים הַמְבָרְכוֹת. וְכּוֹ פֶּתַח הַגְּאוֹן יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב, שֶׁהֲנִכּוֹן הוּא שֶׁהַנְּשִׁים לֹא תִבְרַכְנָה. וְכּוֹ הִנְהִיג לְמַעֲשֵׂה הַגְּאוֹן רַבִּי חַיִּים מִצְאָנָז, וְכּוֹ פֶּתַח הַגְּאוֹן יַעֲב"ץ, וְהַגְּאוֹן מַהֲרַש"ג, וְאִף הַרְמ"א בְּדִרְכֵי מִשְׁנֵה פֶּתַח (סִימּוֹן תַּקִּפֵּט), שֶׁמוּטָב שֶׁהַנְּשִׁים לֹא תִבְרַכְנָה עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהֲזָמּוּ גְרָמָא, וְכּוֹ פֶּתַח הַטּוֹר (סִימּוֹן יז) שֶׁטּוֹב יוֹתֵר שְׁלֵא יִבְרְכוּ. וְהַרְדְּב"ז פֶּתַח שֶׁאֵין לָהּ לְבָרֵךְ, וְכּוֹ פֶּתַח הַפְּרִי חֲדָשׁ, הַרְאֵשׁוֹן לְצִיּוֹן הַגְּאוֹן רַבְנֵי יַעֲקֹב אֶלְגָּאזִי, מַהֲרִ"ט אֶלְגָּאזִי, רַבְנֵי יוֹנָה נָבוֹן רַבּוֹ שֶׁל הַחִיד"א, הַרְב שִׁמ"ח נָגְאִיו, כְּפִי אֲהָרֹן עֲזַרְיָאֵל, הַגְּר"י פְּלִאֲלִי בְּסִפְרוֹ יִפְה לָלֵב, בְּרַכַּת יוֹסֵף, מַעֲשֵׂה נְסִים, שֶׁלָּחוּ גְבוּהָ וְעוֹד. וּמֵאַחַר וְאִף הַפּוֹסְקִים שֶׁכְּתָבוּ שֶׁהַנְּשִׁים מְבָרְכוֹת, אֵין דַּעַתָּם שֶׁהַנְּשִׁים חַיְבוֹת לְבָרֵךְ, אֲלָא רַק שֶׁרְשָׁאִיוֹת לְבָרֵךְ, אִם כּוֹ, לְמַה לָּהּ לְהִכְנִיס אֶת עֲצָמָה לְמַחְלַקַת כַּה גְּדוּלָה, שֶׁלְדַעַת רַבִּים מֵהַפּוֹסְקִים בְּרַכְתָּהּ בְּרָכָה לְבִטְלָה, וְעוֹבְרַת עַל "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא", וְגַם הִלָּא כָּלֵל בְּיָדֵינוּ 'סִפְק בְּרַכּוֹת הַקֵּל', לְכַף יוֹתֵר נָכוֹן שֶׁתִּקְטַט בְּשֵׁב וְאֵל תַּעֲשֵׂה עֲדִיָּה, וְלֹא תִבְרַךְ. וּמִכָּל מְקוֹם, בְּנוֹת סִפְרָד שֶׁקְּבָלוּ עֲלֵיהֶן הוֹרָאוֹת מִן הַשֵּׁלְחוֹ עֲרוּדָה, אֲסוּר לָהֶן מִן הַדִּין לְבָרֵךְ, וְלִשְׂמוּעוֹת יְנַעַם, וְעֲלֵיהֶן תְּבֹא בְּרַכַּת טוֹב. (קַמְט)

חג הסוכות יום טוב

21

טעה בתפלת יום טוב

טעה בתפלה ואמר 'אתה חוננו' במקום 'אתה בחרתנו', יסים את הברכה, ויחזר ל'אתה בחרתנו' [כדיו הטועה בשבת]. וכשחל יום טוב במוצאי שבת, וטעה כן, לא יאמר 'אתה חוננתנו' באמצע 'אתה חוננו', כיון שבלאו הכי תקף יאמר "ותודיענו", אלא יסים ברכת אתה חוננו, ויחזר ל'אתה בחרתנו'. (חזו"ע שבת ב שעת)

המתפלל ביום טוב, ופתאום מצא את עצמו בברכת 'מודים', והסתפק אם אחר 'יעלה ויבוא' סיים על הסדר 'והשיאנו', או שהמשיך 'ואתה ברחמיך' [ותחזינה עינינו] - לאשכנזי] כמו בראש חדש וחל המועד, צריך לחזור לומר 'והשיאנו' ולהמשיך משם על הסדר. ואם סיים תפלתו והסתפק, חוזר לראש ומתפלל שוב. (חזו"ע יו"ט רכו. תנד)

יום טוב שחל בשבת - וטעה בחתימת הברכה, ובמקום לסיים 'מקדש השבת וישראל והזמנים', חתם 'מקדש ישראל והזמנים' בלבד - אינו חוזר, מאחר וכבר הזכיר שבת באמצע הברכה. והוא הדיו אם טעה וחתם 'מקדש השבת' בלבד. וכן אם טעה והתפלל תפלת שבת רגילה והזכיר 'יעלה ויבוא' ב'רצה', יצא. (שם רכג)

י"ג מדות

יש נוהגים לומר י"ג מדות בפתיחת ההיכל, ויש שלא אומרים מפני קדשת המועד והשמחה שבו, וכל מנהג יש לו על מה לסמוך. (עיוני תלז, תסט. ימים נוראים קט. פסח רמה. ובמכתב מרו הראש"ל רבנו יצחק יוסף שליט"א)

הלכות חג פחג

משה רבנו תקן לישראל שיהיו דורשים את הלכות החג בכל ימי החג, לבד ממה שדרשו קדם לחג. לכך על הגבאים לארגן שעורים בהלכה מפי הרבנים שליט"א, ולחזק את לב ישראל באמונה בביאת המשיח ובגאולה הקרובה, בעזרת ה'. (מגילה ד ע"א. יו"ט רנג)

מלאכות המתרות והאסורות ביום טוב

כל המלאכות האסורות בשבת, אסורות ביום טוב, חוץ ממלאכות שהן "אכל [צדף] נפש", כלומר, לצרכו של האדם, ובלבד שיהיו מצויות ושוות אצל כל אדם, כבשול, והדלקת הנר כדי להאיר את החשכה. אבל מלאכות המשמשות בעקר לאנשים מסימים בלבד, כמפנקים ומענגים, אין התיר לעשותן ביום טוב.

הדלקת האש ובשול

אסרו חכמים להדליק אש חדשה ביום טוב, כאש היוצאת ממצית וגפרורים, אבל

התירו להדליק מאש שקבר נמצאת. ולכן כל אדם יכין מערב יום טוב 'נר נשמה'
דלוק כדי שיוכל להדליק ממנו לבשול, להאיר ולכל צרכיו. (מט)

אף שאסור להדליק אש מגפרור, מכל מקום הגפרור עצמו אינו מוקצה ביום
טוב, ומותר להשתמש בו כדי להדליק מאש מצויה. (נא)

כיריים של גז

מותר ביום טוב לפתוח את כפתור הגז ולהבעירו מאש קיימת. ואף כיריים שיש
בהם חיישני בטיחות [שיצאו בשנים האחרונות], מותר להשתמש בהם לכתחילה ללא
חשש. (כן פסקו מרן הראש"ל צ"צ רבנו עובדיה יוסף, הגר"ש וואזנר, הגר"י נויברט זצוק"ל)

מצית חשמלית

כירים שבסיבוב הכפתור דולק המצית, ישימו לב להוציא את התקע מהחשמל
לפני יום טוב, כדי שהדלקת הגז תהיה מאש קיימת ולא מאש חדשה - מהמצית.

חשמל - אין להדליק חשמל ביום טוב, כיון שמדליק אש חדשה. ולכן יש להעיר
בנחת ובנעימה לאותם המקלים בזה, ותבא עליהם ברכת טוב. (נג)

תנור - הרוצה לאפות בתנור עופות ותפוחי אדמה וכיוצא, יפעיל את התנור
מערב החג על שעון שבת, ויתן את המאכלים בחג בתנור, והתנור ידלק ויכבה
מאליו. (נד)

מלוי הסיר - מתר למלאות את הסיר ביום טוב בבשר או בדגים כדי לבשלם,
ואף על פי שאינו צריך לאכל אלא חתיכה אחת, מפני שתוספת החתיכות
מטעימה יותר את התבשיל, ונמצא שהתבשיל כלו נעשה משבח יותר לכבוד יום
טוב. (נה)

בשול לצרף מחלל שבת - אסור לבשל ביום טוב לצרף יהודי המחלל שבת
בפרהסיא, דהינו שמחלל שבת בפני עשרה, כגון שמעשן סיגריות בשבת ברחוב
או נוסע ברכב בשבת, ולכן אין להזמין יהודי כזה לביתו ביום טוב, שמא יבשל
בשבילו במיוחד. אולם אדם שיש לו קרוב משפחה או מכר שמחלל שבת
בפרהסיא, ורוצה להזמין אצלו לחג כדי שאולי יתקרב לתורה ויזכה לחזר
למקורות הנאמנים אל חיק בורא עולם, ישים לב לבשל את כל התבשילים
מערב החג, כדי שלא יצטרף לבשל בשבילו בחג. ומכל מקום, אם לא בשל קדם
לכן, מעקר הדיו, אגב שמבשל לעצמו ולבני ביתו, רשאי להוסיף עוד בתבשיל
בשביל חברו המחלל שבת. (הרב"א, פרי מגדים, מהר"ם שיק ועוד. לח)

עשון – יש אוסרים לעשן סיגריות ביום טוב, כיון שאין זו הנאה השווה לכל אדם. ולהלכה, אם לא יעשן, יגרם לו צער, יש להקל לו. אבל אותם החובבים סיגריות מדי פעם, ימנעו מלעשן. וצריך לדעת כי העשון מזיק מאד מאד לבריאותו של האדם, ויש חשש גדול שעובר על "ונשמרתם מאד לנפשתיכם". (מד) ועיין בחוברת "חג השבועות בהלכה ובאגדה" אם מותר לגלגל סיגריות ביום טוב.

כבוי האש

אסור לכבות אש ביום טוב כל שאין בזה צורך אכל נפש. ולכן, המעשן סיגריה, יניח את הגפרור והסיגריה בעדינות שיכביו מאליהם. (נב)

כבוי גז – אסור לכבות את הגז אלא על ידי גורם אחר, כגון שימלא קומקום קטן במים על גדותיו ויניחהו על האש שירתח, ויגלשו המים וישפכו על הגז ותכבה האש, ואז יסגר את כפתור הגז. ויקפיד לשתות את המים שרתחו, כי אסור לבשל שלא לצורך. (נח) במקרה שיש לו מחס מים, ואינו צריך את המים שמרתח בקומקום, ישתדל להרתיח ביצה וימתין שיגלשו המים ויאכל את הביצה.

כבוי גז על ידי כף – מתיר לכבות את הגז על ידי שנותן כף מתכת בין חישון הבטיחות לאש ולאחר כשבע שניות נכבה הגז, שאינו אלא גורם כבוי. וילקוט יוסף יום טוב עמוד תמוז)

סגירת בלון הגז – אסור לכבות גז על ידי סגירת הבלון, כיון שהסגירה משפיעה מיד וממעטת את השלהבת. (נט)

חגז – הנכון להשתמש ב"חגז", שהוא שעון המחובר לגז, ומכוון אותו בחג עצמו למשך הזמן שרוצה שישאר דלוק, ולאחר מכן הוא כבה מאליו.

הנמכת האש – תבשיל שתחלת בשולו הוא על אש גבוהה, ולאחר מכן צריך לבשלו על אש נמוכה, כמו תבשיל ארז וכיוצא, מתיר להנמיך את הגז ביום טוב לצורך התבשיל שיתבשל כהגון ולא ישרף, שפניו שהתירו חכמים כל מלאכה שהיא לצורך אכל נפש, התיר גם להנמיך, ולא הצריכו להדליק אש חדשה נמוכה. כן פסק הגאון רבי משה פינשטיין בספרו אגרות משה (ח"א סימן קטו, וח"ד סימן קג) וחזק את ההתיר בטוב טעם ודעת על פי רבותינו הראשונים. וכן התיר הגאון רבי עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי, וכן כתב בשו"ת קנז תורה, ועוד פוסקים רבים. (נח)

"על האש" – עיין בחוברת "חג השבועות בהלכה ובאגדה", אם ראוי לעשות "על האש" ביום טוב, ועוד כמה פרטים והלכות בזה.

הנחת נר במים – נר שעוה דלוק, אין להניחו במים כדי שִׁשְׁיִיגֵעַ בְּעוֹד זְמַן לְמִים יִכָּבֵה [כִּיּוֹן שְׂגָה גֵרַם כְּבוּי שֶׁל תוֹרָה, שְׁעוֹשֶׂה פָחַם]. אֲבָל מִתֵּר לְהַנִּיחוֹ בְּמִים כְּשֶׁעֲדִין אֵינוֹ דְּלוֹק, וְלֵאחֵר מִכּוּן יִדְלִיקָהוּ מֵאֵשׁ אַחֲרַת [שְׁאִינוֹ אֵלָא כְּמִדְּלִיק נֵר קָטָן]. וְסִימָן תְּקִיד סְעִיף ג. (ז)

בּוֹרֵר

מְלֻאֲכֶת בּוֹרֵר בְּיוֹם טוֹב - מְקַלִּים בָּהּ יוֹתֵר מִשְׁבֵּת, וְכַגּוֹן שְׂיֵשׁ אִכָּל וּפְסֻלַּת מְעַרְבִים, אִף עַל פִּי שְׁבֻשְׁבֵּת מִתֵּר לְהוֹצִיא 'בִּיד' רַק אֶת 'הָאִכָּל מִתּוֹךְ הַפְּסֻלַּת', וּבִתְנָאֵי שְׂיֵאֲכַל אוֹתוֹ 'לְאֶלְתֵּר' [מִיד] - בְּיוֹם טוֹב הַקְּלוּ, שְׂאֵם קַל יוֹתֵר לְהוֹצִיא אֶת הַפְּסֻלַּת, יוֹצִיא אֶת הַפְּסֻלַּת, וּבִתְנָאֵי שְׂיִבְרֵר לְצַרְךָ יוֹם טוֹב, וְאִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ אוֹכֵל לְאֶלְתֵּר. (עו)

טוּחַן

מִתֵּר לְחַתֵּךְ יֵרֵק דֵּק דֵּק לְהַכֵּנַת סֶלֶט, אִף אִם אֵינוֹ אוֹכְלוֹ לְאֶלְתֵּר. לֹא כֵן בְּשֻׁבַּת שְׂאֵסוֹר לְחַתֵּךְ אֶת הֵיֵרֵק דֵּק דֵּק, אֵלָא אִם אוֹכְלוֹ לְאֶלְתֵּר. (הַשְּׁבֵת בַּהֲלָכָה וּבִאגְדָה". עא)

פּמְפִיָּה – מִתֵּר לְגַרֵּר בְּפּמְפִיָּה צָנוּן, גָּזֵר, תְּפוּחַת, תְּפוּחַת אֲדָמָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶם. (עא)

סוּחַט

אֲסוּר לְסַחֵט פְּרוֹת הָעוֹמְדִים לְמִשְׁקִים כְּזִיתִים, עֲנָבִים, תְּפוּזִים, אֲשִׁכּוּלִיּוֹת, וְכָל כִּיּוֹצֵא בָהֶם, אֲבָל לִימוּנִים מִתֵּר לְסַחֵט. וְאֵפְלוּ בְּשֻׁבַּת מִתֵּר לְסַחֵט לִימוּן לְצַלַּחַת רִיקָה, כְּמִפְרֵשׁ בְּשִׁלְחַן עֲרוּךְ (סִימָן שֶׁכ ס"ו) וּבְעוֹד פּוֹסְקִים רַבִּים. וְאִף הֵיֵעֵב"ץ שְׁהַחְמִיר בְּשֻׁבַּת הוֹדָה בְּיוֹם טוֹב שְׂמִתֵּר. וְכַמְבוֹאֵר הַתֵּתֵר בְּטוֹב טַעַם וְדַעַת בְּחוּבְרַת "הַשְּׁבֵת בַּהֲלָכָה וּבִאגְדָה", עִי"ש. (עג)

לִישָׁה וְאַפִּיָּה

קָמַח שְׁנוּפָה קִדָּם יוֹם טוֹב, מִתֵּר לְלוּשׁ לְלוּשׁ מִמֶּנּוּ עֶסֶה בְּיוֹם טוֹב, לְאַפּוֹת לָחֵם אוֹ עוּגָה. וְאִם נָתַן קָמַח כְּשֶׁעוֹר חֲלָה, [קִילּוֹ ו-560 גֵרַם], יִפְרִישׁ חֲלָה עִם בְּרָכָה, וְלֹא יִשְׂרֹף אֶת הַחֲלָה אֵלָא בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב. (סז, סח)

מְקַצָּה

מְקַצָּה בְּיוֹם טוֹב הַחְמִירוּ בּוֹ יוֹתֵר מִשְׁבֵּת, כְּדִלְהֵלֶן. אֲבָל כְּשֶׁחָל יוֹם טוֹב בְּשֻׁבַּת, דִּינָיו כְּמוֹ בְּשֻׁבַּת. וְהַטַּעַם בָּזֶה, מִכִּיּוֹן שְׂיִוֵּם טוֹב קַל בְּעֵינֵי הָאֲנָשִׁים, שְׁהָרִי מִתֵּר לְהַדְּלִיק מֵאֵשׁ לְאֵשׁ, וּמִתֵּר לְבַשֵּׁל, לְכַף חֲשֵׁשׁוֹ חֲכָמִים שְׂמָא יִזְלְזְלוּ הָעַם בְּקִדְשַׁת הַיּוֹם, וְהַחְמִירוּ בְּמִקְצָה שְׁלוֹ יוֹתֵר מִשְׁבֵּת. אֲבָל כְּשֶׁחָל בְּשֻׁבַּת, שְׂיִשְׁנֶה חֲמֵרַת שְׁבֵת, לֹא הֲצִרְכוּ לְהַחְמִיר בְּמוֹקְצָה מִצַּד הַיּוֹם טוֹב עֲצָמוֹ. (כו, כז)

קלפות הראויות למאכל בהמה כקלפות בננות, אבטיח, מלון וכיוצא - אף על פי שבשבת אינו מקצה, ביום טוב הרי הו מקצה, ואסור לטלטלן ביד אלא על ידי מגב או סכין וכדומה.

מקצה לצרף אכל נפש - מכיון שהתירה התורה מלאכת אכל נפש ביום טוב, גם חכמים התירו לטלטל מקצה ביום טוב לצרף אכל נפש, כגון אם מנחות אבנים על דברי מאכל, שבשבת אסור להוציא את האבנים פיו שהאבנים הן 'מקצה מחמת גופו', ואסור לטלטלן אפלו לצרף מקומן - מפל מקום ביום טוב, לצרף אכל נפש התירו חכמים להוציאן. כמבאר בהרחבה בחוברת "השבת בהלכה ובאגדה".

אף על פי שבארנו לעיל שאסור להדליק אש מגפרורים, מפל מקום הגפרורים אינם מקצה ביום טוב, ומתר להשתמש בהם כדי להדליק מאש מצויה. (נא)

רחיצה

אסור לחמם מים ביום טוב כדי לרחץ בהם את כל הגוף, פיון שאין זו הנאה השוה לכל נפש, [שהרי לא פל אדם רוחץ את כל גופו בכל יום]. אמנם מתר לחמם מים כדי לרחץ את פניו, ידיו ורגליו בלבד. (שלחן ערוך סימן תקיא סעיף ב. מא)

מים שהתחממו מערב יום טוב - לבני ספרד מתר לרחץ בהם את כל הגוף. והוא הדין שמתר להתרחץ במים חמים שהתחממו בדוד שמש, שלא אסרו חכמים אלא לחמם את המים ביום טוב, אבל פל שהתחממו מערב יום טוב או שהתחממו מאליהם, מתר לרחץ בהם. (סימן תקיא סעיף ב. מא)

פל ההתרים הנ"ל להתרחץ במים חמים, הם דוקא באמבטיה פרטית שבבית, אבל בבית המרחץ של רבים [מקוה], גזרו חכמים שלא להתרחץ בו אפלו פניו, ידיו ורגליו לבד. מפני שהיו בלנים רשעים שמחממים מים ביום טוב באסור, והיו אומרים שחממו את המים מערב יום טוב. ואולם במים צוננים מתר אפלו במרחץ. (מא)

מנהג בני אשכנז להתמיר שלא לרחץ את כל הגוף כאחד, אפלו במים חמים שהתחממו מערב יום טוב. ואמנם יש להקל לרחץ פל אבר ואבר לבדו. ולצרף תינוק, יש להקל לרחצו במים חמים. (הרמ"א סימן תקיא סעיף ב ומשנ"ב. מא)

אשכנזי המזיע ומצטער מאוד אם לא יתקלח, וכגון שחל יום טוב סמוך לשבת ביום שישי או ביום ראשון, וכל שכן בחוץ לארץ שיש יום טוב שני של גלויות, רשאי להתקלח במים חמים של דוד שמש ביום טוב ואפילו בשבת. (חזו"ע שבת ו פח)

כתבו הרמב"ם ומרן השלחן ערוך (סימן שז ס"ה): אומר ישראל לגוי בשבת להביא לו מים דרך חצר שלא עירבו בה עירובי חצרות, כדי לרחוץ בו את המצטער. וכתב הגאון רבי עקיבא איגר, ומבואר שמצטער מותר לרחוץ אפילו גופו במים חמים שהוחמו מערב שבת, שאיסור רחיצה הוא קל יותר משאר איסורי דרבנן, כיון שאינו תקנה בפני עצמה אלא הוא בא מכח גזירה, וכמו שכתב הר"ף. וכן פסקו הרה"ד, דברי יוסף אירגאס, סדרי טהרה, משנה ברורה, דברי יציב, דברי שלום, שמירת שבת כהלכתה ועוד.

הרוחץ את שערות ראשו וזקנו, ינגב בנחת שלא יסחטו שערותיו. (שבת ד קנב. שבת ו צ)

מְחִיאת כַּפַּיִם וְרִקוּד

גם ביום טוב אסור למחא כפיים ולרקוד, [חוץ משמחת תורה כמבאר להלן] וכן הדין שְׁאֲסוּר לְדַפֵּק עַל הַשֶּׁלְחָן עִם קֶצֶב הַשִּׁיר, כְּמוֹ שְׁאֲסוּר בְּשַׁבָּת. כְּמִבְאֵר בְּחֹבֶרֶת שַׁבָּת. (שכ)

רְפוּאָה

מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזָה מְחוּשׁ אוֹ כְּאָב, אִף עַל פִּי שְׁאִינוֹ שׁוֹכֵב בְּמִטָּה אֶלָּא הוֹלֵךְ כְּבָרְיָא, מֵתֵר לוֹ לְקַחַת תְּרוּפָה אוֹ לְבַלְעַ כְּדוּרִים בְּיוֹם טוֹב, מֵה שְׁאִין כֵּן בְּשַׁבָּת. (כג)

יום טוב שחל ביום ששי – מתיר לכוון את הש'עון שבת' [שאינו דיגיטלי] ביום טוב לצרף השבת לאיזה שעות ידלק ויכבה. (נד)

מצות הקהל

22

וַיֵּצֵא מִשְׁנֵה אוֹתָם לֵאמֹר, מִקֵּץ שִׁבְעֵי עֲשָׂרִים בְּמַעַד עֲשֵׂת הַשְּׂמִטָּה בְּזוֹג הַסּוּכוֹת: בְּבֹא כָל יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר, תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאַזְנֵיהֶם: הִקְהַל אֶת הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף, וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ, לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וַיֵּרְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם, וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: וּבְנִיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ, יִשְׁמְעוּ וּלְמַדּוֹ לִירְאֵה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם זֹזִים עַל הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שְׂמֵה לְרִשְׁתָּהּ." (דברים לא ו)

מִן הַתּוֹרָה

כתב הרמב"ם (הלכות חגיגה פרק ג): מצות עשה להקהיל את כל ישראל, אנשים, נשים וטף, בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל לבית המקדש, ולקרוא באזניהם מן התורה פרשיות המזרזות אותם בקיום המצוות, ומחזקות את ידיהם בדת האמת. אימתו היו קוראים? במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות, שהוא תחילת ימי

חולו של מועד של השנה השמינית, והמלך הוא שהיה קורא באוזניהם. כיצד הוא קורא? תוקעים בחצוצרות בכל ירושלים כדי להקהיל את העם, ומביאים במה גדולה, והמלך עולה ויושב עליה כדי שישמעו את קריאתו, וכל ישראל העולים לחג מתקבצים סביבו, ופותח ורואה ומברך, וקורא כמה פרשיות מחומש דברים, ומברך שבע ברכות, ובברכה האחרונה מתחנן ומתפלל לטובת ישראל כפי יכולתו. אף חכמים גדולים שיודעים את כל התורה כולה, חייבים להכין ליבם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה, כיום שניתנה בסיני, שלא קבעה הכתוב אלא לחזק את דת האמת. ויראה עצמו כאילו עתה נצטווה בה ומפי הקב"ה הוא שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע את דברי האל יתברך. עד כאן.

מדוע מקיימים מצות הקהל דווקא בחג הסוכות של מוצאי שביעית?

תכלית השמיטה להראות שהעולם הזה הוא הבל, והעיקר הוא עבודתו יתברך, וכדי להודות בזה, הפקיר האדם את כל אשר לו בשביעית. ובמוצאי שביעית, כאשר עם ישראל כבר מודרכים בדרך ישרה זו, לבטל את ענייני העולם הזה, זו השעה הרצויה להשריש בליבם חזק את עבודת ה' יתברך. ולכן גם נצטווינו זאת בזמן ישיבתנו בסוכה, שאף היא באה להראות שכל חיינו כאן בעולם הזה - בדירת ארעי הם. באופן זה מצטרפים שני הזמנים האלה, שבהם ילמד האדם שלא יעשה שום דבר עיקר, כי העיקר הוא אך ורק עבודתו יתברך! (מעם לועז דברים ד)

כתב בספר החינוך (מצוה תריב): משורשי מצוה זו, לפי שכל עיקרון של עם ישראל היא התורה, ובה יפרדו מכל אומה ולשון להיות זוכים לחיי עד, תענוג נצחי שאין למעלה הימנו בנבראים. על כן, בהיות כל עיקרם בה, ראוי שיקהלו הכל יחד בזמן אחד מן הזמנים, לשמוע דבריה ולהיות הקול יוצא בתוך כל העם אנשים ונשים וטף, לאמור, מה הקיבוץ הרב הזה שנתקבצנו יחד כולנו? ותהיה התשובה, לשמוע דברי התורה שהיא כל עיקרנו והודנו ותפארתנו, ויבואו מתוך כך לספר בגודל שבחה והוד ערכה, ויכניסו הכל בלבם חשקה, ועם החשק בה ילמדו לדעת את ה', ויזכו לטובה וישמח ה' במעשיו, וכמו שכתוב בפירוש בזאת המצוה: "ולמען ילמדו ויראו את ה'". והעובר על זה, בין איש בין אשה, ולא בא במועד הזה לשמוע דברי התורה, וכן המלך אם לא רצה לקרוא, בטלו מצות עשה זו. ועונשם גדול מאוד, כי זאת המצוה עמוד חזק וכבוד גדול בדת. ע"כ.

זכר למעמד הקהל

יהי רצון שהקב"ה יזכנו שכבר הרבה הרבה קודם חג הסוכות שאחר שנת השמיטה הבאה עלינו לטובה [סוכות ה'תש"צ], יבנה בית המקדש, ונקיים "מצות הקהל" מן התורה כדת וכדין, ומלך המשיח יקרא בספר התורה לאוזני כל קהל ישראל. אך אם חס ושלוש גרמו העוונות ועדיין לא נבנה בית המקדש, יש

לעשות "זכר למעמד הקהל", כמו שכתב מרן מלכא הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל (ויבא להלן) וכן נהג בעצמו לעשות, ולהתאסף ברוב עם באחד מימי חול המועד סוכות בשריד בית מקדשנו "הכותל המערבי", וגדולי הרבנים קוראים מתוך ספר התורה בלי ברכה מהפרשיות שהיה קורא המלך או הגדול שבישראל בזמן שבית המקדש היה קיים. [המלך היה מתחיל חומש דברים עד סוף פרשת שמע וו ט]. ומדלג לוחיה אם שמוע (יא יג-כא), אח"כ עשר תעשר (יד כב-כט) עד מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב (סוף פרק כח). ורמב"ם חגיגה פ"ג ה"ג]. ומקבלים כל הקהל יחד עול מלכות שמים, באמירת הפסוקים: שמע ישראל, ה' הוא האלוקים, ה' מלך וכו'. ומשמיעים הרבנים דברי חיזוק והתעוררות, כי זו בעצם המטרה בקריאה זו, שנאמר: **"לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם, וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת"**. וכמו שכותב הרמב"ם: לזרז את העם בקיום המצוות, ולחזק את ידיהם בדת האמת.

כתב הגאון האדר"ת (הרב אליהו דוד רבינובץ תאומים) בספרו זכר למקדש, כשם שמצאנו שתיקנו רבותינו ז"ל לעשות הרבה דברים "זכר למקדש", כאכילת מרור וכורך, ושני תבשילים בליל פסח זכר לקרבן פסח וחגיגה, ואפיקומן זכר לקרבן פסח הנאכל על השובע, וספירת העומר, ונטילת לולב והקפת התיבה שבעה ימים בחג הסוכות, והקפת התיבה שבע פעמים ביום הושענא רבה, וזכר למחצית השקל, כן יש לעשות גם בימינו "זכר למצות הקהל".

וכתב מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל: ואנו נהגנו לעשות זכר למקדש במצות הקהל ברחבת הכותל המערבי, שהוא סמוך לבית המקדש, ומעולם לא זזה שכינה מכותל המערבי, במעמד רבבות אלפי ישראל. ובכנס "זכר למעמד הקהל" שנערך בזמנינו ביום ראשון י"ח תשרי תשמ"א, ברחבת הכותל המערבי, השתתפו כ-50,000 יהודים, כן ירבו. ובכנס שנערך בחול המועד סוכות בשנת תשס"ב, היו נוכחים למעלה מ-60,000 מישראל. וקראנו בספר התורה במשנה תורה בלי ברכה, ובסיום קריאת התורה על ידי גדולי ישראל, עם הרבנים הראשיים לישראל, סיימנו את המעמד בקבלת עול מלכות שמים, בפסוקי: שמע ישראל, ה' הוא האלוקים, ה' מלך ה' מלך, מפי הרבבות של קהל עדת ישראל הנוכחים בקול גדול ולא יסף. ונעשה האירוע "קידוש שם שמים ברבים", מעמד נפלא של קידוש ה', וברוך המקדש שמו ברבים. ה' יתברך יחזיר עטרה ליושנה, ונזכה למעמד "הקהל" בהר הבית בבנין בית מקדשנו ותפארתנו, אמון. [ומה שהתנגד לכך החזון איש וכתב, "שאינו לעשות כן", אפשר מפני שחשש שמא יבואו להתכנס בתוך הר הבית, אבל אנו הקפדנו שהכל יהיה ברחבת הכותל המערבי שהוא מחוץ להר הבית]. גם בשו"ת היכל יצחק שיבח וחיזק לקיים מנהג זה. ע"כ. (שו"ת יביע אומר חלק י יורה דעה סימן כב)

ובאמת, מה נהדר ומה נפלא היה המחזה הגדול והנורא הזה, לראות רבבות רבבות מעם ישראל באים מכל רחבי הארץ לשמוע את דברי תורתנו הקדושה,

תורת אלוקים חיים ומלך עולם, וממש התקיימה מטרת המצוה כמו שכתב בספר החינוך, שנשמע את דברי התורה שהיא כל עיקרנו והודנו ותפארתנו, ונבוא מתוך כך לספר בגודל שבחה והוד ערכה, ויכניסו הכל בליבם חשקה, ועם החשק בה ילמדו לדעת את ה', ויזכו לטובה, וישמח ה' במעשיו... כי זאת המצוה עמוד חזק וכבוד גדול בדת. ע"כ. ועל זה ראוי היה להביא את דברי הגמרא במסכת חגיגה (ג ע"א): דרש רבא: מה באור הפסוק (שיר השירים ז ב): "מִה יָפוּ פְעָמֶיךָ בְּנַעֲלִים בַּת נְדִיב" - כמה נאים רגליהם של ישראל בשעה שעולים לרגל, "בת נדיב" - בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב [שנדבו לבו לחקור ולדרוש ולהכיר את בורא העולם (רש"י)], שנאמר (ותהלים מז יז): "נְדִיבֵי עַמִּים נֶאֱסָפוּ עִם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם". [נדיבי עמים" - הם הגרים, המתנדבים מבין העמים לקבל עליהם עול מצוות, והם "עם אלוהי אברהם", שהיה תחילה לגרים].

ואני הקטן זוכר בילדותי לפני יותר מארבעים שנה בחול המועד סוכות שנת תשמ"א שהיתה מוצאי שנת השמיטה, ולקח אותי מר אבי שליט"א לרחבת הכותל המערבי למעמד "זכר להקהל", והיתה בימה למעלה למעלה קרוב לכניסה להר הבית, ומרן מלכא זצוק"ל עמד וקרא שם בספר התורה. ועד היום יש לי כיסופים למעמד הזה, שהיה מרגש ומיוחד במינו.

"ליתן שכר למביאיהם"

בגמרא מסכת חגיגה (ג ע"א) אמרו: מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר חסמא שהלכו להקביל את פני רבי יהושע בפקיעין, אמר להם: מה חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו: תלמידיך אנו, ומימיך אנו שותים. אמר להם: אף על פי כן, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש. שבת של מי היתה [מי דרש בשבת]? שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה. ובמה היתה הגדה היום? אמרו לו: בפרשת הקהל. ומה דרש בה? "הקהל את העם האנשים והנשים והטף", אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באים? כדי ליתן שכר למביאיהם. אמר להם: מרגלית טובה היתה בידכם, ובקשתם לאבדה ממני! ע"כ.

וביאר הגאון רבי יעקב מליסא, מה שאמר רבי אלעזר: "טף למה הם באים? ליתן שכר למביאיהם". הכוונה בזה, שכיון שהאנשים באים ללמוד והנשים באות לשמוע, אם כן למה ציוה הכתוב להביא את הטף ["הקהל את העם, האנשים והנשים והטף"], הרי כיון שהאנשים והנשים חייבים לבוא, ממילא יוכרחו להביא את הטף עמם, כי בעלותם לירושלים ולבית המקדש בודאי שלא יניחו את הטף לבדם בביתם, ולמה הוצרך הכתוב לצוות במפורש על הטף? על זה תירץ "ליתן שכר למביאיהם". כי לולא הציווי על הטף, אין על זה קבלת שכר, כי בהכרח הוצרכו להביאם כדי לשומרם, אך עתה שנצטוו על זה, הרי הם מצווים ועומדים על הבאתם ויקבלו שכר. ע"כ. ודברי פי חכם חן. (ש"ת יביע אומר חלק י יורה דעה סימן כב)

☞ הלכות חל המועד ☞

ההנהגה בחל המועד

כתב הרמב"ם (פ"ו מהלכות יו"ט ה"א): "מצות עשה מן התורה להיות שמח וטוב לב במועד, הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו. ואף על פי שאכילה ושתיה במועד מצות עשה היא, לא יאכל וישתה כל היום כלו, אלא כד היא הדין: בבקר משפיעים כל העם לבתי כנסיות ומתפללים, וחוזרים לבתייהם ואוכלים, והולכים לבתי מדרשות קוראים ושונים עד חצי היום, ואחר חצי היום מתפללים מנחה וחוזרים לבתייהם לאכל ולשתות שאר היום".

אמרו חז"ל (מסכת סנהדרין ז ע"א): תחלת דינו של אדם בעולם הבא - על דברי תורה. וכתב הפלא יועץ (מערכת חול המועד): יש אדם שיבא בטענה שהיה טרוד בפרנסתו להביא טרף לביתו, ולכן לא עסק בתורה, אך המועד יסתר טענתו, שהרי במועד פנוי הוא ממלאכה, ומבזבז את הזמן בטילים ופטפוטים, וטענו בשמים כנגדו: הרי היה לך פנאי ללמוד תורה, ולמה אבדת זמנך?! אבל האיש הירא את ה', וקבע את המועד ללמוד תורה, אז דנים אותו לזכות, ומחשיבים לו כאלו עסק בתורה גם בשאר ימים שהיה טרוד בפרנסתו. וזה שאמר דוד המלך (תהלים עה ג): "כי אקח מועד - אני מישרים אשפטי", שעל פי התנהגותו במועד, ישפטהו הקדוש ברוך הוא למישרים.

ומה טוב ומה נעים מה שנהגו בכמה קהלות קדושות להתאסף בימי חל המועד כשעתיים בבקר [11:00 עד 1:00], ומביאים חכם שימסר שעור בהלכות החג מתבלים בדברי אגדה, משלים ומעשיות המושכים את הלב. אשרי חלקם ומה נעים גורלם.

ובאמת, כמה יקר דבר זה בעיני ה', בפרט שאנשים רבים נשארים בימים אלו בביתם, ואמרו חז"ל (כתובות נט ע"ב): "בטלה מביאה לידי שעמום" [ושמחה]. ובאים לידי ריב ומחלוקת חס ושלום, אך על ידי שהולך מביתו לשעור תורה, ראשית, מקים מצות תלמוד תורה ששקולה כנגד כל המצוות. שנית - כששב לביתו, כלו שש ושמח שנצל את זמנו לתורה ויראת שמים. ואשרי בית שאביהם נותן להם דגמא אישית לנצול הזמן, ואשרי האשה המדרגת את בעלה בלעם ובחבה לקביעת עתים לתורה, שעליה אמר שלמה המלך ומשלי יד א': "חכמות נשים בנתה ביתה", אשרי חלקה ומה נעים גורלה, ותשא ברכה מאת ה'.

שמחת החג - כתב הרמב"ם: "וכשאוכל ושותה ושמח במועד, לא ימשך בינו ושחוק וקלות ראש, ויאמר שכל מי שיוסיף בזה, ירבה במצות השמחה, שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש, אינם שמחה אלא הוללות וסכלות, ולא נצטוינו על הוללות וסכלות, אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, שנאמר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב", היא למדת, שהעבודה בשמחה, ואי אפשר לעבד את ה' לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות".

ימי חל המועד, צריך לכבדם בבגדים נאים ובמאכל ובמשתה מיוחדים. ואמרו חז"ל (אבות פ"ג מ"א): המבזה את המועדות, אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא. ופרש רש"י, המבזה, שנוהג בהם מנהג חל באכילה ושתיה.

כתב בספר החנוך (מצוה תפח): "משרשי מצוה זו של שמחת החג, לפי שטבע האדם לשמח לפרקים, כמו שהוא צריך אל המזון, ואל המנוחה, ואל השנה. ורצה האל לזכותנו אנהנו עמו וצאן מרעיתו, וצונו לעשות השמחה לשמו, למען נזכה לפניו בכל מעשינו. והנה קבע לנו זמנים בשנה למועדים, לזכר בהם הנסים והטובות אשר גמלנו, ואז בעתים ההם צונו לכלכל החומר בדבר השמחה הצריכה אליו. וימצא לנו תרופה גדולה, בהיות שבע השמחות לשמו ולזכרו, כי המחשבה הזאת תהיה לנו גדר, לבל נצא מדרך הישר יותר מדאי". ע"כ.

עבודת ה' האמתית במועדים

"ודבר ידוע הוא, שהעבודה השלמה היא עבודת הנפש עם עבודת הגוף. ועבודת הגוף היא להתענג במאכל ומשתה, כמו שכתוב בתורה במצות המועדים: 'וזבחת שלמים ואכלת שם'. ועבודת הנפש היא להודות, לשבח ולזכר נסיו ונפלאותיו. ובשניהם יחד תהיה העבודה שלמה, כמו שאמרו (מסכת פסחים סח ע"ב): חלקהו חציו לה' וחציו לכם. ובאותה שעה, אפלו הדברים הנופניים, שהם המאכל והמשתה והתענוגים האחרים, כלם נעשים רוחניים, והם עבודת ה'. אבל אם חס ושלום אינו כן, אלא מתכוון להנאת גופו, ואינו עובד לה' יתעלה העבודה הראויה, אינם מועדים ומקראי קדש. ועל זה אמרו חז"ל: 'אלה הם מועדי' - בזמן שאתם עושים המצוות ומקדשים המועדות באספת העם בבתי פנסיות, ומהללים ומשבחים לה' ועוסקים בתורה, אז 'אלה הם מועדי', ואם לאו - אינם מועדי אלא מועדיכם. וכמו שהשיב רבי עקיבא לאותו מין ששאל אותו, למה אתם עושים עתה מועדים, והלא כתיב (ישעיה א יד) 'חדשיכם ומועדיכם שגאה נפשי, היו עלי לטרח? אמר לו: 'חדשיכם ומועדיכם' כתיב. בזמן שאתם מכוונים להנאת גופכם בלבד, הם שנואים, אבל אם אתם מכוונים לעבודתי, אינם שנואים ואינם עלי לטרח, אלא אהובים וחביבים הם לפני'. (דרשות רבי יהושע אבן שועיב)

יעלה ויבוא

מזכירים 'יעלה ויבוא' בשחרית, מנחה וערבית. ואם טעה ולא אמר - אם נזכר כשאמר 'ברוך אתה ה' כדי לומר 'המחזיר שכניתו לציון', יסיים 'למדני חקיד', ויחזר לומר 'יעלה ויבוא'. אף אם כבר אמר 'המחזיר שכניתו לציון', יאמר 'יעלה ויבוא' לפני 'מודים'. ואם התחיל אפלו תבה אחת 'מודים' ונזכר, חוזר לתחלת ברכת 'צה'. והוא הדין כשנזכר בהמשך התפלה קדם שבא לעקר רגליו, אבל

אם נזכר כשָׁבָא לַעֲקוֹר רַגְלָיו, חוֹזֵר לַתַּחֲלֵת הַעֲמִידָה. וְדִין זֶה אֶפְלוּ בַתְּפִלַּת עֲרַבִית, [ולא כמו בראש חֲדָשׁ, שְׁבַעֲרַבִית לֹא חוֹזֵר]. (סימן תצ סעיף ב. חזו"ע חנוכה רסח)

שְׁלִיחַ צְבוּר שְׁטָעָה בְּלִיל שֶׁבֶת חַל הַמוֹעֵד וְלֹא אָמַר יַעֲלֶה וַיָּבֹא, אֵינּוּ חוֹזֵר, וַיּוֹצֵא יְדֵי חוֹבָה בְּבִרְכַּת "מַעֲיִן שְׁבַע". (חזו"ע חנוכה רפג)

בְּרִכַּת הַמְּזוּן – אֹמֵר 'יַעֲלֶה וַיָּבֹא' בְּבִרְכַּת הַמְּזוּן. וְאִם טָעָה וְלֹא אָמַר, אִם נִזְכַּר אַחַר 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם', אֹמֵר בְּלִי שֵׁם ה' בְּלִשׁוֹן זֶה: "בְּרוּךְ אֲשֶׁר נָתַן מוֹעֲדִים לַעֲמֹו יִשְׂרָאֵל לְשִׁשּׁוֹן וְלִשְׁמִחָה אֶת יוֹם חַג הַסּוּכּוֹת הַזֶּה, אֶת יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה". וְאִם נִזְכַּר לְאַחַר מִכּוֹן, אֵינּוּ חוֹזֵר. (סימן קפח ס"ז)

קְרִיאַת הַתּוֹרָה

שְׁלִיחַ צְבוּר שְׁטָעָה בְּקְרִיאַת הַתּוֹרָה בְּחַל הַמוֹעֵד, וְקָרָא קְרִיאָה שֶׁל יוֹם אַחַר שֶׁל סְכוּת, אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁעָלוּ כָּל אַרְבַּעַת הָעוֹלָיִם, דִּי שִׁיקְרָא לְשַׁאֲר הַקּוֹרְאִים אֶת קְרִיאַת הַיּוֹם. אִךְ אִם נִזְכַּר לְאַחַר שֶׁעָלוּ כָּל הָעוֹלָיִם, יַחֲזֹר לְקָרָא לְעוֹד עוֹלָה אֶחָד אֶת הַקְּרִיאָה שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם, וַיְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וְלְאַחֲרֶיהָ. (פסקי תשובות עמוד תמו)

מְלֶאכֶה בְּחַל הַמוֹעֵד

מִטְרַת חַל הַמוֹעֵד

אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר מִמְּל: אֵלּוּ הֵיךְ מִי שִׁיצִטְרוּ עִמִּי, הֵייתִי מִתִּיר לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶה בַּמוֹעֵד, כִּי כָּל מָה שֶׁאֲסוּרוּ לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶה בַּמוֹעֵד, בְּדִי שִׁיְהִי אֹכְלִים וְשׁוֹתִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, אֲבָל הֵם אֹכְלִים וְשׁוֹתִים וְפוֹחֲזִים. וּמִכַּפֵּן נִרְאָה, שֶׁאֲסוּר שְׁחוֹק וְקִלוּת רֹאשׁ בַּמוֹעֵד, חֲמוּר יוֹתֵר מֵעֲשִׂית מְלֶאכֶה בּוֹ, כִּינּוּן שֶׁכָּל מִטְרַת הַתּוֹרָה בַּמוֹעֲדוֹת לְהַדְּבִק בָּהּ יִתְבָּרֵךְ וּבִתּוֹרָתוֹ. (חזו"ע יו"ט קעב)

דְּבַר הָאֲבִד

אֲסוּר לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶה בְּחַל הַמוֹעֵד, אֲבָל 'דְּבַר הָאֲבִד' שָׂאֵם לֹא יַעֲשֶׂה אֶת אוֹתָהּ מְלֶאכֶה, יְכוּל לְהַגִּיעַ לְהַפְסֵד, מִתֵּר, וּכְדִלְהֵלּוֹן. (קעג)

לֹא מִשְׁתַּלֵּם לַעֲבַד בְּחַל הַמוֹעֵד

הֵיךְ זֶה בְּחַל הַמוֹעֵד סְכוּת תִּשְׁל"א. עֵבֶר הִנְאֹוֹן רַבִּי מִצְלִיחַ מְזוּזָה צ"ל בְּרַחוּבוֹת הָעִיר תּוֹנִיִּים וְרָאָה יְהוּדִי עוֹבֵד בְּחִנּוּתוֹ, בְּמִלְאֲכַת הַצּוֹרְפוֹת. אָמַר לוֹ: "שְׂמָא שְׁכַחְתָּ שְׁאֲסוּר לַעֲבַד בְּחַל הַמוֹעֵד?" אָמַר: "יּוֹדַע אֲנִי, אֲבָל עֲבוּדָה דְּחוּפָה לִי לַעֲשׂוֹתָהּ". אָמַר לוֹ הָרַב: "אֵין זֶה דְּבַר הָאֲבִד, וְאֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בַּמוֹעֵד". לֹא צִיַּת הָאִישׁ, וְהַמְשִׁיךְ בְּמִלְאֲכָתוֹ.

כְּעֵבֶר שְׁלִשָּׁה שְׁבוּעוֹת, בְּיוֹם שְׁשִׁי, הִגִּיעָה אֶל בֵּית הָרַב נַעֲרָה בּוֹכִיָּה: אֲבִי הַצּוֹרֵף נַעֲצַר

בעלילה שקנה תכשיטים גנובים. מיד קם הרב והלך לתחנת המשטרה, בקש שישחררו את העצור לשבת, וחתם ערבות אישית לשובו לכלא ביום ראשון. בדרך ספר העצור כי מחמת הענויים הודה בנכונות העלילה, למרות שהאמת היא שלא סחר בתכשיטים גנובים. אדרבא, ממנו נגנבו תכשיטים יקרים.

אמר לו הרב: "אספר לך ספור. מעשה באחד שהחמיצו לו ארבע מאות חביות יין. ערך חשבון נפש, והבין שקפח מעט את האריס שעבד בכרמו, ועל כן ארע לו הפסד זה. פצה את האריס - ופתאום התיקר מחיר החמץ ונמכר במחיר היין וכסה את הפסדו... כדאי גם לך לערוך חשבון נפש: עבדת בחל המועד כדי להרויח עוד מעט ממוון - ולבסוף, ראה מה הרוחת"... אמר: "טעיתי, רבי, לא אוסיף עוד לחלל את קדשת המועד". ביום ראשון שב האיש לכלא. אמר לו החוקר: כשאיתי שהרב מזוז ערב לישרך ומשתדל למענך, הבנתי שאתה אדם ישר. פתחתי בחקירה נמרצת וגליתי שהפועל הערבי שלך, הוא שרכש את הסחורה הגנובה, ולא עוד, אלא שהודה בגנבות שגנב אצלך והחזירן! (מעיון המועד)

אכל נפש

כל מלאכה שהיא לצורך אכל נפש במועד, מתר לעשותה אפלו על ידי אמן, ואפלו יש בה טרח גדול. ולכן מתר לתקן בחל המועד מקרר חשמלי, כירים של גז, תנור אפיה, מיקסר, ברז מים שבמטבח, וכיוצא בזה. ומתר לפועל לקבל שכרו משלם עבור עבודתו זאת, אם אין אמנים שיעשו מלאכות אלו בחנם. (קפ"ו)

הרכבת גז

מותר להרכיב גז בחול המועד, לצורך השימוש בו לאוכל נפש. (ילקוט יוסף תתיג)

כתב מרן השלחן ערוך (סימן תקמ סעיף ז): תנור וכיריים שאפשר שיתייבשו ויאפה בהם במועד, עושים אותם במועד, ואם לאו, אין עושים אותם.

לא רצה לקחת פסוף

מעשה שהיה בחל המועד בביתו של מרו הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, שנשבר צנור המים במטבח. הרבנית מרגלית ע"ה הזמינה פועל ירא שמים שהיה מהקבועים בשעוריו של מרו, שגבוא ויתקן את הצנור. בגמר העבודה הציעה לו תשלום הגון, אך הפועל טרב לקבל את הפסוף, חזרה והפצירה בו שוב, אך הוא עומד בשלו שלא לקחת את הפסוף. מרו שהיה באותו זמן שוהה בחדרו הסמוך, שמע את הדו שיח שביניהם, ואמר לרבנית: "תעזבי אותו, הוא יודע מה הוא עושה". קרא לו מרו, ונתן לו במתנה את ספרו יביע אמר חלק ו' שיצא לאור באותו זמן, וכתב לו הקדשה באהבתו והערכתו אליו.

פְּבוּשִׁים

אָסוּר לְכַבֵּשׁ חֲמוּצִים, אֶלֶּא אִם כֵּן יִכּוֹל לֶאֱכֹל מֵהֶם בְּמוֹעֵד. אֲבָל אִם לֹא יִהְיֶה רְאוּיִים לֶאֱכִילָהּ בְּמוֹעֵד, אָסוּר. וּמֵאֲכָל שְׂלֵא יִהְיֶה מְצוּי לְאַחַר הַמוֹעֵד, מִתָּר לְקַנּוֹתוֹ וּלְכַבְּשׁוֹ. וְכֵן אִם יֵשׁ חֲשֵׁשׁ שְׂיִתְלִיעַ אוֹ יִתְקַלְקַל אִם לֹא יִכַּבְּשׁוּ בְּמוֹעֵד, מִתָּר לְכַבְּשׁוֹ, שֶׁהָרִי זֶה 'דְּבַר הָאֲבֵד'. (קפ"ו)

גִּלּוּחַ וְתִסְפֵּרֶת**תִּסְפֹּרֶת וְסִידוּר שֵׁם**

אָסוּר לְהִסְתַּפֵּר בְּמוֹעֵד, וְאֶפְלוּ הָיָה אָנוּס וְלֹא הִסְפִּיק בְּעֶרֶב הַחֹג, אוֹ שֶׁהוּא אָבִי הַבֵּן, מוֹחֵל אוֹ סִנְדֵּק, אָסוּר. אֲבָל לְסִדֵּר אֶת הַשֵּׁם, מִתָּר לְכָל אָדָם. (קצ)

בגמרא מועד קטן (יד ע"א) מבואר שחז"ל אסרו להסתפר ולכבס בגדים בחול המועד, כדי שלא יכנסו לחג כשהם מנוולים, כי אם היה מותר להסתפר ולכבס במועד, היו אנשים שמשאירים את שערותיהם להסתפר במועד, ואת בגדיהם לכבס במועד, כי אז הם פנויים יותר מענייני העבודה, ונמצא שנכנסים לחג כשאינם מסופרים ובבגדים מטונפים, ואין זה מכבוד החג. וכן כתב הרמב"ם בפירושו המשניות (שם פרק ג משנה א), אסרו על כל אדם לגלח ולכבס בגדיו במועד, כדי שלא יניחו בני אדם גילוח ראשיהם וכיבוס בגדיהם לחולו של מועד שהם פנויים, ויבוא יום טוב הראשון כשהם מנוולים בלתי מוכנים ליום טוב. ע"כ.

גִּלּוּחַ הַזָּקֵן

גַּם אִם הִתְגַּלַּח בְּעֶרֶב הַחֹג וְרָגִיל לְהִתְגַּלַּח בְּכָל יוֹם, לֹא כְּדָאֵי שְׂיִתְגַּלַּח בְּמוֹעֵד. כֵּן הוֹרָה מֵרַן הַרְאִשׁוֹן לְצִוּוֹת זְכוּק"ל בְּשִׁיעוּרוֹ הַקְּבוּעַ בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת בְּלוּוִיִּן חוֹל הַמוֹעֵד פֶּסַח ה'תשע"ב. וּמִכָּל מִקוּם כָּל שֵׁשׁ לוֹ הַכֶּרֶחַ שֶׁהוּא, וְכַגוּן שֶׁעוֹבֵד בְּמִקוּם שֶׁאִם יִמְנַע מִלְּהִתְגַּלַּח, יִפְטוּרוּהוּ מִעֲבוּדוֹתָיו, אוֹ מִטַּעֲמֵי שְׁלוֹם בֵּית וְכַדוּמָה, בְּרוּר שְׁמוּתָר לוֹ לְהִתְגַּלַּח בְּחוֹל הַמוֹעֵד.

בשול"ת אגרות משה (או"ח סימן קס"ג) היקל במקום שרגילים לגלח זקנם בכל יום, כי הדבר מפורסם לכל. אלא שאינו נוהג להתיר אלא למי שמצטער ביותר או במקום צורך ביותר. אך המיקל גם ליפוי בלבד אין למחות בידו. עי"ש. וכתב מרן זצ"ל (קצ"ב), ואף על פי שבאמת קשה למחות ביד המקילים, ובפרט שבזמן רבותינו חכמי התלמוד לא היו נוהגים לגלח הזקן כלל, וכמו שכתבו מרן החיד"א והגאון החתם סופר, נמצא שכל דברי רבותינו באיסור גילוח במועד אינו אלא על שיער הראש, ואין איסור מפורש על גילוח הזקן, מכל מקום ירא שמים יחוש לדברי האחרונים שהחמירו בזה, וישא ברכה מאת ה'. עי"ש.

יֵצֵא מִבֵּית הַסוּהָר

הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַסוּהָר בְּמוֹעֵד, מִתָּר לוֹ לְהִסְתַּפֵּר וּלְהִתְגַּלַּח, וְאֶפְלוּ הָיָה יִכּוֹל לְהִסְתַּפֵּר בְּעֶרֶב הַחֹג, כִּינּוֹן שְׂאִין לוֹ מִצַּב רוּחַ לְהִסְתַּפֵּר בְּהִיּוֹתוֹ בְּבֵית הַסוּהָר. (קצ"ב)

ילד קטן

מתן לספר ילד קטן פחות מגיל מצוות במועד. וכל שכן שמתן להשהות למועד את שמחת התספורת [חלקה] במלאות לילד שלש שנים, שאז מחנכים אותו במצות פאות הראש. (קצג)

הטעם שיש להקל בקטן שלא הגיע לגיל 13 שנה - בר מצוה, כיון שלא שייך בו הטעם שלא יכנס לחג כשהוא מנוול בשערות, כיון שעדיין אינו חייב במצוות. ועוד, כיון שזה קנס שקנסו חכמים את מי שלא הסתפר קודם החג, נמצא אפוא שלא שייך לקנוס את הקטן בשביל שאביו לא סיפר אותו מקודם. (עיי' שלחן ערוך סימן תקלא סעיף ה, משנה ברורה ושער הציון, וילקוט יוסף עמוד תשצב) ומפורש כתב רבנו יהונתן מלוניל (מועד קטן ז ע"א מדפי הרי"ף): בכל ענין מותר לספר קטן, כיון שקטן לאו בר מצוה הוא, ולא שייך בו הטעם שאמרו שלא יכנסו לרגל כשהם מנוולים. ולא גוזרים קטן משום גדול, וכן בענין אבלות לקטן, מותר לו לגלח. עיי"ש.

אבל

אבל על אביו או על אמו, שהסתימו השלשים יום במועד, ונגערו בו שישתפר, מתן לו להסתפר. ורשאי לומר לאחר שיגער בו כדי שישתפר. (קצג)

כבוס בגדים

24

בגדים ומגבות

אסור לכבס בגדים אפלו לצרף המועד. ואולם, מגבות ידים ורחצה שמתלכלכים תמיד, מתן לכבסם. (קצח. וילקוט יוסף יו"ט תתכב)

בגדי קטנים, זקנים וחולים

בגדי ילדים קטנים שדרכם להתלכלך תמיד, מתן לכבסם. וגדר "קטנים", לאו דוקא תינוקות ממש, אלא כל שאינם די בוגרים להשגיח על בגדיהם ומתלכלכים תדיר. ובכלל זה גם בגדי זקנים וחולים שבגדיהם מתלכלכים בתדירות. (הרמ"א סימן תקלד ס"א. קצח. פסקי תשובות שם אות ד)

בגד שיתקלקל

בגד שהתלכלך בדם או במאכל אדום סמיד, וכן בגד העשוי מבד רך שסופג לתוכו את הלכלוך, באופן שאם לא יכבסוהו עתה, יתעפש הבגד או יתקלקל ולא יתנקה לאחר המועד, מותר לכבסו במועד, אף על פי שאינו זקוק ללבושו במועד, משום שזה בכלל מלאכת "דבר האבד" שהתירו חכמים לעשותה במועד. ואולם יש לשים לב, כי פעמים די בניקוי מקומי או בהשריה במים וסחיטה, ואין צורך בכיבוס גמור. (וילקוט יוסף תתכז)

גְּרֵבִים, לְבָנִים, חוֹלְצוֹת וּבְגָדֵי נָשִׁים

גְּרֵבִים, לְבָנִים וְחוֹלְצוֹת שְׁמַחְלִיפִים מְדֵי יוֹם, מְפָנֵי שְׁמַחְלִכְלָכִים תְּמִיד בְּזָעָה, אִם אֵין לוֹ אֲחֵרִים לְהַחֲלִיף, מִתֵּר לְכַבֵּס בְּמִכּוֹנֶת כְּבִיסָה לְצַרְף הַמוֹעֵד. וְכִמוֹ כֵּן, לְמַצִּיאוֹת שֶׁל הַיּוֹם שֶׁהַנְּשִׂים רְגִילוֹת לְהַחֲלִיף שְׂמֹלָה, חֲצָאִית וְחֻלְצָה בְּכָל יוֹם וְלֹא לְלוּבֶשֶׁה פְּעָמִים (ועיין תומר דבורה פרק ו) וְעֵתָה נִגְמְרוּ לָהֶן בְּגָדֵי הַחַג, מִתֵּר לְכַבֵּס בְּמִכּוֹנֶת כְּבִיסָה לְצַרְף הַמוֹעֵד. (וכן מתבאר מדברי מרן זצוק"ל בחזון עובדיה עמוד קצח על פי המגן אברהם, ושכן פסק בשו"ת שרגא המאיר. ועיין עוד בשמירת שבת כהלכתה חלק ב סימן סו סעיף סו ובהערות שם אות רמ, רנח, רנט, רסא. ודו"ק)

עיין בסמ"ג (לאוין סימן עה) שכתב, אמרו בירושלמי (מועד קטן פרק ג הלכה ב), בגדי הקטנים ובגדי נשים מותרים לכבסם בחול המועד.

בגדי גדולים עם בגדי קטנים

מי שהתלכלכו בגדיו בחול המועד או שהזיע הרבה ואין לו עוד בגדי חג להחלפה כחולצות ומכנסיים נקיות, אגב שמכבס במכונת כביסה את בגדי הקטנים שמתלכלכים תמיד או בגדים אחרים שהותרו בכיבוס, יש להקל לו במקום צורך לצרף גם את בגדיו למכונת הכביסה.

עיין בשו"ת שאילת שאול (חלק א סימן פב) שפסק להתיר כן לכתחילה, וטעמו ונימוקו עמו בדברים הנכוחים למבין וישרים למוצאי דעת, ועליו אמר שלמה בחוכמתו (משלי כד כו): "שִׁפְתֵימָי יִשָּׁק מְשִׁיבֵי דְבָרִים נְכָחִים". ועיין בספר הפרנס (סימן רמח) שכתב, אסור לאבל לכבס את בגדיו וללבוש חדשים. ואם בני ביתו אינם מתאבלים עמו, נותנים בגדיו עם בגדיהם לכבס ולהניח. ודו"ק. ועיין עוד בשו"ת מנחת יצחק (חלק ח סימן נ אות ב), ובמנחת אוירבך (מו"ק יד ע"א), ובשו"ת שבט הקהתי (חלק ה סימן צד). ומה שהחמיר בזה בשו"ת באר משה שטרן (חלק ז ס"ס לב), במחילה מכבודו סתם דבריו ולא פירש טעמו ונימוקו. גם בשו"ת תפלה למשה (חלק ב סימן כד) שהחמיר בזה, יש לפלפל בעצם טענותיו, ועיין בזה היטב בשו"ת יביע אומר (חלק ז סימן מח). וכבר בא רעהו וחקרו הרה"ג רבי מיכאל סגרון שליט"א, בהערות שבסוף הספר (סימן ג), והסיק להקל בזה. ויש להאריך בכל זה בדברים המוסברים והמוצדקים, ואי"ה עוד חזון למועד. וברוך השם דברתי בזה עם מרן הראשון לציון רבנו יצחק יוסף שליט"א, והראה פנים מאירות להיתר, וביקש שאתן לו לעיין עוד בזה בהגלות נגלות מהדברים הנ"ל.

פְּתִים

בְּגָד שֶׁהִתְלַכְּלַךְ בְּכֶתֶם, מִתֵּר לְנִקּוֹתוֹ בְּחֻמְרֵי נְקוּי, שְׂאִין זֶה בְּכֻלָּל כְּבוֹס שְׂאֵסְרוּ. (ור)

צְחָצוּחַ נְעָלִים וְשְׂטִיפַת הָרְצָפָה

צְחָצוּחַ נְעָלִים וְשְׂטִיפַת הָרְצָפָה, מִתֵּרִים בְּמוֹעֵד, שְׂאִינָם בְּכֻלָּל כְּבוֹס. (קצד, קצה)

גְּזִיזַת צְפָרְנִים

מִתֵּר לְגִזֵּז צְפָרְנִים בְּמוֹעֵד, וּמִנְהַג בְּנֵי אֲשֶׁכְנָז לְהַחְמִיר בָּזֶה. (קצד)

🕒 תיקוני כלים, רכב ועוד

משקפים. מכשיר שמיעה

משקפים שנסָּבְרוּ במועד, וכן מכשיר שמיעה שהתקלקל, מתר לתקנם אפלו על ידי מעשה אמן. (קצה. ילקוט יוסף תתקיט)

משקפי שמש שנשברו, אם צריך אותם לבריאותו, מותר לתקנם. אבל אם צריך אותם לתענוג ויופי בלבד, אסור. (פסקי תשובות סימן תקמו הערה 9 בשם הגרש"ז אוירבך)

מזגן. דוד שמש. טלפון

מותר לתקן מאורר או מזגן לחימום או לקירור במועד. וכן מותר לתקן בוילר או דוד שמש לרחיצה. וכן טלפון כשר שהתקלקל, יש להקל לתקנו לצורך המועד, שכיון שהכל הורגלו בזה, אם לא יתקנו, תהיה לו עוגמת נפש. (ילקוט יוסף תתפג)

מנעול הדלת

מותר לתקן את דלת הבית והמנעול או המפתח על ידי אומן, ולא ישאיר את דלת הבית פתוחה, מפני הגנבים.

כתב מרן השלחן ערוך (סימן תקמ סעיף ד): ציר הדלת, והמפתח, [והמנעול]... בין שהם של עץ, בין שהם של ברזל, שנשברו אפילו מערב יום טוב, יכול לתקנם בלי שינוי, מפני שזה הפסד גדול, שאם יניח הפתח פתוח והדלתות שבורות, נמצא מאבד כל מה שבבית. ע"כ.

קביעת מסמר

מותר לקבוע מסמר בקיר לצורך המועד, עבור תליית שעון או תמונה לייפות הבית לכבוד החג. ואף יש להקל להשתמש במקדחה, שאין זה מעשה אומן. (הגר"ש אלישיב. ילקוט יוסף תתקז)

תקון רכב

בזמננו שהרכב הוא דבר חיוני לבעליו, אם התקלקל הרכב במועד, מתר לתקנו אפלו במעשה אמן. (ועיין קצה. ילקוט יוסף תתקכח)

שפוץ חדרים תלמוד תורה

מתר לשפץ חדרים ולעשות ספסלים לתלמידים, שיהיו מוכנים מיד לאחר החג, ולא יתבטלו מלמוד תורה, מפני שנחשב כמצוה עוברת. (קעו. מבקשי תורה תעב)

השקיה

פרחים, שושנים וכדומה, שאם לא ישקום בחול המועד יפסדו, מותר להשקותם

על ידי צינור או ממטרות, אך לא ידלה מים וישקה בידיו. (ש"ת המביל"ט. קפה)

תְּפִירָה. גְּהוּץ. צְלוּם

אם הֶצְרַךְ לְתַפֵּר בְּגָדוֹ בַּמוֹעֵד, וְאֵינוֹ אֶמְנָן בְּמִלְאֶת הַתְּפִירָה, רִשְׁאֵי לְתַפֵּר. וּמִתֵּר לְגַהֵץ בְּגָדִים. וְכֵן מִתֵּר לְצַלֵּם בְּמִצְלָמָה בַּמוֹעֵד. (קצו. רז)

קניית ביגוד ונעלים למועד

מותר לקנות בגדים חדשים ונעלים לצורך המועד. (קצו.)

קישוט

עושה אשה כל תכשיטיה במועד, כוחלת עיניה, ונותנת אודם על פניה ושפתותיה. ואשה נשואה מעבירה שיער שבגופה, וכן רשאית לתקן את הגבות וכיוצא בזה.

כתב מרן השלחן ערוך (סימן תקמו סעיף ה): עושה אשה כל תכשיטיה במועד, כוחלת ופוקסת [פירוש, חולקת שיערה לכאן ולכאן. ורש"ט], ומעברת סרק על פניה, וטופלת עצמה בסיד וכיוצא בו, והוא שתוכל לסלקו במועד. ומעברת שיער שבגופה בין ביד בין בכלי, ומעברת סכין על פדחתה. ע"ש.

תספורת שיער לאשה – כתב המשנה ברורה (סימן תקמו ס"ק טז), איסור תספורת שיער הראש, נוהג בין באיש בין באשה. ע"כ. והנה בטעם הדבר נחלקו הגר"א והפרי מגדים, לדעת הגר"א (שם סעיף ה), כיון שטעם איסור התספורת במועד כדי שלא יכנסו לרגל כשהם מנוולים, נמצא ששייכת גזירה זו גם באשה. אבל הפרי מגדים (אשל אברהם שם סק"ט) כתב להיפך, שאף על פי שלא שייך באשה ניוול שיער, כי אדרבה השיער שבראשה נוי הוא לה, בכל זאת משמע שלגלח ראשה אסור. ע"כ. וצריך עיון.

טיפולי שיניים

מותר לעשות טיפולי שיניים בחול המועד, אפילו כשאין לו עתה כאבים, שכל זה בכלל רפואה שמותרת במועד. אבל טיפול למטרת ייפוי, כגון ניקוי אבן, יישור שיניים וכיוצא בזה, הנכון להימנע מלעשותו. (ילקוט יוסף תתב)

שיעורי נהיגה

מי שיש לו לאחר החג מבחן נהיגה – טסט, מותר לו ללמוד שיעורי נהיגה בחול המועד שלא יכשל, וממילא יגרם לו הפסד כספי בתשלום השיעורים הבאים. (ילקוט יוסף תתס)

"הם לא קונים סוסים, אבל הם קולטים מה דעתי על רכב..."

תלמיד חכם נכנס למעונו של הגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל עם בקשה לא שגרתית: "יש לי טסט לרישיון נהיגה השבוע ואני רוצה ברכה להצלחה". שאל הרב: "למה לך

רכב!! תקנה סוס! סוס זול יותר, לא צריך דלק, פחות מסוכן ולא צריך טסט". השואל היה נבוך: "יש לי משפחה, סוס לא יספיק...", "אז תקנה כרכרה...", ייעץ הרב בחצי חיוך. השואל לא ידע את נפשו, מנסה להיחלץ מהדו שיח המוזר: "כרכרה וסוסים זה לא מכובד...". "ורכב כן מכובד לבן תורה!". אחד הנכדים שנוכח במקום אמר לרב: "סבא מייעץ כל הזמן לקנות סוסים ואיש עוד לא עשה זאת...", ענה הרב: "הם לא קונים סוסים, אבל הם קולטים מה דעתי על רכב...". (גליון שר התורה, 'בקהילה' י"ג אדר ב תשפ"ב, עמ' 54)

אוי לתאוה לנהיגה ברכב

הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל אמר: יש אנשים צעירים שמתאוים מאוד לנהוג ברכב. בוודאי שראוי להימנע מכך [אם לא שיש לו הכרח על פי הוראת חכם]. אף שזה נוח, יש בזה סכנה מרובה, כי מי יודע מה יקרה לו. ומי שמתאוה לזה, נראה שיש לו חסרון ביראת שמים, וישים לנגד עיניו מה שנאמר על יעקב אבינו עליו השלום לפני פגישתו עם עשיו אחיו: "וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ" (בראשית לב ח), ופירש רש"י: "וַיִּירָא" שמא יִהְרַג, "וַיֵּצֵר לוֹ" שמא יִהְרוּג אַחֵרִים. ואף שעשיו היה רודף אותו וחיבב מיתה, בכל זאת פחד, וזוהי דרגה גבוהה של יראת שמים. וכן הנוהג ברכב, אף אם ינהג בצדק, יתכן שיהרוג בפשיעת האחר, וצריך להתיירא מכך, וכל שכן שצריך לפחד שמא יִהְרוּג בפשיעה במקצת, ומי יודע אם יתכפר לו העוון. ואם חס ושלום יפגע הוא עצמו, הרי הוא גרם לעצמו יסורים, וגם יענש על הצער של בני משפחתו. (ספר אור לציון - חכמה ומוסר עמוד 86)

צְרִכֵי רַבִּים

מִתֵּר לַעֲשׂוֹת צְרִכֵי רַבִּים אֶפְלוּ עַל יְדֵי אֲמֹן בְּשָׂכָר לְצַרְףּ הַמּוֹעֵד. וְלָכֵן מוֹנִיּוֹת וְאוֹטוֹבוֹסִים אוֹ מִשְׁאִיּוֹת הָעוֹמְדוֹת לְשֵׁרוֹת הַצְּבִיר לְהַעֲבִיר מֵאֲכָלִים, מִתֵּר לְתַקְנָם. וְאוֹלָם לֹא הִתִּירוּ אֶלָּא צְרִכֵי רַבִּים הַנְּצָרְכִים לְגוֹף הָאָדָם, אֲבָל לֹא צְרִכֵי מְצוּהָ, וְלָכֵן אֵין לְבָנוֹת אוֹ לְסִיד בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּמוֹעֵד, אֲבָל מִתֵּר לְהַכִּין סִפְסָלִים כְּדֵי לִישֵׁב בָּהֶם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁהֵם בְּכָלֵל צְרִכֵי גוֹף הָאָדָם. וְאוֹלָם אִם יִשְׁנֹם רְשָׁעִים שְׁעִינֵיהֶם צָרָה בְּבִנְיַת בֵּית הַכְּנֶסֶת, מִתֵּר לְהַמְשִׁיךְ לַעֲבֹד, שְׂאִין לָךְ דָּבָר הָאָבֵד גְּדוֹל מֵזֶה. וּמִקְוֵה טְהָרָה פְּשׁוּט שְׂמִתֵּר לְבָנוֹתוֹ כְּדֵי לְהַצִּיל רַבִּים מְעוּוֹן, שְׂזָה חָשׁוּב יוֹתֵר מִצְרִכֵי גוֹף הָאָדָם. (תקמד ס"א. קעה, רא)

מְלֹאכָה עַל יְדֵי גוֹי

מְלֹאכָה שְׂאִסוּר לַעֲשׂוֹתָהּ בְּמוֹעֵד, אֶסוּר גַּם לִזְמַר לְגוֹי לַעֲשׂוֹתָהּ. [וְאִם עָבַר וְאָמַר לוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ, מִתֵּר לְהַנּוֹת מִמֶּנָּה.] וְלְצַרְףּ גְּדוֹל אוֹ לְצַרְףּ מְצוּהָ כְּבִנְיַת בֵּית הַכְּנֶסֶת, מִתֵּר לִזְמַר לְגוֹי לַעֲשׂוֹתָהּ [כְּפִי שְׁנֵהוּג לַעֲבֹד בְּקְבָלְנוֹת, וְהַגּוֹי עוֹבֵד עַל דַּעַת עֲצָמוֹ לְגַמֵּר מֵהָר יוֹתֵר].

הַטַּעַם לָזֶה, כִּי הִנֵּה לְגַבֵּי שַׁבַּת נִחְלָקוּ הַפּוֹסְקִים, הָאֵם מִתֵּר לִזְמַר לְגוֹי לַעֲשׂוֹת מְלֹאכָה הָאֶסוּרָה מִן הַתּוֹרָה לְצַרְףּ מְצוּהָ אוֹ לְצַרְףּ גְּדוֹל, וְלְהַלְכָה פֶּסֶק מִרְוֹ הַשְּׁלַחַן עֲרוּף (יטמו שז ס"ה) לְאֶסֶר.

אולם מלאכה האסורה מדרבנן, מתר לומר לגוי לעשותה לצד מצוה. וזהו הנקרא בלשון חז"ל: **"שבות"** [אסור דרבנן בעצם האמירה לגוי] **דשבות** [בצרוף המלאכה שהיא עוד אסור דרבנן] **במקום** [של מצוה]. ובחול המועד שאין אסור המלאכה בו חמור כל כך כמו בשבת, כתבו הפוסקים להתיר לצד מצוה, אפילו בשבות אחת דהינו עצם האמירה לגוי (מגן אברהם ועוד רבים. ה, רא). וכל שכן לפי ההלכה שאסור מלאכה בחול המועד הוא מדרבנן, וכשאומר לגוי לעשותה, הרי שוב הגענו ל"שבות דשבות במקום מצוה" כנ"ל. ולתוספת בעלמא, יש לצרף גם ספק ספיקא, שמא מלאכה בחול המועד אינה אסורה אלא מדרבנן, וממילא הרי זה שבות דשבות במקום מצוה או לצורך גדול שמוותר. ואפילו אם תאמר שמלאכה בחול המועד אסורה מהתורה, שמא אפילו בשבת, שבות אחת במקום מצוה, מותר.

חשש פיטורים מהעבודה

פועל שאם יתחמק מלעבד יש חשש שיפטר והו, רשאי להמשיך לעבד, כל שאינו יכול לקבל חפשה על חשבון חפשי שנתי המגיע לו, שודאי נחשב דבר האבד. (קפג)

בעל עסק ודפוס

המעביד פועלים קבועים, ואם לא יעסיק אותם יצטרך לשלם להם משכורת שלמה, רשאי להעסיקם. וישתדלו לעבד בצנעה ככל האפשר. (קפב)

חנות

בעלי מכלת ומוכרי ירקות רשאים לפתח את חנותם, כיון שידוע שקונים לצד המועד, שהרי מוצרי החלב והירקות אינם מתקיימים זמן רב. אבל מוכרי פרות יבשים, ארז וכדומה שמתקיימים זמן רב, ימכרו בצנעה, שאם הייתה החנות פתוחה לרשות הרבים - פותח דלת אחת ונועל אחת, שלא יחשדוהו שמוכר לחל. ומכל מקום, בערב שמחת תורה מתר למכור בפרהסיא, מפני כבוד יום טוב. (תקלט סע"י, יא. קצ)

כתיבה

25

כתב יד. מחשב. מדפסת. הודעות

כתיבה רגילה שלנו [שלא מקפיד שתהיה מתקנת ויפה] או במחשב - מעשה הדיוט היא, ומתרת לצד המועד, כגון: לכתוב רשימת קניות או קבלה לתרומה או צ'ק וכדומה. ואף ההדפסה במדפסת מותרת. וכן מותר למסור הודעות באיתורית ופלאפון כשר וכדומה. (רה, רי. ילקוט יוסף תקלוט)

חוזה שכירות

ברור שמותר לשכור דירה בחול המועד ולכתוב חוזה שכירות כנהוג, ומכל שכן אם יש לחוש שאם ימתין לאחר המועד יפסיד אותה, שחשוב כדבר האבד. (רי. ועיין מסכת גיטין ח ע"ב)

ציורים

ציור אומנותי אסור במועד, ככל מעשה אומן. אבל סתם ציור הנעשה על ידי כל אדם, הריהו מעשה הדיוט שמותר, ובלבד שיש בו צורך המועד. וכל שכן שמותר לתת לילדים לכתוב, לצייר ולצבוע כאוות נפשם, שמתענגים הם בכך. (פסקי תשובות סימן תקמה אות יג)

חדושי תורה

מתר ומצוה לכתב חדושי תורה במועד, הו בכתב יד והו במחשב. (רד)

בשו"ת מן השמים וסימו לב) כתב שהשיבו לו על דיו זה מן השמים כד: "אוהב ה' שערים המציגים בהלכה, כשמחפשים חדוש בהלכה ומעמידים אותה על ברור, אותם שערים נאהבים לפני המלך הגדול, יותר מכל משפנות יעקב המקומים בהם שאר המצוות. וכל מי שמחשב מחשבות וסובר סברות, בהלכות החמורות ובפסקים החמורים, נאהב ונחמד לפני המלך העליון, והדברים והמחשבות ההם, הם כמרגליות היקרות בעיניו. ואם על אבדת ממונו, התר לעשות מלאכה במועד, כל שכן שיש לחוס על אבדת המרגליות היקרות האלו, לכתבם ולחתמם למען לא יאבדו, והכותב והחותם יקבל שכר עליהם". וכתב המשנה ברורה (סימן תקמה ס"ק מז): אין חלוק בין אם שמע את החדוש מאחר או שחדשו בעצמו, כי מצוי שאדם שוכח גם מה שחידש בעצמו. ואפלו בלא טעם שכחה, כיון שבכל רגע מטל על האדם לעמל בתורה ולחדש בה כפי יכולתו, אין שיד לומר שימתין עד אחר המועד לכתב החדוש, כי באותו זמן יהיה עליו חיוב אחר לחדש חדושים אחרים. ואם יתעכב בכתבת החדושים, יצטרף ללמוד שנית מה שלמד כבר, ולהזכיר מה שחדש מכבר, וזה יבטלנו מלמוד חדושים אחרים באותה שעה, ואין לדבך האבד גדול מאה.

קבלת פני רבו ברגל

מצוה בכל פעם

מצוה על כל אדם לקבל את פני רבו ברגל, ואפלו אם רבו גר מחוץ לעיר, ושתדל לנסע אליו לראותו. ומכל מקום, גם במשך השנה, בכל פעם שאדם הולך לקבל את פני רבו, מקיים בזה מצוה. (מסכת ראש השנה טז ע"ב, סוכה י ע"ב, כו ע"א ועוד. רמב"ם פרק ה מהלכות תלמוד תורה הלכה ז)

כבוד תורה אמת

זכרנו לפני כשלושים שנה, היאך היו נאספים אלפים ורבבות בבית המדרש "חזון עובדיה" בשכונת קטמון בירושלים, מדי שנה בחג פסח וחג סוכות, כדי לקבל את פני מורנו ורבנו מרו הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף צוק"ל. והיו באים רבנים גדולים, רבני ערים, אבות בתי דין ואדמו"רים גדולים, ומבניניהם היינו רואים את מורנו ורבנו רבי יהודה צדקה זצ"ל ראש ישיבת פורת יוסף, שאף שהיה גדול בגיל ממרן צוק"ל, היה בא באהבה וחבה והערצה גדולה. והיו אומרים חדושים ופרפראות, והדברים היו מתוקים ושמחים פנתינתם מסיני.

ופעם כְּשֶׁרַבְנוּ יְהוּדָה צְדָקָה אָמַר אֵיזָה חֲדוּשׁ לְמָרוֹן זְצוּק"ל, הַתְּפַעֵל מְרוֹ מֵהַחֲדוּשׁ וְאָמַר: "הִבִּיאוּ לִי מֵהָרַ עֵט וְדָף, כִּי זֶה דָּבָר הָאֲבָד, שְׁמָא אֲשַׁכַּח אוֹתוֹ עַד לְאַחַר הַמּוֹעֵד". וְכִשְׁסַפֵּר זֹאת הָרַב צְדָקָה לְתַלְמִידָיו בִּישִׁיבָה, אָמַר לָהֶם: רְאִיתֶם, כִּדְ צָרִיף, לְכַתֵּב מִיָּד מָה שְׁשׂוּמְעִים, וְלְאַחַר זָמַן נֶאֱסָפִים חֲדוּשִׁים רַבִּים, וְכִדְ יֵשׁ לְאָדָם מָה לִּזְמַר תְּמִיד, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יג יא): "קִבֵּץ עַל יַד יִרְבֶּה".

ופעמים רבות לאחר החג כְּשֶׁחֲזְרוּ הַתַּלְמִידִים לִישִׁיבָה, הָיָה הָרַב שׂוֹאֵלֵם בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "קִבְּלֶתֶם פְּנֵי רַבְכֶּם בְּרַגְלֵי?" וְכוּנְתָו הֵיטָה עַל מְרוֹן זְצוּק"ל.

הַבֵּט נָא וְרָאָה, הֵיאֵף הָעָרִיצוֹ וְהָעָרִיכוֹ הַגְּדוֹלִים זֶה לָזֶה, אֵיזוֹ הַתְּבַטְלוֹת וְעֲנוּהָ. ה' יִזְכְּנוּ לְלִמּוּד מֵאוֹרְחוֹתֵיהֶם הַנְּעֻלִים וְהַנְּשָׁגְבִים, וְלִכְבֹּד אֶת כָּל גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֲשֶׁר הֵם, וְאֶת כָּל יְהוּדֵי בְּאֲשֶׁר הוּא, אִף אִם אֵינוֹ מִשְׁתַּיֵּד לְעֵדְתִי וְלִקְהֵלְתִּי.

עליה לרגל

הוּ אָמַת שְׁעָקַר מִצּוֹת עֲלִיָּה לְרַגְלֵי הֵיטָה בְּזָמַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהָיוּ מְבִיאִים הַקְּרִבָּנוֹת כְּפִתּוּב בַּתּוֹרָה, מִכָּל מְקוֹם, גַּם בְּזָמַן הַזֶּה מִצּוּהָ לְעֵלוֹת לִירוּשָׁלַיִם וְלִכְתֹּל הַמַּעֲרָבִי, מִפְּנֵי שֶׁקְדָּשְׁתָּו קִיָּמַת לְעוֹלָם מִפְּנֵי הַשְּׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ט ג): "וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים". וְכוּ אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (שיר השירים רבה ב): מְעוֹלָם לֹא יִזָּה שְׂכִינָה מִכְּתֵל הַמַּעֲרָבִי. וְכוּ כְּתִב הַרְמַב"ם (פ"ו מביית הבחירה הט"ז), שֶׁקְדָּשַׁת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וִירוּשָׁלַיִם לֹא בְּטָלָה לְעוֹלָם. וּבִסְפָר חֲסִידִים (סימן תרל) מוּבָא, שֶׁרַבְנוּ הָאֵי גָּאוֹן הָיָה רַגִּיל לְעֵלוֹת מִבְּבֵל לִירוּשָׁלַיִם בְּחַג הַסֻּכּוֹת מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה, וְהָיָה מְקִיף אֶת הַר הַזֵּיתִים בַּיּוֹם הוֹשַׁעְנָא רַבָּה שְׁבַע פְּעָמִים. וּבִשְׁוֹ"ת הַתְּשֻׁב"ץ (ח"ג סימן רא) כְּתִב: וְהָעִידוּ מִגִּידֵי אָמַת, כִּי עֲדִין נִשְׁאָר מֵהַנְּסִים שֶׁהָיוּ בִירוּשָׁלַיִם בְּזָמַן הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁלֹּא אָמַר אָדָם לְחַבְרוֹ צַר לִי הַמְּקוֹם, כִּי בֵּית הַכְּנֶסֶת שְׁבִירוּשָׁלַיִם שְׁצָרִיכָה לְמַעַט אֲנִשֵׁי הַמְּקוֹם הַדָּרִים שָׁם, מִתְּמַלְאֵת מִפָּה לָּפָה בְּעַת הַתְּקַבֵּץ עוֹלֵי הַרְגֵל הַחוֹנְגִים בְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת יוֹתֵר מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ, וְכֻלָּם נִכְנָסִים וְיוֹשְׁבִים רְחוּסִים, כִּי עֲדִין הֵיא בְּקִדְשָׁתָהּ. (שו"ת יחוה דעת ח"א סימן כה)

אִף עַל פִּי שֶׁבְּכָל הַשָּׁנָה, אִם עָבְרוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁלֹּא רָאָה אֶת הַכְּתֵל, עוֹמֵד וְאוֹמֵר אֶת הַפְּסוּק (ישעיה סד י): "בֵּית קִדְשֵׁנוֹ וְתַפְאָרְתֵנוֹ אֲשֶׁר הִלְלוּדָ אֲבֹתֵינוֹ הָיָה לְשִׁרְפַת אֵשׁ, וְכָל מַחְמִידֵינוֹ הָיָה לְחִרְבָּה", וְקוֹרֵעַ אֶת בְּגָדוֹ עַד כְּנָגֵד לְבוֹ, מִכָּל מְקוֹם, אִם בָּא בְּחָג, אֵינוֹ קוֹרֵעַ, מִפְּנֵי קִדְשַׁת וְשִׁמְחַת הַחֵג. וּבְכָל אִפְּו, הָגַר בִּירוּשָׁלַיִם אֵינוֹ צָרִיף לְקָרַע, אִף אִם לֹא רָאָה אֶת הַכְּתֵל שְׁלֹשִׁים יוֹם. (סימן תקסא. חזו"ע ארבע תעניות תלח)

וְיֵשׁ לְהַזְכִּיר וְלְהַזְהִיר, שֶׁהַכְּנִיסָה לְשִׁטַּח הַר הַבַּיִת כִּיּוֹם אֲסוּרָה בְּהַחֲלֵט, מֵאַחַר וְכֻלְנוּ טְמֵאֵי מֵתִים, וְהַנְּכַסֵּס לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ כְּשֶׁהוּא טְמֵא מוֹת, חַיֵּב כְּרַת. וּבְעֲזָרַת ה' בְּקָרוֹב, שְׂבִיבָא מְשִׁיחַ צְדָקָנוֹ, וְנִטְהַר כְּלָנוּ בְּאִפְרָ פְּרָה אֲדָמָה, נִכְנָס בְּשִׁמְחָה וּבְטוּב לֵבָב לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, שִׁירַד בְּנוֹי מִן הַשְּׁמַיִם מִמַּעֲשֵׂה יְדֵיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. עַל כֵּן, לֹא יִתְפַּתֶּה אַחַר אוֹתָם חוֹטְאִים וּמַחְטִיאִים אֶת הָרַבִּים, שֶׁבְנוּ כְּנִיסָה מִיַּחְדָּת לְהַר הַבַּיִת, וְעָמִי הָאֲרָצוֹת מִתְּפַתִּים לְהַכְּנֵס לְשָׁם. וְה' הַטּוֹב יִכְפַּר בְּעַד.

(שו"ת יחוה דעת ח"א סימן כה)

שמחת בית השואבה

בזמן שבית המקדש היה קיים, היו עושים בכל לילי חל המועד "שמחת בית השואבה", דהיינו, שמחה על שזכו לשאב מים למצות נסוד המים על המזבח, שהיתה נהגת רק בחג הסוכות, ולחבוב מצוה זו היו שמחים ומשוררים לה' יתברך במשך כל הלילה, כמובא במשנה (מסכת סוכה נא ע"א): "מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו. מנורות של זהב היו שם, וארבעה ספלים של זהב בראשיהם, והיו מטילים לכל ספל וספל מאה ועשרים לג שמן [כ-40 ליטר שמן], ולא היתה חצר בירושלים שלא האירה מאור בית השואבה. חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים בפניהם באבוקות של אור שבידיהן, ואומרים לפניהם דברי שירות ותשבחות, והלויים בכנורות, ובנבלים [קנון], ובמצלתים, ובחצוצרות, ובכלי שיר בלא מספר".

ואמרו בתלמוד ירושלמי, שמשמחה זו היו שואבים רוח הקדש, שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, שנאמר (מלכים ב ג טו): "והיה פנגו המנגו, ותהי עליו יד ה'". ויונה הנביא זכה לנבואה בזכות שהיה מעולי רגלים לבית המקדש, והיה שמח שמחה גדולה, ובשמחת בית השואבה שרתה עליו שכינה. (תוספות סוכה נ ע"ב)

מנהג ישראל קדושים להביא כלי נגינה, ולשיר ולרקד לכבוד ה' יתברך, בלילי חל המועד, זכר לשמחת בית השואבה. [כמו שאמרו בגמרא וראש השנה ל ע"א, סוכה מא ע"א] מנין שעושים זכר למקדש? שנאמר (ירמיה ל יז): "ציון היא דרש אין לה", משמע שצריך דרישה. ואותם העושים זאת יחד עם סעודה ומשנה, יש להם להזהר שלא להמשיך אחר היי, כדי שלא יגיעו לשחוק וקלות ראש חס ושלום, שאין השחוק והקלות ראש - שמחה, אלא הוללות, ולא נצטוינו על הוללות ושטות, אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר ברוך הוא, שמתוכה נגיע לאהבת ה' יתברך, להודות לו ולברך בשמו על כל הטוב אשר גמלנו. (רמב"ם ושו"ע סימן תקסט. רכ)

שמחת בית השואבה בעיר הקדש ירושלים

כתב רבנו משה חאגיז זצ"ל: "וזכר אני כי בארץ מולדתי, היא עיר קדשנו ירושלים תבנה ותכונן, בחל המועד סכות היו מתאספים כל ראשי עם קדש, ועל ראשם הנאון המפרסם מר זקני רבנו משה גלנטי [מתלמידיו של מרו השלחן ערוך רבנו יוסף קארו זצ"ל], זכרונו לברכה לחיי העולם הבא, בפני היכל הקדש, ובאבוקות בידיהם, וקול נעים, וכל בעלי כלי זמר היו עומדים בשירים ורננות ותשבחות, וראשי עיר הקדש היו מרקדים לפני ההיכל זכר לשמחת בית השואבה. ובשעת הסיום היו אומרים: "יהי רצון שנזכה לראות בשמחת בית השואבה בבית המקדש" - ואין אחד שהיה חושש לכבודו! ה' יתברך יזכנו לשוב לחסות בבית ה' ובנעם קדשתו, ונגילה ונשמחה בו!

(מעייני המועד שכ)

וְהָיָה מַחְנִיף קָדוֹשׁ

כתב מְרוֹו הַשְּׁלָחַן עֲרוּף (סימן תקכט סעיף ד): חֲבִיבִים בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִים בַּחֲגִים, שִׁיחֵיו מְשׁוֹטְטִים וּמְחַפְּשִׁים בְּגִנּוֹת וּבַפְּרָדָּסִים וְעַל הַנְּהָרוֹת, שְׁלֹא יִתְקַבְּצוּ שָׁם לֵאכֹל וּלְשִׁתּוֹת אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, וַיָּבֵאוּ לַיָּדַי עֲבֵרָה, חֵס וְשָׁלוֹם. וְכֵן יִזְהִירוּ בְּדַבְּרָה זֶה לְכָל הָעָם, שְׁלֹא יִתְעַרְבוּ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים בְּבִתְיָהֶם בְּשִׂמְחָה, וְלֹא יִמְשְׁכוּ בֵּינוֹ, שְׁמֵא וַיָּבֵאוּ לַיָּדַי עֲבֵרָה, אֲלֵא יִהְיוּ כָּלֶם קְדוֹשִׁים. ע"כ. וְכָתַב הֶרֶב מִשְׁנֵה בְּרוּרָה: וְדַבְּרָה זֶה יֵשׁ חַיִּיב תְּמִיד לְהַזְהִיר עָלָיו וּלְמַחֹת בְּמִי שֵׁישׁ בְּיָדוֹ, אֲלֵא שֶׁבַחֲגִים מְצוּי הַקְּלָקוּל בְּיִתְרָה. וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ הֶרֶבִים נִתְפָּרֵץ קְלָקוּל זֶה בְּזִמְנֵנוּ בְּאִיזָה מְקוֹמוֹת גַּם בְּיִמּוֹת הַחֵל, וְעוֹוֹן גָּדוֹל הוּא, וּמִי שֵׁישׁ בְּיָדוֹ לְמַחֹת, בְּיִדָּאֵי מַחְיָב לְמַחֹת. עכ"ד.

אָבֵל

מֵתָר לְאָבֵל לְהַשְׁתַּתֵּף בְּשִׂמְחַת בֵּית הַשְּׁוֹאֲבָה שֵׁישׁ שָׁם כְּלִי נְגִינָה. (כמבואר בחוברת "האבלות בהלכה ובאגדה")

הַגָּאוֹן רַבִּי אֱלִיָּהוּ הַלֵּוִי בְּשׁו"ת זָקוֹן אֲהָרֹן (לפני למעלה מ-500 שנה. ומרן הבית יוסף הביאו בשו"ת אבקת ריכל סימן קט. ומרן החיד"א בספרו שם הגדולים כותב עליו "אביר הרועים") הִתִּיר לְאָבֵל בְּתוֹף י"ב חֲדָשׁ לָנֶגֶן בְּכָלִי זָמֵר בְּסַעֲדַת פּוּרִים וּבַחֹל הַמוֹעֵד עִם רַעִים וְחֻבְרִים, שֶׁכֵּיִן שֶׁהוּא יוֹם שִׂמְחָה שְׁלוֹ שִׁהְרִי גַם הוּא מְצַנֵּה לְשִׂמְחָה, וְזוֹ שִׂמְחַת מְצוּהָ, הִרִי זֶה מֵתָר. וְכֵן פָּסַק בְּכַף הַחַיִּים וְסִימָן תְּרַצוּ ס"ק כו', וְכֵן הִתִּיר הַגְּרִי"ש אֱלִישֵׁיב בְּשִׂמְחַת פּוּרִים. וּבְשׁו"ת זָרַע אֱמֶת (ח"ב סימן קנז) פָּסַק שֶׁמֵתָר לְאָבֵל לְאַחַר הַשְּׁבַעָה, לָנֶגֶן בְּכָלִי שִׁיר בַּחֹל הַמוֹעֵד סְכוּת, כִּי זֶה נֶחֱשֵׁב מְצוּהָ. וּבְשׁו"ת מַעֲיָן אִמֵּר (ח"ד רמג) הִתִּיר מְרוֹו זְצוּק"ל לְאָבֵל תוֹף י"ב חֲדָשׁ לְהַשְׁתַּתֵּף בְּהַקְּבֵלֶת פְּנֵי רַבּוֹ בְּרִגְלָה, וְרַק יִסִּיחַ אֶת דְּעִתּוֹ בְּעַת שִׂמְנֻגִים שָׁם. וְהֵנָּה בְּרוּר שֶׁאֵבֶל שְׂרוּצָה לְהִימָנַע, שִׂיחֵמִיר לְעַצְמוֹ, אֲבֵל בּוּדָאֵי שֶׁאִינוּ רְשָׁאֵי לְמַנוּעַ שְׂמֵחָה מִבְּנֵי בֵּיתוֹ בְּגַלּל שֶׁהוּא אֲבֵל, וְכֵל שָׁכַן בְּמוֹעֵד שֶׁהֵם יְמֵי שְׂמֵחָה שֶׁל כָּלִל יִשְׂרָאֵל. וְזֶה פְּשׁוּט. וְעֵינֵי עוֹד בַּעֲלוֹן "וְתִתְעַנֵּג בְּדִשׁוֹן" (גיליון מס' 88 אֵת יג). וְתִהְיֶינָה לֹאֵל יִתְבַּרְךְ, כֵּן הוֹרָה גַם מְרוֹו הֶרֶבִים לְצִיּוֹן רַבְּנוּ יִצְחָק יוֹסֵף שְׁלִיט"א בְּשִׁיעוּרוֹ הַקְּבוע בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת (פְּרִשְׁתַּי וִיקְרָא תִּשְׁפ"ב). ע"ש.

רַב קֶהֱלָה שָׁאֵם לֹא יִשְׁתַּתֵּף בְּשִׂמְחַת בֵּית הַשְּׁוֹאֲבָה שֶׁל בְּנֵי קֶהֱלָתוֹ, חֶסְרוֹנוֹ יִהְיֶה מְרֻגָּשׁ, בְּרוּר שִׂישְׁתַּתֵּף עִמָּהֶם אִף שֵׁישׁ שָׁם כְּלִי נְגִינָה, כִּי אִם יִמְנַע, יִהְיֶה נֶרְאָה כְּנוֹהֵג אֲבָלוֹת בְּפִרְהֶסְיָא בַּחֲגוֹ. (חזו"ע אבלות ח"ב שסד. מעיין אומר ח"ד רטז)

כְּתַב הַגָּאוֹן הֶרֶבִים לְצִיּוֹן רַבִּי מִיוֹחֵס בַּכ"ר שְׁמוּאֵל בְּסִפְרוֹ פְּרִי הָאֲדָמָה, לְעֵינֵינוּ שִׂמְחַת בֵּית הַשְּׁוֹאֲבָה שְׁנוּחֵיגִים פֶּה עִיר הַקֹּדֶשׁ יְרוּשָׁלַיִם, שְׁמֵרְקָדִים וּמְסַפְקִים, בְּיָדַי הוּהוּ עוֹבְדָא [אֲצִלִּי הִיָּה מַעֲשֵׂה] וְהַכְּרִיחוּנִי רַבְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם לְהִיּוֹת שָׁם. גַּם כִּי מֵאַחַר שִׂמְקוּמֵי שָׁם, וְלִהְשִׁתַּמֵּט מִשָּׁם הוּא זָר וּפְרִהֶסְיָא גְמוּרָה, קִימִיתִי דְּבִרְיָהֶם אֲנִי וְאַחִי. וְכֵן פָּסַקוּ עוֹד אַחֲרוֹנִים. וּבְשׁו"ת זָרַע אֱמֶת (ח"ב סימן קנז) הִתִּיר לְאָבֵל שֶׁנִּפְטָר לוֹ מֵת בַּחֹל הַמוֹעֵד, לָנֶגֶן בְּלִיל הוֹשְׁעֲנָא רַבָּה כְּדָרְכוּ בְּכָל שָׁנָה, כֵּיִן שֶׁהַכָּלִי שֶׁהִיָּה מְנַגֵּן בּוֹ הִיָּה מִיָּחֵד, וּבִלְעָדֵינוּ לֹא הִיָּה שְׂאָר כְּלִי הַזָּמֵר נֶחֱשֵׁבִים. וְהִרִי זֶה כְּדִין תְּלַמּוּד תּוֹרָה שָׁאֵם הִיָּה רַבִּים צְרִיכִים לוֹ לְאָבֵל, מֵתָר, כֵּן כְּאֵן רַבִּים צְרִיכִים לוֹ. וְעוֹד שָׁאֵם הִיָּה נִמְנַע מְלִבּוֹא כְּדָרְכוּ, הִרִי זֶה אֲבָלוֹת בְּפִרְהֶסְיָא שְׂאִסְרָה בְּמוֹעֵד. ע"ש.

הושענא רבה

26

מעלת היום

יום השביעי של חג הסוכות נקרא "הושענא רבה", ומרבים בו בלמוד תורה וסליחות ותחנונים. ואמרו במדרש: "אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו: אני יחיד בעולמי ואתה יחיד בעולמך. עתיד אני לתת לבניך יום מיחד לכפר בו עוונותיהם, וזהו יום הושענא רבה. שאם אין כפרה לבניך בראש השנה, תהיה להם כפרה ביום הכפורים, ואם לאו, תהיה להם כפרה ביום הושענא רבה". (תלז)

רמזו אמרו: "אריה שאג מי לא יירא". "אריה" ראשי תבות: אלו, ראש השנה, יום הכפורים, הושענא רבה. שהימים הללו, הם ימי תשובה ומחילה לישראל. (תלח)

חתימת ומסירת הפתקים

להלן לשון הזכר הקדוש (ויחי רכ ע"א) במעלת ליל הושענא רבה, ולאחר מכן תרגומו: "יומא דכפורי יומא דתשובה. אי תב מחטאוי טוב. ואי לא, פקיד מלכא למחתם פתקין. ווי, דהא תשובה בעינא לאסתלקא מניה. אי זכי בתשובה, ולא שלימתא כדקא יאות, תליין ליה עד ההוא יומא בתראה דעצרת, דהוא תמינאה לחג. ואי עבד תשובה שלימתא לקמי מאריה, אתקדע. ואי לא זכי, אינון פתקין נפקין מבי מלכא, ואתמסרן בידוי דסנטירא, ודינא מתעביד, ופתקין לא מהדרן תו לבי מלכא".

יום הכפורים, יום התשובה. אם שב מחטאיו, טוב. אם לא, מצוה המלך [בליל הושענא רבה] לחתם את הפתקים שכתוב עליהם את הדין. אוי, פי התשובה רוצה להסתלק ממנו. אם זכה בתשובה ולא שלמה כראוי, תולים לו עד היום האחרון של עצרת, שהוא שמיני לחג. אם עשה תשובה שלמה לפני רבונו, נקרעים הפתקים. ואם לא זכה, אותם פתקים יוצאים מבית המלך ומסורים בידי מלאך הדין, והדין נעשה, ופתקים יותר לא חוזרים עוד לבית המלך.

עורו ישנים

נהגו ישראל קדושים להיות געורים כל הלילה של הושענא רבה, ועוסקים בתורה בסדר המתקן 'קריאי מועד', וקוראים בו: חמש דברים, מדרש רבה על פרשת 'זאת הברכה', ולאחר חצות לילה [בערך בשעה: 00:30, לפי שעון קיץ] קוראים את כל ספר התהלים עם מעט קטעי סליחות, עד אור הבקר. (תלח)

עקר התקון בלילה הזה הוא בחצי הראשון של הלילה. על פו, מן הראוי לקבץ את זמן ביאת האנשים לבית הכנסת בלילה לפחות בשעתים וחצי קדם חצות [21:00], כדי שעד חצות יספיקו לסים את חמש דברים, ולא כאותם בתי כנסת

שְׁמֹתֵחִילִים אֶת הַלְמוּד בְּשָׁעָה מְאַחֶרֶת, וּמִפְסִידִים בְּזֶה אֶת עֵקֶר הַתְּקוּן שֶׁל הַלֵּילָה. (תלח) וְהַגָּאוֹן רַבִּי בֶן צִיּוֹן מוֹצֵפִי שְׁלִיט"א כָּתַב בְּסִפְרוֹ סִכַּת צִיּוֹן (עמוד רנז): וְהַמְדַקְדָּקִים מִתְחִילִים אֶת הַלְמוּד בְּתַחֲלַת הַלֵּילָה, בְּאַפְן שֶׁמְסִימִים סִפְרֵי דְבָרִים קִדְּשׁ שֶׁתִּזְרַח הַלְבָנָה, שֶׁהוּא בְּעֶרְךָ בְּשָׁעָה: 20:00 בְּשִׁעוֹן קוֹץ. וְכֵן נִהְגָּה מִרַבֵּי אֲבֵי רַבִּי סַלְמוֹן מוֹצֵפִי זַ"ל. ע"ש.

בְּרִכּוֹת הַתּוֹרָה – מִי שֶׁהָיָה עֹנֵן וְהִלֵּךְ לִישׁוֹן מֵעַט עַל מִטָּתוֹ בְּסִפְּהָ בְּתַחֲלַת הַלֵּילָה, כְּדִי לֶאֱגַר כַּחוֹת לְלַמֵּד בְּעֶרְנוֹת בְּשָׂאֵר הַלֵּילָה, אִם שָׁכַב עַל הַמִּטָּה וְנִרְדָּם אֶפְלוּ זְמַן מוּעֵט [דְּקָה אַחַת], חֲזַב לְבָרֵךְ בְּרִכּוֹת הַתּוֹרָה וּלְאַחַר מִכֵּן יִהְיֶה רִשְׁאֵי לְלַמֵּד, וּכְשִׁיגִיעַ עֲמוּד הַשָּׁחַר [בְּעֶרְךָ: 5:30], לֹא יִבְרַךְ שׁוּב בְּרִכּוֹת הַתּוֹרָה. אִךְ אִם לֹא יִשְׁן עַל מִטָּה אֲלֵא עַל כֶּסֶא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב, אֵינוֹ מְבָרֵךְ בְּרִכּוֹת הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּעֲמוּד הַשָּׁחַר. וּמִכָּל מְקוֹם אִם צָרַף כְּמָה כֶּסֶאֹת יַחַד וְשָׁכַב וְיִשְׁן עֲלֵיהֶם, הֲרִי זֶה נֶחֱשָׁב שֶׁנֶּת קָבַע, וּכְשִׁיקוּם יִצְטָרֵךְ לְבָרֵךְ. (שו"ת יביע אומר חלק ח סימן ה)

אֲכִילָה בְּסִפְּהָ – כְּאֲשֶׁר טוֹעֵמִים מִיְּנֵי מְזוֹנוֹת בְּמִשְׁךְ הַלֵּילָה, יֵשׁ לְשִׁים לֵב שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כְּבִיצָה [גַּרְם 54] עוֹגָה חוּץ לְסִפְּהָ, וְכַמְבָּאֵר לְעִיל בְּדִינֵי הָאֲכִילָה בְּסִפְּהָ.

הַנְּהִיגָה טוֹבָה וְנִכּוֹנָה

שְׂאֵלָה: בְּבֵית הַכְּנֻסֶת שֶׁלָּנוּ מִפְּרִסְמִים אֶת תְּחִלַּת הַלְמוּד שֶׁל לַיִל הוֹשַׁעְנָא רַבָּה בְּשָׁעָה 22:00, וְאֵט אֵט בְּאִים הַצְּבוּר לְאַחַר שֶׁשָּׁהוּ בְּבֵיתָם זְמַן מִמִּשְׁךְ מִתְחַלַּת הַלֵּילָה, וּבְאַמְצַע הַלְמוּד לְעֶרְךָ בְּשָׁעָה 2:00/3:00, חֲלָקִים עֵינֵפִים מְאֹד וּמִתְנַמְנָמִים, וּמוֹשְׁכִים אֶת עֲצָמָם בְּצֶעַר רַב עַד הַבִּקֵּר לְתַפְלַת שְׁחֲרִית בְּנֶץ הַחֲמָה [בערד: 6:50]. הֲאִם לֹא כְּדֹאֵי שִׁיתְחִילוּ אֶת הַלְמוּד בְּתַחֲלַת הַלֵּילָה בְּעֶרְנוֹת וְאַחַר כֵּן יִלְכוּ לִישׁוֹן?

תְּשׁוּבָה: לְצַעֲרֵי רַבִּים מְעַבְרִים אֶת תְּחִלַּת הַלֵּילָה בְּבֵיתָם בְּפִטְפוּטִים אוֹ בְּשִׁנָּה, וְרַק בְּשָׁעָה 22:00 / 23:00 בְּאִים לְבֵית הַכְּנֻסֶת וּמִתְחִילִים אֶת הַלְמוּד, וּבְשָׁעוֹת הַקִּטְנוֹת שֶׁל הַלֵּילָה רַבִּים נַעֲשִׂים עֵינֵפִים מְאֹד וּמִתְנַמְנָמִים, וּמִצְטָעְרִים צֶעַר רַב עַד הַבִּקֵּר בְּתַפְלַת שְׁחֲרִית [הַמִּתְחִילָה בְּעֶרְךָ בְּשָׁעָה: 6:15], וּמִבְטָלִים מִצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה שְׂאֵמְרָה "וְשִׁמַּחְתָּ בְּחַגְדֶּךָ". וְאִף לְמַחֲרַת יִשְׁנִים שְׁעוֹת אַרְכוֹת בְּמִשְׁךְ הַיּוֹם, וּמְהַלְכִים בְּעֲצָלְתֵימָם לְקִרְאֵת יוֹם "שִׁמַּחְתָּ תּוֹרָה".

וְהִנֵּה בְּדַבְרֵי רַבְּנֵי הָאָרֶץ י"ז מְבָאֵר שֶׁעֵקֶר הַתְּקוּן שֶׁל לַיִלָּה זֶה, הוּא בַּחֲצֵי הָרֵאשׁוֹן שֶׁל הַלֵּילָה עַד חֲצוֹת [לְעֶרְךָ: 00:30], וְהַמִּתְחִילִים אֶת הַלְמוּד בְּשָׁעָה מְאַחֶרֶת, מִפְּסִידִים אֶת הָעֵקֶר. עַל כֵּן, מִי שֶׁמְכִיר בְּעֲצָמוֹ שֶׁמִּנְצֵל אֶת כָּל הַלֵּילָה כְּפִאוֹת, אֲשֶׁרֵיו וְאֲשֶׁרֵי חֲלָקוֹ, וְיִתְחִיל לְלַמֵּד אֶת הַתְּקוּן כְּבָר בְּתַחֲלַת הַלֵּילָה, וְאַחַר שִׁיגְמְרוּהוּ יַעֲסֹק בְּתוֹרָה עַד אֹרֶךְ הַבִּקֵּר בְּתַפְלַת שְׁחֲרִית. אֲבָל מְאַחַר וְרַב כָּכֵל הַצְּבוּר קָשָׁה עֲלֵיהֶם כֵּן, הַנִּכּוֹן יוֹתֵר שֶׁבְּבִתִּי כְּנֻסֶת אֵלוֹ יִתְחִילוּ אֶת הַלְמוּד לְאַחַר תְּפִלַּת עֶרְבִית, [וְאִם יֵשׁ שְׁעוֹר קָבוּעַ, לֹא יִבְטְלוּהוּ חֵס וְשְׁלוֹם. אֲלֵא יִתְחִילוּ אֶת הַלְמוּד

לאחר השעור. וכשחל הושענא רבה במוצאי שבת, יתחילו את הלמוד מעט מאחר יותר, באפן שיספיקו ללכת לביתם להבדיל על היין, ולאכל סעודה רביעית. ולאחר חצות ילכו לישון, ויקומו להתפלל בנץ החמה, וכך במשך היום יהיו ערניים ויעסקו בתורה פיאור. וברור שהנהגה זו נכונה יותר מאותם שמעבירים את תחלת הלילה בש"ה פ"ה [שיחות הגל ופטופטי הגל], ואחר כך באים ללמוד, ואחר כך ישנים כל היום.

וזו לשון רבנו הא"י ז"ל ודרושי חג הסוכות בהקדמה: הנה לקמן נבאר ענין החותם הנעשה בליל זה, ולכן צריך להיות נעור כל הלילה הזה, וען כי בו נדונים כל הנבראים. וזה הסדר שתעשה: **הנה בחצי הלילה הראשון תקרא ספר "ואלה הדברים" בלו עד סוף פרשת "וזאת הברכה". ואם תשלים קריאתו קדם שיהיה חצי הלילה, תעסק בתורה ובספרי קבלה אם תרצה ולא בדבר אחר, ועקר הדין הוא נדון בחצי הראשון של הלילה, ולכן אחר חצות לילה הוא שיוצאים לראות צל שלהם בלבנה, כי כבר נגמר הדין. וזהו טעם אותם שנוהגים לומר סליחות בליל הושענא רבה אחר חצות קרוב לאשמרת הבקר. האמנם, אסור לומר ויעבר וי"ג מדות או סליחות אשר הם וכיוצא בזה, אלא יאמר רחמנא וכו'. גם ביום הושענא רבה בתפלת שחרית יאמר על דרך הנזכר חוץ מי"ג מדות של ויעבר וכיוצא בזה.**

וכתב עוד ודרושי חג הסוכות דרוש ו: ואמנם אמתות הענין הוא זה, כי הנה עקר הדין נדון ונגמר בחצות הראשון של ליל הושענא רבה, ואז בעת חצות לילה נגמר החותם להחתם במלכות שבה ונגמר הדין, ואז תכף אחר חצות לילה 'אתעדי צולמא מעל רישיהו דמאן דאחתם' [הסתלק הצלם מעל ראשם של מי שנחתם] חס ושלוש למיתה, ואז הוא זמן שיוצאים בני אדם לראות את צלם באור הלבנה שאורחת אחר חצות. ולכן נוהגים לעסק בתורה בחצות לילה הראשון עד זמן זריחת הלבנה וקוראים ספר אלה הדברים, ויכוון בקריאתו... ואמנם עקר הדין שנדון העולם עתה, הוא להמסר הפתקים שנחתמו בנעילת יום הכפורים אותם שלא חזרו בתשובה כל הימים שבינתיים שמן יום הכפורים עד יום הושענא רבה, ונמסרים ביד השלוחים לפעל הדין והמשפט למי שנתחייב. אבל אף על פי שנמסרו הפתקים בידם לא נתן להם רשות לפעל המשפט והענין הכתוב באותם הפתקים עד יום שמיני עצרת, כדי לתת עוד זמן אל החוטאים שישובו בתשובה ביום שהוא של הושענא רבה יום אחרון של הלולב והסכה. ואם ישובו, יחזרו לקחת הפתקים מידם. ואם לאו, אין עוד תקנה בתשובה מאז ואילך. ואף על פי שאמרו, כי כיון דנפקי [שיוצאו] פתקים מבי מלכא [מבית המלך], תו לא הדרי [יותר לא חוזרים], דבר בהוה, כי בלי ספק שמי שלא נתעורר לשוב בתשובה מעת נעילת יום הכפורים עד יום הושענא רבה, לא ישוב ביום ההוא, וכיון שלא ישוב בו ביום, תו לא הדרי, אבל ודאי שאם יזדמן מי שישוּב, ודאי שיקרעו גזר דינו ויחזרו לקחת פתקא שלו מיד השלוחים. וראיה לזה ממה שכתב בספר הריקאנט, כי נעשה הדבר הזה באדם אחד שנסתפל באור הלבנה ולא מצא צל על ראשו, וחזר בלילה והתפלל ויבך וישב בתשובה וחזר וראה צל על ראשו וחזר הצלם למקומו, ולכן כל יום הושענא רבה, יש בו קצת דינים אף על פי שנגמר הדין בחצות הראשון של הלילה כנ"ל. והטעם הוא לפי שעדין הדין תלוי עד יום שמיני עצרת כנזכר לראות אם ישוּבו בתשובה, ולכן יש נוהגים לומר סליחות אחר חצות ליל הושענא רבה קרוב לאשמרת הבקר, אף על פי שנגמר הדין בחצות לילה הראשון. גם צריך להזהר לכוון האדם דעתו במאד מאד בתפלת יום הושענא רבה ובכל מעשיו ביום ההוא כיון שעדין יש לו תקנה אז, כי אחר כך אין לו עוד תקנה כנ"ל. עכ"ד.

ומבאר שעקר הדין הוא עד חצות, שאז נמסרים הפתקים, רק שישנה אפשרות לתקן ולשוב

בתשובה עד שמיני עצרת. גם נראה שאין הבדל בין הלמוד שלאחר חצות לילה ללמוד שבמקום היום למחרת, כי כל יום הושענא רבה יש בו עדין קצת דינים, כמו שכתב האר"י שצריך להזהר לכוון דעתו במאד מאד בתפלת יום הושענא רבה ובכל מעשיו ביום ההוא. על כן, הידוע בעצמו שאם ישאר ער כל הלילה, לא ינצל את זמנו פאות, לא בלילה ולא ביום, הנכון שיתחיל את הלמוד מיד בתחלת הלילה עד חצות, וילך לישון, ובבקר יתפלל בערנות ויעסק בתורה ביום נורא זה, ושכרו כפול ומכפול מן השמים. וכבר אמרו חז"ל (מועד קטן ה"א) כל השם אורחותיו [בודק את דרכיו לעשותם פהגן], זוהר ורואה בישועתו של הקב"ה. ועיינו בעלון "ותתענג בדשן" גליון מס' 47

חכם עיניו בראשו

הרופה להשאיר ער וללמוד כל הלילה, זכינו את עצמו מבעוד יום לישון מעט, כדי שלא יהיה בצער מחמת שאינו ישן כל הלילה, שהרי צותה תורה "ושמחת בחגך".

מצאנו בהגדה של פסח מעשה בתנאים גדולי עולם שהיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית. וכתב המהר"ל מפראג בספר גבורות ה', וכדי שלא יקשה לך היאך היו מונעים שנה מעיניהם בליל יום טוב? דע שלא היה להם שום צער, כי מרב חובב המצוה של ספור יציאת מצרים לא הרגישו עד שעלה עמוד השחר, כי היה הזמן קצר להם עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית. ע"ש. ולפי זה מובן מה שאמרו וסכה נג ע"א, אמר רבי הושע, כשהיינו שמחים בשמחת בית השואבה, לא ראינו שנה בעינינו, והיו מנמנים בלילות על כתפי זה על זה, כי מרב השמחה והענג בשמחת בית השואבה, כמעט ולא היו מרגישים בעצמם שום צער של נדודי שנה בלילי המועד. על כן, גם בלמוד של ליל חג השבועות, כאשר יודעים את גדל התקון שנעשה בלמוד התורה בליל זה, כמעט לא מרגישים שום צער. (חזו"ע שבת ב ריז) ואמנם לפי המבאר לעיל בדברי רבנו האר"י ז"ל שעקר התקון בליל הושענא רבה הוא עד חצות, כל אחד יבדק בעצמו היטב אם הלילה מושך את עצמו בכח כל הלילה עד כדי שמצטער ממש בחסר שנה, שהלילה לא יצא שכרו בהפסדו שמצער את עצמו בחג, והתורה אומרת "ושמחת בחגך" - "והיית אף שמח".

אבל יכול לבוא לבית הכנסת בהושענא רבה וללמוד ברב עם את התקון המסודר ללילה זה. (מזבח אדמה, שלחן מלכים, רבני ירושלים, מחזיק ברכה, שלמי צבור. שו"ת יביע אומר ח"ט יורה דעה סימן מה. חזו"ע אבלות ג קלו. ב ריא. רכט)

נשים

נשים המעוניינות ללמוד את סדר הלימוד של הושענא רבה, תבוא עליהן ברכה, כי גם הן שייכות בסדר לימוד זה. (שו"ת רב פעלים ח"א סוד ישרים ס"ט ט; בן איש חי שנה א פרשת וישלח ו)

ברכות השחר

הנעור כל הלילה, מברך בעמוד השחר 'ברכות השחר' וברכות התורה, לבד מברכת 'על נטילת ידים', שנוטל ידיו אף לא מברך. וכן ברכת 'אשר יצר' לא יברך, אלא רק אם הצריך לצאת לבית הכסא. ואמנם, יש מבני אשכנז הנוהגים

לשמע את 'ברכות השחר' ו'ברכות התורה' מאדם אחר שישן שנת קבע בלילה, והוא מברך ומכון להוציאם ידי חובתם. אך מנהג בני ספרד אינו כן, אלא כל אחד ואחד מברך לעצמו, ואף בני אשכנז רשאים לברך בעצמם. כמבאר בחוברת "חג השבועות בהלכה ובאגדה".

זמן עמוד השחר - 72 דקות זמניות לפני הנץ החמה, [עמוד השחר בערך בשעה: 5:30. נץ החמה בערך: 6:30, שעות קיץ]. והמברך ברכות התורה קדם הזמן הזה, הרי הוא מברך ברכות לבטלה לדעת מרו השלחו ערוך והרמ"א ורב הפוסקים. ומכל מקום, ברכות השחר רשאי לברך מעקר הדיו מזמן חצות הלילה [בערך בשעה: 00:30, שעות קיץ]. (תלח)

תפלת שחרית

יתגבר פארי שלא יתנמנם בשעת קריאת שמע ותפלה ויצא שכרו בהפסדו. וטוב שהשליח צבור לא יאריך מדי בנגונים בתפלה, אלא יתפלל מלה במלה ובמהירות מעט, כדי שלא יתנמנמו האנשים בתפלה.

שבע הקפות

לאחר ההלל נהגו להקיף את התבה שבע הקפות עם הלולב ומיניו, שעל ידי ההקפות לתבה, הדומה למזבח ה', נוכל להפיל את חומת האיובים ולהכריתם, כשם שעם ישראל הקיפו שבע פעמים את יריחו עד שנפלה חומתה. (תלו)

חבטת הערבה

אחר תפלת מוסף לוקחים חמש ערבות קשורות יחד, וארץ כל ערבה לא פחות משלשה טפחים [24 ס"מ]. וחובטים אותן בקרקע שאינה מרצפת חמש פעמים ולא יותר, לקים מנהג נביאים שהנהיגו לישראל כן. (תמו, תמו)

והטעם שנהגו הנביאים כן, כי בזמן בית המקדש הייתה נוהגת מצות נטילת ערבה כל שבעת הימים מהלכה למשה מסיני, ובכל יום היו מקיפים בה את המזבח פעם אחת, וביום השביעי שבע פעמים. ואפלו אם היה חל יום השביעי בשבת, היו מקיפים בה את המזבח. כשחרב בית המקדש, נהגו הנביאים האחרונים - חגי, זכריה ומלאכי, שהיו מאנשי כנסת הגדולה, לטל ערבה ביום השביעי - 'הושענא רבה' - זכר למקדש. ומה שאנו חובטים בקרקע, כתבו הגאונים, מאחר והערבה דומה לשפתים, ובהיות שעד 'הושענא רבה' ישראל מרבים במצוות, ואם היה בא השטן לקטרג כנגדם, היה מתבטל על ידי רבוי המצוות שעושים, כמו שאמרו בגמרא (ראש השנה יא ע"א) חודש "תשרי" נקרא "ירח האתנים" (מלכים א ח ב), כיון שהוא ירח איתן וחזק שיש בו מצוות רבות: שופר, כיפור, סוכה, לולב, ערבה, וניסוך המים. וכן אמרו בילקוט שמעוני (פרשת פנחס רמו תשפב): "בחודש השביעי", חודש שהוא 'משועב' [לשון משופע או לשון שביעה] במצוות: שופר בתוכו, כיפור בתוכו, לולב בתוכו, ערבה בתוכו, סוכה בתוכו. [אך מכאן ולהבא, אנו רומזים בחבטת הערבה בקרקע, שכל פה שיקום ויקטרג עלינו, לא יוכל לנו ויפלא ארצה, כמו שנתאמר: "כל כלי יוצר עליז - לא יצלה, וכל לשון תקום אתך למשפט - תרשיעו". (תמו)

מנהגו של מרן זצוק"ל היה לומר קודם חבטת הערבה "לשם יחוד", ללא הבקשה הנוספת מספר "לשון חכמים".

בְּכַל פְּעַם שְׁחוּבֵט בַּקֶּרֶקַע, יִכּוֹן בְּנֶגֶד אוֹת אַחַת מִחֲמֵשׁ אוֹתוֹת מ.נ.צ.פ.ד. דְּהֵינּוּ, בַּחֲבֻטָּה הָרֵאוּשׁוֹנָה יִכּוֹן אוֹת מ', בְּשֵׁנִיָּה אוֹת נ', וְכֵן הֶלְאָה. (תמו)

מֵאַחַר וַיֵּשׂ אוֹמְרִים [רש"י] שְׂמֻצוֹת הָעֵרְבָה הִיא בְּנִעְנוּעַ הָעֵרְבָה, וַיֵּשׂ אוֹמְרִים [הרמב"ם] שֶׁהַמְצוּהָ הִיא בַּחֲבֻטָּה בַּקֶּרֶקַע - טוֹב לְהַחְמִיר וּלְעֲשׂוֹת אֶת שְׂתִיָּהּ, גַּם לְחַבֵּט בַּקֶּרֶקַע וְגַם לְנַעֲנֵעַ. (הרמ"א סימן תרסד ס"ד. תמוד)

נְשִׁמַת כָּל חַי

נִהְיָ יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים לְאַחַר חֲבֻטַת הָעֵרְבָה לְהַפְנִס לְבַיַת הַפְּנִסוֹת, וּפּוֹתְחִים הַהִיכָל, וְכָל הַצְּבוּר מְרַנְּנִים יַחַד בְּאִמְרֵי 'נְשִׁמַת כָּל חַי' עַד 'וּמַעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אֶתָּה אֵל'. וְלֵאחֲרַי מִכּוֹן אוֹמְרִים בְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "הֲרֵי אֲנַחְנוּ מִקְבָּלִים עֲלֵינוּ בְּלִי נֶדֶר קַבְּלָה גְמוּרָה, לֹמֵר 'נְשִׁמַת כָּל חַי' בַּיּוֹם הַזֶּה הוֹשַׁעְנָא רַבָּה לְשָׁנָה הַבְּאָה, בְּעַת הַזֹּאת אַחַר תְּפִלַּת שְׁחֵרִית וּמוֹסָף. וַיְהִי רְצוֹן מִלִּפְנֵי אֱבִינּוּ שֶׁבְּשָׂמִים שְׂיַחֲתָם אוֹתָנוּ בְּסִפְרַי חַיִּים טוֹבִים, וְנִזְכָּה וְנַחֲמָה שָׁנִים רַבּוֹת וְנַעֲמוֹת, וְנִגְיֵלָה וְנִשְׁמַחָה בִּישׁוּעוֹתוֹ". (תמוד)

נְסִים וּנְפִלְאוֹת

כְּתַב הַגָּאוֹן רַבֵּי דּוֹד פֶּאֶרְדּוֹ: כָּל מִי שֶׁהוּא בְּעַת צָרָה, יֹאמֵר שְׂמַקְבֵּל עֲלָיו בְּלִי נֶדֶר, שֶׁכֹּאשֶׁר יִצְיֵלְהוּ ה' וַיִּתְבָּרַךְ מִצְרַתּוֹ, יֹאמֵר סֵדֵר 'נְשִׁמַת כָּל חַי'. (תמוד)

27

הַנָּאָה מֵהָאֲתָרוּג וְהַדְּסִים

בְּכָל שְׁבַעַת הַיָּמִים אַרְבַּעַת הַמֵּינִים הַקְּצוּ לְמִצְוֹתָם, וְלָכֵן אִסוּר לֶאֱכֹל אֶת הָאֲתָרוּג וְלְהַרְיֵחַ אֶת הַדְּסִים. אוֹלָם רְשָׁאֵי לְהַרְיֵחַ אֶת הָאֲתָרוּג, וַיִּבְרָךְ עֲלָיו קוֹדֵם לָכֵן בְּרַכַּת "הַנּוֹתֵן רֵיחַ טוֹב בְּפִרוֹת". וַיִּשְׁתַּדֵּל שֶׁלֹּא לְהַרְיֵחוֹ בְּעַת מִצְוַת הַנְּטִילָה. וְסִימּוֹ תֵרַנַּג ס"א. חזו"ע שבת ג קנב, ברכות שכו. ועיין שעה, שצג)

כְּתַב רַבֵּנוּ שְׂמַחָה, בֵּינּוּן שֶׁעֲקָרוּ שֶׁל הָאֲתָרוּג עוֹמֵד לְמַצּוּהָ וְלֹא לְרִיחָה, אִינוּ מְבָרְכִים עֲלָיו בְּרַכַּת הַרֵיחַ. אוֹלָם לְדַעַת רַב הַפּוֹסְקִים הַמְּרִיחַ אֲתָרוּג שֶׁל מִצְוָה מְבָרַךְ עֲלָיו, וְכֵן פָּסְקוּ הַרֵאב"ה, הַרֵאב"ו, הַרוֹקַח, הַמְּנַהֵיג, הַרֵא"ה, הַסַּמ"ק, אֲרַחוֹת חַיִּים, כָּל בּוֹ, רַבֵּנוּ אֲשֶׁר בֵּר חַיִּים בְּסִפְרַי הַפְּרִדְס, וּמְהַר"ח בֵּר שְׂמוּאֵל תַּלְמוּד הַרְשֵׁב"א בְּסִפְרַי צְרוּר חַיִּים. נִמְצָא שֶׁרַבֵּנוּ שְׂמַחָה יַחִיד נִגְדַּךְ כָּל הַפּוֹסְקִים. וְכַתַּב הַגָּאוֹן רַבֵּי יִצְחָק טִיִּיב בְּעֵרֶךְ הַשְּׁלַחֵן שֶׁאִף שְׂכַתְבּוֹ מֵרוֹ הַשְּׁלַחֵן עֵרוּךְ שֵׁשׁ לְהַמְנַע מִלְּהַרְיֵחַ בּוֹ, אִם בָּא בְּכָל זֹאת לְהַרְיֵחַ בּוֹ, מְבָרַךְ, כְּמוֹ שְׂכַתְבּוֹ הַב"ח, כִּי רַבֵּנוּ שְׂמַחָה יַחִיד בְּדָבָר. וּבַפְּרָט לְפִי מָה שְׂכַתְבּוֹ הַמְּנוֹן אֲבָרְהָם בְּשֵׁם הַרְש"ל, שֶׁהַמַּחְלָקֵת הִיא רַק בְּעַת נְטִילַתָּהּ לְמַצּוּהָ, אֲבָל קֹדֵם לָכֵן אוֹ לְאַחַר מִכּוֹן מְבָרַךְ עֲלָיו לְכָל הַדְּעוֹת. וְכֵן פָּסַק הַגָּאוֹן יַעֲב"ץ שֶׁכָּל שְׁנוּטְלוֹ לְהַרְיֵחַ בּוֹ בְּכַוְנָה, בּוֹדָאֵי שְׂמַחָה. וְמָה שְׂכַתְבּוֹ הַט"ו וְהַאֲלֵיָה רַבָּה שֶׁאִינוּ לְבָרַךְ עַל אֲתָרוּג שֶׁל מִצְוָה כָּל שְׁבַעַת, אֲפִשֶׁר שֶׁחֲשַׁבּוּ שֶׁהִיא מַחְלָקֵת שְׂקוּלָה, אֲדָּ בְּהַגְלוֹת שְׂרַבְנוּ שְׂמַחָה יַחִיד הוּא

בדבר נגד כל הפוסקים, די לנו להחמיר בשעת נטילתו למצוה, אבל לאחר מכן מברך ומריח. וכן פסקו החות יאיר, מהר"י אישקאפה בראש יוסף, מהר"ם בנעט, שו"ת צל הפסוף ועוד. והמרה יתרה היא לחשש שלא לברך עליו.

יש להבין, מה ההבדל בין ההדס שאסור להריחו לבין האתרוג שמתר להריחו, והלא שניהם הקצו למצותם? אלא מאחר ודרך האדם להקצות [להרחיק] מדעתו את השמוש שרגיל באותו דבר בשביל המצוה. וכיון שההדס עקרו עומד לרית, נמצא שמקצה דעתו מלהריח בו, אבל האתרוג שעקרו לאכילה יותר מהרחה, לכן מקצה דעתו מלאכלו ולא מלהריחו. (סוכה לו ע"ב)

ומכל מקום אם עשה תנאי מערב החג שיוכל להריח את ההדסים, כתב הרשב"א שמתר להריחם, כמו שאמרו בגמרא (סוכה מו ע"ב) שמועיל תנאי באתרוג. ורק בעצי סכה לא מועיל תנאי, כי שם כתבה התורה במפורש "חג הסוכות שבעת ימים לה". (בית יוסף סימן תרנג)

מאחר ובדרך כלל כדי להרגיש את ריח האתרוג, צריך לשפשוף ולגרוט מעט מקלפתו, על כן לא ממלץ להריח בו, כדי שלא יהיה האתרוג חסר.

ביום השמיני של החג [שמחת תורה], מתר לאכל את האתרוג, ולהריח את ההדסים.

יש להתבונן, הלוא לעיל (עמוד 140) בארנו שהסכך והדפנות וקשויטי הסכה, אין להנות מהם עד מוצאי יום השמיני של החג - שמחת תורה, משום שפיון שהיו מקצה בבין השמשות של ליל שמיני, הקצו לכל היום. אם כן מדוע מתר להנות מהאתרוג וההדסים ביום השמיני? ובאר הר"ן, כי באמת אפלו בבין השמשות של ליל שמיני לא היו ארבעת המינים מקצה, שהרי מי שלא נטלם כל היום, אינו מצוה לטל בבין השמשות, כי בין השמשות הוא ספק יום ספק לילה, וספק דרבנן להקל. לא כן אלו היתה מזדמנת לו סעודה בבין השמשות של ליל שמיני היה חייב לאכל בסכה, כי ספק בשל תורה לחמרה, נמצא שהסכה הקצתה בבין השמשות לכן הקצתה לכל היום. וכן כתבו הרשב"א והמאירי. (בית יוסף סימן תרסד. תמו. חזו"ע שבת ג קנג)

קשה להפרד מהסכה

קדם שילד לבית הפנסת בערב שמחת תורה, יפנס לסכתו ויאמר: "יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי, שבזכות קיום מצות סכה זאת שקימנו, נחיה ונזכה לשנה הבאה לישוב בספת עורו של לוינו, כמו שנאמר (איוב מ לא): "התמלא בשכות עורו, ובצלצל דגים ראשו". (כל בו. הרמ"א סימן תרסז)

אכילה ושנה בסכה בחג שמחת תורה

מי שסכתו ערבה עליו מאד, וחשקה נפשו לאכל ולישן בסכה בחג שמחת תורה, הרי זה מתר לכתחלה ללא שום חשש, שכל שאינו מתכונן לשם מצוה, אין בזה אסור 'בל תוסיף', ובלבד שיכניס בה כלי אכילה כסירים ומחבתות, כדי שיהיה נכר שאינו מתכונן לישוב בה למצות סכה. (סימן תרסו)

שְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחַד תְּרֻגוּם

שְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחַד תְּרֻגוּם שֶׁל פְּרֻשֵׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה, קוֹרֵא אוֹתָהּ בְּהוֹשָׁעֵנָּה רַבָּה אוֹ בְּלֵיל שְׂמֻחַת תּוֹרָה אוֹ בְּיוֹמוֹ. וְיִשְׁתַּדֵּל לְקַרֵּא קֹדֶם שְׁיִסִּים הַחֲזוֹן אֶת הַפְּרָשָׁה, כְּדֵי שְׁיִחְשֵׁב לוֹ שְׂמֻשָּׁלִים פְּרָשְׁיוֹתָיו עִם הַצְּבוּר מִמֶּשׁ.

כְּתִבוּ הָאֲרָחוֹת חַיִּים וְהַפֵּל בּוֹ, שְׂיִקְרָא בְּלֵיל שְׂמֻחַת תּוֹרָה. וְיֵשׁ כְּתִבוּ בְּשֵׁם הַרְמֵ"ע מִפְּאֵנוּ שְׂיִקְרָא בְּהוֹשָׁעֵנָּה רַבָּה, כִּיּוֹן שְׂאִין לְקַרֵּא תְּרֻגוּם בְּיוֹם טוֹב. אִדְּ עֵתָה נִמְצָא מֵאִמֵר מֵעִין גְּנִים שֶׁל הַרְמֵ"ע מִפְּאֵנוּ, וְשֵׁם מְבֹאֵר שְׁחֹזר בּוֹ, וְאִפְשֵׁר לְקַרֵּא אֶת הַתְּרֻגוּם בְּשְׂמִינֵי עֲצֵרֶת אוֹ שְׂמֻחַת תּוֹרָה, וְגַם שְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחַד תְּרֻגוּם שֶׁל פְּרֻשֵׁת בְּרֵאשִׁית יִקְרָא בְּיוֹם טוֹב [כְּגוֹן שֶׁחַל שְׂמֻחַת תּוֹרָה בְּחוּץ לְאֶרֶץ בְּיוֹם שְׁשִׁי], כִּיּוֹן שֶׁהִיא מְצוּהָ בְּשַׁעֲתָהּ, וְאִין צְרִיךְ לְקַרֵּא בְּהוֹשָׁעֵנָּה רַבָּה. וְבִלְאוּ הֵכִי כִּפְמָה אַחֲרוֹנִים פִּקְדוֹקוֹ עַל דְּבָרֵי הַרְמֵ"ע מִתְחַלְהָ, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הִזְכֵּר כּוֹ בְּדַבְּרֵי רַבְּנֵי הָאֲר"י. (חזו"ע שַׁבַּת א שַׁכְטוֹ)

חג שְׂמֻחַת תּוֹרָה

שְׂמִינֵי עֲצֵרֶת – שְׂמֻחַת תּוֹרָה

הַיּוֹם הַשְּׂמִינֵי שֶׁלְאַחַר שְׁבַעֲת יָמֵי חַג הַסֻּכּוֹת, הוּא יוֹם 'שְׂמִינֵי עֲצֵרֶת', וְהוּא חַג בְּפִנֵי עֲצֻמוֹ, וְאִין קָשֶׁר בֵּינּוּ לְחַג הַסֻּכּוֹת כָּלֵל. וְנִקְרָא גַם כּוֹ יוֹם 'שְׂמֻחַת תּוֹרָה', שְׁבוּ מְסִימִים אֶת קְרִיאַת חֲמֻשָׁה חֲמֻשֵׁי תּוֹרָה בְּסִפֵּר הַתּוֹרָה. אוֹלָם בְּחוּץ לְאֶרֶץ, שְׁעוֹשִׂים יוֹמִים יוֹם טוֹב, אִם כּוֹ, הַיּוֹם הַשְּׂמִינֵי הוּא 'שְׂמִינֵי עֲצֵרֶת', וְלִמְחַרְתּוֹ, בְּיוֹם הַתְּשִׁיעִי, הוּא 'שְׂמֻחַת תּוֹרָה', שְׁבוּ הֵם מְסִימִים אֶת הַתּוֹרָה. (תנא, תסז)

תְּפִלַּת עֲרֵבִית

בְּלֵיל הַחַג יִתְפַּלֵּל הַשְּׁלִיחַ צְבוּר בְּנִגּוֹן וּבְנִעֻמָּה קְדוּשָׁה, בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לִבָּב, שְׂמֻצוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְשִׂמְחָה בְּלִילָה הַזֹּאת. (מסכת סוכה מח ע"א. תנא) וְיֵשׁ לְהַזְכִּיר לְצְבוּר קֹדֶם הַתְּפִלָּה, שְׂמֻזְכִּירִים בְּעֵמִידָה 'אֶת יוֹם שְׂמִינֵי חַג עֲצֵרֶת הַזֶּה', וְלֹא 'אֶת יוֹם חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה'. וְאִם טְעָה וְהַזְכִּיר סֻכּוֹת, חָיִב לְחֹזֵר וּלְתַקּוֹן. וְאִם נִזְכַּר אַחֵר שֶׁהִתְחִיל רְצָה, חוֹזֵר לְתַחֵלֵת אֶתְהָ בְּחֻרְתָּנוּ. וְאִם סִיֵּם אֶת הָעֵמִידָה וּבָא לְעִקּוֹר רְגִלּוֹ, חוֹזֵר לְרֵאשִׁי הַתְּפִלָּה. (תנא)

הַקְּפוֹת

לְאַחַר תְּפִלַּת עֲרֵבִית, מְנַהֵג כָּל יִשְׂרָאֵל לְהַקִּיף אֶת הַתְּבָה שְׁבַע הַקְּפוֹת עִם סִפְרֵי תּוֹרָה בְּיָדֵיהֶם, לְכַבּוּדָה שֶׁל תּוֹרָה. וְשָׂשִׂים וְשִׂמְחִים בְּשִׁירִים וְתִשְׁבָּחוֹת לְה' יִתְבַּרְךָ בְּרִקּוּדִים וּמְחִיאוֹת כְּפִים, וְכָל הַמְּרַבֵּה הָרִי זֶה מְשַׁבֵּחַ. (תנא)

כְּתִב מְרוֹן הַחֵיד"א: קֹדֶם הַהַקְּפוֹת יִנְיחוּ סִפְרֵי תּוֹרָה עַל הַתְּבָה, וְיַעֲמִדוּ אִישׁ יָרֵא שְׂמִיִם עַל יַד הַסִּפֵּר, וְיֵאחֲזוּ בְּיָדוֹ בְּסִפֵּר הַתּוֹרָה כָּל זְמַן הַהַקְּפוֹת. כִּי כּוֹ קִבְּלִיתִי מִהַמְּקַבֵּל הַמִּפְּלֵא מוֹרְנוּ הַרְשָׁ"ש זֵלֶה"ה שֶׁהִיא מְקַפֵּיד עַל זֶה. ע"כ. (צפּוֹרן שְׂמִיר ס"ס יב)

כפיים. רקודים. פעמונים.

אף על פי שבעל שבת ויום טוב אסרו חכמים לרקוד ולמחא כפיים, כמבאר במשנה (ביצה לו ע"ב) ובשלחן ערוך (שלט ס"ב), מכל מקום, לכבודה של תורה התירו חכמים בשמחת תורה לרקוד ולמחא כפיים, ואפלו חל בשבת. ומכל מקום אסור לקשקש בפעמונים של ספר התורה, וכן אסור להריע בחצוצרות [והחצוצרות מקצה]. ואף אסור להכות על השלחן או על בקבוק כדרך הרגילים להכות בשעת השירה, וכמו שפסקו הרמב"ם ומרו השלחן ערוך והרמ"א. ויש להעיר בנחת למקלים בזה מפאת חסר ידיעה. וכן כתב רבי חיים פלאגי שמצוה רבה לבטל מנהגם, וכן כתבו הפרי מגדים, הגאון רבנו זלמן, המשנה ברורה, והפך החיים ועוד. וכמבאר בחוברת "השבת בהלכה ובאגדה". (תנה)

מעלת הרקודים והשמחה לכבוד התורה

נכון להודיע לצבור את גדל מעלת השירה והרקודים לכבודה של תורה והמעלות שזוכה האדם בהם, וכמו שכתב הגאון רבי יעקב ישראל אלפאזי (שלמי חגיגה סימן יז אות טז): "אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה בשמחתה של תורה, ויתקן בזה את פגמי נשמתו אשר פגם בכבוד תורת ה' תמימה. וכבר כתבו הראשונים, כי כל הזהיר בשמחה של תורה כהיום הזה, בטוח הוא שלא תפסק התורה מזרעו. והעידו שראו לרב גדול בישראל שהיה מרבה בשמחה של תורה כהיום הזה, והעידו עליו שעד שלשה דורות היו מיוצאי ירכו שלשלת חכמים וידועים ומרביצים תורה בישראל זה אחר זה, וידעו הכל שזכה בזה על רב שמחתו ביום שמחת התורה, מה שהם לא ראו מעולם בשום גדול בתורה שעשה כן, וברב גדלתו היה מכרכר בכל עז, ומעורר לבות בני אדם לאמר, שמחו בה' וגילו צדיקים ותרנינו כל ישראל". ע"כ. וכתב רבנו חיים ויטאל (שער הכוונות קד ע"א): "וראיתי למורי הארי"ז שיהיה נזהר ביותר בזה, להקפיד עם ספר התורה או לפגיו או לאחריו, ולרקוד ולשורר לפגיו בכל עז ותעצומות". ע"כ. ובספר מעשה רב כתב: "הגאון מוילנא היה מקפיד לפגיו ספר התורה בשמחה רבה, ומספק ומרקד, מפזז ומכרכר בכל עז, עד שהיו פגיו בוערות כלפיד אש". ואם גדולי עולם אלו לא חסו על כבודם לכבודה של התורה, מה נאמר אנחנו, אזורי הקיר!?

וכידוע שמיכל בתו של שאול המלך, נענשה בעבור שלא מצא חן בעיניה היאך בעלה דוד מלך ישראל מרקד לפגי ארון ה', כמו שנאמר (שמואל ב ו טז): "ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון, ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפגי ה' ותבז לו בלבה: ותצא מיכל בת שאול לקראת דוד, ותאמר מה נכבד היום מלך ישראל, אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו, כהגלות נגלות אחד הרקים. ויאמר דוד אל מיכל לפגי ה' אשר בחר בי מאביד ומכל ביתו לצות אתי נגיד על עם ה' על ישראל, ושחקתי לפגי ה'. ונקלתי עוד מזאת, והייתי שפל בעיני, ועם האמהות אשר אמרת, עמם אפבדה: ולמיכל בת שאול לא היה לה ילד עד יום מותה".

אָמְרוּ רבוּתֵינוּ בַּמִּדְרָשׁ (במדבר רבה ד טו): "הֵיאָדָּה הִיא עוֹשֶׂה דָּוִד לִפְנֵי אַרְוֹן ה' הִיא לְבוּשׁ בְּגָדֵי זָהָב מְזַקְקִים הַדּוֹמִים לָפֶז, וְהִיא מִכָּה בְּיָדוֹ זֶה עַל גְּבֵי זֶה [נִמְיוֹ עַל שְׂמַאל] וְטוֹפֵחַ, וְכִשְׁהִיא מִכְרַכְר, דְּהֵינּוּ שָׂר: כִּירִי [אֲדוּיָן] רָם, כִּירִי רָם, הִיא מִפְּזָא. וְיֵמֵהוּ מִפְּזָא? שְׁהִיא הַזָּהָב הַמְזַקֵּק מִשְׁמִיעַ קוֹל פּוֹזָא [פִּזָּא] כִּפְעָמוֹנִים. וְיִוְתֵר מֵהָ הִיא דָּוִד עוֹשֶׂה - מִגְּבִיָּה אֶת כְּפוֹת רַגְלָיו וְקוֹפֵץ לְכַבּוֹד הַתּוֹרָה, וְהִיא כָּל הַנְּשִׂים מְצִיצוֹת עֲלָיו מִן הַגּוֹת וּמִן הַחֲלוֹנוֹת, וְלֹא אֶכְפֵּת לוֹ. שְׁאִין לָךְ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁבָּהָ אֶת עַצְמוֹ עַל הַמְצוּוֹת יוֹתֵר מִדָּוִד, וְזֶהוּ שְׁאָמַר דָּוִד (וְתֵהִלִּים כְּלֵא): "ה' לֹא גָבַהּ לְבִי" - בְּשִׁעָה שְׁמִשְׁחֵי שְׂמוּאֵל לְמֶלֶךְ. "וְלֹא רָמוּ עֵינַי" - בְּשִׁעָה שֶׁהֲרַגְתִּי אֶת גְּלִית. "וְלֹא הִלְכְתִּי בְּגְדֵלוֹת" - בְּשִׁעָה שֶׁחִזְרוּנִי לְמַלְכוּתִי [לְאַחַר מֵרַד אֲבִשְׁלוֹם]. "וְבִנְפִלְאוֹת מִמֶּנִּי" - בְּשִׁעָה שֶׁהֲעֵלִיתִי אֶת הָאָרוֹן. "אִם לֹא שְׂוִיתִי וְדוֹמַמְתִּי נִפְשִׁי, כִּגְמַל עָלִי אִמּוֹ" - כִּשֶׁם שֶׁהֲתִינוּק הִזָּה אִינוֹ מִתְבַּיֵּשׁ לְהַתְגַּלּוֹת לִפְנֵי אִמּוֹ, כִּדְ שְׁוִיתִי נִפְשִׁי לְפָנֶיךָ, שְׁלֵא הַתְּבִישְׁתִּי לְהַתְבָּאוֹת לִפְנֵיךָ לְכַבּוֹדֶךָ. "כִּגְמַל עָלִי נִפְשִׁי" - כְּמוֹ הַתִּינוּק שִׁיִּצֵּא מִמַּעַי אִמּוֹ וְאִין רִחוּחַ גָּסָה לִינֵק מִשְׁדֵּי אִמּוֹ, כִּן נִפְשִׁי עָלִי, שְׁאִינִי מִתְבַּיֵּשׁ לְלַמֵּד תּוֹרָה אֶפְלוּ מִקְטָנִי יִשְׂרָאֵל". ע"כ. וְעַן בְּזֵהָר הַקְדוּשׁ (מִשְׁפָּטִים קז ע"א) שֶׁדָּוִד הִמְלִיךָ הִיא חֵינּוּךְ [כְּבִיכּוֹל הַמְשַׁמַּח] שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאִף עַל פִּי שְׁפַעֲמִים הִיא הוּא עַצְמוֹ בְּצַעֲרֵי, אִדְּ כִּינּוּן שֶׁהִיא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, הִיא חוֹזֵר לְבַדְחַנְתּוֹ כְּמוֹ שֶׁהִיא, כְּדִי לְשַׁמַּח אֶת הַמֶּלֶךְ. עי"ש.

וְכַתֵּב הַרְמַב"ם (הַלְכוֹת לוּלָב פ"ח ה"טו): "הַשְּׂמִיחָה שֶׁיִּשְׁמַח אָדָם בְּעֵשִׂית הַמְצוּחַ וּבְאַהֲבַת הָאֵל שְׂצוּחַ עֲלֵיהֶן - עֲבוּדָה גְדוֹלָה הִיא. וְכָל הַמוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִשְׂמִיחָה זֶה, רָאוּי הוּא לְהַפְרִיעַ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּקָלוֹת: 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב'. וְכָל הַמְּגִיס דַּעְתּוֹ וְחוֹלֵק כְּבוֹד לְעַצְמוֹ, וּמִתְכַבֵּד בְּעֵינָיו בְּמִקוּמוֹת אֵלּוּ בְּהַמְנַעוּ מִשְׂמִיחָה שֶׁל מְצוּחַ זֶה - הוּא חוֹטֵא וְשׁוֹטֵא, וְעַל זֶה הִזְהִיר שְׁלֵמוֹה וְאָמַר (מִשְׁלֵי כה כו): 'אֵל תִּתְּנֶה דָר לִפְנֵי מֶלֶךְ'. וְאִדְרָבָא, כָּל הַמְשַׁפִּיל עַצְמוֹ וּמִקְל גּוֹפֵר בְּמִקוּמוֹת אֵלּוּ, הוּא הַגְּדוֹל וְהַמְכַבֵּד הַעוֹבֵד מֵאַהֲבָה. וְכִן אָמַר דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: 'וְנִקְלְתִּי עוֹד מֵזֹאת וְהִיִּיתִי שֶׁכֵּל בְּעֵינַי, וְאִין הַגְּדוֹלָה וְהַכְּבוֹד אֵלּא לְשִׂמְחַ לִפְנֵי ה' בְּשִׂמְחָה שֶׁל מְצוּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: 'הַמֶּלֶךְ דָּוִד מִפְּזָא וּמִכְרַכְר לִפְנֵי ה'". ע"כ.

וְכִדְ סֵפֶר הַגָּאוֹן רַבִּי יְהוּדָה צְדָקָה זצ"ל רָאשׁ יְשִׁיבַת פְּרַת יוֹסֵף, עַל חֲכָם יַעֲקֹב עוֹבְדֵיהָ ז', שֶׁהִיא רוֹקֵד וְשִׁמַּח מֵאֵד מֵאֵד בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, וּמִרְקִיד אֶת הָאֲחֵרִים בְּעֵז וְתַעֲצוּמוֹת, וּבִזְכוּת כִּדְ זָכָה לְבָנוּ, הֵלֵא הוּא מֵרֵן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן רַבְּנוּ עוֹבְדֵיהָ יוֹסֵף זְצוּק"ל. אֲשֶׁרִי אָדָם שְׁלוֹקַח אֶת הַדְּבָרִים לְתִשׁוּמַת לְבוֹ, וּמִשְׁתַּדֵּל בְּעֵז וְתַעֲצוּמוֹת לְרִקֵּד, לְשִׁיר וְלְשִׁמַּח לְכַבּוֹדָה שֶׁל תּוֹרָה, וּמַעוֹרֵר גַּם אֶת הָאֲחֵרִים לָזֶה.

וְכַתֵּב הַרַב שְׁפֵתֵי כְּהֵן, שְׂזִכוֹת הַהַקְפּוֹת עִם סִפְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׂמְחָה וְשִׁירָה וְרִקוּדִים, רָאוּיָה הִיא שְׁתַּנּוּן שְׁלֵא תִהְיֶה עֲצִירַת גְּשָׁמִים חֵס וְשְׁלוֹם. (וּבִי"א ח"ז סִימֵן נו אֹת ה. תס)

בְּעֵרֵב שְׂמַחַת תּוֹרָה, טָרַם יְצִיאָתוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, טוֹב לְאָכַל וְלִשְׁתּוֹת מְעַט, כְּדִי שְׁלֵא יִקְשֶׁה עָלָיו לְהֵאָרִיךְ בַּהַקְפּוֹת מִחַמַּת רַעְבוֹנוֹ, וְכִדְ לֹא יִמַּהַר בְּכָל רַגַע אֶת הַצְּבוּר שִׁיִּסְיָמוּ, וְחֲכָם עֵינָיו בְּרֵאשׁוֹ.

מִי שֶׁקְשֶׁה לוֹ לְהַמְתִּין עַד גְּמַר הַהַקְפּוֹת, וּיְכַוֵּן שְׂמַתְאַרְח אֶצֶל מִכְרִיו, וְרוֹצֵחַ לְהַזְדַּרַז בַּהַקְפּוֹת כְּדִי שְׁלֵא יִמְתִּינוּ לוֹ הַמְאָרְחִים, רִשְׁאִי לְהַקִּיף אֶת הַתְּבָה לְבָדוֹ וְלוֹמַר אֶת נֶסַח הַהַקְפּוֹת, אִדְּ יִזְהַר שְׁלֵא לְזַרַז אֶת הַצְּבוּר שִׁיִּסְיָמוּ מִהַר בְּשִׁבְלוֹ.

התורה התורה! אנו כפרתד!

תמיד היה רגיל מרן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל לדבר בשבח בני ספרד, שכלם אהבי תורה, וכאש להבה יוקדת בלבם לעבודת ה'. ופעם שמעתי מפיו שספר בהתפעלות, שבצעירותו הזדמן לבית כנסת של פשיטי עם בשעת ההקפות בשמחת תורה, וראה אותם שרים ורוקדים ואומרים בהתרגשות: התורה התורה! אנו כפרתד! התורה התורה! אנו כפרתד! קרא עליהם "ועמד כלם צדיקים", שכלם בשרשם אהבי תורה.

ואגב אזכיר, כי בהקפות של שמחת תורה בשנת ה'תשס"ח, באמצע הפיוט "שמחת תורה יש יש", שר מרן ברנש רב: "שמחת סכה! שמחת לולב! שמחת אתרוג! שמחת הדס! שמחת ערבה!", והקהל ענו אחריו בשמחה עצומה, בראותם את הרב שמח כחתן ביום חתנו. (אביר הרועים ח"ב עמוד 92)

ויזכורני, כי בעת ההקפות בשמחת תורה שנת ה'תשע"א, ומרן זצוק"ל היה כל בלו שמח ועומד בכל עת ההקפות על אף היותו כבר בגיל 90. ובאמצע ההקפות נכנס לפנים מן המחצה הגאון רבי דוד עטיה שליט"א בנו של מורנו הגדול רבנו עזרא עטיה זצוק"ל, ורקד וקפץ כאיל בפני מרן. ובעת זחות הדעת, בקש ממרן שירקד עמו גם כן, ענה לו מרן בבדיחותא: "נראה אותך כשתהיה בגילי..."

28

קדשה וטהרה

אין ספק, שעל כל רבני בתי הכנסת והאחראים להיות תמיד בעין פקוחה ולהשגיח שתהיה הפרדה גמורה בין הגברים לנשים, לבל תהיה מצוה הבאה בעברת חס ושלום. ונשים הבאות לעזרת הנשים, עליהן להקפיד ולבדק אם לבושות הן בצניעות אמתית "כרצון ה' יתברך" ולא בבגדים צמודים וקצרים, ושלא תעשינה אספות מחוץ לבית הכנסת בעת יציאת הגברים מבית הכנסת, שגורמות מכשול לרבים, ודי בזה למבין. וכמו כן יש להזהיר את האמהות היקרות שילבישו את בנותיהן בצניעות, ויקפידו על כך כבר מגיל 3 ומעלה.

יש לשמור על הבנות לבל יפנסו לבית הכנסת, אלא יהיו בעזרת הנשים. ולצערנו, ישנן בנות קצת גדולות שנכנסות לבית הכנסת ומתערבות עם הבנים, ובדאי שלא נאה ולא יאה להיות כך, וכל שכן בבית ה'.

כבוד התורה

כתב מרן בשלחן ערוך (יו"ד סימן רפב ס"א): "חייב אדם לנהוג כבוד גדול בספר תורה... ולא יפשוט רגלו כנגדו, ולא יניחהו על ראשו כמשא, ולא יחזיר לו את אחריו, אלא ישב לפניו בכבוד ראש וביראה ופחד, ויכבדנו כפי כחו". על כן ישומו לב בעת הרקודים שלא ימסרו את ספר התורה מאחד לשני פעין זריקה, ושלא יתנוהו על הראש, וכיוצא. וכן לא יתנו את הספר לילדים, שמא יפל מידם חלילה.

לְעַמֵּד בְּעַת הַהֶקְפּוֹת

כָּתַב מְרוֹן בְּשִׁלְחוֹ עֲרוּךְ (שם ב): "הַרְוָאָה סֵפֶר תּוֹרָה כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ, חֵיב לְעַמֵּד לְפָנָיו, וְיִהְיוּ הַכָּל עוֹמְדִים עַד שְׁיַעֲמֵד זֶה שְׁמוּלֵיכֹו וְיִגְיַעֲנוּ לְמִקוֹמוֹ, אוֹ עַד שְׁיִתְכַּסֶּה מֵעֵינֵיהֶם". עַל כֵּן, בְּעַת הַהֶקְפּוֹת שְׂרוֹקְדִים וּמוֹלִיכִים אֶת סִפְרֵי הַתּוֹרָה, עַל הַקְּהָל לְעַמֵּד לְכַבוֹד הַתּוֹרָה, עַד שְׁיִחְזִירוּ אֶת סִפְרֵי הַתּוֹרָה לַהֵיכָל. אוּלַם זְקֵנִים, אוֹ הַסּוֹבְלִים מִחֻלְשָׁה בְּרַגְלֵיהֶם, רְשָׁאִים לְשֶׁבֶת בֵּין הַקֶּפֶה לַהֶקְפָּה, וְדִי שְׁיַעֲמֵדוּ בְּעַת הַוָּצֵאת הַסִּפְרִים וְהַחֲזָרְתָם לַהֵיכָל, וּבְעַת הַהֶקְפָּה מִמָּשׁ בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה סָבִיב הַתְּבָה. (תסה)

מִסֵּפֶר עַל הַחֲזוֹן אִישׁ זַ"ל שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּעַת הַהֶקְפּוֹת כְּשֶׁסֵּפֶר תּוֹרָה קָטוֹן בְּיָדוֹ, וּפְעַם הַתִּישֵׁב לְיָדוֹ רַב אֶחָד כְּדִי לְשׁוּחַח עִמּוֹ בְּדַבְּרֵי תּוֹרָה בְּעַת הַהֶקְפּוֹת, וְכִשְׁקָם וְהִלֵּךְ, אָמַר לְפָנָי הַסּוֹבְבִים הוֹדוּ: כִּנְרָאָה שְׁהֵלָה שְׂכַח מִהַהֲלָכָה שְׁאִסוּר לִישֵׁב בְּשַׁעַה שְׁעוֹמְדִים עִם סִפְרֵי הַתּוֹרָה. (תסו)

אִם יִשְׁנֶם אֲנָשִׁים שְׂטוּעִים וְיוֹשְׁבִים בְּשַׁעַה שְׁסִפְרֵי הַתּוֹרָה מְסִתּוֹבְבִים, כְּדֹאֵי שְׁיִנְיָחוּ אֶת הַסִּפְרִים עַל הַתְּבָה וְיִרְקְדוּ בְּלַעֲדֵיהֶם, כְּדִי לְהַצִּיל אוֹתָם מִמְּכֻשׁוֹל.

קְרִיאַת הַתּוֹרָה בְּלֵיל הַחַג

יֵשׁ מִבְּנֵי אֲשֶׁכְּנָז שְׁנוֹהֲגִים לְקַרְא בְּסֵפֶר תּוֹרָה בְּלֵיל שְׁמַחַת תּוֹרָה לְאַחַר הַקֶּפֶה רֵאשׁוֹנָה, וְאִם הַזְּמַן מִי מִבְּנֵי סִפְרָד לְעֲלִיָּה לַתּוֹרָה, רְשָׁאִי לְעֲלוֹת וּלְבָרֵךְ. וְכוּ הִיָּה מְעֻשָׂה רַב לְפָנָי לְמַעֲלָה מֵאַרְבָּעִים וְחֹמֶשׁ שָׁנָה, כְּשֶׁנִּבְחַר מְרוֹן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן רַבְּנּוּ עוֹבְדֵיָה יוֹסֵף זְצוּק"ל לְרַב רֵאשִׁי לְתַל אַבִּיב, הַזְּמִינִיאוּהוּ בְּלֵיל שְׁמַחַת תּוֹרָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁל בְּנֵי אֲשֶׁכְּנָז, וְעֲלָה לְסֵפֶר תּוֹרָה וּבְרַךְ. (תנז)

יְהִי רָצוֹן

לְאַחַר כָּל הַקֶּפֶה וְהַקֶּפֶה, טוֹב לִזְמַר אֶת נֶסַח בְּקֻשְׁתַּי 'יְהִי רָצוֹן' הַמוּבָא בְּסִדּוּרֵים, שְׁסִדֵּר הַגָּאוֹן הַחִיד"א, לְחֻזַּק בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וַיְכּוֹן בְּזֶה מְאֹד, וְכִמּוֹ שֶׁכָּתַב הַגָּאוֹן רַבֵּי חַיִּים פְּלֶאגִ' בְּסִפְרוֹ מוֹעֵד לְכָל חַי (וּסִימּוֹ כה אוֹת א): "מְאֹד יִזְהַר הָאָדָם בְּתַפְלוֹת שֶׁל שְׁמִינֵי עֲצָרַת לְאֶמְרָם בְּכוֹנָה גְּדוּלָּה, כִּי מִלְּבַד שְׁכָל תַּקוּוֹן הַיָּמִים שְׁמֵרָאשׁ הַשָּׁנָה עַד יוֹם שְׁמִינֵי עֲצָרַת הוּא נִשְׁלָם, וְהַכָּל תַּלְוִי בְּיוֹם זֶה - עוֹד בְּהָ, כִּי אֵין בְּכָל אֵלּוֹ הַיָּמִים יוֹם רָצוֹן לְשִׁמְעָה ה' תַּפְלָתוֹ בְּכָל מַה שְׂרוּצָה הָאָדָם כְּהַיּוֹם הַזֶּה, כִּמּוֹ שְׁאֶמְרוּ בְּזֶהֱרַק הַקְּדוֹשׁ (פִּרְשֵׁת צוֹ לא ע"ב): שְׁכָל מַה שְׂשׂוֹאֵל הָאָדָם מִהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּיוֹם זֶה, מִקְּבֵל תַּפְלָתוֹ וְעוֹשָׂה בְּקֻשְׁתּוֹ". ע"כ.

אַבְל

מִי שְׂאַרְע לּוֹ אַבְל בַּחַג, מִתֵּר לּוֹ לְהַשְׁתַּתֵּף בַּהֶקְפּוֹת כְּנֶהוּג בְּשְׁמַחַת תּוֹרָה, וּלְרַקֵּד וּלְשִׁיר, כִּי אַבְלוֹת בְּפִרְהֶסְיָא אֲסוּרָה בַּחַג. (מוֹעֵד לְכָל חַי, כִּף חַיִּים, מִנְחַת יִצְחָק, גֶּשֶׁר חַיִּים, סֵפֶר רַבִּיעִי בְּקוֹדֶשׁ, וְכוּ נֶהַג הַגָּאוֹן מִמוֹנְקֵאטֶשׁ. חזו"ע אַבְלוֹת בִּשְׁחָה)

חזרת ספרי התורה להיכל

כְּשֶׁמְחִזְרִים אֶת סִפְרֵי הַתּוֹרָה לַהֵיכָל, יִשְׁרִיּוּ כָּל הַקְּהָל מִזְמוֹר "הוֹדוּ לַה' קְרָאוּ בְּשִׁמּוֹ", שְׁאֲמְרוּ דוֹד הַמֶּלֶךְ בְּעַת שֶׁהִכְנִיס אֶת הָאָרוֹן. כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי הַיָּמִים (א טו). (תסח)

קדוש

מִזְכִּירִים בְּקִדּוּשׁ 'אֵת יוֹם שְׁמִינֵי חַג עֲצֵרַת הַזֶּה'. וְאִם טְעָה וְהִזְכִּיר 'אֵת יוֹם חַג הַסּוּכוֹת הַזֶּה', יִחְזֹר וְיִתְקַן. וְאִם נִזְכַּר אַחַר שְׁשִׁים אֶת הַקִּדּוּשׁ, יִחְזֹר וְיִקְדָּשׁ. (תנא)

מְבָרְכִים 'שֶׁהֵחִינּוּ' בְּקִדּוּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חַג בְּפָנָי עֲצֻמוֹ, וְאִינוּ קָשׁוּר לַחַג הַסּוּכוֹת.

זמן תפלת שחרית

עַל הָאֲחֻרָאִים לְכַוֵּן אֶת זְמַנֵּי הַתְּפִלוֹת בְּאֶפֶן שֶׁיִּסְפְּקוּ הַצְּבוּר בְּמִשְׁךְ הַיּוֹם הַקִּדּוּשׁ הַזֶּה לְקַבֵּעַ בּוֹ עֵת לְלִמּוּד וְשִׁעוּרֵי תוֹרָה. עַל כֵּן, נִכּוֹן לְהַקְדִּים מְעַט אֶת זְמַן תְּפִלַּת שַׁחֲרִית יוֹתֵר מִכָּל שֶׁבַת, מֵאַחַר וְסוֹדֵר הַתְּפִלָּה אַרְבָּע מְאֹד, וּבִפְרָט כְּשֶׁחָל חַג בְּשַׁבָּת, וְצְרִיכִים לְהַסְפִּיק לְאֶחָל גַּם סְעוּדָה שְׁלִישִׁית. (עיין מועד לכל חי סימן כה אות א)

קריאת התורה

מוֹצִיאִים שְׁלֹשָׁה סִפְרֵי תוֹרָה; בְּסִפֵּר הָרֵאשׁוֹן קוֹרְאִים הַצְּבוּר וְחֲתַן תוֹרָה בְּפִרְשֵׁת 'זֵאת הַבְּרָכָה', בְּסִפֵּר הַשֵּׁנִי קוֹרֵא חֲתַן בְּרֵאשִׁית, וּבְשְׁלִישִׁי קוֹרֵא הַמְּפָטֵר. (תסט)

כבודו של תורה

בְּכָל פְּעַם שֶׁמוֹצִיאִים שְׁלֹשָׁה סִפְרֵי תוֹרָה, כְּגוֹן עֵתָה בְּחַג שְׁמִחַת תוֹרָה, אִזּוֹ שֶׁבַת שָׁחַל בָּהּ: רֵאשׁ חֲדָשׁ טַבַּת, אִזּוֹ רֵאשׁ חֲדָשׁ אֲדָר, אִזּוֹ רֵאשׁ חֲדָשׁ נִיסָן, מִנְּהַג קְדוּמִים וְיִפָּה לּוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צְבוּר עִם הַקְּהָל, אֶת הַפְּסוּקִים דְּלִהְלוֹן בְּפִתְיַחַת הַהֵיכָל, לְאַחַר שֶׁהוֹצִיאוּ אֶת שְׁלֹשֶׁת סִפְרֵי הַתּוֹרָה מִהֵיכָל (ירמיה פרק י פסוקים ה, ז, יז):

"מֵאִין כְּמוֹדָה ה', גְּדוּל אֲתָה, וְגְדוּל שְׁמֵךְ בְּגִבּוֹרָה". "מִי לֹא יִרְאֶךָ מִלֶּךְ הַגּוֹיִם כִּי לֶךְ יֵאָתָה, כִּי בְּכָל חֲכָמֵי הַגּוֹיִם וּבְכָל מַלְכוּתִם מֵאִין כְּמוֹדָךְ". "וְה' אֱלֹהִים אֲמֵת, הוּא אֱלֹהִים חַיִּים וּמִלֶּךְ עוֹלָם, מִקְּצֵפוֹ תִרְעַשׁ הָאָרֶץ, וְלֹא יִכְלוּ גוֹיִם זְעֻמוֹ". וְאַחַר כֵּךְ יֵאמְרוּ: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד". "אֲנָה ה' הוֹשִׁיעָה נָא, אֲנָה ה' הוֹשִׁיעָה נָא. אֲנָה ה' הַצְּלִיחָה נָא, אֲנָה ה' הַצְּלִיחָה נָא". (הגר"ח פלאג'י, הלבוש ועוד)

שלשה חתנים

הַמְּנַהֵג לְמִנּוֹת שְׁלֹשָׁה חֲתָנִים: 'חֲתַן מְעַנָּה', 'חֲתַן תוֹרָה', 'חֲתַן בְּרֵאשִׁית'. חֲתַן מְעַנָּה עוֹלָה לְפָנָי חֲתַן תוֹרָה, וְהוּא כְּמוֹ שׁוֹשְׁבֵין שְׁלוֹ. חֲתַן תוֹרָה מְסִים אֶת הַתּוֹרָה, וְלֵאחֲרָיו מִיָּד עוֹלָה חֲתַן בְּרֵאשִׁית וּמִתְחִיל שׁוֹב אֶת הַתּוֹרָה מִבְּרֵאשִׁית. (תסט)

לא יפסיקו באמירת קדיש בין חתן תורה לחתן בראשית, כדי שלא לתת פתחון פה לשטן, שיאמר: כבר סגמו את התורה ואינם חפצים לקרא עוד. ולכן, מיד בגמר עלית חתן תורה, עולה חתן בראשית, ובסיום עלית חתן בראשית, יאמרו שניהם חצי קדיש. (תסט)

נהגו שחתן בראשית אומר "בסימנא טבא". ויאמר קדם שיברך ברכת התורה, ולא לאחר הברכה קדם הקריאה, משום הפסק שבו הברכה לקריאה. (תסט)

חתן תורה

מעלה גדולה יש לחתן תורה, שעל ידו נעשה כבוד לתורה בסיומה, ועליו נאמר: "כי מכבדי אכבד", וזוהי שמתכפרים לו כל עוונותיו. על כן, מן הראוי לכבד בעליה זו את הרב מרא דאתרא או את רב בית הכנסת, המרביצים תורה בישראל. וכתב בספר כנסת הגדולה, שבמקומו היו נוהגים למכר את עלית חתן תורה בדמים מרבים, ועמדו גדולי הקהל ובטלו מנהגם, והנהיגו שהחתנים יהיו מן החשובים שבקהל. ועל כל פנים, ישנה אפשרות לחלק את הקהל לשני מנינים, ובמנין אחד יכבדו את חשובי הקהל, ובמנין שני ימכרו את החתנים. (תסד, תעב, תעג)

כבוד התורה עדין עומד על רמה גבוהה

מספרים על הגאון רבי ישראל מסלנט, שהתאונן פעם בפני הגאון רבי יהושע ליב דיסקין, על כבוד התורה שהתמעט וירד קרנה, כי השפלה לנגד עיניו, שכן ביום שמחת תורה הכריז הנבאי על מכירת עלית "חתן תורה", והרב רבי ישראל הציע לכך שני זוזים בעד חתן תורה, ולא נמצא איש שיתחרה עמו להעלות את מחיר העליה. הרגיעו רבי יהושע ליב, באמרו: תנוח דעתך רבי ישראל, אדרבה מכאן ראיה שכבוד התורה עדין עומד על רמה גבוהה, שכן לא נמנעו יחידי הקהל מלהעלות את מחיר העליה המכבדת, אלא מפני שכבודו היה המציע את המחיר, ומפני כבודו, שהוא כבוד התורה, לא הרהיבו עז להתחרות עמו, ולהוסיף על המחיר. (ענף עץ אבות עמוד רפה)

אשרי עין ראתה כל אלה

מה נפלא היה לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו, בבית מדרשו של מרו מלפא גדול הדור ופוסק הדור מורנו ורבנו הראשון לציון רבי עובדיה יוסף זצוק"ל, בשעה שמוכרים עלית "חתן תורה", וכל אחד מעלה את המחיר גבוה יותר לכבודה של תורה, בהיותו יודע כי זכה לכבד בה את מרו זצוק"ל לחתן תורה, כי לו נאה ולו יאה להיות מוכתר בכתר תורה. ובשעה שמרו קם מכסאו, כל הקהל עומדים על רגליהם, ופוצחים בשירה וזמרה בהתלהבות של קדשה ברשפי אש שלהבת יה, ונשארים על עמדם עד סיום הקריאה.

למה נקרא שמו "חתן תורה"?

במדרש שיר השירים (פרשה א אות ט) הובא משל לאהובו של מלך, שהיה בן בית בהיכלו של מלך, והיה עושה רבות ונצורות לכבודו של המלך. יום אחד קראו המלך ואמר לו: שאל ממני מה אתו לך, ואת בקשתך לא אשיב ריקם. חשב האהוב בלבו ואמר: אם אני שואל מן המלך כסף וזהב - הוא נתנו לי; אבנים טובות ומרגליות - הוא נתנו לי, אבל כמה עשירים יש בעולם. ואם אבקש ממנו שימנה אותי לשר - הוא ימנה אותי, אך כמה שרים יש בעולם. נמלך בדעתו והשיב: אדוני המלך, שאלה אחת אבקש! יש לאדוני המלך בת יחידה, יפה כלבנה ברה כחמה, ואהבת עולם אהבתי, תן לי אותה לאשה, ואזכה להיות חתן המלך. נתנה לו המלך, וגם נתן לו נדונייה, אוצר של זהב ומרגליות, וגם מנהו שר. הרי ששאל בקשה יחידה - אך הכל נכלל בבקשתו. כך שלמה המלך, אמר לו הקדוש ברוך הוא: שאל ממני מה אתו לך? אמר שלמה: אם אשאל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות - הוא נתנו לי, ומה בצע בכסף וזהב? אלא הריני מבקש את החכמה - והכל בכלל, שנאמר: "אך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד". על כן, גם המסים את התורה, יאה לו להקרא 'חתן תורה', שהכל כלול בו. (תסג)

ברב עם הדרת מלך

נהגו להעלות את כל הקהל לספר תורה ביום זה, לכבודה של תורה, וחוזר וקורא החזן לכלם שלשה פסוקים "ולאשר אמר..." ואמנם, כאשר יש קהל גדול, כדי למנוע טרח צבור, יוציאו עוד ספר תורה לתוך אחר סמוך, ויקרא שם קורא אחר לקהל הבאים עמו, וכשמיסימים, מחזירים את ספר התורה להיכל, ועולים החתנים כשכל הקהל יחד בבית הכנסת. (תסו)

עין טובה

הגם שאין עולים אב ובנו או שני אחים זה אחר זה לספר התורה, משום חשש עין הרע, מפל מקום בשמחת תורה רשאים לעלות - זה חתן תורה, זה חתן בראשית, וזה מפטיר, מפני שיודעים שכלם עולים לכבודה של תורה, וגם מפני שקריאתם היא בשלשה ספרי תורה שונים, והרי זה נחשב כהפסק בין האחד לשני. (תעד)

שני כהנים

הגם שאין עולים שני כהנים זה אחר זה לספר תורה, מחשש שמא יאמרו שהכהן הראשון הוא פגום ולכן העלו כהן אחר אחריו, מפל מקום בשמחת תורה רשאים לעלות הכהנים זה אחר זה - זה חתן תורה, זה חתן בראשית, וזה מפטיר, מהטעם הנ"ל. והוא הדין בשנים או שלשה ליום זה אחר זה. (תעד)

כהן חתן תורה

כהן שְׁקֵנָה חתן תורה, ואין כהן אחר בבית הכְּנֶסֶת - רשאי לעלות גם עליה ראשונה של כהן וגם חתן תורה. אולם אם קנה חתן בְּרֵאשִׁית, לא יעלה לעלית כהן, אלא לחתן בְּרֵאשִׁית בלבד. מאחר ואין אדם אחד עולה בשני ספרי תורה מחשש שיאמרו שהספר הראשון פגום, ולכן עלה גם בספר השני. והוא הדין בכל זה ללוי. (תעז)

מפטיר

אם קרה והעלו לתורה את כל הצבור ולא נמצא מי שיעלה לעלית מפטיר, רשאים להעלות אחד מהצבור אף שֶׁכָּבֵר עָלָה בְּסֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, אֲבָל לְכַתְּחֻלָּהּ יִתְּנוּ דַעְתָּם מֵרֹאשׁ לְבַל יִקְרָה כּוֹ. (תעז)

29

קטנים

גם הקטנים עולים לספר תורה, לאחר שהגיעו לגיל חנוּךְ, דְּהֵינּוּ מְגִיל שֵׁשׁ וְמַעֲלָה, לְפִי שְׁכָלָם וְחִרְפוֹתָם.

ויש לדעת ולהודיע, כי קטן מגיל שש או שהוא ספק בן שש, אם ידוע לנו שמנקה את גופו כהוגן [דהיינו שמקנה עצמו במים], עונים אחריו אמון. אבל אם לא ידוע לנו, אין עונים אחריו אמון, כי מן הסתם אין גופו נקי כראוי. ואף אינו מצטרף לזימון, אף שיודע למי מברכים. ע"פ מגן אברהם, ישועות יעקב, מגן גיבורים ועוד. ובאר בפאת השלחן: מאחר והברכה אינה יוצאת מגוף טהור, גרע יותר מברכה לבטלה שאסור לענות אמון אחריה. והגרש"ז אורבך לא היה עונה 'אמן' אחרי הקטנים אלא 'אמן' בלי ו', שאינם מבחינים בכך, ומתלמידים לענות 'אמן', כי בדרך כלל הם שומעים 'אמן'. (פסקי תשובות ח"ב עמוד תתלא. ועיין שם בח"א עמוד תרטז, שקטנים שעדיין לא חונכו על קינוח בבית הכסא כהוגן, אין לענות אחריהם 'אמן'). ויש להיזהר בזה, שכבר כתב הרמב"ם בתשובה, כל העונה אמון אחר ברכה לבטלה או על ברכה שיש ספק בחיובה, עתיד ליתן את הדין. (שו"ת יבי"א ח"ב סימן יג, ח"ח סימן כה אות ת. ח"ט סימן קח אות קג. תעת. א רפה. ועיין לחם הפנים על קצוש"ע סימן קסה)

כתב מרן זצוק"ל (שו"ת יביע אומר חלק ח סימן כה): ונראה שאם יש ספק אם הקטן מלאו לו שש שנים או לא, ועל פי הרוב יודע למי מברכים, יש לענות אמון אחריו. ואף על פי שכתב הריב"ש בתשובה, קטן שהוא פחות משש שנים, אפילו הוא חריף ויודע למי מברכים ולמי מתפללים, הואיל ולא הגיע לעונת הפעוטות הרי הוא כמי שאין לו דעת. וכיוצא בזה כתב המאמר מרדכי שקטן פחות מגיל שש אינו יכול להפטיר, שההפטיר, שההפטיר וזימון שוים הם. וכן כתב בשו"ת בית יהודה. אולם ראיתי להרא"ה בפקודת הלויים שכתב, שאם יודע הקטן למי מברכים אפילו בן חמש שנים מזמנים עליו. וכן כתבו הריטב"א ובשיטה מקובצת. ולפי זה כשיש ספק אם מלאו לו שש שנים, יש כאן ספק ספיקא, שמא הוא בן שש, ושמא הלכה כהרא"ה והריטב"א ושיטה מקובצת, שגם מבן חמש שיוודע למי מברכים נחשב הגיע לחינוך. הלכך יש לענות אחריו אמון. וגדולה מזו אני אומר כי בהגלות נגלות דברי הרא"ה והריטב"א, אף בידוע שלא מלאו לו שש שנים, והוא מבן חמש שנים ומעלה, ויודע למי מברכים, העונה אמון אחר ברכתיו יש לו על מה שיסמוך. ובכל זה אין חילוק בין קטן לקטנה. עי"ש. וכן כתבו עוד רבים מהפוסקים שכל שלא

הגיע לגיל חינוך אין לענות אחריו אמן, ומהם: הראב"ד, הרשב"א, הטור, מהר"ש אבוהב, וכן פסק מרן בשלחן ערוך (רטו ס"ג), פרי מגדים, פתח הדביר, שיירי כנסת הגולה, הגר"א, מאמר מרדכי, הגר"ח פלאגי, חקרי לב, שדי חמד, ערוך השלחן, משנה ברורה, כף החיים ועוד.

קטן פחות מגיל חמש, אפילו אם גופו נקי כהוגן, אין עונים אחריו אמן כלל. על כן, יש לשים לב בשמחת תורה שלא להעלות ילדים קטנים לספר תורה אלא מגיל שש ומעלה, ואף הם, אם אין גופם נקי, אין לענות אחריהם אמן. (שו"ת יביע אומר שם) ועיינו בשו"ת נזר כהן (חלק ב סימן ה), ובעלון "ותענג בדשו" (גיליון מס' 2 הערה 6).

על כן, אני הקטן לא עונה "אמן" אחר הילדים הקטנים שעולים לספר תורה בשמחת תורה, אלא אם כן מודיע לי אבי הילד שבנו נקי כהוגן.

המלאך הגאל

וְהָיִים לְהַזְמִין יְלָדִים רַבִּים שְׂאִינִם יוֹדְעִים לְבָרֵךְ, וּמַעֲלִים אֶת כָּל־מַלְאָךְ הַגָּאֵל לְתוֹרָה בְּבֵית אַחַת, וּפּוֹרְסִים טְלִית מַעַל רֵאשָׁם, וְהַגְדוֹל מִבְּרַךְ בְּרֻכּוֹת הַתּוֹרָה וְקוֹרֵא בְּעַד כָּל־מַלְאָךְ הַגָּאֵל מִכֹּהֵן וּמִלְּבָבֵי הַכֹּהֲנִים, וְשָׂאֵר פְּסוּקֵי תּוֹרָה שֵׁישׁ בָּהֶם הַרְבֵּה בְּרֻכּוֹת, כְּמוֹ: "וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹהִים וְכוּ'", "וַיֵּלֶךְ שְׂדֵי יִבְרָךְ אֶתְךָ וְכוּ'". ומה שפּוֹרְסִים אֶת הַטְּלִית, אִין זֶה נְחָשׁב כְּעֵשִׂית אֶהֱל עֲרָאִי, מִכֵּיִן שְׂאוֹחֲזִים אֶת הַטְּלִית בְּיָדָם, וְגַם לֹא נַעֲשֶׂה לְצַל, אֶלֶּא לְכָבוֹד בְּלִבָּד. (חזו"ע שבת ה רצו. תענ)

אונן

מי שמת לו מת בשמחת תורה, ואינו קוברו עד מוצאי החג, כיון שאינו אונן בחג, רשאי לעלות לספר תורה ככל שאר הצבור, כדי שלא תראה אבילות בפְּרֻה־הַסִּיאָ. (כמבואר בחוברת "האבילות בהלכה ובאגדה")

משיב הרוח ומוריד הגשם

מתחילים לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם" מתפלת מוסף. ואם טעה ואמר מוריד הטל, אם נזכר באמצע הברכה, יאמר שם "משיב הרוח ומוריד הגשם". אבל אם נזכר בסוף הברכה קדם שאמר "ברוך אתה", יאמר שם "משיב הרוח ומוריד הגשם", ויחזור לומר "ונאמן אתה להחיות מתים", כדי לסיים את הברכה מעין החתימה. אָבֵל אִם נִזְכַּר אַחַר שְׂאֵמֵר 'בְּרוּךְ אַתָּה ה', אִינוּ חוֹזְרִי. (ה"ע א עמוד קלד. ילקוט יוסף א רמב. תפה)

כתב המשנה ברורה (סימן קיד ס"ק כט), לא קבעו חכמים מקום בתוך הברכה אלא אמרו בסתם "מזכירים גבורות גשמים בתחיית המתים", רק שנהגו לומר כן לפני "מכלכל חיים בחסד", שהוא פרנסה, וגשמים גם כן פרנסה, לכן די להשלים באיזה מקום שנזכר. ופשוט שאם נזכר לאחר שאמר "ונאמן אתה להחיות מתים", ותיקן שם ואמר "משיב הרוח ומוריד הגשם", צריך לחזור ולומר "ונאמן אתה להחיות מתים", כיון שצריך לסיים מעין החתימה סמוך לחתימה.

סְעוּדָה לְגִמְרָה שֶׁל תּוֹרָה

מְנַהֵג יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לְכַבּוּדָה שֶׁל תּוֹרָה, שְׁמַבְיַעִים אָנוּ בְּזֶה אֶת שְׂמֹחֵתֵנוּ שְׂזָכִינוּ לְהִיּוֹת בָּנִים שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁבָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים, וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ הַקְדוֹשָׁה. וְכַתֵּב הָאֵזֶר זְרוּעַ (וסוכה סימן שכו): וְעוֹשִׁים חֲתָנֵי הַתּוֹרָה סְעוּדָה לְכַבּוּד גִּמְרַת הַתּוֹרָה, וְיֵשׁ שְׁעוֹשִׁים סְעוּדָה גְּמוּרָה בְּמַאֲכָלִים טוֹבִים, אֲזוּזִים וְתַרְנוּגְלוּלִים. וּבְשִׁבְלֵי הַלֶּקֶט (וסוכות שעב) כְּתִב: וּמְנַהֵג חֲתַן תּוֹרָה לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה וְשִׂמְחָה וּלְחַלֵּק לְצַבּוֹר מְגִדִים וּמִיָּי מִתִּיקָה.

בְּתֵי כְּנֻסַת אֲשֶׁר בְּכָל שַׁבַּת מְגִישִׁים כְּבוֹד לְצַבּוֹר לְאַחַר הַתְּפִלָּה, יִשְׁמְנוּ יָב בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה לְהוֹסִיף כִּיזֵּה ה' הַטּוֹבָה עֲלֵיהֶם, בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה חֲשׁוּבִים וּמְכַבְּדִים יוֹתֵר, כְּדֵי לְהִרְאוֹת אֶת הַמַּעֲלָה וְהַחֲשִׁיבוֹת בַּיּוֹם הַזֶּה, וּלְהַבְיַע אֶת שְׂמֹחֵתוֹ לַתּוֹרָה. וְאִם אֵין בְּאֶפְשָׁרוּתָם שֶׁל הַחֲתָנִים לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה כִּיאוֹת, יַעֲשׂוּ כֵן הַגְּבָאִים, וְיִקְנוּ בְּיָד רְחֹבָה לְכַבּוּדָה שֶׁל תּוֹרָה, וְלֹא יִבְטְלוּ מְנַהֵג זֶה בְּשׁוּם פְּנִים וְאֶפֶן. וּכְבָר הַזְּהִיר עַל זֶה הַמְּשָׁנָה בְּרוּרָה (סימן תרסט ס"ק ו) וְכַתֵּב: מַהֲרִי"ק הָאֶרֶץ מְאֹד שֶׁלֹּא לְבַטֵּל שׁוּם מְנַהֵג שְׁנֵהֲגוּ לְכַבּוּד שְׂמֹחַת הַתּוֹרָה. וְלָכֵן רָעָה עוֹשִׁים בְּהַרְבֵּה מִקּוֹמוֹת בְּמָה שֶׁבְּטָלוּ מִקְרוֹב שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה. וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים בְּאֵי כְּבוֹד הַתּוֹרָה גָּרַם זֶה, שֶׁהַתּוֹרָה מְנַחַת בְּקִרְוֹ זְוִית וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ, וּמִי יִתֵּן וְיִשִּׁיב וִירַחֵם שְׁבַר בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן. (תסג)

אָבֵל – מִתֵּר לְאָבֵל לְלַכֵּת עִם כָּל הַצַּבּוֹר וּלְהַשְׁתַּתֵּף בְּסְעוּדָה הַנִּלְ, אֵף אִם לֹא עוֹרְכִים אוֹתָהּ בְּבֵית הַכְּנֻסַת אֶלָּא בְּבֵית הַחֲתָן תּוֹרָה.

כֵּן כְּתִב בְּכְנֻסַת הַגְּדוּלָה, וְשִׁכּוֹן רָאָה הַלֶּכָּה לְמַעֲשֵׂה מִתְלַמְּיָדֵי חֲכָמִים גְּדוּלִים שֶׁהוֹרִי לְבַחֲרוּם אָבֵלִים לְהַשְׁתַּתֵּף בְּשִׂמְחַת סִיּוּם מְסַכָּת, שֶׁהִיא סְעוּדַת מְצוּהָ. וְכַתֵּב רַבִּי אֲבֵרָהם פְּלָאגִי, שֶׁסְעוּדָה לְגִמְרָה שֶׁל תּוֹרָה, אֵין לָךְ סְעוּדַת מְצוּהָ גְּדוּלָה מְאֹד, וְעֵדִיפָה מִסְעוּדַת סִיּוּם מְסַכָּת. מָה גַם שֶׁשִּׂמְחָה זֹאת, הִיא שְׂמֹחַת כָּל יִשְׂרָאֵל וְלֹא רַק לְחֲתַן תּוֹרָה בְּעַצְמוֹ. (חזו"ע פורים קפ. אבלות ב שנג)

רְקוּדִים בְּסְעוּדָה

גַּם בְּסְעֻדַת הַחֲגִי, מִתֵּר לְמַחֵא כְּפִים וְלְרַקֵּד לְכַבּוּדָה שֶׁל תּוֹרָה. וְכֵן רְאִינוּ מַעֲשֵׂה רַב בְּפָנֵי מְרוֹן מֶלֶכָּה הָרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן רַבְּנוּ עוֹבְדֵיָה יוֹסֵף זְצוּק"ל, כְּאֲשֶׁר זְכִינוּ לִיסַב עַל שְׁלַחְנוּ בְּסְעֻדַת הַחֲגִי בַּיּוֹם שֶׁשִּׂמְחַת תּוֹרָה, וּלְאַחַר בְּרַפְתַּת הַמְּזוּז, רְקִדְנוּ בְּמַעְגָּל כָּל הַמְּסַבִּים סָבִיב מְרוֹן, וְאֵז הַרְגָּשְׁנוּ בְּיוֹתֵר אֶת "שְׂמֹחַת הַתּוֹרָה", כְּשֶׁרְקִדְנוּ לְפָנֵי סֵפֶר תּוֹרָה חֵי, שֶׁכָּל כָּלוּ תּוֹרָה וְתוֹרָה וְתוֹרָה. אֲשֶׁרֵי עֵין רְאֵתָה כָּל אֶלֶה.

הַקְּפוֹת

הַמְּנַהֵג לְהַקְיֹף אֶת הַתְּבָה עִם סִפְרֵי הַתּוֹרָה גַּם בְּבִקְרָה, וְגַם לְאַחַר תְּפִלַּת הַמְּנַחָה, כְּמוֹ שֶׁהַקְיָפוּ בְּלִילָה. כֵּן כְּתִב מִהַרְח"ו שֶׁכֵּן נִהַג רַבְּנוּ הָאֶר"י, וְכֵן כְּתִב מְרוֹן הַחִיד"א שֶׁרָאָה לְהַרְשִׁ"ש שְׁעֵשֶׂה כּוֹ, וְאָמַר שֵׁשׁ בְּזֶה סוּדוֹת עֲלִיוֹנִים. (תנה, תס)

מן הנראה שלא היה מנהג קבוע ממש אצל מרן מלכא זצוק"ל באלו תפילות היה עושה הקפות ובאלו לא, כי היו שנים שמרן עשה הקפות לאחר תפילת מנחה, והיו שנים שלא עשה. ומעניין שמנהגו של מרן היה שלא לעשות הקפות בבוקר לאחר התפילה, וכך ראיתי גם באותה שנה שזכיתי לשהות אצל מרן בשמחת תורה, אולם לאחר תפילת מנחה עשה. וזכרני שמתחילה מרן לא חשב לעשות "הקפות שניות" לאחר תפילת ערבית, אבל לאחר שהציבור ביקש לעשות, מרן הסכים ועשה. (עיין תנה) ובזמנו שאלתי את מרן הראשון לציון רבנו יצחק יוסף שליט"א, אם להמשיך אצלנו בקהילה בהקפות שלאחר תפילת מוסף וסעודה לגומרה של תורה. ואמר לי, כיון שנהגתם ככה תמשיכו, רק שימהרו מעט כדי שלא יהיה טורח ציבור.

יש שמוציאים את ספרי התורה בעת ההקפות לרחובה של עיר, כדי לשתף את כל שכבות העם בשמחתה של תורה, לרקוד ולשמח עמהם, ולחבבה בעיניהם. (תס)

הנהגה נכונה וחשובה לשמחת תורה

להלן ממה שהבאנו בעלון "ותתענג בדשן" (גיליון מס' 48 הערה 1), אשר חושבני שבסייעתא דשמיא יהיו דברים אלו לתועלת הרבים. וכבר אמר שלמה בחכמתו (משלי טו לא): "אֵן שִׁמְעַת תּוֹכַחַת חַיִּים, בְּקֶרֶב חֲכָמִים תִּלְוֶיךָ". ואשרי המדבר על אוזן שומעת.

אני לא יכול שלא לספר לכם על הדבר הגדול שזכינו אמש ב"שמחת תורה", ובעיקר אני מדבר על ההקפות של מנחה. לאחר השיעור שהתקיים בהלכה כבכל שבת וחג, התפללנו מנחה וקיימנו מצות סעודה שלישית בבית הכנסת בזריזות סמוך לשקיעה, ואחר כך קיימנו את מנהג ישראל קדושים בעשיית ההקפות בהתלהבות גדולה ברחבה בחוץ באוויר הפתוח והנעים. ומנהגנו בקהילת קודש "היכל עובדיה" כבר כמה וכמה שנים למכור את ההקפות של מנחה בדפי גמרא, וכל המרבה הרי זה משובח. וממש היה קידוש השם נורא ונשגב. אתה רואה בחורי ישיבות ואברכים יקרים לצד בחורים בעלי תשובה שזכו לעזוב את הבלי העולם הזה, ועכשיו ברוך השם עוסקים בתורה בישיבות קדושות (עיין עלון "ותתענג בדשן" גיליון מס' 31, 33 הערה 11), ואלו ואלו קונים את ההקפות בעשרות ומאות דפים של גמרא שלקחו על עצמם ללמוד במשך השנה. גם מכל שכבות הציבור, בעלי בתים, עובדי ים המלח, שוטרים... קיבלו על עצמם תוספות של "סיועים", קבלות של ספרי תהלים, דפי זוהר, מסכתות משניות, סימנים בשלחן ערוך, ספרי חזון עובדיה, ילקוט יוסף, סט יומי של הלכות "שבת" ו"סדר היום", "פרקי אבות" בהלכה ובאגדה, ועוד ועוד רעיונות של קבלות, ממש הרגשנו שעת רצון גדולה עד מאוד, שכולם נרתמים ומקבלים קבלות להצלחת עם ישראל, שיאמר הקב"ה די לצרותינו, ויעצור המגפה והמשחית מעל כל עמו ישראל במהרה, אמן.

ולעניות דעתי, זו עצה טובה שכדאי לאמץ אותה בכל מקום, שלפחות בתפילה אחת יתנו את האפשרות לקנות את ההקפות בקבלות של עסק התורה כנ"ל, אין ספק שזה נותן עידוד ובפרט לצעירים, שבזכות זה הם מקבלים חשק הלאה להתמיד עוד ועוד. ובאמת לא רק לצעירים, גם אנשים מבוגרים שעובדים, קיבלו על עצמם קבלות כפי

כוחם ללמוד הלכות ומשניות וכיוצא בזה. כמה זה נפלא וחשוב, כמה זה נותן להם חיזוק שגם הם יכולים ללמוד לבד מתוך הספר, ולא רק לבוא לשיעורי תורה ולשמוע מהרב, אלא הם בעצמם מתרגלים לפתוח ספרים וללמוד, וקובץ על יד ירבה.

ומענין לענין באותו ענין, אני חייב לספר לכם כמה שמחה גדולה היתה אצלנו ב"שמחת תורה" כפולה ומכופלת. כי בזמנו בשיחה שלפני ערבית של מוצאי ראש השנה, היתה סייעתא דשמיא גדולה והרגשנו אתערותא דלעילא ודלתתא, ודיברנו בעיקר עם הבחורים וגם עם צעירי הצאן [גילאים 11, 12] על מעלת סיומי מסכתות, שאם אדם יתבונן, יראה כמה אפשר לנצל את הזמן ולהספיק. לפעמים אדם לא מודע כמה כוחות טמונים בו, ולכן הוא לא מנצל את כוחותיו כהוגן. וברוך השם כבר באותו מעמד, כמה מהם קיבלו על עצמם ללמוד מסכת תענית לפחות דף ליום. ותהילות לאל יתברך, למחרת ראש השנה התחילו את המסכת, וחלקם עד היום "אסרו חג" כבר למדו חצי מסכת, ואחד מהם סיים את המסכת בערב "הושענא רבה". ובשמחת תורה שיבחנו אותו על זה מאוד מאוד, שבתוך 17 יום הוא סיים את המסכת. כמה שמחה גדולה ונפלאה היתה שם לציבור לראות שילד מסיים מסכת.

ברוך השם, בשנים האחרונות נכנסה 'מוֹדָה' טובה, שחתני בר מצוה מסיימים מסכת, כמה זה דבר נפלא וחשוב ואין ערוך אליו. אבל צריכים להשתדל הרבנים וההורים להחזיר בילדים שהם לא אמורים לחכות לבר מצוה בשביל לסיים מסכת, אלא אפשר עוד הרבה לפני כן. וכל שכן אם יש גם חברותא טובה ולומדים בהתמדה בלי דיבורים בטלים, ועל אחת כמה וכמה אם יש איזה אברך טוב שיודע לדרבן ולקדם את הנער הצעיר, בדרך זו, הילדים והנערים יתרגלו ללמוד בהספקים טובים, ואט אט יקבלו חשק להתמיד. אני מכיר ילדים שעוד לפני הבר מצוה סיימו למעלה מ-10 מסכתות, וכמובן מסכתות קלות, ביצה, תענית וכו', וכל זה אודות שהדריכו אותם נכון, ולא השאירו אותם לגדול לבד, ומקסימום לחזור בכל שבת על רבע עמוד גמרא שלמדו בכיתה במשך כל השבוע.

פעם מרן זצ"ל אמר, שגם בן שמוצלה בלימודיו, טוב להצמיד לו מורה פרטי, כדי שיחכים ויגדל יותר, ובכך יסיים מסכתות רבות. וכמובן שגם ההורים לא יטמנו ידם בצלחת, אלא יעודדו את הילדים בפרסים ומתנות טובות, כדי שיהיה להם חשק להתקדם יותר ויותר. ובפרט בדור שלנו שהניסיונות ברחוב רבים מאוד, וקשה להושיב ילדים ובחורים צעירים שיעסקו בתורה בחשק רב וברצף זמן ממושך, אם לא שמעודדים אותם במעות וזוזים ובפרסים שונים.

מרן זצ"ל סיפר לנו, שבהיותו נער צעיר לימים, ניגש אליו ר' ירמיהו הלוי שהיה אדם אמיד, ודיבר עמו שייסיים בכל ראש חודש מסכת, והוא יעשה לו סעודה קטנה בבית הכנסת לסיום מסכת, ויתן לו סכום כסף לעידוד. בתחילה, מרן אמר, למדתי מסכתות קטנות, ביצה, תענית, מגילה, וכו' והיה לי קל לסיימם בחודש אחד, אבל לאחר מכן המשכתי גם מסכתות גדולות, והתאמצתי מאוד והייתי שוקד על לימודי לילות כימים, כדי לסיים את המסכת עד לראש חודש הבא, ובזכות העקשנות הזאת

הצלחתי לסיים מסכתות רבות. אין ספק שבמשך הזמן לימוד כזה דוחף את האדם ומדרבן אותו הלאה והלאה להתמיד בתורה יומם ולילה, ולחזור ולסיים עוד ועוד.

אשרי ההורים ורבני בתי הכנסת ועיין היטב עלון "ותענג בדשן" גיליון מס' 36 שיש להם קשר טוב עם הציבור והנוער, ומי יתן ויקחו את הדברים לתשומת ליבם, לדרבן את הצעירים ללמוד בשקידה והתמדה ולסיים מסכתות. אין ספק שעליהם יאמר: "אוכל מפירותיהם בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא". ישמע חכם ויוסף לקח.

שמחת תורה שחל בשבת

אוכלים סעודה שלישית כבכל שבת, על פו ישים לב לאכל מקדם מעט את סעודת הבקר, כדי שיאכל סעודה שלישית לתאבון.

טוב ונכון לאכל את הסעודה השלישית לאחר תפלת מנחה [בסיים ההקפות]. ואולם, אם השעה מאחרת, או במקום שחלק מהצבור, לאחר שבאים לבית הכנסת לתפלת מנחה, אינם חוזרים שוב לביתם לאכל סעודה שלישית ונשארים בבית הכנסת עד לתפלת ערבית, אזי כדי לא להפסיד את מצות סעודה שלישית חס ושלום, יש ליעץ להם לעשות כד: לחלק את סעודת הבקר לשתי סעודות, והיני שיטלו ידיהם ויאכלו כביצה [54 גרם] לחם עם סלטם [ומנה ראשונה], ויברכו ברכת המזון, וישיחו דעתם מעט באיזה ענין, כיצאה לחוץ, ואז יטלו את ידיהם שוב עם ברכה לסעודה שלישית, ויאכלו כביצה לחם עם התבשילים של החג, בשר שמן וכיוצא. ופשוט שכל זה כאשר אוכלים את הסעודה השלישית לאחר חצות היום, כי קדם חצות לא הגיע עדין זמן הסעודה. (סימו רצא ס"ג ובאחרונים שם)

מוצאי החג

30

הקפות שניות

נהגו להקיף את התבה עם ספרי התורה גם במוצאי שמחת תורה בלילה, וטוב להביא כלי נגינה, כיד ה' הטובה עליהם. כו כתב מהר"ח" שכו נהג רבני האר"י להקיף, וכו כתב החיד"א שראה להר"ש ששעה כו, ואמר שיש בזה סודות עליונים, וכו כתב הגר"ח פלאג'י, וכו היה מנהגו של מרו הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל. (תנה, תס)

מה שיש ערים שמארגנים בהן "הקפות שניות" בחוצות קריה מטעם העירייה, מאחר ולצערנו הרב, הנסיון הוכיח שיש שם תערבת אנשים ונשים, ורבות נשים באות בפריצות, אין ספק שאסור להשתתף בהקפות אלו, ושומר נפשו ירחק מהם, שאין השכינה שורה שם, אלא הסטרא אחרא, ה' יצילנו. ודי למבין.

תושב חוץ לארץ שנמצא בארץ ישראל במוצאי חג שמחת תורה, אף שאצלו עדין יום טוב שני של גליות, מתר לו לכתחלה להשתתף בשמחת "הקפות שניות" המתקיימת עם כלי נגינה ולשמח ולרקוד עמהם. (חזו"ע שבת ה רלט)

אסרו חג

היום שאחרי החג נקרא "אסרו חג", ואסור להתענות או להספיד בו. ונוהגים קצת להרבות בו באכילה ושתייה לכבודו של היום. (הרמ"א סימן תכט סעיף ב)

בגמרא סוכה (מה ע"ב) אמרו: כל העושה איסור לחג באכילה ושתייה, מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר (ותהלים קיח כז): "אִסְרוּ חַג בַּעֲבַתֵּימִים עַד קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ". ופירש רש"י (בפירוש השני), שביום שלאחר החג הוא אוגד וקושר את החג באכילה ושתייה, כלומר מכבד אותו באכילה ושתייה, ומראה בזה את החשיבות והקשר שלו לחג, ששמח בו כל כך וממתין מתי יבוא שוב. וזהו שאומר "אִסְרוּ חַג" שקושר את החג, "בַּעֲבַתֵּימִים" היינו בבהמות עבות ושמןות. "עַד קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ", מעלה עליו כאילו בנה מזבח והקריב קרבן. ובתלמוד ירושלמי (מסכת עבודה זרה פ"א ה"א) מובא מקור מהנביא נחמיה למעלה של היום הזה, וקראו אותו "בריה דמועדא" [בן המועד], שצריכים לשמוח בו, ולא לצום ולהתוודות בו. (עיין בבית יוסף סימן תצד סעיף ג. ועיין בעלון "ותתענג בדשן" גליון מס' 48 אות ז)

סימן טוב לכל השנה

כְּתַב מֶרֶן הַחֵיד"א: יִתְאַמֵּץ בְּיוֹם זֶה [של אסרו חג] בִּירְאָת שְׁמַיִם וּבִלְמוּד תּוֹרָה לְשָׂמָה, כִּי הוּא תְּחִלַּת הַשָּׁנָה וְסִימָן טוֹב לְכָל הַשָּׁנָה. (מועד לכל חי סימן כה אות מח)

שְׂרִי מִצּוּה

לְאַחַר הַחַג לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲצֵי הַסֶּכֶה שְׁמוּשׁ שֶׁל בְּזִיוֹן, וְלִכְּוֹן לֹא יִדְרֹךְ עֲלֵיהֶם בְּרַגְלָיו וְלֹא יִשְׁלִיכֵם לְאַשְׁפָּה, אֶלָּא יִנְיַחֵם בְּמָקוֹם צְנוּעַ אוֹ בְּצִדֵי הָרְחוּב, וְאִף שְׁלֵאֲחַר מִכֵּן בָּאִים פּוֹעֲלֵי הַנְּקִיוֹן וְזוֹרְקִים אוֹתָם לְאַשְׁפָּה, אִין בְּזַה אִסוּר. (צד, תמט)

הִנֵּה יִשְׁנֶה הַלֵּכָה שֶׁנֶּר חֲנֻכָּה שְׂכָבָה בְּתוֹךְ חֲצֵי הַשָּׁעָה הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל הַהֲדָלָקָה, נֶאֱסָר הַנּוֹתֵר מֵהִשְׁמֵן לְכָל שְׁמוּשׁ שֶׁהוּא, מִפְּנֵי שֶׁהַקְּצָה [יְחִדוּ] לְמִצְוֹתוֹ, וְעַלֵּיו לְשׁוֹרְכוֹ כִּדֵּי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בוּ בְּטָעוּת. וַיֵּשׁ לְהַבִּיז, מִדּוּעַ אִם כֵּן עֲצֵי הַסֶּכֶה אֵינִם נֶאֱסָרִים גַּם הֵם בְּשְׁמוּשׁ לְאַחַר הַחַג, וְהֵלֵא שְׂנֵיֵהֶם יְחִדֵם לְמִצְוֵה וְעֵתָה הֵם שְׂרִי מִצּוּה [שֶׁהָרִי כְּשֶׁכָּבָה הֵנָּה בְּתוֹךְ הַחֲצֵי שָׁעָה, כְּבַר הַסְּתִימָה מִצְוֹתוֹ שֶׁהָרִי אִין חוּבָה לְהֲדַלִּיקוֹ שׁוּב, וְעֵתָה הוּא רַק שְׂרִי מִצְוֹה]?

וַיֵּשׁ לְיִשָּׁב, כִּי בְּנֶר חֲנֻכָּה מֵאַחַר וְעֵשׂוֹי הַשְּׁמֵן שֶׁבְּכַמּוֹת חֲצֵי שָׁעָה לְהַתְּבַעַר כְּלוֹ, נִמְצָא שְׂמִתְחַלָּה יְחִד אֶת כָּל הַכַּמּוֹת הַזֵּה לְמִצְוֵה עַד שֶׁתְּכַלֶּה וְתִתְּבַעַר, שֶׁהָרִי אֵינּוּ מִצְוָה שֶׁיִּכְבֶּה הֵנָּה בְּתוֹךְ הַחֲצֵי שָׁעָה וַיִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּשְׁמֵן, לִכֵּן אִם נִשְׁאַר מֵהַשְּׁמֵן שְׁבִתוֹךְ זְמַן זֶה, הָרִי הוּא אִסוּר בְּשְׁמוּשׁ, כִּי יְחִדוּ לְמִצְוֵה. לֹא כֵן בַּעֲצֵי הַסֶּכֶה שְׂאִינִם עֲשׂוּיִים לְהַתְּכָלוֹת וְלְהַתְּבַעַר לְגַמְרִי, אֶלָּא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בְּלִבָּד בַּיּוֹם הַחֵג, לְכַד לְאַחַר הַחֵג, שֶׁגַּמְר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְמִצְוֹתָם, מִתְּרִים הֵם בְּכָל שְׁמוּשׁ. וְעֵתָה מוּבָן, שְׂאֵם קְבָה הֵנָּה לְאַחַר הַחֲצֵי שָׁעָה, שֶׁמִּתֵּר הַשְּׁמֵן בְּכָל שְׁמוּשׁ, מֵאַחַר וְשְׁמֵן זֶה הוּא כְּמוֹ עֲצֵי הַסֶּכֶה לְאַחַר זְמַן מִצְוֹתָם שֶׁמִּתְּרִים בְּשְׁמוּשׁ, מֵאַחַר שֶׁלֹּא הִקְצוּ אֶלָּא לְזְמַן מִצְוֹתָם בְּלִבָּד, כֵּן גַּם הַשְּׁמֵן לֹא הִקְצָה אֶלָּא בְּכַמּוֹת שֶׁל זְמַן מִצְוֹתוֹ בְּלִבָּד, דִּהְיִינוּ חֲצֵי שָׁעָה וְלֹא יוֹתֵר, וְהַנּוֹתֵר לְאַחַר חֲצֵי שָׁעָה, הוּא שְׁמֵן אַחַר שֶׁלֹּא הִקְצָה לְמִצְוֵה מַעוֹלָם. (וראשונים. בית יוסף ס"ס תרעז. חזו"ע

חנוכה קא, קב, קסא)

ולפי האמור יש לישוב מה שהקשה הגאון האבני נזר מהגמרא (מסכת סוכה מו ע"ב), אדם שהפריש שבעה אתרוגים לשבעת ימי חג הסוכות, ובכל יום מנענע הוא באתרוג אחר, רשאי לאכל למחרת את האתרוג שנענע בו אתמול, אבל באותו יום אסור, כי מאחר שראוי למצותו שוב לנענע בו, אזי הקצה למצותו לכל אותו היום. וקשה, הלוא גם בגר חנכה, השמן הנותר לאחר החצי שעה, ראוי למצותו שוב להדליק בו במשך הלילה, ואם כן נאסר את שארית השמן כל אותו הלילה? אך לפי האמור לעיל לא קשה, כי דוקא אתרוג זה שהקצה למצותו וראוי הוא למצותו במשך כל היום, לכך נאסר באכילה כל אותו היום, אבל בגר חנכה, השמן שהקצה להדלקת הנר למשך חצי שעה, כבר חלף הלך לו והתבער מן העולם, ושאר השמן שנותר לאחר החצי שעה, מעולם לא הקצה למצוה, שאין מקצים אלא את השמן הצריך למצוה בלבד ולא יותר, לכן לא שייך לאוסרו לכל אותו הלילה. (חזו"ע חנוכה קב. ועיי' עלון "ותענג בדשן" גיליון מס' 48 אות יא ותרוה נחת)

בעור האתרוג של שביעית

אתרוגים הקדושים בקדשת שביעית, יש להקפיד לאחר החג שלא לזרקם. וטוב לבשלים ולעשותם מרקחת [רבה] ולאכלם בקדשה. וישתדלו לאכלם עד ט"ו בשבט של השנה השמינית, שזה זמן בעורם. ואם נשאר לו מהאתרוגים, טוב שיפקירם. [ויש אומרים שאין צריך להפקירם, מאחר וכל השנה יש אתרוג בעץ]. ומכל מקום, אם יש לו רק שני אתרוגים, אינו חייב להפקירם, כיון שאין בהם שעור של שלש סעודות. וכמבאר בהרחבה בחוברת "מצוות הארץ בהלכה ובאגדה" הלכות שביעית. (מנחת שלמה, משמרת השביעית)

מרקחת – רבה

טוב לבשל את האתרוג לאחר החג עם מים וסכר ולעשותו מרקחת [רבה], ולאכלו בט"ו בשבט, שהוא ראש השנה לאילנות, ולא יברכו עליו 'שהחינו'. וכי החיים. תמט, תנ. ועיי' חוברת "ט"ו בשבט בהלכה ובאגדה"

סגלה לאשה עקרה

מעלות וסגלות רבות ישנן באתרוג שברכו עליו בכונה. ובדוק ומנסה שמועיל גם לאשה עקרה, שבעזרת ה' תזכה לפרי בטן.

כתב מרו הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל (תמט): מעשה שאני יודע, שהאתרוג שברכתי עליו בימי החג ויצאתי בו ידי חובת המצוה, חילקוהו בני ביתי לנשים חשוכי בנים, אחר שמונה שנים ואחר שנים עשרה שנה מנישואיהם, ונתנו לכל אחת חתיכה מן האתרוג, ובאותה שנה נפקדו בבנים ובבנות לחיים טובים ולשלום. וזכות המצוה ראויה היא שתגן אלף המגן. ע"כ.

סגלה לנשים מעברות

סגלה לנשים מעברות, שתנשכנה את הפטם של האתרוג, ויתנו צדקה לעניים, ויתפללו שהיה להן הריון קל, ושתלדנה לחיים טובים ולשלום, ברוח ולא בצער. וטוב שלא תנשכנה את האתרוג אלא לאחר הושענא רבה, מאחר והאתרוג עדין אסור באכילה, כמבאר לעיל. (תמט. חזו"ע שבת ג קט)

סגלה נגד פאב לב

סגלה למי שיש לו פאב לב, שיקח את האתרונג שברכו עליו בחג, ויבשל אותו עם מעט כמון, ויסנו את המים וישתה שבע לגימות כנגד שבעת ימי החג, ויהיה לו לב בריא וחזק לעבודת ה' יתברך. (סגולות ישראל. לבוש יוסף) ועין בחוברת "סדר היום בהלכה ובאגדה" שיקפיד על 32 חוטים בציצית, וזו סגלה ללב בריא וחזק.

בזכות האתרונים

מעשה באדם שהיה נותן צדקות לרב. פעם, ביום הושענא רבה, נתנה לו אשתו עשר מטבעות שיקנה משהו מהשוק לבני הבית. כאשר יצא, פגשו אותו גבאי צדקה ואמרו לו: עסוקים אנו עתה במצוה חשובה להשיא פלה יתומה. נתן להם את כל עשר המטבעות שהיו לו, והתבייש לחזר לביתו בידים ריקות. הלך לבית הכנסת וראה שם את האתרונים של הילדים הקטנים שמשחקים בהם, לקח מהם ומלא את שקו באתרונים. הלך אנה ואנה עד אשר נשאוהו רגליו למדינה אחרת. כיון שהגיע שם, פתאום קבל המלך של אותה מדינה פאבי מעים חזקים, ובראו אליו בחלום ואמרו לו, שלא יתרא אלא אם יאכל מהאתרונים של היהודים שמתפללים עמם בחג הסוכות ביום הושענא רבה. חפשו שליחי המלך מהאתרונים הללו - ולא מצאו. לפתע מצאו את האיש הזה יושב על השק שלו, שאלוהו: מה יש לך בשק? אמר להם: איש מסכן אני, ואין לי כלום למכר. חפשו בשקו ומצאו מהאתרונים הללו. אמרו לו: מאין אלה? אמר להם: מהאתרונים שהיהודים מתפללים עמם בחג הסוכות. לקחו את השק והביאוהו לפני המלך. אכל המלך והתרפא. ופנו את השק מכל האתרונים ומלאוהו דינרי זהב, וחזר לביתו בכבוד גדול. (ויקרא רבה לו ב)

סגלה לשמירה

לא יזרק את הלולב, ההדסים והערבות דרך גזיון. ועצה טובה להניחם בסמוך לפתח הבית לשמירה, ולהנצל מכל צרה. (יפה ללב, סדר היום. פסקי תשובות תנא. תמט)

סגלה לפרנסה, ולהנצל מפחדים

הערבות שחובטים בהן בהושענא רבה, לא יזרקו באשפה. וטוב שישמרו בביתו, כי יש בהן סגלה גדולה לפרנסה, ולהנצל מפחדים. וכן המפחד בלילות ומחלומות רעים, וניחן תחת הכרית ששן עליה, וירוח לו. ואין צורך להניח את כל הערבות תחת הכרית, אלא די שיתן עלה אחד בנילוו נצמד, ושכב וערבה שנתו. (יפה ללב, המדות, פסקי תשובות עמוד תנא)

סגלה להפקד בזרע של קימא

סגלה להפקד בזרע של קימא, לבשל את הערבות במים ולשתותם. (פסקי תשובות עמוד תנא)

בזכות הערבות

מספר על רבנו מאיר שמחה הכהן זצ"ל [מחבר ספר אור שמח], שנתן עלים מהערבה שלו לחילים יהודים שגויסו לצבא במלחמת העולם הראשונה, וכל אותם חילים שנטלו מערבות אלו, נצלו בנסיים גלויים, וחזרו לבתיהם, ברוך ה', בריאים ושלמים. (לבוש יוסף)

שבת בראשית

בשבת הראשונה שלאחר החג מתחילים שוב את התורה מחדש וקוראים בפרשת בראשית, וטוב שקדם הקריאה ישירו שירים לכבודה של תורה.

"ליהודים היתה אורה"

יש מקומות שמוכרים את העליה הראשונה בכסף רב, ונותנים את הכסף עבור המאור של בית הכנסת. (רב האי גאון, מהר"י קולון)

כבודה של תורה

אם לא קנה הכהן את העליה הראשונה של התורה, יקנה ישראל לכבודה של תורה, ויעלה בעצמו, ואין צריך הכהן לצאת חוץ לבית הכנסת.

כתב מרן הבית יוסף (סימן קלה סוף אות ד): כתב מהר"י קולון על קהל שהיו נוהגים שבשבת בראשית היה אחד מהקהל מתנדב מעות לצרף בית הכנסת כדי שיקרא ראשון בהתחלת התורה, וגם נהגו שאם יש שם כהן הוא קונה אותה מצוה או מוחל על כבודו ויוצא מבית הכנסת. ובשנה אחת ארע שלא רצה הכהן לקנות המצוה, וגם לא רצה לצאת מבית הכנסת, ועל כן הכריחוהו הקהל על ידי השלטון שלא יכנס לבית הכנסת כדי שלא יתבטל כבוד התורה ומנהג אבותיהם. והשיב שיפה עשו שפכאווהו כדי שלא יתבטל מנהגם. ע"כ. והעיר על זה מרן הבית יוסף: ואיני יודע למה צריך הכהן לצאת מבית הכנסת כשהכהן מוחל על כבודו, הלוא רב ורב הונא היו קוראים ראשון, ולא משמע שהיו יוצאים הכהנים מבית הכנסת וכו', אלא ודאי שבפני הכהנים היו עולים לקרות ראשונים, ולא מצוינו שיצטרף הכהן לצאת מבית הכנסת אלא גבי נשיאת כפים, לפי שאם אינו עולה לישא כפיו מבטל שלוש מצוות עשה. ע"כ. וכתב מרן מלפא זצוק"ל בשו"ת יביע אמר (חלק ו אורח חיים סימן כג אות ג) שכן כתב הכנסת הגדולה שמצא בכתבי הרב רבי לוי טרויש צרפתי ז"ל שאף על פי שהכהן בבית הכנסת, עולה ישראל המתנדב וקורא במקום כהן. וכן הסכים הפרי חדש, וכן כתב מרן החיד"א גברכי יוסף, יש נוהגים שביום חג שבועות הרב של המקום קורא בבית הכנסת במקום כהן לכבוד התורה, ואין צריך הכהן לצאת, ואומר השליח צבור יעמוד הרב במקום כהן. וכן כתבו האחרונים.

☞ תם ונשלם שבה לאל בורא עולם ☞